William Faulkner

Abşalom, Abşalom!

ROMAN

Çeviren: Aslı Biçen

3. baskı

Yapı Kredi Yayınları

William (Cuthbert) Faulkner 1897'de Mississippi, New Albany'de doğdu. Ailesinin onur, beyazların sosyal konumu, tarihi kahramanlıklar gibi konulara yaklaşımı Faulkner'a yapıtları için malzeme oluşturdu. 1915'te okuldan ayrıldı ve büyükbabasının bankasında çalışmaya başladı. 1918'de, çok kısa boylu olduğu için Amerikan Ordusu'na kabul edilmeyince Kanada Hava Kuvvetleri'ne başvurdu. Askeri eğitim gördüğü sırada savaş sona erdiği için aktif görevde bulunamadı. 1919'da askerden geri döndüğünde Mississippi Üniversitesi'ne girdi. Bir yıl sonra öğrenimini yarıda bırakıp New York'a gitti ve bir kitapçıda çalışmaya başladı. 1924'te şiirlerini bir araya getiren ilk kitabı The Marble Faun, New Orleans'da yayımlandı. İlk romanı Soldier's Pay'i de 1925'te New Orleans'da yazdı ve bir yıl sonra yayımladı. Modern Amerikan romanına yaptığı katkılardan dolayı 1949'da Nobel Ödülü'nü, 1955'te A Fable'la (Bir Masal) ve 1962'de de The Reivers'la Pulitzer Ödülü'nü kazandı. 1962'de geçirdiği kalp krizi sonucu öldü.

Türkçedeki Kitapları: Ses ve Öfke (The Sound and the Fury), Remzi, 1965; Sartoris (Sartoris), Can, 1985; Döşeğimde Ölürken (As I Lay Dying), İletişim, 1993; Kutsal Sığınak (Sanctuary), Cem, 2000; Ağustos Işığı (Light in August), İletişim, 1990; Doktor Martino (Doctor Martino and the other Stories), Yenilik, 1956; Duman (The Knight's Gambit), Can, 1991; Ayı (The Bear), İletişim, 1991; O Akşam Güneşi (That Evening Sun), YKY, 1993; Dilek Ağacı, Bir Masal (A Fable), Can, 1994; Abşalom, Abşalom! (Absalom, Absalom!), YKY, 2000; Kurtar Halkımı Musa (Go Down, Moses), YKY, 2002, Köy (The Hamlet), YKY, 2004, Tapmak (Sanctuary), YKY, 2007.

Aslı Biçen 1970'te Bursa'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi, İngiliz Filolojisi Bölümü'nü bitirdi. Julio Cortazar'dan 62 Maket Seti'ni, Djuna Barnes'tan Geceyi Anlat Bana'yı, Carlos Fuentes'ten Doğmamış Kristofu, Salman Rushdie'den Geceyarısı Çocukları'nı, John Fowles'tan Fransız Teğmenin Kadını'nı, A. L. Kennedy'den Cennet'i, John Berger'dan A'dan X'e'yi ve Anne Carson'dan Kocanın Güzelliği'ni Türkçeye çevirdi. William Faulkner'dan Abşalom, Abşalom! ve Charles Dickens'tan Kasvetli Ev 2001'de, Louis Breger'den çevirdiği Freud: Görüntünün Ortasındaki Karanlık ve Isaac Bashevis Singer'ın Toplu Öyküler'i 2002'de Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. ÇEVBİR kurucu üyesi.

William Faulkner'ın YKY'deki kitapları:

O Akşam Güneşi (1993)

Abşalom, Abşalom! (2000)

Kurtar Halkımı Musa (2002) Köy (2004)

Ses ve Öfke (2004) Tapmak (2007)

Çılgın Palmiyeler (2011)

WILLIAM FAULKNER

Abşalom, Abşalom!

Çeviren: Aslı Biçen

1

Saat ikiyi biraz geçeden, uzun durgun sıcak bıkkın ölgün eylül ikindisi günbatımına kavuşana kadar, Bayan Coldfield'in bir zamanlar babası adını öyle koymuş diye hâlâ büro dediği odada oturdular - loş sıcak havasız bir odaydı, Bayan Coldfield küçük bir kızken birileri ışığın ve hava cereyanının sıcağı taşıdığına, karanlığın daima daha serin olduğuna inandığı için kırk üç yıldır panjurları sıkı sıkı kapatılıp sürgülenirdi, (güneş evin o cephesine vurdukça) içerisi sarı huzmelerle kafesleniyordu, bunların içinde yüzen toz zerrelerinin, boyası dökülen panjurlardan rüzgârla savruluyormuş gibi içeri dolan eski ölü kurumuş boya parçacıkları olduğunu düşündü Quentin. Pencerelerden birinin önündeki tahta bir çardağa sarılmış mor- salkım o yaz ikinci kez çiçek açıyordu, serçeler zaman zaman aniden üzerine sökün ediyorlar, kalkarlarken de kuru telaşlı tozlu bir ses çıkarıyorlardı; Quentin'in karşısında Bayan Coldfield kırk üç senedir kız kardeşi mi, babası mı, yoksa olmamış kocası için mi giydiğini kimsenin bilmediği o ebedi karaları içinde, kendisi için çok yüksek, dik arkalı, sert sandalyenin üzerinde öyle dik oturuyordu ki ayakları, incik kemikleriyle bilekleri demirdenmişçesine dümdüz, kaskatı aşağı sarkıyor, çocuk ayakları gibi güçsüz ve durgun bir öfkeyle yere değmeden öylece duruyordu; o haşin, bitkin, şaşkın sesiyle, dinleme tavsayana, işitme duyusu kendi kendini iptal edene kadar biteviye konuşuyor, iktidarsız, ama yılmaz hüsranının öleli-nice-olmuş nesnesi ise sanki bu zorbaca yad edilmeyle hortlayıp, uygun bir zaman kollayan hülyalı muzaffer tozdan kayıtsızca ve zararsızca fırlıyordu.

Sesi kesilmez, eriyip giderdi. Koyulaşmış, damıtılmış, iyice yoğunlaşmış vahşi, sakin eylül güneşi altında serçeler, bahçe duvarına yaslanan aylak bir oğlanın havada savurduğu kızılcık sopasının sesiyle iner, bu gürültülü kıpırtı bulutunun üzerine konup kalktığı, ikinci kez çiçeğe durmuş morsalkım, tatlı, tabut kokulu, loş bir kasveti baygınlaştırdıkça baygınlaştırırdı ve ortalık uzun zamandır bakirelikte mevzilenmiş kekre yaşlı kadın teni kokardı, Bayan Coldfield'in çarmıha gerilmiş bir çocuk gibi oturduğu yüksek sandalyede o solgun bitkin yüz, bileklerdeki ve yakadaki dantellerin üçgeni üzerinden, Quentin! seyrederdi; ses bir dere, kuru kumlar arasında bir görünüp bir kaybolan incecik bir sızıntı gibi uzun sessizlikler içinde eriyip gider, sonra yine vücut bulurdu; daha şanslı hayaletlerin musallat olabilecekleri bir evleri varken kendisine sadece bir ses düşen

hayalet ise gölgeli bir uysallıkla düşüncelere dalardı. Sessiz bir gök gürültüsüyle kendini (insan-at-iblis) okulda ödül almış suluboya bir tablo gibi huzurlu ve dekoratif bir sahnede buluverirdi, giysilerinde ve sakalında hâlâ hafif sülfür kokusu, arkasında ancak insan gibi yürümeyi öğrenecek kadar ehlileştirilmiş vahşi ve ürkek zenci grubu ve aralarında kıskıvrak bağlanmış, üstü başı lime lime, ümitsiz, bitkin Fransız mimarla. Sakallı süvari hareketsiz, avcunu ileri uzatmış vaziyette otururdu; arkasında vahşi siyahlar ve tutsak mimar sessizce birbirlerine sokulurlardı, kansız bir çelişkiyle barışçıl fethin kazmalarını, küreklerini ve baltalarını taşırlardı. Sonra o uzun hayretsizlikte Quentin onların yüz kilometre karelik dingin ve şaşırtıcı araziyi aniden katettiklerini, evle geometrik çiçek bahçelerini sessiz Hiçlikten vahşice çekip çıkardıklarını ve reislerinin o havaya kaldırılmış hareketsiz avucunun yanındaki bir masaya oyun kartları gibi çaldıklarını, Sutpen'in Yüz Kilometrekaresini yarattıklarını, Işık olsun der gibi Sutpen'in Yüz Kilometrekaresi olsun dediklerini görürdü. Sonra işitme duyusu geri gelmeye razı olur, iki ayrı Quentin'i dinler gibi olurdu - birincisi Güney'deki Harvard'a gitmek için hazırlanan Quentin Compson'dı, Güney, 1865'te ölmüş ve geveze öfkeli şaşkın hayaletlerle dolmuştu, sükûnetle yatmaya çoğundan daha uzun süredir direnen, ona eski hayalet zamanlarını anlatan bir hayaleti dinliyor, dinlemek zorunda kalıyordu bu Quentin, öteki henüz bir hayalet olmayı hak edemeyecek kadar genç olan, ama Bayan Coldfield gibi Güney'de doğup büyüdüğü için yine de bir hayalet olmak zorunda kalan Quentin Compson'dı - bu iki ayrı Quentin gayri beşerin gayri lisanının uzun sessizliğinde birbirleriyle konuşuyorlardı: Arılaşılan bu iblis -adı Sutpen'di - (Albay Sutpen)- Albay Sutpen. Ne idüğü belirsiz bir yerden, damdan düşer gibi, bir grup tuhaf zenciyle çıkagelmiş ve bir çiftlik kurmuş -(Çiftliği vahşice söküp aldı, diyor Bayan Rosa Coldfield)- vahşice söküp almış. Ve onun kız kardeşi Ellenla evlenip bir kız, bir de oğul sahibi olmuş -(En ufak bir şefkat nişanesi göstermeden, diyor Bayan Rosa Coldfield)- en ufak şefkat nişanesi göstermeden. Bu çocuklar ki gururunun cevheri, yaşlılığının kalkanı ve huzuru olabilirlermiş, ancak -(Ancak ya onlar onu mahvetti ya da o onları. Ve öldü.)- ve ölmüş. Ardından hiç üzülen olmadı diyor Bayan Rosa Coldfield - (Kendisi hariç) Evet, kendisi hariç. (Bir de Quentin Compson) Evet. Bir de Quentin Compson.

"Çünkü bana Harvard'a gideceğini söylediler," dedi. "Bu yüzden de bir daha buraya geleceğini ve Jefferson gibi küçük bir kasabada taşra avukatı olacağını tahmin etmiyorum, ne de olsa Kuzeyliler burada genç bir adama

hitap edebilecek hiçbir şey kalmaması için ellerinden geleni yaptılar. Belki sen de son zamanlarda pek çok Güneyli beyefendi ve hanımefendinin yaptığı gibi edebiyata atılırsın ve bütün bunları hatırlayıp yazarsın. Herhalde o zaman evlenmiş olursun, belki karın yeni bir elbise ya da ev için yeni bir koltuk ister, sen de bunları yazıp dergilere verirsin. Hatta belki dışarıda kendi yaşıtlarınla gezmek isterken bütün öğleden sonra seni içeride oturtup yaşamadığın için şanslı olduğun olayları sana anlatan yaşlı kadını da hayırla yâdedersin."

"Evet han'fendi," dedi Quentin. Ama esas istediği bu değil diye düşündü. Sadece anlatılmasını istiyor. Bunu düşündüğünde hâlâ erkendi. Öğlene doğru küçük bir zenci çocuğun elinden aldığı not hâlâ cebindeydi, notta gelip Bayan Coldfield'i görmesi rica ediliyordu -aslında adeta başka bir dünyadan gelen bir emir, antika, kaskatı resmi bir davetti bu- tuhaf, Nuh Nebi'den kalma, tarihi, iyi mektup kâğıdı üzerine düzgün solgun sıkışık harflerle yazılmıştı, kendi yaşının üç katı olan ve hayatı boyunca tanıdığı halde yüz kelime bile etmediği bir kadından gelen bu davetin verdiği şaşkınlıkla ya da henüz yirmi yaşında olması sebebiyle bu yazının soğuk, nüfuz edilmez, hatta merhametsiz bir karakteri temsil ettiğini fark etmemişti. Öğle yemeğinden hemen sonra davete icabet etti, eylül başlarının kuru tozlu sıcağında kendi eviyle onun evi arasındaki yarım mili yürüdü (ev her nasılsa gerçek büyüklüğünden küçük görünüyordu -iki katlıydı- boyasız ve biraz bakımsızdı, yine de sahibesi gibi gözünü ilk açtığı dünyadan her bakımdan daha küçük bir dünyaya uyum sağlamak ve onu tamamlamak üzere yaratılmışçasına katı bir dayanıklılık hali, havası vardı), kepenkleri kapatılmış holün loşluğunun dışarıdan daha sıcak, kırk üç senedir yinelenen ağır, sıcak-yüklü zamanın bütün solukları bir mezar gibi içeriye hapsolmuşçasına sıcak havasında hışırtı bile çıkartmayan karalar içindeki ufak tefek kadın, bileklerdeki ve boyundaki dantellerin soluk üçgeni, meraklı telaşlı dikkatli bir ifadeyle bakan donuk yüz onu içeri buyur etmek için bekliyorlardı.

Anlatılmasını istiyor da ondan diye düşündü asla görmeyeceği, adlarını asla duymayacağı, onun adını hiç duymamış, yüzünü hiç görmemiş insanlar okusun da Tanrının bu savaşı kaybetmemize neden göz yumduğunu en nihayet öğrensin diye: Tanrının ancak erkeklerimizin kanı, kadınlarımızın gözyaşı pahasına bu iblisle savaşabileceğini ve adıyla soyunu ancak bu şekilde dünya üzerinden silebileceğim öğrensin diye. Sonra adeta birdenbire

notu göndermesinin sebebinin bu da olmadığına karar verdi, bunun sadece anlatılmasını, yazılmasını, hatta basılmasını istese neden onu çağırtsındı ki, kimseyi çağırtmaya ihtiyacı yoktu - daha Quentin'in babasının gençliğinde hınçlı ve ulaşılmaz bir yenilmezlik kaynağından bölge şiir gazetesinin ciddi ve kısa abone listesine yazdığı lirik şiirler, kasideler, mezar kitabeleriyle kasabanın ve bölgenin resmi başşairesi unvanını (teyit edilmese de) kazanmıştı; hem bu işleri bütün kasabanın ve bölgenin askeri mazisini bildiği bir aileye mensup bir kadın olarak yapmıştı ki bu mazi, dini sebeplerle savaşa vicdanen karşı çıkan ve Konfederasyon askeri inzibatlarından saklandığı (üzerine duvar ördürttüğü söylenirdi) kendi evinin tavan arasında, kaybedilmiş davanın artık geri dönüşü olmayan neferlerini isim isim mumyaladığı ilk dosyasını hazırlamakta olan kızı tarafından geceleri gizlice beslenirken açlıktan ölen bir babadan ve kız kardeşinin nişanlısıyla dört yıl aynı birlikte çarpıştıktan sonra düğün arifesinde kız kardeşinin gelinliğiyle beklediği evin kapısı önünde onu vurarak kayıplara karışan bir yeğenden müteşekkildi.

Onu neden çağırttığını öğrenmesi için üç saat geçmesi gerekecekti, çünkü bu bölümü, bu ilk bölümü Quentin zaten biliyordu. Aynı havayı solumaktan ve babasının bu adam hakkında bildiklerini dinlemekten ibaret yirmi yıllık mirasının bir parçasıydı bu bilgi, kasabanın -Jefferson'ın- 1909'un bu eylül ikindisiyle 1833 Haziranının o pazar sabahı arasında bu adamla birlikte soluduğu aynı havanın seksen yıllık mirasının da bir parçasıydı; adam muğlak bir geçmişten, muğlak bir istikametten gelip ilk olarak o pazar sabahı atının üzerinde kasabaya girmiş, her nasılsa toprağını edinmiş ve evini, malikânesini görünüşte sıfırdan inşa etmiş, Ellen Coldfield'le evlenip iki çocuk sahibi olmuştu -oğlu, gelin olmasına ramak kalmış kızının nişanlısını vurmuştu- böylece kendi payına düşen yolu bu barbar (en azından Bayan Coldfield o anda bu sıfatı kullandı) sonuna kadar takip etmişti. Quentin bunlarla büyümüştü; isimlerin hepsi birbirinin yerine geçebilirdi, adeta sayısızdılar. Çocukluğu onlarla doluydu; bizzat gövdesi, zengin tınılı, yenik isimlerle yankılanan boş bir salondu; bir varlık, bir bütünlük değil, bir topluluktu. Hâlâ nekahette olan inatçı, geçmişe müptela hayaletlerle dolu bir kışlaydı; bu hayaletler hastalığı iyileştiren hummadan kırk üç yıl sonra bile hastalıkla değil, hummanın kendisiyle savaştıklarını bilmeden o hummadan uyanıyorlardı, inatçı bir itaatsizlikle hummanın ötesine ve hastalığa gerçek bir kederle bakıyorlardı, hummadan zayıf

düşmüş olmalarına rağmen hastalıktan kurtulmuşlardı ve henüz özgürlüklerinin iktidarsız bir özgürlük olduğunun farkında değillerdi.

("Ama bunları bana neden anlatsın ki?" dedi babasına o akşam, Bayan Coldfield arabayla geri gelmesi için ondan söz alıp en nihayet onu azat ettikten sonra eve döndüğünde; "neden anlatsın ki? Arazinin, toprağın, neyse neyin bu adamdan en nihayet usanıp karşısına dikilmesi ve onu mahvetmesinden bana ne? Onun ailesini de mahvetmişse ne olmuş? Günün birinde hepimizi mahvedecek, adımız Sutpen'miş, Coldfield'miş ne fark eder."

"Ah," dedi Bay Compson. "Seneler önce biz Güneyliler hanımlarımızı leydilere dönüştürmüştük. Sonra Savaş çıktı ve leydileri hortlağa dönüştürdü. Birer beyefendi olarak onların bu hortlaksı konuşmalarını dinlemekten başka ne yapabiliriz ki?" Sonra dedi ki, "Seni neden seçtiğini gerçekten bilmek istiyor musun?" Yemekten sonra taraçaya oturmuş, Bayan Coldfield'in Quentin'i tekrar çağırdığı saati bekliyorlardı. "Çünkü kendisiyle gidecek birine ihtiyacı olacak - bir erkek, bir beyefendi olmalı bu ama istediklerini yapacak, istediği şekilde yapacak kadar da genç olmalı. Seni seçmesinin nedeni dedenin Sutpen'in bu bölgede dostum diyebileceği yegâne insan olması, muhtemelen dedenin sana Sutpen'le kendisi hakkında, bağlılık nişanesi olmayan o nişan, boş çıkan o sadakat yemini hakkında bir şeyler anlattığına inanıyor. Sonuçta bu adamla evlenmekten neden vazgeçtiğini bile Sutpen'in dedene anlatmış olabileceğini düşünüyor. Dedenin bana, benim de sana. Yani bir bakıma, bu gece orada ne olursa olsun mesele aile arasında kalacak; iskelet (iskeletse eğer) dolaptan çıkarılmamış olacak. Belki dedenin arkadaşlığı olmasa Sutpen'in burada asla barınamayacağma, barınamayınca da Ellen'la evlenemeyeceğine inanıyordun Yani belki Sutpen yüzünden kendisinin ve ailesinin başına gelenlerden miras yoluyla senin de sorumlu olduğunu düşünüyordur.")

Bayan Coldfield'in kendisini seçmesinin nedeni her ne olursa olsun, Quentin bunun çok fazla zamana mal olduğunu düşünüyordu. Bu esnada, eriyip giden sesle ters orantılıymışçasına ne affedebildiği ne de intikam alabildiği adamın uyandırılan hayaleti adeta elle tutulur, somut bir hususiyet kazanmaya başlamıştı. Kendi cehennem kokusuyla, ıslah olmazlık halesiyle sarılıp kuşatılmış hayalet huzurlu, artık zararsız, hatta biraz da ilgisizce tefekküre dalıyordu (tefekküre dalıyor, düşünüyordu, Bayan Coldfield'in ondan esirgediği huzura sahip olmasa da -bitkinliğe bağışıklığı vardı- onun

zarar verme ya da incitme menzilinin dışında olma bilincine sahipti anlaşılan) - Bayan Coldfield'in sesi konuşmaya devam ettikçe o gulyabani Quentin'in gözlerinin önünde çözülüp iki yarı-gulyabani çocuğa dönüşmüştü, üçü dördüncü için gölgeli bir arka plan oluşturuyorlardı. Üçüncü anneydi, ölmüş olan kız kardeş, Ellen: gözlerinden yaşlar akıtmayan bu Niobe bir nevi karabasan içinde iblisten hamile kalmış, canlıyken canı çekilmiş, ağlamadan yas tutmuştu, şimdi de herkesten çok yaşamış ya da en önce ölmüş gibi değil, sanki hiç yaşamamış gibi üzerinde dingin ve etrafıyla alakasız bir yeis havası vardı. Quentin onları görür gibi oluyordu, resmi ve cansız intizamlarıyla dördü, dönemin geleneksel aile tablosuna uygun toplanmışlardı; solmakta olan, tarihi fotoğraf büyütülüp de sesin ardında ve üzerinde duvara asılmış olsaydı o anda göründüğü gibi görünürdü, ama sesin sahibi sanki bu odayı daha önce hiç görmemiş gibi resimden habersizdi -ama ne resim, Quentin'e bile acayip görünen bir grup, çelişkili ve garip; akla sığacak gibi değil, yirmi yaşındaki birine bile doğru görünmüyor- son üyesi yirmi beş, ilki elli yıl önce ölmüş bu grup şimdi ölü bir evin havasız loşluğuna çağırılmıştı, yaşlı bir kadının katı, merhametsiz bağışlamazlığı ve onun sesini dinlerken bile kendi kendine Belki binlerini sevebilmek için onları haddinden fazla tanıman gerekiyordur, ama birinden kırk üç yıl boyunca nefret etmişsen onu da haddinden fazla tanırsın, madem öyle belki öylesi daha iyidir, belki daha hoştur, çünkü kırk üç seneden sonra artık seni şaşırtamaz, çok memnun edemez ya da çileden çıkaramazlar diye düşünen yirmi yaşında bir gencin pasif sinirliliği arasında ortaya çıkmıştı. Belki de bir zamanlar bu ses (konuşma, inanamayan, dayanılmaz hayret) yüksek bir çığlıktı, diye düşündü Quentin, uzun bir süre önce genç kızken - genç ve yılmaz hüzünsüzlüğün, kör koşullardan, barbar hadiselerden şikâyetin çığlığıydı; ama artık değil: şimdi sadece o eski hakarete mevzilenmiş, yalnız, buruşmuş yaşlı kadın eti, o nihai ve mutlak hakaretle, yani Sutpen'in ölümüyle tecavüze ve ihanete uğrayan eski bağışlamazlık var: "Bir beyefendi değildi. Bir beyefendi bile değildi. Buraya bir at, iki tabanca ve kimsenin daha önce duymadığı bir isimle geldi, atın hatta silahların onun olduğundan emin olmadıkları gibi isminin de onun olduğundan emin değildi kimse, saklanacak bir yer arıyordu, Yoknapatawpha bölgesi ona bu yeri temin etti.

Sonradan gelip onu arayabilecek başka yabancılara karşı barikat olarak saygın adamların güvencesini arıyordu, Jefferson da ona bunu temin etti. Sonra saygınlığa ihtiyaç duydu, ona koruma sağlayanların bile ona karşı

horgörü, dehşet ve öfkeyle ayaklanacakları o kaçınılmaz gün geldiğinde mevkiini kaybetmemek için erdemli bir kadının kalkanına ihtiyaç duydu; ona bunu temin edense Ellen'la benim babamızdı. Ellen'ı temize çıkartmaya çalışmayacağım; romantik, kör budalanın tekiydi, öyle olmasa bile gençliğiyle tecrübesizliği onu temize çıkarır; romantik, kör budala, sonra gençlik ve tecrübesizlik gibi bahaneler kalmadığında, ki o zaman gururunu ve huzurunu uğruna feda ettiği o evde ölüm döşeğinde yatıyordu ve yanında daha gelin bile olmadan duldan farkı kalmayan kızından başka kimse yoktu ki o kız da üç yıl sonra başka hiçbir şey damadan gerçek bir dul olacaktı; altında doğduğu çatıyı reddettmiş olan oğul ise ebediyen kayıplara karışmadan önce oraya son bir kez bir katil, neredeyse bir kardeş katili olarak dönecekti; ve o, o rezil iblis, o şeytan, Virginia'da savaştaydı, dünyanın orada ondan kurtulma şansı güneşin altındaki her yerden daha fazlaydı, yine de Ellen'la ben geri döneceğini biliyorduk, kurşun ya da gülle onu bulana kadar ordularımızdaki son askerin de düşmesi gerekecekti; Ellen sadece bana, daha çocuktum, küçücük bir çocuk, kurtarmamı istediği yeğenimden dört yaş küçüktüm, Ellen dönüp bana "Onu kurtar. En azından Judith'i kurtar," dedi. Evet romantik, kör budala, ne görünürde babamızı ikna eden o yüz kilometre karelik çiftliğin ne de halamızı, ikna eden diyemeyeceğim, yumuşatan o kocaman evin ve gece gündüz el altındaki kölelerin sahibi olabildi. Hayır: sadece at üzerinde bile çalım satmanın bir yolunu bulan bir adamın yüzüne sahip olabildi -ya bir geçmişi olmadığını ya da geçmişini açık etmeye cesareti olmadığını herkesin (ona kızını gelin veren baba dahil) bildiği bir adamın- bir atla, iki tabancayla ve kaçtığı kim bilir hangi putperest memlekette herkesten fazla korku salarak tek başına toparladığı bir vahşi hayvan sürüsüyle ve o zenciler tarafından izi sürülüp yakalanmış gibi görünen Fransız mimarla bilinmeyen bir istikametten atının üzerinde kasabaya giren bir adamın -buraya kaçıp saklanan, kendini saygınlık arkasına, cahil bir Kızılderili kabilesinden her nasılsa aldığı o yüz kilometre kare toprak arkasına ve üç yıl boyunca içinde camsız, kapısız, yataksız oturduğu ve büyük dedesinden kendisine intikal etmiş bir Kral hibesi gibi Sutpen'in Yüzkilometrekaresi dediği saray büyüklüğündeki evin arkasına gizleyen bir adam- bir ev, bir mevki; gizlenmesi için gerekli olduğundan saygınlığın geri kalanıyla birlikte kabul ettiği bir eş, bir aile, içine sığındığı bir çalıdaki dikenlerin acısına nasıl katlanırsa bu mecburi rahatsızlığa da öyle katlanmıştı.

"Hayır; bir beyefendi bile değildi. Ellen'la, binlerce Ellen'la evlenmiş olsa bile olamazdı. Zaten böyle bir isteği yoktu, hem beyefendi olarak kabul edildiği de yoktu. Hayır. Buna gerek duymuyordu, çünkü ihtiyacı olan yegâne şey bir evlilik cüzdanında (ya da herhangi bir saygınlık vesikasında) yazılı olacak Ellen'ın ve babamın adlarıydı, insanların bu adları okumalarıydı, tıpkı kendisinin elle yazılmış bir notta babamızın (ya da bir başka saygın adamın) imzasını araması gibi, çünkü babamız babasının Tennessee'de kim olduğunu ve dedesinin Virginia'da kim olduğunu biliyordu ve komşularımızla aralarında yaşadığımız insanlar da bizim bunu bildiğimizi biliyorlardı ve biz de bizim bunu bildiğimizi onların bildiğini biliyorduk ve kim olduğumuz, nereden geldiğimiz hakkında yalan söylesek bile bize inanacaklarım biliyorduk, yine aynı şekilde, o da kim olduğunu, nereden ve neden geldiğini söylemekten kaçmıyordu, çünkü yalan söylediği anda hemen anlaşılacağını biliyordu. Ayrıca ardına gizlenmek için saygınlığı seçmesi de kaçtığı şeyin saygınlığın ağza alınamayacak kadar karanlık bir tezatı olduğunun yeterli kanıtıydı (tabii başka kanıta ihtiyaç varsa). Çünkü çok gençti. Sadece yirmi beş yaşındaydı; yirmi beş yaşında biri yabancı bir memlekette sadece para için bakir araziyi temizlemenin ve bir çiftlik kurmanın zorlukları ve mahrumiyetlerini gönüllü olarak göze alamazdı; Mississippi'de 1833'te, yani her tarafları elmas bezeli sarhoş aptallarla dolu buharlı gemilerin fink attığı ve gemiler daha New Orleans'a yanaşmadan bu aptalların pamuklarını ve kölelerini aşağıya attığı zamanlarda bahsetmeye değecek bir geçmişi olan genç bir adam bunu asla yapmazdı - bütün bu bolluğa topu topu bir gecelik zorlu bir yolculukla ulaşılırken, tek pürüz ya da engel diğer serseriler, bir sığlığa oturmak ya da en uzak ihtimal yağlı urganken bunu yapmazdı. Virginia ya da Carolina gibi eski, sakin bir memleketten, fazla gelen zencilerle birlikte yeni topraklar edinmek için gönderilmiş küçük oğlan da değildi, çünkü onun zencilerini her gören Virginia ya da Carolina'dan çok daha eski, ama bir o kadar da çalkantılı bir memleketten geldiklerini tahmin edebilirdi (muhtemelen öyle bir yerden gelmişlerdi zaten). Satın aldığı araziye gömülmüş çil çil altının kendisini beklediğini bilse bile böyle meşakkatli bir işe girişmektense Nehre gitmeyi, hatta yağlı urganı tercih edeceğini anlamak için yüzüne bir kere bakmak yeterliydi.

"Hayır. Ellen gibi kendimi de temize çıkartmaya uğraşmayacağım. Hatta kendim ondan da beterim, çünkü bu adamı izlemek için yirmi yılım vardı, oysa Ellen'ın sadece beş yılı olmuştu. Hem beş yıl boyunca onu doğru

düzgün görmemişti bile, sadece başkalarından neler yaptığını dinlemişti, yaptıklarının da yarısından fazlasını duymamıştı, çünkü görünüşe bakılırsa o beş yıl boyunca yaptığı şeylerin yarısını hiç kimse bilmiyordu, geriye kalanların yarısınıysa kimse bir eşe anlatmazdı, hele hele genç bir kıza; buraya geldi ve bize yirmi beş yıl süren bir sokak oyunu sergiledi, Jefferson da bu eğlencenin karşılığını en azından kendi eşlerine neler yaptığını anlatmayıp onu kollayarak ödedi. Benim onu izlemek için önümde bütün bir hayat vardı, çünkü anlaşılan, Tanrının ifşa etmeyi münasip görmediği bir sebep yüzünden hayatım kırk üç yıl önce bir nisan ikindisinde bitmeye yazgılıydı, zira o zamana kadar yaşadığım azıcık şeye hayat diyen çıksa bile ondan sonra yaşadıklarıma hayat denebileceğini sanmıyorum. Ablam Ellen'ın başına gelenleri gördüm. Onun adeta inzivaya çekilişini, iki lanetli çocuğunun büyümesini, kurtarmaya gücünün yetmeyeceği bilerek, eli kolu bağlı izleyişini gördüm. O ev ve o gurur için ödediği bedeli gördüm; o gece kiliseye girdiğinde altına imzasını attığı bütün senetlerin, gururun, tatminin ve huzurun vadelerinin nasıl birer birer geldiğini gördüm. Judith'in evliliğinin hiçbir mantığa, hatta bir bahanenin gölgesine bile sığınmadan men edilişini gördüm; Ellen'ın başucunda sadece benimle, geri kalan son çocuğunu korumamı benden rica ederek ölüşünü gördüm; Henry'nin evini ve mirasını reddedişini, sonra sadece kız kardeşinin sevgilisinin kanlı cesedini gelinliğinin eteklerine savurmak için geri dönüşünü gördüm; o adamın -bütün kurbanlarından fazla yaşayan şeytanlığın kaynağı ve elebaşının- sadece birbirlerini değil, onun soyunu, hatta benim de soyumu yok etmek için yarattığı iki çocuğa rağmen evlenmeyi kabul ettiğim o adamın geri dönüşünü gördüm.

"Hayır. Kendimi temize çıkartmaya çalışmayacağım. Gençlik bahanem yok, çünkü Güney'de 1861'den beri, erkek kadın zenci katır, hangi mahluk olursa olsun sadece genç olmak için değil, vaktiyle genç olmuşlardan gençliğin nasıl bir şey olduğunu ziyadesiyle dinlemek için de yeterince zaman ve fırsat bulmuştum. Yakınlık bahanem yok; genç ve evlenme yaşma gelmiş bir kadın olarak, normalde tanıyabileceğim pek çok delikanlının kaybedilmiş savaşların meydanlarında öldüğü bir zamanda iki yıl boyunca onunla aynı çatı altında yaşadım. Madden muhtaç olma bahanem yok; aslında yetim ve yoksul bir kadın olarak, koruma için olmasa da basbayağı yemek için tabiatıyla yegâne akrabalarıma, ölmüş ablamın ailesine döndüm; ama sadece kendi konumunu meşrulaştırmak değil, aynı zamanda kadınlarının aleyhine hiç söz söylenmemiş bir ailenin şerefini zan altına

sokmamak için de ekmeğini yemeğe mecbur olduğu bir erkeğin şerefli evlilik teklifini kabul eden yirmi yaşında bir yetim, parasız pulsuz genç bir kadın olarak beni suçlayan herkese meydan okumaya hazırım. Hele hele kendime hiç bahane aramıyorum; elinden ana baba emniyetini, her şeyini alan bir yangından kurtulan genç bir kadın, hayat adını verdiği her şeyin cismi erkek ama ismi ve endamı kahraman üç beş kişinin ayaklarının dibinde harabeye dönüştüğünü görmüş; -işte bu adamlardan biriyle her gün bir arada olan genç bir kadın, bu öyle bir adam ki zamanında yaptıklarına ve bu genç kadının onun hakkında inandığı, hatta bildiği şeylere rağmen dört şerefli yıl boyunca kadının doğduğu memleketin toprağı ve gelenekleri için savaşmış (ve bunu yapan adam zalimlik boyasına batmış olsa da kadının gözüne, sırf toprağı ve gelenekleriyle alakalı olduğu için, bir kahraman cismine ve endamına sahip görünecekti) şimdi o da kadının kendini kurtardığı aynı yangının içinden çıkıyordu, geleceğin Güney'e getirecekleri karşısında sadece çıplak elleri ve en azından hiç teslim etmediği kılıcı ve yenik Komutanının ağzından bir kahraman olarak zikredilmişliği vardı. Cesurdu. Bunu hiç inkâr etmedim. Ama davamız, hayatımız, gelecek umutlarımız ve geçmiş gururumuzun böylesi adamlarla -cesur, güçlü ama acımasız ve şerefsiz adamlarla- nazik bir vaziyete terk edilmesi başka bir şey. Tanrının bizim kaybetmemize göz yummayı münasip görmesine şaşmalı mı?"

"Hayır han'fendi," dedi Quentin.

"Ama bizim babamızı seçmesi, bütün tanıdıkları arasından Ellen'la benim babamızı seçmesi, oraya gidip onunla içenler, kumar oynayanlar, o vahşi zencilerle dövüşmesini seyredenler, kızlarını bir elde kazanabileceği onca adam arasından. Bizim babamızı seçmesi. Babama nasıl yanaşabildi, ne sayesinde; sokakta karşılaşan iki insanın sıradan medeniliği haricinde ne olabilirdi, belirsiz bir istikametten gelen ya da geldiği yeri söylemeye cesaret edemeyen bir adamla babamız arasında ne; öyle bir adamla babamız arasında ne olabilirdi -babamız zengin olmayan Metodist bir kâhya, güneşin altında servetini ya da istikbalini doğrultacak hiçbir şey yapamadığı gibi istediği bir şeye sahip olabilecek, hatta yolda gördüğü bir şeyi eğilip alacak en ufak bir hayalgücü dahi olmayan birisi- ne toprak sahibi, ne de satın alır almaz azat ettiği iki hizmetkâr haricinde köle sahibi olmuş, ne içki içen, ne avlanan, ne de kumar oynayan bir adam -hayatında benim bildiğim kadarıyla sadece üç kere (birincisi Ellen'ı ilk gördüğünde, İkincisi düğün

provası yaptıklarında, üçüncüsü nikâhta) Jefferson kilisesine girmiş bir adamla babamın arasında ne olabilirdi- para sahibi olmaya alışık olduğu, tekrar kazanmaya niyetli olduğu ve nasıl edineceği konusunda fazla ince eleyip sık dokumadığı bir bakışta anlaşılan bir adamla - bu adamın Ellen'ı ilk kez bir kilisede görmesi yok mu. Kilisede, sanki ailemizin üzerinde kara bir yazgı, bir lanet varmış da Tanrı bizzat bunun son damlasına kadar icra edilmesine ve yerine getirilmesine nezaret etmiş gibi. Evet, Güney ve ailemiz üzerinde kara bir yazgı bir lanet vardı, kendi ailemiz, babamın cetleri çok uzun seneler önce bu lanete maruz kalmamışlar ve Tanrı tarafından çoktan lanetlenmiş bir yere ve zamana yerleşmeye mecbur edilmemişlerse bile sanki atalarımızdan biri kara yazgı için hazırlanmış ve çoktan onunla lanetlenmiş bir memlekette soyunu devam ettirmeyi seçmiş gibiydi. Öyle ki aklı pek fazla şeye ermeyen bir çocukken bile, Ellen'ın öz ablam, Henry ve Judith'in öz yeğenlerim olmalarına rağmen babamla halam yanımda olmadan evlerine gitmeme izin verilmezdi, Henry ve Judith'le de sadece evin içinde oynayabilirdim (bunun nedeni Judith'ten dört, Henry'den altı yaş küçük olmam da değildi; Ellen'ın ölmeden önce dönüp 'Onları koru' dediği ben değil miydim?) - hatta babamızın ya da onun babasının o annemizle evlenmeden önce ne yapmış olabileceğini, Ellen'la benim kefaretini ödememiz gerekecek, tek başına birimizin ödemesi yetmeyecek ne yapmış olabileceğini ben bile merak ederdim; ailemizi sadece o adamın mahvına değil, kendi mahvımıza da alet olmaya yazgılı bırakan suç ne menem bir şeydi?"

"Evet han'fendi," dedi Quentin.

"Evet," dedi sert sakin ses, kımıldamayan solgun dantel üçgeninin ardından; Quentin, dalgın ve terbiyeli hayaletler arasında, ölü zamanın ağırbaşlı etekleri ve iç donları, yumuşak ciddi intizamlı örgüleri içinde küçük bir kız figürünün çözüldüğünü gördü. Küçük, kasvetli bir orta sınıf bahçesinin düzgün, kazıklı çitinin arkasında durmuş, pusuya yatmış gibi sakin köy sokağının kim bilir ne menem gulyabani dünyasına bakıyor; ailelerinin hayatlarına çok geç doğmuş, bütün insan davranışlarını yetişkinlerin karmaşık ve gereksiz aptallıkları çerçevesi dahilinde görmeye mahkûm çocukların havası var üzerinde - Cassand- ravari bir hava bu, mizahsız, asla küçük olmamış bir çocuğun gerçek yaşıyla bile mukayese kabul etmeyecek kadar derin ve müsamahasız, kâhin kabilinden havası. "Çünkü çok geç doğdum. Yirmi yıl geç doğdum - öyle bir çocuktum ki yetişkinlerin

konuşmalarına kulak misafiri ola ola kendi ablamın ve ablamın çocuklarının yüzleri, onlarla oynamama izin verilecek kadar büyümeden çok önce, yemek ve yatak saatleri arasında bir gul- yabani-masalınm yüzleri gibi görünmeye başlamıştı bana, yine de o abla, bir çocuğu kayıplara karışmış ve katil olmaya yazgı- lanmış, öteki gelin bile olamadan dul kalmış o abla ölüm dö- şeğindeyken son sözünü bu çocuğa söylemek zorunda kalacak ve "En azından onu koru. En azından Judith'i koru," diyecekti.

Bir çocuktum, ama yetişkinlerin olgun dirayetinin veremediği bir cevabı ancak çocuklara ihsan edilen bir içgüdüyle vermiştim: 'Korumak mı? Kimden, neden? Onlara hayat verdi bir kere; daha ne zarar verecek. Onların esas kendi kendilerinden korunması lazım/ "

Daha fazla zaman geçmiş olması gerekirdi; geç olması gerekirdi, yine de zerreciklerle titreşen güneş ışığının sarı huzmeden kafesi, ikisini ayıran aşılmaz kasvet duvarı üzerinde pek yükselmemiş, güneş adeta kıpırdamamıştı. Bu (konuşma, anlatma) bir rüyanın aklı ve mantığı hiçe sayan niteliğine bürünmüş gibi geliyordu (ona, Quentin'e); rüyayı gören, onun ölü doğmuş, tamamlanmış, bir saniyelik bir şey olduğunu bilir, ama rüyaya (gerçekmiş gibi) inanabilmesi -dehşet, zevk ya da şaşkınlık duyabilmesi- geçmiş, hâlâ da geçmekte olan zamanı, tıpkı müzik dinlerken ya da hikâye okurken olduğu gibi açıkça kabul ve fark etmesine bağlıdır. "Evet. Çok geç doğdum. Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nden kiliseye gelen yolu bir yarış pistine çevirdiğini kasabanın en nihayet fark ettiği o pazar sabahı ilk arabada gördüm o üç yüzü (tabii onunkini de). O zaman üç yaşındaydım ve kuşkusuz onları daha önce de görmüştüm; öyle olmalı. Ama hatırlamıyorum. O pazar gününden önce Ellen'ı dahi gördüğümü hatırlamıyorum. Sanki bir kez olsun görmediğim, ben doğmadan önce bir gulyabani ya da cinin tutsağı olmuş ablam tek bir günlük izinle terk ettiği dünyaya geri dönecekti, üç yaşında bir çocuk olan ben bu olay için erkenden kaldırılmış, Noel'e hazırlanır gibi giydirilmiştim, saçlarım lüle lüle yapılmıştı, hatta bu Noel'den bile daha önemli bir olaydı çünkü en nihayet bu gulyabani ya da cin karısının ve çocuklarının iyiliği için kiliseye gelmeyi, onların kurtuluş mıntıkasına yanaşmalarına izin vermeyi, Ellen'a sadece Tanrının değil, kendi ailesi ve kendi gibi insanların da desteğiyle çocuklarının ruhu uğruna bu cenk meydanında savaşması için en azından bir şans vermeyi kabul etmişti; evet, kendini bir anlığına hidayete teslim etse de etmese de en azından o an için şövalye ruhuyla davranmıştı, fakat

hâlâ tövbekâr değildi. Beklediğim buydu. Babamla halamızın arasında kilisenin önünde, on beş kilometrelik yoldan gelecek arabayı beklerken gözümün önüne gelen buydu. Ellen'la çocukları daha önce mutlaka görmüş olmama rağmen onları ilk gördüğüm bu sahneyi mezara kadar taşıyacağım: bir kasırganın ön cephesi gibi bir görüntü, araba, arabanın içinde Ellen'ın bembeyaz yüzü, bu yüzün iki yanında Sutpen'in yüzünün iki minyatür kopyası, ön tarafta arabayı süren vahşi zencinin yüzü ve dişleri ve Sutpen, yüzü tıpkı zencininki gibi, bir dişleri hariç (kuşkusuz bunun nedeni sakalıydı) - hepsi gözleri yuvalarından uğramış atların, o dörtnala koşunun ve tozun keşmekeşi içinde.

"Ah onu kışkırtan, yardımcı olan, işi yarışa dökenler pek çoktu; pazar sabahı saat onda, Hıristiyan kıyafetleri içinde toz önlüğü ve melon şapka giydirilmiş bir gösteri kaplanı gibi görünen o vahşi zencinin sürdüğü, iki tekerleği üzerinde yarışa kalkmış bir araba, içinde yüzünün bütün kanı çekilmiş Ellen, ağlamayan ve kimsenin kendilerine sarılmasına ihtiyaç duymadan iki yanında büyük bir sükûnetle oturan iki çocuğuna sarılmış, çocukların yüzlerinde o zamanlar tam olarak kavrayamadığımız çocuksu bir anormallik. Ah evet, ona yardım eden, onu kışkırtanlar pek çoktu; o bile yarışacak birini bulamasa atları böyle dörtnala kaldırmazdı. Onu ne ahalinin düşündükleri, ne de eşleri ve çocuklarıyla birlikte sıkıştırıp hendeklere düşürdüğü adamlar durdurabildi; bu iş, Jefferson ve Yoknapatawpha bölgesinin kadınları adına konuşan pedere kaldı. O da kiliseye gelmekten vazgeçti; artık pazar sabahları arabada sadece Ellen ve çocuklar oluyordu, en azından bundan böyle bahse tutuşulmayacağım biliyorduk, zira baştan beri bunun gerçek bir yarış olup olmadığını bilen yoktu, çünkü artık onun yüzü olmadığından geriye sadece zencinin, dişleri hafif parıldayan, kesinlikle nüfuz edilemez yüzü kalmıştı, bu yüzden de bunun bir yarış mı, yoksa firar mı olduğunu asla bilemeyecektik ve şayet bir galibiyetten söz edilecekse, on beş kilometre ötede Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ndeki, görme ya da mevcut olma ihtiyacı hissetmeyen o yüzde olmalıydı. Artık başka bir arabayı geçerken kendi atlarıyla konuştuğu kadar öteki arabanın atlarıyla zenci konuşuyordu - bu konuşmayı sözlerle yapmıyordu, muhtemelen sözlere ihtiyacı yoktu, çamurunda uyudukları o bataklığın, Sutpen'in onları karanlığından çekip çıkararak buraya getirdiği bataklığın diliyle konuşuyordu - toz, gümbürtü, bir kasırga gibi kilisenin kapısına gelen araba, önünden kaçışan ve bağırışan kadınlarla çocuklar, erkeklerin yularlarını yakalamaya çalıştığı öteki arabanın atları. Zenci, Ellen'la

çocukları kapının önünde bırakır, arabayı bağlama yerine çeker ve koştukları için atları döverdi; bir keresinde aptalın biri müdahale etmeye kalkınca zenci sopası havada, hafiften dişlerini göstererek ona dönmüş ve 'Efendi söyler; ben yapar. Efendiye söyle/ demişti.

"Evet. Onlardan, kendilerinden. Bu sefer rahip bile değildi. Ellen'dı. Halamla babam konuşuyorlardı, ben içeri girdiğimde halam 'Dışarı çık da oyna/ dedi, ama kapıdan hiçbir şey duya- masam da konuşmalarını aynen tekrar edebilirdim: 'Kızın, özbeöz kızın/ dedi halam; 'Evet. Benim kızım. Bir müdahalede bulunmamı isterse bana kendisi söyler/ Çünkü o pazar Ellen'la çocuklar ön kapıdan dışarı çıktıklarında onları araba beklemiyordu, Ellen'ın kendisinin kullanacağı, yaşlı uysal bir kısrak koşulmuş fayton ve Sutpen'in vahşi zenci yerine satın aldığı seyis bekliyordu. Judith bir bakışta faytonun ne manaya geldiğini anlamış ve haykırmaya başlamıştı, onu eve geri götürüp yatağına yatırırlarken bağırıp tepinmişti hep. Hayır, Sutpen yoktu. Bir yüzün muzaffer bir edayla perde arkalarından dışarı baktığını da iddia etmeyeceğim. Basit bir çocuk kaprisi, hatta histerisiyle karşı karşıya olmadığımızı anladığımızda biz nasıl şaşırdıysak o da o kadar şaşırmıştır herhalde: anlamıştık ki onun yüzü onca zaman hep o arabadaydı; atları dört nala kaldırmaya zenciyi teşvik eden, onu yönlendiren Judith'in ta kendisiydi, altı yaşında bir kız çocuğu. Dikkat et, Henry değil; daha insafsız olması gereken oğlan değil; Judith, o küçük kız. O öğleden sonra babamla birlikte bahçe kapısından girip eve doğru ilerlemeye başlar başlamaz bunu hissettim. O pazar ikindisinin huzur ve sükûnu içinde bir yerlerde o çocuğun çığlıkları hâlâ mevcuttu, asılı kalmıştı sanki, artık ses değil, tenin duyabileceği, kafadaki saçın duyabileceği bir şey olarak mevcuttu. Ama hemen sormadım. O zaman daha dört yaşındaydım; ablamı ve iki yeğenimi ilk olarak göreceğim için giydirilip süslendiğim o gün kilisenin önünde halamla babamın arasında durduğum gibi arabada babamın yanında durmuş eve bakıyordum (daha önce de içinde bulunmuştum tabii, ama görmeden bile evin nasıl olduğunu biliyordum sanki, tıpkı Ellen, Judith ve Henry'yi ilk görüşümden, hep ilk görüşüm olarak hatırladığım o günden önce onların nasıl göründüklerini bildiğim gibi). Hayır, o zaman bile sormamış, sadece o kocaman sakin eve bakıp 'Judith hangi odada hasta yatıyor, baba?' demiştim, bir çocuğun açıklanamaz olanı kabul etme yatkınlığıyla, ama şimdi Judith'in kapıdan çıkıp da araba yerine faytonu, vahşi zenci yerine uysal seyisi bulduğunda ne gördüğünü o zaman bile merak ettiğimi anlıyorum; hepimize çok masum görünen o faytonda ne görmüştü - daha da

kötüsü, faytonu gördüğünde neyin eksikliğini hissedip bağırmaya başlamıştı. Evet, bu ikindi gibi durgun sıcak sakin bir pazar ikindisiydi; hiç unutmam, içeri girdiğimizde evde mutlak bir sessizlik hâkimdi; bu sessizlikten Sutpen'in (asma çardağında Wash Jones'la içki içtiğini bilmesem de) evde olmadığını hemen anlamıştım. Babamla eşikten geçer geçmez onun evde olmadığını hissetmiştim: adeta her şeyi bildiğine ikna olmuş (Ellen'a Judith'in ondan korunması gerekmediğini söylememi sağlayan aynı içgüdüsel bilgiyle) zafer kazandığını görmek için kalması gerekmediğine karar vermişti - sonradan olacaklarla kıyaslandığında bu bizim için bile önemsiz bir meseleydi. Evet, panjurları kapatılmış o sessiz karanlık oda, yatağın yanında elinde yelpaze bir zenci kadın ve kâfurulu bir bezin altında yastığın üzerinde Judith'in beyaz yüzü, o zaman uyuduğunu zannetmiştim; herhalde uykuydu bu ya da uyku denebilirdi; Ellen'ın yüzü de beyaz ve sakindi, babam bana 'Git Henry'yi bul da seninle oynasın, Rosa,' dedi, ben de o sessiz kapının hemen dışında, o sessiz üst sahanlıkta durdum, çünkü o kapıdan bile uzaklaşmaya korkuyordum, çünkü o kutsal günün ikindisinde o evin sessizliği bana gök gürültüsünden, hatta bir zafer kahkahasından bile daha gürültülü geliyordu.

'Çocukları düşün,' dedi babam.

'Düşüneyim öyle mi?' dedi Ellen. 'Başka ne yaptığım var ki? Bütün gece uyumayıp onları düşünmekten başka ne yapıyorum ki?' Ne babam ne de Ellen eve dönmekten söz etmediler. Hayır: İnsanların hatalarına sırtlarını dönüp kaçtıkları zamanlardan çok önceydi bu olanlar. O boş kapının öte tarafında adeta bir makaleyi tartışırmışçasına konuşan iki alçak ses vardı sadece; ben de o kapının dibinde duran bir çocuktum, çünkü orada olmaktan korkuyordum, ama oradan ayrılmaktan daha da çok korkuyordum, koyu renkli tahtaya karışmak ve bir bukalemun gibi görünmez olmak isteğiyle o evin canlı ruhunu, mevcudiyetini dinliyordum, Sutpen'in olduğu kadar Ellen'ın da hayatı ve nefesi içine karıştığı için zafer ve çaresizlik, galibiyet ve dehşet taşıyan tek bir uzun tarafsız sesle soluyordu.

'Sen şimdi seviyor musun bu' dedi babam.

'Baba' dedi Ellen. Hepsi bu. Ama o sırada yüzünü babamın gördüğü kadar iyi görebiliyordum, o ilk pazar ve ondan sonraki pazarlar arabada takındığı

ifade vardı yüzünde. Sonra bir uşak geldi ve arabamızın hazır olduğunu söyledi.

"Evet. Kendilerinden. Sutpen'den ya da bir başkasından değil, kendilerinden onları kimse kurtaramazdı, hatta Sutpen bile. Çünkü artık bize zafer kazandığını nereden bildiğini göstermişti. Yani Ellen'a; bana değil. Ben orada değildim; aradan geçen altı yılda onu nadiren görmüştüm. Halam gitmişti, babama ve ev işlerine artık ben bakıyordum. Herhalde senede bir kere filan babamla birlikte oraya yemeğe gidiyorduk, Ellen'la çocuklar da dört kere filan gelip bizimle bir gün geçiriyorlardı. O gelmezdi; bildiğim kadarıyla Ellen'la evlendikten sonra bu eve adımını bile atmamıştı. O zaman küçüktüm; evimize gelmemesinin pişmanlıktan olmasa bile içindeki inatçı bir vicdan közünden kaynaklandığına inanacak kadar küçük. Ama artık işin esasını biliyorum. Babam ona bir eş, dolayısıyla saygınlık verdiğinden artık babamdan isteyebileceği hiçbir şey kalmamıştı, görüntüyü kurtarmak bir yana, sırf minnettarlık bile kendi zevklerini bir kenara bırakıp karısının ailesiyle yemek yemesini sağlayamıyordu. Artık istesem de oyun oynayacak zamanım yoktu. Nasıl oyun oynandığını hiç öğrenememiştim ve zamanım olsa bile artık öğrenmek için bir sebep göremiyordum.

"Böylece altı yıl geçti, gerçi kocasının yaptıkları Ellen için bir sır değildi, çünkü Sutpen evin son çivisini çaktığından beri sürüp gitmekteydi, bekârlığıyla şimdi arasındaki tek fark adamların arabalarıyla atlarını ve katırlarını ahırın arkasındaki koruluğa bağlamaları ve ahıra, eve görünmeden girmeleriydi. Çünkü hâlâ sayıları pek çoktu; sanki Tanrı ya da şeytan onun kötülüklerini fırsat bilerek üzerimizdeki lanetin açığa çıkışma sadece bizim gibi efendi insanlar arasından değil, başka koşullarda o eve arkadan bile yaklaşamayacak ayaktakımı arasından da pek çok şahit tedarik etmişti. Evet, Ellen'la o çocuklar kasabadan on beş kilometre ötede o evde tek başlarına ve aşağıda ahırda fenerin dört bir yanma dizilmiş boş yüzler, üç kenarda beyaz yüzler, dördüncü kenarda siyah yüzler, ortada onun iki vahşi zencisi çırılçıplak dövüşmekte, beyaz adamlar gibi kurallarla ve silahlarla değil, birbirlerini bir an önce kötü bir biçimde yaralamak isteyen zenciler gibi dövüşmekte. Ellen bunu biliyordu ya da bildiğini zannediyordu; önemli olan bilmesi değildi. Bunu kabullenmişti - onaylamamıştı: kabullenmişti- sanki fenalığın içinde bir soluklanma noktası vardı da insan kendi kendine, Tanrıya şükür hepsi bu; en azından hepsini biliyorum, diyerek fenalığı adeta minnettarlıkla kabullenebiliyordu - bunu

düşünerek, hâlâ bu fikre sarılarak o gece ahıra koştuğunda ve arkadan gizlice oraya girenler en azından bir utanma kırıntısıyla iki yana açıldıklarında Ellen görmeyi beklediği iki siyah hayvan yerine, tenlerinin aynı renk olmasını, hatta tüylerle kaplı olmasını beklediği iki yaratık yerine yarı bellerine kadar çıplak, birbirlerinin gözlerini oymaya çalışan bir beyaz bir de siyah gördü. Evet. Öyle anlaşılıyordu ki bazı durumlarda, belki gecenin sonunda, büyük bir kapanış mahiyetinde ya da üstünlüğünü, hâkimiyetini muhafaza etmek gibi ileriye dönük ölümcül bir tedbir uğruna zencilerden biriyle kendisi ringe giriyordu. Evet. Ellen'ın gördüğü buydu; kocası ve çocuklarının babası çıplak, nefes nefese ve beline kadar kan revan içinde öylece duruyordu ve henüz düştüğü belli olan zenci de ayaklarının dibinde kanlar içinde yatıyordu, tek farkı kanın zencinin üzerinde yağ ya da ter gibi durmasıydı - Ellen başı açık evden aşağı doğru koşarken o sesi, o çığlığı duymuştu, daha karanlıkta koşarken, daha seyirciler onun geldiğini anlamadan o sesi duymuştu, hatta seyircilerden biri 'At' sonra 'Kadın' sonra 'Tanrım, çocukmuş!' demeden duymuştu -içeri koşmuştu ve seyirciler kenara çekilip Henry'nin onu tutan zencilerin arasından haykırarak ve kusarak fırlayışını görmesine imkân vermişti- hiç durmadan, Henry'yi yerden kaldırmak için ahırın pisliğine eğilirken ondan kaçan yüzlere bakmadan, hatta Henry'ye bile bakmadan ona bakmıştı; sakalının arasından bile dişleri görünüyordu, başka bir zenci de bir havluyla üzerindeki kanları siliyordu. 'Herhalde kusurumuza bakmazsınız, beyler/ dedi Ellen. Ama zencisi beyazı çoktan gitmeye başlamışlardı, içeri nasıl hırsızlama süzülmüşlerse aynı şekilde dışarı çıkıyorlardı, Ellen onları şimdi de izlemiyordu, Henry ona sarılmış ağlarken pisliğin içinde diz çökmüş duruyordu; üçüncü bir zencinin köşeye kıstırdığı bir yılana sopasını uzatır gibi gömleğini ya da ceketini uzattığı Sutpen ise hiç kımıldamıyordu. 'Judith nerede, Thomas?' dedi Ellen.

'Judith mi?' dedi. Yalan söylemiyordu; kendi zaferi onu geride bırakmıştı; şeytanlığını umduğundan da daha iyi inşa etmişti. 'Judith mi? Yatağında değil mi?'

'Bana yalan söyleme Thomas,' dedi Ellen. 'Henry'yi bunu görmesi için buraya getirmeni, bunu görmesini istemeni anlayabilirim; anlamaya çalışırım; evet anlamaya çalışmak için gayret gösteririm. Ama Judith'i değil, Thomas. Benim bebek kızımı değil, Thomas.'

'Senden anlamanı beklemiyorum,' dedi. 'Çünkü kadınsın. Ama Judith'i buraya getirmedim. Onu buraya getirmem. Buna inanmanı beklemiyorum. Ama yemin ediyorum.'

'Keşke sana inanabilseydim,' dedi Ellen. 'Sana inanmak istiyorum.' Sonra seslendi. 'Judith!' diye bağırdı sakin tatlı ve ümitsizlik dolu bir sesle: 'Judith tatlım! Yatma zamanı.'

"Ama ben orada değildim. Bu sefer o iki Sutpen yüzünü göremedim -birisi Judith'in, öteki yanında duran zenci kızın yüzlerini- çatı arasının kare kapısından aşağı bakan o iki yüzü göremedim."

2

O yaz morsalkım yazıydı. Alacakaranlık morsalkımın ve babasının purosunun kokusuyla doluydu, yemekten sonra ön balkona oturmuş Quentin'in gitme saatini beklerlerken, verandanın altındaki uzamış, birbirine girmiş çimenler arasında ateş- böcekleri gevşek bir aylaklıkla salınıp süzülüyorlardı - beş ay sonra Bay Compson'ın mektubu bu kokuyu Mississippi'den alıp bitmek bilmez amansız New England karı üzerine ve Quentin'in Harvard'daki oturma odasına taşıyacaktı. O yaz günü bir kulak kesilme günüydü de - 1833'ün o pazar sabahı çalan çanların içinde yankılandığı aynı havayı solumuştu ne de olsa (hatta o zaman çalan üç çan bile, şimdi çan kulesindeki aynı çanlardı, kulenin üzerinde o zamanki kumruların torunları dolaşıyor, dem çekiyor, ılık yaz göğünde hareketli boya lekeleri gibi aynı kule etrafında daireler çiziyorlardı), o aynı havaya doğmuş olduğu için zaten çoğunu bildiği şeyleri 1909'da işitme günü, kulak kesilme günüydü - haziran ayında çanların huzurla, tahakkümle ve biraz da ahenksiz -tempolu ama ahenksiz- çaldığı bir pazar sabahı hanımlar, çocuklar, şemsiyelerle sineklikleri taşıyan zenciler, hatta birkaç erkek (küçük oğlanların daracık pamukluları ve küçük kızların uzun donları arasında hanımlar, yürümedikleri adeta havada süzüldükleri zamanların çemberli etekleriyle ilerlemekte) Holston House salonunun önünde ayaklarını tırabzanlara dayamış birkaç erkek başlarını kaldırdığında yabancı karşılarındaydı. Onu gördüklerinde meydanı çoktan yarılamıştı, iri, iyice yorulmuş, demirkırı bir atın üzerindeydi, at da adam da yoktan var olmuşlar, bu aydınlık pazar güneşinde yorgun bir tırısın orta yerine konmuşlar gibi görünüyorlardı - daha önce hiçbirinin görmediği yüz ve at, daha önce hiçbirinin duymadığı ad ve bazılarının asla öğrenemeyeceği bir köken ve amaç. Öyle ki bunu takip eden dört hafta boyunca (Jefferson o zaman köydü: Holston House, hükümet konağı, altı dükkân, bir demirci, at kiralayan bir yer, seyyar satıcılarla davar tüccarlarının gittiği bir meyhane, üç kilise, belki otuz evden ibaretti) yabancının adı iş ve aylaklık yapılan yerlerin ve evlerin arasında bir aşağı bir yukarı gidip geldi hep: Sutpen. Sutpen. Sutpen. Sutpen.

Kasabanın neredeyse bir ay boyunca onun hakkında öğrenebildiği yegâne şey buydu. Görünüşe göre kasabaya güneyden gelmişti - onun yirmi beş yaşlarında bir adam olduğunu öğrendi kasaba sonradan, çünkü ilk başta yaşı

tahmin edilememişti, çünkü o sıralarda hastalıktan yeni kalkmışa benziyordu. Huzurla yatağında yattıktan sonra teslim etmek üzere olduğuna inandığı bir dünyada ancak çekingenlikle, deneme kabilinden dolaşacak kadar iyileşmiş biri gibi değildi, daha ziyade sadece basit bir hummayı katbekat aşan bir azap deneyimini tek başına yaşamış birine benziyordu, bir kâşifin dediği gibi sadece peşine düştüğü işin olağan zorluklarına karşı koymakla kalmayıp öngörülmemiş, fazladan bir humma engeline de yakalanmış ve fiziksel bir bedelin çok üzerinde bir zihinsel bedel ödeyerek, onunla tek başına, yardımsız savaşmış ve sadece körlemesine içgüdüsel bir dayanma, hayatta kalma arzusuyla değil, kazanma ve en başta uğruna böyle bir fedakârlığı kabul ettiği o maddi ödülün keyfine varma arzusuyla direnmişti. İri yapılı bir adamdı, ama neredeyse bir deri bir kemik kalmıştı, maskeye benzeyen kısa kızılımtırak bir sakalı vardı ve onun üzerindeki açık renk gözleri hem meraklı hem temkinli, hem insafsız hem sakindi, yüzü perdahlı kili andıran ölü, geçirimsiz yüzeyinin altında çömlek gibi görünüyordu, sadece güneşte değil, ruh ya da muhit fırınının ateşinde yanmıştı. Gördükleri buydu, ama kasabanın onun sahip olduğu yegâne şeyin bu olduğunu öğrenmesi seneler alacaktı - o kuvvetli yorgun at, sırtındaki kıyafet, ancak bir battaniye ve ustura konacak büyüklükte ufak bir heybe ve Bayan Coldfield'in Quentin'e sözünü ettiği, kabzaları kazma sapı gibi aşınmış, nakış iğnesi hassasiyetiyle kullandığı iki tabanca; sonradan Quentin'in dedesi onun bir fidanın altı metre uzağında eşkin giderek daireler çizerken ağaca bağladığı bir oyun kâğıdına sıktığı iki mermiyi birden isabet ettirdiğini görmüştü. Holston House'da bir odası vardı ama, anahtarını da yanında taşıyordu ve her sabah atını besleyip eyerledikten sonra gün ağarmadan yola çıkıyordu, muhtemelen gelişinin üçüncü günü sergilediği tabanca gösterisi yüzünden kasabalılar nereye gittiğini öğrenememişti. Bu yüzden de onun hakkında bir şeyler öğrenebilmek için soru sormaktan başka çareleri kalmıyordu, bunu da ancak Holston House'un yemek salonunda masada otururken ya da yemeğini bitirir bitirmez odasına gidip kapısını kilitlemek için holden geçerken yapabilirlerdi. Bar da hole açılıyordu, orası da ona yanaşabilecekleri, hatta soru sorabilecekleri bir yerdi, ama barı kullanmıyordu. Hiç içki içmediğini söylemişti onlara. Eskiden içip de şimdi mi bırakmış, yoksa hiç alkol kullanmamış mı, onu da söylememişti. Sadece içki içmeye meraklı olmadığını söylemişti; Quentin'in dedesi bile (o zaman o da gençti; General Compson olmasına uzun seneler vardı) Sutpen'in içmemesinin gerçek sebebinin kendi içtiğini ödeyecek ya

da karşısındakinin cömertliğine karşılık verecek parası olmaması olduğunu seneler sonra öğrenecekti; o sırada Sutpen'in içki ya da yemek için sadece parasının değil zamanının ve isteğinin de olmadığını ilk fark eden General Compson olacaktı; o sırada tümüyle kendi gizli ve vahşi sabırsızlığının esiriydi, her ne idiyse yakın zamandaki deneyiminden -o zihinsel ya da fiziksel hummadan- acele etmeye mecbur olduğu, zamanın akıp geçtiği gibi bir inanca kapılmıştı ki bu onu beş yıl boyunca etkisi altında tuttu - General Compson'ın kabaca tahminine göre oğlu doğmadan dokuz ay önceye kadar.

Bu yüzden de onu yemek masasıyla kilitli kapısı arasında yakalar, sıkıştırırlardı, kim olduğunu, nereden geldiğini, ne yapmak istediğini kendilerine anlatması için fırsat yaratırlardı, ama o sırtı bir şeye -duvara ya da bir sütuna- yapışana kadar ağır ağır geri gider ve orada durup bir otel kâtibi gibi nazik ve hoş bir tavırla onlara hiçbir şey söylemezdi. Chickasaw Kızılderililerinin temsilcisiyle iş yapıyor ya da onu aracı olarak kullanıyordu; bu yüzden de ancak tapu senedi, arazi imtiyazı ve İspanyol altınlarıyla o cumartesi gecesi Bölge Tapu Kâtibini uyandırdığı zaman, ülkenin en iyi bakir verimli arazilerinden birinin yüz kilometre karesine sahip olduğunu öğrenebildi kasaba, ama bu bilgi bile çok geç gelmişti, çünkü Sutpen'in kendisi ortadan kaybolmuştu ve yine kimse nereye gittiğini bilmiyordu. Ama artık o da onlar gibi toprak sahibiydi ve bazıları görünüşe göre General Compson'ın zaten bildiği şeylerden şüphe etmeye başlamıştı: yani tapusunu kaydettirmek için ödediği İspanyol altınlarının, sahip olduğu son para olduğundan. Bu yüzden de artık daha fazla para bulmak için gittiğinden emindiler; Sutpen'in istikbalini ve o sıralarda henüz doğmamış baldızının hemen hemen seksen yıl sonra Quentin'e anlatacaklarını içten içe (hatta o olmadığı için yüksek sesle) tahmin edenler bile vardı: bir ganimeti gizlemenin eşsiz ve kolay bir yolunu bulmuştu, zulasını tekrar doldurmak için iki silahıyla Nehre, kumarbaz, pamuk ve köle tüccarı dolu buharlı gemilere dönmemişse bile ceplerini tekrar doldurmak için zulasına dönmüştü. En azından geri dönene kadar geçen iki ay boyunca kimilerinin konuştuğu buydu, iki ay sonra apansız, bu sefer bir zencinin sürdüğü üzeri kapalı bir vagonla ve zencinin yanında ufak tefek, tedirgince kaderine razı olmuş, ümitsiz, bizar edilmiş Latin yüzlü bir adamla dönecekti; bu adamın üzerindeki arkası uzun ceketi, çiçekli yeleği ve Paris bulvarlarında hiç tuhaf kaçmayacak şapkası -hem o acıklı teatral giysileri, hem de kaderine boyun eğmiş, şaşkın yüz ifadesi- iki yıl boyunca üzerinden hiç çıkmayacaktı, bu esnada öneride bulunacağı, ama talimat veremeyeceği beyaz müşterisi ve

zenci tayfası ise üzerlerindeki kurumuş çamur dışında çırılçıplak olacaklardı. Fransız mimar buydu. Onun ta Martinik'ten Sutpen'in kuru bir sözü üzerine geldiğini, ücret denen şeyin rengini ya da şeklini görmediği iki yıl boyunca kamp ateşinde pişmiş geyik etinden başka şey yemediğini, vagonun brandasından yapılmış zemini çıplak bir çadırda yaşadığını kasaba seneler sonra öğrendi. İki sene sonra New Orleans'a dönerken kasabadan geçene kadar Jefferson'ı da bir daha görmeyecekti; Sutpen nadiren kasabada boy gösterdiğinde mimar gelmez ya da getirilmezdi, vagon durmadığı için o ilk gün de kasabaya doğru düzgün bakmaya fırsatı olmamıştı. Görünüşe göre Sutpen'in kasabadan geçmesinin nedeni sadece coğrafyanın bir cilvesiydi, birinin (General Compson değil) vagonun örtüsünden içeri, kımıltısız gözlerle dolu, kurt ini gibi kokan kara bir tünele bakmasına yetecek kadar durmuştu kasabada.

Ama Sutpen'in vahşi zencileri efsanesi hemen başlamayacaktı, çünkü vagon bile, vagonu çeken katırlar, hatta yapıldığı tahta ve demir bile sırf onunla ilintili oldukları için o tüketici, yorucu yolun, acele etmek gerektiği, zamanın akıp geçtiği inancının bir parçası haline gelmişlerdi; sonradan Sutpen Quentin'in dedesine vagonun Jefferson'dan geçtiği o ikindi, bir gece öncesinden beri aç olduklarını, mimar ve zencilerin bir geceyi daha aç geçirmemesi için karanlık basmadan önce Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne ve nehir yatağına ulaşıp bir geyik avlamak istediğini anlatmıştı. Bu yüzden de vahşi adamlar efsanesinin kasabaya geri dönmesi zaman aldı, olup biteni seyretmek için oraya giden adamlar getirdiler onu, Sutpen'in iki tabancasıyla bir avın izini sürerken onları nasıl av köpekleri gibi bataklığa saldığı anlatılıyordu; zenci avcısı Akers içlerinden birinin uyuyan bir timsah gibi kıpırtısız çamurdan dışarı çıktığını ve son anda çığlık atmasa kendini kurtaramayacağını iddia etmeden çok önce, o ilkyaz ve sonbahar boyunca zencilerin uyurken üzerlerine örtecek battaniyeleri bile olmadığını (ya da kendilerinin kullanmadığını) yine gidip görenler anlatmıştı. Zenciler hâlâ İngilizce konuşamıyorlardı ve kuşkusuz Sutpen'le onların konuştukları dilin kendilerine ait karanlık ve ölümcül bir dil değil de bir tür Fransızca olduğunu Akers'tan başka bilmeyenler de vardı.

Akers'tan başka bilmeyenler de vardı, ama onlar sorumlu vatandaşlar ve toprak sahipleriydi, bu yüzden de geceleyin kampın etrafında pusuya yatmalarına gerek yoktu. Aslına bakılırsa, Bayan Coldfield'in Quentin'e anlattığı kadarıyla, Holston House'da ekipler toplayıp, at üzerinde,

çoğunlukla yanlarına yemek de alarak oraya gidiyorlardı. Sutpen bir tuğla fırını yapmış, vagonda getirdiği bıçkı ve planya tezgâhını kurmuştu - bocurgatın uzun sopasına kâh vagonun atları, kâh zenciler, hatta gerektiğinde, değirmen yavaşladığında kendisi bile bağlanıyordu- sanki zenciler gerçekten de vahşi insanlardı; General Compson'ın oğluna, yani

Quentin'in babasına anlattıklarına bakılırsa zenciler çalışırken Sutpen onlara hiç sesini yükseltmezmiş, onlara öncülük edermiş, kendisi örnek teşkil ederek onları kritik bir psikolojik noktada yakalarmış, ilkel korkudan ziyade sabrın hükmüyle. Atlarından inmeden (genelde Sutpen onlara selam bile vermezdi, görünüşe göre sıradan gölgelermişçesine varlıklarından habersizdi) adeta ortaklaşa korunmak, toplu bir koruma sağlamak için meraklı sessiz bir küme halinde otururlar ve kille kerestenin bekleştiği bataklıktan tek tek taşman kalaslar ve tuğlalarla malikânesinin yükselişini izlerlerdi - sakallı beyaz adam ve yirmi siyah adam, her yerlerini kaplayan istilacı çamurun altında hepsi çırılçıplak. Bu seyirciler erkek olduklarından Sutpen'in Jefferson'a ilk geldiğinde giydiği kıyafetin, onu içinde gördükleri tek kıyafet olduğunun farkında değillerdi, bölgede onu gören kadın da pek azdı. Yoksa bazıları bu konuda da Bayan Coldfield'den önce tahminde bulunabilirlerdi: giysilerini sakladığını, çünkü Bayan Coldfield'in, belki başkalarının da saygınlık olduğuna inandıkları şeye hücum etmek için tek silahının (daha doğrusu merdiveninin) şık bir görünüm olmasa da edebe uygunluk olduğunu anlayabilirlerdi - General Compson'a göre bu saygınlık Sutpen'in zihninin derinliklerinde sadece evi için bir hanım edinmekten çok daha fazlaydı. Bu yüzden de sivrisineklere karşı vücuduna çamur sıvayarak yirmi zenciyle birlikte çalışıyordu ve Bayan Coldfield'in Quentin'e anlattığına bakılırsa onu onlardan ayıran yegâne şey sakalıyla gözleriydi; elleriyle yapamayacakları demir işçiliği ve camlar hariç ev bitene kadar bir nevi nüfuz edilmez boyun eğmişlikle üzerinden hiç çıkartmadığı giysileri sayesinde sadece mimar insana benziyordu, o da yazın sıcağıyla güneşi, kışın buzuyla çamuru içinde sessiz, dinmek bilmez bir öfkeyle çalıştıktan sonra evin bittiğinin ertesi günü ayrılacaktı.

Yeni edindiği hemşerilerine, o topraklarda peşine düşüp öldürebileceği her türlü hayvandan daha öldürücü görünen ithal köle tayfasıyla birlikte evi yapması iki yılını aldı. Yanlarına gelip sessizce atlarının üzerinde oturan ve onları seyreden ekiplerin bakışları altında güneşin doğuşundan batışına kadar çalışıyorlardı; mimar ise üzerinde resmi ceketi, Paris şapkası ve

ümitsiz, buruk şaşkınlığı, rastgele ilgisiz bir seyirciyle, vicdanı rahatsız lanetlenmiş bir hayalet arası bir halde bu sahnenin etrafında dolaşıyordu - bu şaşkınlığının nedeni, demişti General Compson, ötekiler ve onların yaptıkları değil, kendisi, orada bulunuşunun açıklanamaz ve inanılmaz oluşuydu. Ama iyi bir mimardı; Quentin evi biliyordu, yapımından yetmiş beş yıl sonra, Jefferson'dan on beş kilometre uzakta, sedir ve meşe korusu içinde hâlâ duruyordu. General Compson'ın dediği gibi, sadece bir mimar da değildi, bir sanatçıydı, çünkü ancak bir sanatçı bir daha görmemeyi beklemekle kalmayıp görmemeye kesinlikle niyetli olduğu bir evi inşa etmek için iki yıl boyunca bu tahammülü gösterebilirdi. Bu iki yıllık misafirliğin, demişti General Compson, maddi zorluklarına ve manevi zulümlerine değil, Sutpen'in kendisine; ancak bir sanatçı bir yandan Sutpen'in insafsızlığıyla acelesine tahammül ederken bir yandan da hedeflediği aşikâr olan o kasvetli, şatovari ihtişam hayalini dizginleyebilirdi, çünkü Sutpen'in planladığı şekliyle malikâne hemen hemen o zamanki Jefferson'un tümü kadar büyük olacaktı; o ufak tefek, bedbin, bizar edilmiş yabancı tek başına savaş vermiş ve Sutpen'in vahşi, sınırsız kibirini ya da ihtişam veya aklanma arzusunu ya da her neyse onu (General Compson bile bunu hâlâ bilmiyordu) alt etmiş ve Sutpen'in yenilgisinden, galip çıkması halinde sahip olamayacağı o zaferi yaratmıştı.

Böylece, kendilerinin yapabildiği son kalasa, tuğlaya ve tahta çiviye kadar bütün ev bitti. Boyanmamış, döşenmemişti, içinde ne bir cam, ne kapı tokmağı, ne menteşe vardı, kasabadan ve hemen hemen bütün komşulardan on beş kilometre uzaktaydı, üç yıl boyunca geometrik çiçek bahçeleri, gezinti yerleri, köle meskenleri, ahırları ve tütsühaneleriyle çevrelenmiş vaziyette bekledi; evin bir kilometre çevresinde yabani hindiler cirit atıyor, duman rengi geyikler usulca yanaşıp daha dört yıl boyunca çiçek yüzü görmeyecek geometrik çiçek bahçesinin tarhlarına narin ayak izlerini bırakıyorlardı. Artık kasabanın ve bölgenin daha da büyük bir hayretle takip edeceği yeni bir dönem ya da safha başlamıştı. Belki de General Compson'ın bildiğini iddia ettiği, ama kasabanın ya da bölgenin hemen hemen hiç kavrayamadığı o gizli amaca doğru bir sonraki adım olduğu için bu safhada onları alıştırmış olduğu o hiddetin yerini sabır ya da durgunluk almıştı; onun ne istediğini, bir sonraki adımın ne olabileceğini ilk kadınlar tahmin etmişti. Erkeklerin hiçbiri, en azından onu adıyla çağıracak kadar iyi tanıyanlar bir eş istediğinden şüphelenmemişlerdi. Evlisi bekârı böyle bir fikri akıllarına getirmeyi reddetmekle kalmayıp karşı bile çıkarlardı, çünkü

son üç yıl boyunca sürdüğü hayat onlara göre mükemmeldi. En yakın komşudan bile on kilometre uzakta, baronlara layık bir debdebenin, yarım dönümlük silah odasında erkeksi bir yalnızlık içinde yaşıyordu. Hükümet konağı dahil bölgenin en büyük binasının çetin kabuğunda, tek bir kadının eşiğini bile görmediği, camın, kapının, somyanın kadınsı yumuşaklığından uzak bu evde yaşıyordu; ot döşeğinde köpekleriyle birlikte yatmak aklıma esecek olsa ona karşı çıkacak bir kadın olmadığı gibi mutfak kapısının biraz ötesine izlerini bırakan hayvanları avlamak için köpeğe bile ihtiyacı yoktu, onun yerine ruhen ve bedenen kendisine ait olan insanlarla, uyuyan bir hayvana usulca sokulabildiğine ve o daha kıpırdayamadan gırtlağını kesebildiğine inanılan insanlarla avlanıyordu.

İşte bu sıralarda, Bayan Coldfield'in Quentin'e sözünü ettiği adamları, ilkel resmi zenginliğinin çıplak odalarında battaniyelerle kamp kurmaya davet etmeye başlamıştı; avlanıyor, kâğıt oynuyor, içki içiyorlardı ve Sutpen kuşkusuz zaman zaman zencileri birbiriyle dövüştürüyor, hatta belki o sıralarda bile arada bir kendi de onlara katılıyordu - Bayan Coldfield'in anlattığı, oğlu bakmaya tahammül edemezken kızının kılını bile kıpırdatmadan seyrettiği o sahne. Sutpen artık içki içiyordu, ama içkinin bir kısmını temin ettiği zamanlar haricinde gayet ölçülü içtiği Quentin'in dedesi haricinde muhtemelen başkalarının da dikkatini çekmişti. Misafirleri yanlarında viski götürürlerdi, ama o adeta kafasında avcıların silahlarına temin ettiği canlı et miktarıyla, kabul ettiği viski miktarı arasında manevi bir ödeme denkliği hesap edercesine ölçülü içerdi içkisini, demişti General Compson.

Üç sene bu şekilde yaşadı. Artık bir çiftliği vardı; iki yılda bakir bataklığın içinden evi ve bahçeleri çekip çıkarmış ve arazisine General Compson'ın ona ödünç verdiği pamuk tohumlarını atmıştı. Sonra bırakır gibi oldu. Bitirmek üzere olduğu şeyin ortasında öylece oturuyordu sanki, hiçbir şey arzu etmiyormuş, hiçbir şey yapmaya niyeti yokmuş gibi göründüğü üç yıl boyunca da öyle kaldı. Kasabadakilerin, baştan beri yegâne hedefinin o anda sürdürmekte olduğu hayat olduğuna inanmalarına şaşmamak lazım belki; onu bir başlangıç yapması için pamuk tohumu verecek kadar iyi tanıyan, onun hakkında herkesten farklı düşünen, Sutpen'in kendi geçmişine dair herhangi bir şey anlattığı tek kişi General Compson'dı. İspanyol altınının bittiğini ilk General Compson anlamıştı (kasabanın sonradan öğrendiği üzre) evini bitirmesi ve döşemesi için Sutpen'e borç vermeyi

teklif eden ve red cevabı alan da General Compson'dı. Bu yüzden de kuşkusuz Sutpen'in evi bitirmek, eksiklerini tamamlamak için gereken parayı evlenerek edinmek istediğini kasabada anlayan ilk erkek, General Compson olmuştu. İlk insan değil; ilk erkek, çünkü Bayan Coldfield'in yetmiş beş yıl sonra Quentin'e anlattıklarına bakılırsa kasabadaki kadınlar birbirlerine ve kocalarına Sutpen'in işi burada bırakmaya niyeti olmadığını, sırf oraya yerleşmek uğruna ev inşaatı sırasında çok fazla zorluğa ve mahrumiyete katlandığını, şimdi ise çıplak zeminli bir vagon brandasının yerine, altında uyuyabileceği bir çatısı olduğunu söylüyorlardı. Muhtemelen kadınlar, Bayan Coldfield'in Sutpen'in hedefi olduğuna inandığı o saygınlığın şeklini şemalini çeyiziyle tamamlayacak müstakbel gelinleri artık onun arkadaşı kabul ettikleri erkeklerin aileleri arasında belirlemişlerdi bile. Bu yüzden de bu ikinci safhanın sonuna, ev bitip de mimarın ayrılmasının üzerinden üç sene geçtikten sonra, yine bir pazar sabahı, yine ansızın kasaba onu beş yıl önce ilk geldiğinde üzerinde olan ve bir daha kimsenin görmediği kıyafetlerle (ya kendisi, ya da zencilerden biri giysileri ısıtılmış tuğlalarla ütülemişti, diye anlatmıştı General Compson Quentin'in babasına) bu sefer yaya olarak meydanı geçerken ve Metodist kilisesine girerken gördüğünde erkeklerin sadece bir kısmı şaşırdı. Kadınlar ise birlikte avlandığı ve kumar oynadığı erkeklerin ailelerindeki olasılıkları tükettiği için tıpkı Memphis'e erzak ya da köle almaya gider gibi kasabaya bir eş bulmaya geldiğini söylediler. Ama onu kasabaya ve kiliseye getiren bu seçim ihtiyacının sonucunun kime bildirildiğini anlayınca kadınların kendilerine güveni de erkeklerin şaşkınlığıyla birleşti, hatta onu da aşıp hayrete dönüştü.

Çünkü kasaba artık onu tanıdığına inanmıştı. İki yıl boyunca yorulmak bilmez, amansız bir gazapla o kabuk evi inşa edişini ve tarlaları yoktan var edişini izlemişlerdi, sonra üç yıl boyunca sanki elektrikle çalışıyormuş da birisi gelip kablosunu veya dinamosunu çıkartmış gibi tam anlamıyla atıl kalmıştı, bu esnada kasabanın kadınları kasabayı ağır ağır, onun sadece başladığı işi bitirmeye yetecek kadar çeyizi olan bir eş bulmayı beklediğine ikna etmişti. Bu yüzden de o pazar sabahı ütülenmiş ceketiyle Metodist kilisesine girdiğinde ayaklarının onu nereye götüreceğini tahmin etmek için cemaate şöyle bir göz atmanın yeterli olacağını düşünen kadınlar kadar erkekler de mevcuttu, sonra tam bir soğukkanlılık ve merhametsizlikle inceden inceye düşünerek Bayan Coldfield'in babasını mimlemiş olduğu fark ettiler, muhtemelen Fransız mimarı da aynı şekilde mimlemişti. Onca

kasabalı, arasında kendisiyle hiçbir ortak noktası olmayan, hele hele parasal açıdan hiçbir şey bekleyemeyeceği tek adamı açıktan açığa kuşatmaya alışım büyük hayretle izlediler -bu adam olsa olsa ona küçük dörtyol ağzı dükkânından veresiye verebilir, ya da Metodist kilisesine rahip tayin edilmek istemesi halinde oy verebilirdi- Metodist bir kâhya, sadece kendi yağında kavrulan bir esnaf olmakla kalmayıp, on sene önce tek bir vagon içinde Jefferson'a taşıdığı işinin kazancıyla kendi eşiyle ailesinin yanı sıra kendisine bağımlı annesiyle kız kardeşine de bakan bir adam - kanunsuz fırsatlar ülkesinde ve çağında mutlak, şaşmaz, hatta katı dürüstlüğüyle nam salmış, ne içen, ne kumar oynayan, ne de avlanan bir adam. O şaşkınlıkla Bay Coldfield'in evlenme çağında bir kızı olduğunu unutmuşlardı. Kızı akıllarına bile getirmemişlerdi. Sutpen'le aşk arasında bir bağlantı düşünemiyorlardı. Adaletten ziyade merhametsizlik, saygıdan ziyade korku geliyordu akıllarına, acıma ya da sevgi değil: hem Sutpen'in halen sahip olduğu o gizli amaçlar uğruna Bay Coldfield'i nasıl kullanmak niyetinde ve gayretinde olduğuna dair şaşkın yorumlar yapmakla meşguldüler. Nedenini asla öğrenemeyeceklerdi: Bayan Rosa Coldfield bile bilmiyordu. Çünkü o günden itibaren Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde av partilerine son verildi ve onu ancak kasabada görmeye başladılar. Ama aylaklık ederken değil. Çatısının altında uyuyan, onunla kadeh tokuşturan adamlar (bazıları ona resmi Bay hitabını kullanmadan sadece Sutpen demeye bile başlamışlardı) Holston House'un önündeki caddeden şapkasıyla resmi bir selam vererek geçişini ve gidip Bay Coldfield'in dükkânına girişini izliyorlardı, hepsi buydu.

"Sonra günün birinde Jefferson'dan ikinci kez ayrıldı," dedi Bay Compson, Quentin'e. "Kasabanın artık böyle şeylere alışmış olması gerekirdi. Yine de ikinci gelişine halkın verdiği tepkiden de anlaşılacağı gibi, konumu hafiften değişmişti. Çünkü bu sefer geri geldiğinde bir nevi halk düşmanıydı. Belki de bunun nedeni bu sefer yanında getirdiği şeydi: daha önce getirdiği o basit, vagon dolusu zenci yüküne kıyasla çok ağır basıyordu bu seferki. Ama bence sebep bu değil. Yani bence, avizelerinin, maun mobilyalarının ve halılarının değerinden daha çapraşık bir şey olmalı. Sanırım bu cephe alışın nedeni kasabanın onunla ilintili bir hale geldiğini fark etmesiydi; maunu ve kristali edinmesini sağlayan ne menem bir fenalıksa kasabayı da onu paylaşmaya zorluyordu. O ana kadar, kiliseye geldiği o ilk Pazar gününe kadar, suiistimal ettiği ya da zarar verdiği yegâne kişi arazisini satın aldığı yaşlı Ikkemotubbe'ydi - bu mesele kendi vicdanı, Sam Amca ve Tanrı

arasındaydı. Ama artık konumu değişmişti, çünkü kasabadan ayrılışından yaklaşık üç ay sonra, Jefferson'dan dört vagon onu karşılamaya Nehre gitti, vagonları kiralayıp gönderenin Bay Coldfield olduğu biliniyordu. Öküzlerin çektiği büyük vagonlardı bunlar, geri döndüklerinde kasaba bir bakışta, içlerinde her ne olursa olsun, Bay Coldfield'in varını yoğunu ipotek ettirse bile bunları alamayacağını anladı; kuşkusuz bu seferki yokluğunda onu yüzünde bir mendil, bir buharlı salonunun kollu şamdanları altında parlayan iki tabanca namlusuyla hayal eden erkekler belki kadınlardan bile fazlaydı, hatta daha beteri bile düşünülüyordu: çamurlu bir sahanlığın puslu karanlığında arkadan saplanıveren bir bıçak türünden bir şey. Dört vagonunun arkasında demirkırı atıyla geçtiğini gördüler; yemeğini yemiş, arazisinde avlanmış, hatta ona 'Bay'sız 'Sutpen' demişler bile artık ona yanaşmıyorlardı. Onun ve bir nebze olsun evcilleşmiş zencilerinin pencerelerle kapıları, mutfaktaki şişlerle çanak çömleği, salonlardaki kristal avizeleri, mobilyaları, perdeleri ve halıları nasıl yerleştirdiklerinin haberleri ve söylentileri kasabaya gelirken onlar sadece beklediler; beş yıl önce çamurda pusuya yatmış zencinin üzerine basan aynı Akers bir akşam gözleri şeşi beş, ağzı bir karış açık Holston House barına geldi ve 'Millet, herif bu sefer bütün buharlıyı çalmış!' dedi.

"Böylece en nihayet yurttaşlık erdemleri galeyana geldi. Bir gün şerifle sekiz on kişilik bir ekip Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne doğru yola çıktı. Yolun sonuna kadar gidemediler, çünkü kasabanın on kilometre kadar dışında Sutpen'in kendisiyle karşılaştılar. Demirkırı atının üzerindeydi, o bildikleri redingotunu ve kastor şapkasını giymiş, bacaklarına bir muşamba sarmıştı; eğerinin arkasında bir bavul vardı, kolunda da küçük bir hasır sepet taşıyordu. Demirkırı atı durdurdu (nisan ayıydı ve yol balçıktı) ve çamurlu muşambasıyla öylece oturarak tek tek yüzlerine baktı; deden gözlerinin kırık tabak parçalarına benzediğini, sakalının da kaşağı gibi sert olduğunu söylerdi. Aynen böyle derdi: kaşağı gibi sert. 'Günaydın, beyler,' dedi. 'Beni mi arıyordunuz?'

"Kuşkusuz başka şeyler de konuşulmuş olmalı, ama asayiş komitesinden kimsenin olanları anlattığını duymadım. Benim tek duyduğum, Holston House'un verandasında oturan adamların Sutpen'le komitenin meydana birlikte girdiklerini gördükleriydi, Sutpen onların biraz önünde, ötekiler arkada toplu halde - Sutpen'in ayaklarıyla bacakları düzgünce muşambasına sarılı, omuzları yıpranmış yünlü ceketinin içinde dimdik, eskimiş

fırçalanmış kastor şapkası hafif yana eğik, omzunun üzerinden onlarla konuşuyor, gözleri haşin, solgun, pervasız ve muhtemelen alaycı, hatta belki daha o zamandan küçümseyici. Atını kapıya yanaştırdı, zenci seyis dışarı fırlayıp demirkırı atın başını tuttu ve Sutpen bavulu ve sepetiyle inip basamakları çıktı, dönüp ne yapacağını bilmeden birbirlerine sokulmuş atlarının üzerinde duran adamlara bir bakış fırlattığını duydum. Sakalının olması ve ağzını görememeleri onlar için iyi olmuştu belki. Sonra döndü ve ayaklarını tırabzana dayamış onu seyreden diğer adamlara, evine gelen, yerde uyuyan ve onunla avlanan adamlara baktı ve abartılı, sarsak bir hareketle onlara şapkasıyla selam verdi (evet, görgüsüzdü, insanlarla bütün resmi ilişkilerinde görgüsüzlüğünün kendini belli ettiğini söylerdi deden. Alıştırma yapa yapa, gizliden gizliye alıştırma yapa yapa, meşakkatle ve usançla kendi kendine polka yapmayı öğrenen, ama artık müziğin temposunu dinlemeye ihtiyacı olmadığına inanan John L. Sullivan gibi. Dedenin ya da Yargıç Benbow'un bu işi kendisinden daha zahmetsizce başarabileceklerine inanırdı belki, ama ne zaman ve nasıl yapılacağı konusunda kendisine üstün gelebilecek biri olduğuna kesinlikle inanmazdı. Dahası bu yüzünden okunuyordu; gücünün de bundan kaynaklandığını söylerdi deden: Bu adam bir fırsatını bulmayagörsün, istemeyegör- sün her şeyi yapabilir ve yapacaktır, demek için ona bir kere bakmak yeterliydi) ve otele girip bir oda istedi.

"Öylece atlarında oturup onu beklediler. Herhalde bir ara çıkacağını biliyorlardı: herhalde orada oturmuş o iki tabancayı düşünüyorlardı. Çünkü hâlâ onun için bir tutuklama emri yoktu: akut bir sindirememe vaziyetindeki halkın kanısı vardı sadece; şimdi başka atlılar da meydana gelmişler ve durumun farkına varmışlardı, bu yüzden de Sutpen verandaya çıktığında dışarıda kalabalıkça bir heyet buldu. Başında yeni bir şapka, üzerinde yeni bir yünlü ceket vardı, böylece bavulun içinde ne olduğunu anladılar. Hatta sepetin içinde de ne olduğunu anladılar, çünkü artık sepet de yanında değildi, gerçi kuşkusuz o sıralarda bu onları her zamankinden daha fazla şaşkına çevirmiş olmalı. Çünkü, malum, Bay Coldfield'i nasıl kullanacağı konusunda yorumlarda bulunmakla öyle meşguldüler ve kullandığı yöntemler onlar için bir muamma olsa da döndüğünden beri bu yöntemlerin sonuçlarını gördüklerine olan inançları onları öyle çileden çıkartmıştı ki Bayan Ellen'ı akıllarına bile getiremiyorlardı.

"Bu yüzden de kuşkusuz tekrar durdu ve tekrar birer birer yüzlerine baktı, kuşkusuz yeni yüzleri ezberliyordu, telaşsızca, sakalları hâlâ ağzının açık edebileceklerini gizliyordu. Ama öyle anlaşılıyor ki o sırada hiçbir şey söylemedi. Sadece basamakları indi ve meydanda yürümeye başladı, komite de (deden sayının neredeyse elliye çıktığını söylerdi) hareket ediyor, onu meydanda takip ediyordu. Arkasına bile bakmadığını söylerler. Hafif eğri takılmış yeni şapkasıyla ve elinde, onlara muhtemelen son sebepsiz bozgun, hatta hakaret gibi gelmiş olan o şeyle dimdik yürüyordu sadece, komite caddede peşi sıra ilerliyordu ve o anda atları olmayan başkaları da komiteye katılıp yolda onu takip ediyor ve hanımlar, çocuklar, köle kadınlar, onlar korkunç bir tablo halinde geçerken seyretmek için kapılara camlara çıkıyorlardı ve Sutpen bir kez olsun arkasına bakmadan Bay Coldfield'in bahçe kapısından girdi ve tuğla patikadan kapıya ilerledi elinde gazeteye sarılmış bir buket çiçekle.

"Onu yine beklediler. Kalabalık artık hızla artıyordu - başka erkekler, bir iki oğlan, hatta komşu evlerden bazı zenciler, o çıkana kadar gözlerini Bay Coldfield'in kapısından ayırmadan oturan komitenin ilk sekiz üyesinin arkasında toplanıyorlardı. Çıkması epeyce zaman aldı ve artık elinde çiçekler yoktu ve bahçe kapısına geri döndüğünde nişanlanmıştı. Ama onlar bunu bilmiyorlardı, çünkü o kapıya gelir gelmez onu tutukladılar. Perdelerin, bahçelerdeki çalıların arkasından, evlerin kuytularından, kuşkusuz yemeklerin dibini tutmaya başladığı mutfaklarından onu izleyen hanımların, çocukların ve hizmetkâr zencilerin bakışları altında onu tekrar kasabaya getirdiler, eli ayağı tutan diğer erkeklerin bürolarıyla dükkânlarını bırakıp toplandığı meydana getirdiler, öyle ki hükümet konağına gelindiğinde Sutpen'in peşine takılanların sayısı kaçak bir kölenin peşine takılanlardan bile fazlaydı. Yargıcın karşısında onu itham ettiler, ama o sırada dedenle Bay Coldfield de oraya ulaşmıştı. Kefaletini yatırdılar ve öğleden sonra yürüdüğü aynı caddeden, kuşkusuz perdeleri arkasından izleyen aynı kişilerin bakışları altında akşama doğru Bay Coldfield'le birlikte eve, masasında şarap olmayan, öncesinde ve sonrasında viski ikram edilmeyen nişan yemeğine döndü. O gün o caddeden o üç geçişinin birinde bile tavrında en ufak değişiklik olmadığını anlatırlardı - o yeni redingotu savuran aynı telaşsız yürüyüştü, gözlerinin ve sakallarının üzerinde yeni şapkası aynı açıda duruyordu. Dedenin dediğine bakılırsa, beş sene önce kasabaya ilk geldiğinde göze çarpan surat derisinin o fayansımsı görünüşü kaybolmuş, yerini dürüst bir güneş yanığı almıştı. Kilo almamıştı; deden

ondaki değişikliğin sebebinin kilo olmadığını söylerdi: sadece eti kemiklerinin üzerinde sükûnet kazanmıştı, adeta koşarken olduğu gibi atmosfere birebir direnç gösterdikten sonra pasifleşmişti, bu yüzden de giysileri içinde hâlâ abartılı bir havası olsa da kavgacı ya da palavracı değildi, gerçi dedene göre dışarıya yansıttığı nitelik hiçbir zaman kavgacılık olmamıştı, sadece temkindi. Şimdi eksik olan bu palavracılıktı, nihayet üç yılın ardından etini ve kemiklerini nöbete dikmeden etrafı kollama konusunda sadece gözlerine güvenebiliyordu sanki. İki ay sonra Bayan Ellen'la evlendiler.

"1838 Haziranıydı, o demirkırı atın üzerinde kasabaya girdiği günün üzerinden neredeyse tam beş yıl geçmişti. Düğün Bayan Rosa'ya göre onun Ellen'ı ilk gördüğü yer olan Metodist kilisesinde yapıldı. Halaları, Bay Coldfield'i Ellen'ın bu özel günde pudra sürmesine izin vermesi için zorlamış ya da dırdır etmişti (iknaya çalışmamıştı: işe yaramazdı). Pudra gözyaşlarını saklayacaktı. Ama düğün bitmeden pudra yine lekelendi, topaklandı, yol yol oldu. Ellen o gece yağmurdan çıkıp gelir gibi ağlamaktan çıkıp gelmişti sanki kiliseye, tören bittikten sonra da kiliseden tekrar ağlamaya çıkmıştı, tekrar gözyaşları, hatta aynı gözyaşları, aynı yağmur. Arabaya binmiş ve onun (yağmurun) içinde Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne doğru yola çıkmıştı.

"Ağlamasına neden olan düğündü: Sutpen'le evlenmek değil. Onunla evlendiğinde sonradan ağlamış olmalı, tabii bunun için ağlamışsa. Büyük bir düğün olması istenmemişti. Yani Bay Coldfield istememişti. İki erkekten (tabii Ellen'dan söz etmiyorum: aslında boşanmaların çoğunu talep eden kadınların, taşra hükümet konaklarında tütün çiğneyen sulh hâkimleri ya da gece yarısından sonra uyandırılmış, ceketlerinin altından pantolon askıları sarkan, yakalıksız rahipler tarafından, şahit niyetine bir eş ya da saçları kâğıtlara sarılmış kız kurusu bir kız kardeş kullanılarak evlendirilmiş kadınlar olduğunu zamanla göreceksin. Bu kadınların gerçek hüsran ve ihanet değil de bir eksiklik hissi yüzünden boşanmak istediklerine inanmak çok mu abes? Kanlı canlı birer kanıt olan çocuklara ve bütün yaşadıklarına rağmen kafalarında kendilerini müzik eşliğinde yürürken, bütün başlar onlara çevrilirken, artık sahip olmadıkları o şeyi törenle teslim etmenin bütün simgesel tuzakları ve gereklerini yerine getirirken hayal ettiklerine inanmak çok mu abes? neden abes olsun, onlar için gerçek, esas teslimiyet ancak tren bileti alırken bir banknotu bozdurmak gibi bir tören olabilir

(hatta olmuştur) - iki erkekten, büyük düğünü, kilisenin dolmasını ve bütün âdetlerin yerine getirilmesini isteyen Sutpen'di (en azından bunu ümit etmişti: bunu günün birinde dedenin ağzından kaçırdığı ve kuşkusuz Sutpen'in ağzından da aynı şekilde kazara duyduğu bir şeyden çıkarıyorum, çünkü Sutpen böyle bir şey istediğini Ellen'a hiç söylememişti -aslında onun bu konudaki arzusu ve ısrarını desteklemeyi de son anda reddetmişti- gözyaşlarının sebebi kısmen buydu). Anlaşılan Bay Coldfield kiliseyi ruhani manasını bir kenara bırakarak, tıpkı zamanının belli bir kısmını verdiği soyut ya da somut herhangi bir nesneyi kullanır gibi kullanmak niyetindeydi. Ruhani ödemede talep dengesi denebilecek bir kaygıyla belli bir miktar fedakârlık, kendinden feragat, emek ve para yatırdığı kiliseyi kullanmak istemişti anlaşılan, tıpkı kendisinin ya da ailesinin herhangi bir üyesinin yetiştirdiği pamuğun çekirdeklerini çıkartmak için hissesine sahip olduğu ya da sorumluluğunu aldığı bir çırçır makinesini kullanacağı gibi - hepsi bu. Belki on sene önce tek bir vagona sığdırdığı dükkânının kazancıyla annesiyle kardeşine bakmasını, evlenip çoluk çocuğa karışmasını mümkün kılan o usandırıcı, fasılasız idareciliği yüzündendi; ya da belki iki ay önce hapisten çıkmasına yardımcı olduğu müstakbel damadına karşı (kardeşinin ve kızının sahip olmadığı) içgüdüsel bir temkin ve yaraşırlık hissi yüzünden. Ama damadının kasabadaki olağandışı konumundan kaynaklanan bir cesaretsizlik söz konusu değildi. Daha önceki ve gelecekteki ilişkileri ne olursa olsun, Bay Coldfield o sırada Sutpen'in herhangi bir suç işlemiş olduğuna inansa onu dışarı çıkartmak için parmağını bile kıpırdatmazdı. Sutpen'i hapiste tutmak için de kendini zahmete sokmayabilirdi, ama kuşkusuz Sutpen'in o sırada hemşerileri gözünde ahlaken temize çıkmasının en iyi yolu Bay Coldfield'in kefaletini imzalamasıydı -bu tutuklama kendisiyle Sutpen arasındaki işin doğrudan sonucu olsa bile kendi adını temize çıkarmak uğruna böyle bir şey yapmazdı- ortaklıkları artık vicdanının tasvip etmeyi reddettiği bir noktaya geldiğinde işten çekildi ve bütün kârı Sutpen'e bıraktı, hatta çekilmekle maruz kaldığı zararı Sut- pen'in kendisine ödemesine bile izin vermedi, ama hareketlerini vicdanen onaylamadığı bu adamla kızının evlenmesine izin verdi. Böyle bir şeyi ikinci kez yapıyordu.

"Düğünlerinde, evlenen çift dahil, davet edilen yüz kişiden sadece onu vardı; ama kiliseden çıktıklarında (geceydi: Sutpen kapıda meşalelerle beklesinler diye yarım düzine vahşi zenci getirmişti) yüz kişinin geri kalanı çocuklar, delikanlılar ve kasabanın en ucundaki celep meyhanesinin

müdavimleri -hayvan tüccarları, seyisler, davetsiz misafirler- şahsiyetinde oradaydı. Ellen'ın gözyaşlarının yarı sebebi de buydu. Bay Coldfield'i büyük bir düğüne ikna eden ya da kandıran halaydı. Sutpen böyle bir isteği kendisi ifade etmemişti. Ama istiyordu. Aslında Bayan Rosa zannettiğinden daha haklıydı: isimsiz bir kadın ve isimsiz çocuklar istemiyordu, evlilik cüzdanında ve tapuda lekesiz bir eşin, kimsenin diyecek lafı olmayan bir kayınpederin isimlerini istiyordu. Evet, tapuda, mümkün olsa altın mühür ve kırmızı kurdelelerle Ama kendisi için değil. Bayan Rosa altın mühür ve kırmızı kurdelelere kibir derdi. Ama zaten o evi de kibir tasarlamıştı; tuhaf bir yerde, çıplak elleriyle, dahası insan topluluklarının anlamadıkları her duruma karşı takındıkları saldırgan müdahalecilik olasılığının ketlemesiyle inşa etmişti onu. Gururluydu: onun cesur olduğunu sana itiraf etmiş; belki gururlu olduğunu bile kabul edecektir: öyle bir ev isteyen, daha aşağısını kabul etmeyen, her ne pahasına olursa olsun onu elde etmek için engel tanımayan, döşenmesi gerektiği gibi döşeyene kadar üç yıl boyunca tek başına yerde ot bir döşekte yatan gurur - o evlilik cüzdanı da o evin mobilyalarından biriydi. Bayan Rosa çok haklıydı. Sadece bir barınak, isimsiz bir eş ve çocuklar istemiyordu, tıpkı sadece evlilik istemediği gibi. Ama bunu ne Ellen'a, ne de bir başkasına asla söylemedi; aslında o kadın krizi patlak verdiğinde, halayla Ellen, Bay Coldfield'i büyük düğüne ikna etmek için onu kendi taraflarına çekmeye çalıştıklarında onları desteklemeyi kabul etmedi. Kuşkusuz iki ay önce hapiste olduğunu Bay Coldfield'den de daha iyi hatırlıyordu; son beş yılın bir noktasında onu sindirmiş gibi görünen genel kanı (gerçi bir an olsun rahat bir uyku çekememişti), insanoğlunun o doğal, vahşi ve anlaşılmaz tavır değişikliklerinden biriyle onu küsmüştü. Bu öfkeli çenenin iki dişini oluşturabilecek iki hemşerisinin en azından onun zarar görmeden çıkmasını sağlayacak şekilde çeneyi açık tutan iki güçsüz payanda gibi hizmet vermiş olması da işine yaramamıştı.

"Ellen'la halası da hatırlıyorlardı. Halası hatırlıyordu. Kadındı çünkü; beş yıl önce Sutpen'i ilk gördüklerinin ertesi günü bir geçmişi olmadığı için onu asla affetmemeye karar veren ve bu karara sadık kalan Jefferson kadınları cemiyetinin bir üyesiydi kuşkusuz. Evlilik artık olmuş bitmiş bir mesele olduğundan, en sonunda Sutpen'i reddetme gayretine girmiş genel kanının yemek borusuna onu tekrar geri itebilmek için bu düğünü muhtemelen tek fırsat olarak görüyordu, sadece yeğeninin onun eşi olarak istikbalini garanti altına almak için değil, ağabeyinin onu hapisten çıkarmasını ve gerçekte

engelleyemeyeceği -çünkü Bayan Rosa'nın sana anlattığı gibi, o büyük ev, o mevki ve kadınların erkeklerden çok önce Sutpen'in sadece hedeflemekle kalmayıp erişeceğini fark ettikleri o ihtişam söz konusuydu- bir evliliğe onay ve izin veren birisi olarak kendi konumunu meşrulaştırmak için de tek fırsattı. Ya da belki kadınlar bu kadar bile karmaşık değillerdir ve onlara göre her düğün hiç düğün olmamasından iyidir; bir canavarla büyük bir düğünle evlenmek, bir azizle küçük bir düğünle evlenmeye yeğdir.

"Bu yüzden halası Ellen'ın gözyaşlarını bile kullandı; büyük olasılıkla neler olacağını bilen Sutpen de düğün yaklaşırken ciddileştikçe ciddileşti. Endişeli değildi: sadece temkinliydi, bildiği her şeye -yüzlere, âdetlere- sırtını döndüğü o günden beri nasıl temkinliyse öyle temkinliydi (o zaman on dört yaşında olduğunu söylemiş dedene. Bayan Rosa'nın sana anlattığı, ahırdaki o gece, gördüklerini kaldıramadığı o gece Henry de tam o yaştaydı) sıradan bir erkek çocuğun teoride bile bilmediği bir dünyaya atılmıştı ve kafasında sabit bir hedef vardı, çoğu erkeğin otuzunu geçip de kanı biraz durulmaya başlamadan niyetlenmeyeceği, o zaman da sadece huzur ve tembelliği ya da en azından kibiri doyurmayı temsil eden bu imge uğruna kalkışacağı bir şey; geçmişteki bir aşağılanmanın intikamını henüz tohumu atılmamış, daha seneler boyunca da atılmayacak bir erkek evladın şahsında almak için değil. En azından bir süreliğine yalnız gündüz giymekle kalmayıp gece yatarken de üzerinden çıkartmadığı giysileri gibi asla çıkartmadan, bir kenara bırakmadan gece gündüz üstünde taşımak zorundaydı temkini, hem de dilini bile öğrenmek zorunda olduğu bir memlekette ve toplumda, işte sırf bu yüzden o hatayı, kabullense kabahat bile sayılmayacak, kabul etmeyi ya da engel olarak görmeyi reddettiği için onu mahveden o hatayı yapmak durumundaydı - o uyumak bilmez dikkat sadece tek bir hataya izni olduğunu biliyor olmalıydı; hali ihtimalle, olayları insan doğasıyla, kendi yanılgıya açık yargısını ve ölümlü vücudunu sadece insani değil, doğal güçlerle de kıyaslayarak, seçen, eleyen o temkin; açıklıkta, kesik ağaç kütükleri arasında yürüttüğün ve ancak onu kontrol edemeyeceğini, onun daha kuvvetli olduğunu hissettirmeme becerinle kontrol edebildiğin bir atla uzlaşır gibi, rüyası ve hırsıyla uzlaşan bu adamın temkini tek bir hataya izni olduğunu biliyor olmalıydı.

"En tuhaf olanı onun durumuydu. Yalnız kalan oydu. Ellen değil. Ellen'ı hem halası destekliyordu, hem de kadınların an gelip de isteyeceklerinin tuttuğu belli bir zımbırtıyı elde etme umudunu anlaşılmaz ve aşılmaz bir

sebeple yitirene kadar yalnızlıklardan şikâyet etmemeleri ve yalnız olduklarını iddia etmemeleri gerçeği. Bay Coldfield de yalnız değildi. Ellen nasıl büyük bir düğün isteğini kendi arzusu ve halası sayesinde densizliğe ve çelişkiye düşmeden destekleyebiliyorsa, Bay Coldfield de hem genel kanı, hem de kendi isteksizliği sayesinde büyük bir düğün yapılmaması isteğini densizliğe ve çelişkiye düşmeden destekleyebiliyordu. Sutpen büyük düğünü Ellen'dan daha fazla ya da daha derin bir sebeple istediği halde kasabanın buna nasıl tepki vereceği konusunda kendi muhakemesi onu Bay Coldfield'inkinden daha fazla uyarıyordu. Bu yüzden de Ellen hem babasını kandırmak, hem de Sutpen'i ağırlığını ondan tarafa koymaya ikna etmek için gözyaşlarını kullanırken, Sutpen'in sadece bir düşmanı vardı - Bay Coldfield. Ama Ellen'ı geri çevirdiğinde, tarafsız kaldığında, hala da dahil üç düşmanı olmuştu. Sonra (gözyaşları kazandı; Ellen'la halası yüz tane davetiye hazırladılar -Sutpen vahşi zencilerinden birini getirip onları kapı kapı elden teslim etti- hatta daha yakın bir düzine kadar kişi de elbiseli provaya davet edildi) düğünden bir gece önce prova için kiliseye geldiklerinde ve kilisenin içini bomboş bulduklarında ve kasabanın kenar mahallelerinden (yaşlı Ikkemotubbe'nin iki Chickasaw'ı da dahil) bir avuç adamın kapının önünde gölgelerde bekleştiğini gördüklerinde gözyaşları yeniden inmeye başladı. Ellen provayı tamamladı, ama prova bittikten sonra halası onu histeriye yakın bir vaziyette eve götürdü, gerçi ertesi gün usul usul gözyaşı dökme haline dönmüştü. Düğünü ertelemekten bile söz ediliyordu. Bu fikrin kimden geldiğini bilmiyorum, belki Sutpen'dendir. Ama kimin karşı çıktığını biliyorum. Sanki hala artık sadece Sutpen'i değil, düğünü de kasabanın gırtlağından içeri sokmaya kararlıydı. Ertesi günün tamamını, elinde davetli listesi, üzerinde bir ev elbisesi ve şalla kapı kapı gezmeye vakfetti, yanında Coldfield zencilerinden biri vardı (ikisi de kadındı), belki koruma için alınmıştı, belki kadın hakaretinin o katı şirret öfkesinin arifesinde kuru bir yaprak gibi vakumlanmıştı; evet, bizim eve de geldi, gerçi deden düğüne gitmeyecek değildi: Babam Sutpen'in hapisten çıkmasına yardım ettiğine göre halanın Babamdan şüphesi olmaması gerekirdi, ama o sırada muhtemelen bütün mantığını yitirmişti; bizim eve de geldi. Babam ve babaannen daha yeni evlenmişlerdi, Annem Jefferson'ın yabancısıydı, ne düşündüğünü bilmiyorum, bu konuda asla konuşmazdı: birden eve dalan, düğüne gelmesi için onu davet değil, tehdit eden ve tekrar dışarı fırlayan, daha önce hiç görmediği o deli kadın hakkında hiçbir şey söylemezdi. Annem ilk başta bunun hangi düğün olduğunu bile

anlayamamış, babam eve döndüğünde annemi de histeriye kapılmış bir halde bulmuş, yirmi yıl sonra bile annem tam olarak neler olduğunu anlatamıyordu. Onun için bu durumun komik bir tarafı yoktu. Babam onunla dalga geçerdi hep, ama o günden yirmi yıl sonra bile babam onunla dalga geçmeye başladığında, elini (belki parmaklarından birinde bir yüksükle) adeta kendini korumak ister gibi kaldırdığını ve Ellen'ın halası gittiğinde muhtemelen yüzünde olan o ifadenin geri döndüğünü gördüğüm olmuştur.

"O sabah bütün kasabayı gezmişti. Her yere uğramak çok zamanını almamıştı; akşama kadar vaziyetin ayrıntıları kasabanın sadece ötesine değil, aşağılarına da ulaşmıştı, düğüne misafirlerini temin edecek kiralık at ahırına, celepler meyhanesine, sadece bir uyarı olarak değil, bir tehdit ve meydan okuma olarak da gitmişti. Ellen tabii bundan haberdar değildi, halası da öyle, daha doğrusu geleceği görmek gibi bir yeteneği olsa bile, olayların provasını, zaman onları imal etmeden önce görebilse bile olacaklara inanamazdı. Bunun nedeni halanın böylesi bir hakaretten kendini ayrı tutması değildi, sadece gün boyu yaptıklarının hem bütün Coldfield şerefini, hem de kadınlık onurunu o an için uğruna harcadığı amaç haricinde bir sonucu olabileceğine inanamazdı. Sanırım Sutpen ona böyle bir şeye kalkışmasının faydasız olduğunu anlatabilirdi, ama kuşkusuz halanın ona inanmayacağını biliyordu. Muhtemelen denemeye kalkışmadı bile: sadece yapabileceği tek şeyi yaptı, yani Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne bir adam gönderip altı yedi zencisini daha getirtti, güvenebileceği adamlardı bunlar, güvenebileceği yegâne adamlar ve onları çam meşaleleriyle donattı, araba kapıya yanaştığında ve düğün alayı aşağı indiğinde ellerinde tuttukları meşalelerle. Gözyaşları da bu noktada durdu, çünkü kilisenin önündeki cadde arabalar ve faytonlar doluydu, gerçi sadece Sutpen ve muhtemelen Bay Coldfield bu arabaların kapının önüne gelip içlerindeki insanları boşaltmak yerine sokakta dolu vaziyette beklediklerini fark etmişti, artık kilisenin önündeki kaldırım, zencilerinin başlarının üzerinde tuttuğu kara kara tüten meşalelerin aydınlattığı bir nevi arena gibiydi, meşalelerin ışığı davetlilerin kiliseye girmek için aralarından geçmek zorunda olduğu iki sıra yüzün üzerinde titrek titrek parlıyordu. Henüz yuhalamalar ıslıklar yoktu; belli ki ne Ellen, ne de halası bir şeylerin yanlış gittiğinden şüphe etmişti.

"Çünkü Ellen bir an ağlamaktan, gözyaşlarından dışarı çıkıp kiliseye girmişti. Coldifield'lere sadakatinden ya da anlaşılan kasabanın da Sutpen gibi önceden sezdiği o şeye, dışarıda bekleyen arabaların temsil ettiği o şeye yakın olmak, hiçbir şey kaçırmamak için gelen yarım düzine kadar insan, bir de dedenle babaannen dışında kilisede kimse yoktu. Tören başladıktan, hatta bittikten sonra da boştu kilise. Ellen'ın hâlâ bir nebze gururu vardı, ya da arada bir gurur ve metanet vazifesi gören bir kibiri; hem daha hiçbir şey olmamıştı. Dışarıdaki kalabalık hâlâ sessizdi, belki kiliseye duydukları saygıdan, Anglosaksonların kutsal tahtalarla taşları sorgusuz sualsiz, mistik bir biçimde kabullenmeye gösterdikleri o eğilim ve hevesten. Anlaşılan kiliseden, dışarıda kendisini bekleyen şeye hiç hazırlıksız çıkmıştı Ellen. Belki kilisenin içindekilerin onu ağlarken görmesine izin vermeyen gururun etkisindeydi hâlâ. Muhtemelen rahatça ağlayabileceği arabanın kuytusuna koşarken kendini içinde buluverdi; belki ilk farkına varışı bir sesle oldu, 'Dikkat edin! Kadını şimdi vurmayın!' sonra o şeyin -toprak, gübre, her neyse- yanından geçip gitmesiyle ya da ışığın değiştiğini fark edip başını çevirdiğinde zencilerden birinin meşaleyi kaldırmış kalabalığın üzerine atılmaya hazırlandığını görmesiyle, Sutpen'in hâlâ kasabalıların çoğunun medeni bir dil olduğunu bilmedikleri o lisanla ona hitap ettiğini duymasıyla, etraflarındaki yüzleri seçmesiyle oldu. Ellen'ın gördüğü, sokağın karşısında duran arabalarda oturanların gördükleri buydu -Sutpen'in arkasına çektiği gelin kolunun arkasına siniyor, başka bir şey (gerçekten de yaralayabilecek hiçbir şey atmıyorlardı: sadece çamur topakları ve çürümüş sebzeler) şapkasını kafasından düşürdüğünde, bir üçüncüsü onu tam göğsünden vurduğunda bile Sutpen hiç kıpırdamıyor- sakalının altından görünen dişleriyle adeta gülümser gibi hiç kıpırdamadan duruyor, vahşi zencilerini tek bir sözle zapt ediyor (kalabalıkta kuşkusuz silahlar vardı; bıçak olduğu kesindi: zenci fırlasa on saniye bile yaşayamazdı) bu esnada düğün alayının etrafında ağızları açık, gözleri meşaleleri yansıtan yüz halkası kapanıyor, duraksıyor, fikir değiştiriyor ve yanan çamların isli ışıltısında kayboluyordu. İki kadına vücudunu kalkan yaparak arabaya çekilmiş, zencilere de kendisini takip etmelerini emretmişti. Ama kalabalık başka bir şey atmadı. Anlaşılan bu, anlık bir patlamaydı, gerçi silahlarını ve attıkları şeyleri önceden hazırlayarak gelmişlerdi. Aslında iki ay önce asayiş komitesi onu Bay Coldfield'in bahçe kapısına kadar takip ettiğinde akıllarında olan belli ki buydu. Çünkü kalabalığı oluşturan adamlar, tüccarlar, celepler, arabacılar geri dönmüş, sırf bu iş için çıktıkları

bölgelerine dönüp ortadan kaybolmuşlardı; dağılmış, ülkenin dört bir yanma doğru yola çıkmışlardı - Ellen'ın bile hatırlamayacağı yüzler, isimsiz yollarda elli, yüz kilometre ötede bir handa yatmak, yemek ya da içmek için durduklarında görülecek, sonra oradan da çekip gideceklerdi; bu gaddar eğlenceyi seyretmek için arabalarıyla, faytonlarıyla gelenler ise Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ni ziyarete gidecekler, (erkekler) avını avlayacak, yemeğini yiyecek ve zaman zaman geceleri horoz dövüştürür gibi vahşi zencilerini dövüştürdüğünde, hatta kendisi ringe girdiğinde onu seyretmek için ahırda toplanacaklardı. Uçtu gitti, ama belleklerden silinmedi. Sutpen o geceyi hiç unutmadı, ama sanırım Ellen unuttu, çünkü olayı gözyaşlarıyla hafızasından yıkayıp attı. Evet, arabada tekrar hıçkırıklara boğulmuştu; o evliliğin üzerine gerçekten de bol bol yağmıştı."

3

Sutpen onu terk etmişse, sanmam ki kimseye söylemek istesin dedi Quentin.

Ah dedi Bay Compson tekrar Bay Coldfield 64'te öldükten sonra Bayan Rosa, Judith'le birlikte oturmak için Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne taşındı. O sırada yirmi yaşındaydı, ablasının son arzusuna uyarak aile lanetinden kurtarmaya niyetlendiği yeğeninden tam dört yaş küçük, oysa Sutpen onunla evlenerek bu laneti ikmal etmeye kararlı gözüküyordu. Bayan Rosa 1845'te doğmuştu, o sırada ablası yedi yıllık evliydi ve iki çocuğu vardı; Bayan Rosa ana babasının orta yaşına doğmuştu (annesi en azından kırkında olmalıydı, onu doğururken öldü ve Bayan Rosa bu yüzden babasını asla affetmedi), hem de -Bayan Rosa'nın damada karşı ailesinin tutumunu yansıttığı düşünülürse- ailenin sadece huzur ve sükûn istediği, muhtemelen yeni bir çocuk beklemediği, hatta istemediği bir zamanda. Ama annesinin hayatı pahasına doğmuştu ve bunu unutmasına asla izin verilmedi, hem ablasının güveyini hem de düğünü onları istemeyen bir kasabanın gırtlağından içeri itmek isteyen aynı evde kalmış hala tarafından yetiştirildi, kadınların o sıkı masonluğunda büyüdüğünden, her soluğunda hem annesinin hayatını feda edişini mazur gösteren yegâne sebep ve babasına karşı kanlı canlı, ayaklı bir kınama olduğunu, hem de hatta toprak üzerindeki erkek unsurunun (halayı otuz beşinde bakire bırakmış o unsurun) tümüne yöneltilebilecek soluyan, daima geçerli bir ithamname olduğunu da görüyordu. Bu yüzden de hayatının ilk on altı yılını o kasvetli dar küçük evde, bilmeden nefret ettiği babasıyla geçirdi -yegâne dostu ve yoldaşı vicdanı, tek kaygısı hemşerileri arasındaki dürüstlük namı olan o tuhaf sessiz adamla- işgalci bir orduyu püskürtme acıları içinde kıvranan memleketini seyretmektense kapıyı çivileyerek kendini tavan arasına hapseden ve açlıktan ölen adamla - bir de halasıyla, on yıl sonra bile Ellen'ın düğünündeki fiyaskonun intikamını almak için hâlâ deri değiştiren bir yılanın o kör akılalmaz şiddetiyle kasabalıya, her bir mahlukun -ağabeyinin, yeğeninin, yeğeninin kocasının, kendisinin, herkesin- şahsiyetinde bütün insan ırkına çatan halasıyla; ablasına sadece aileden ve evden değil, hayattan da ayrılmış gözüyle bakmayı Bayan Rosa'ya öğreten halasıyla, sanki ablası Mavi Sakal'ınkine benzer bir malikâneye gitmiş ve geri dönemeyeceği dünyaya ümitsizce, çaresizce bakan bir maskeye

dönüşmüştü, orada mahpus edilmese de alaycı bir muallaklık- ta tutuluyordu, (Bay Coldfield'in aynı boyunduruğa koşuldum derken sırtında kırbaç olarak hissettiği müstakbel damadı karşısında vicdanı frene bastığından, hatta kendi hissesine düşeni bile terk edip ortaklığı bozduğundan beri yüzü hiç değişmemiş) bir adam tarafından Bayan Rosa daha doğmadan kendisinin ve ailesinin hayatına ani bir kasırga gibi giren, telafisi imkânsız, ölçüsüz bir hasar yapan ve bunu sürdüren bir adam tarafından - püriten haklılığın ve hakarete uğramış kadın kininin o kasvetli müze havasında geçti Bayan Rosa'nın çocukluğu (ezelden beri toyluk nedir bilmemiş, yaşlı, yıllanmış bir çocukluk, Cassandra gibi kapalı kapı arkalarında dinlemelerden, dertli, kinci önsezinin ihtiyar kokusuyla dolu boş hollerde pusuya yatmalardan ibaret bir çocukluk, doğa onu yanıltmış, yanlış yola saptırmıştı, bekleyedurduğu bebeliğiyle çocukluğu kararlı bir hoşnutsuzluğun onu vakitsiz büyütmesine kurban gitmişti, herhangi bir erkeğin, özellikle de babasının vasıtasıyla o evin duvarları içine süzülen her şeye karşı duyulan bir hoşnutsuzluktu bu ve muhtemelen daha doğduğunda, vücuduna bol gelen giysilerle birlikte üzerine giydirilmişti.)

Belki babası öldüğünde, sonunda hem bir yetim, hem de bir fukara olarak muhtaç duruma düşeceğini anlayıp, karnını doyurmak, barınmak ve korunmak için en yakın akrabasına yöneldi -ve bu akraba ondan koruması istenen yeğendi-; belki kaderin ona ablasının son arzusunu yerine getirmek için bir fırsat sunduğunu düşündü. Belki kendisini bir intikam aracı olarak bile görmüş olabilir: bu adamla tek başına başa çıkabilecek güçlü bir araç olarak görmese bile en azından evlilik yatağının sunağından cansız ve bedensiz yükselen ablasını mutlaka hatırlatacak bir nevi pasif simge olarak. Çünkü Sutpen 66'da Virginia'dan dönüp de onu orada Judith ve Clytie'yle (Evet, Clytie de onun kızıydı: Clytemnestra. Adını kendi koymuştu. Hepsinin adlarını kendisi koymuştu: bütün çocuklarının adlarını ve bu topraklar vahşi zencilerini bünyesinde eritmeye başladığında da onların sahip olduğu bütün çocukların adlarını. Bayan Rosa o gün vagonda bulunan zencilerin ikisinin kadın olduğunu söylemedi mi sana?

Hayır, efendim dedi Quentin.

Evet. İkisi. Getirilmeleri tesadüften ya da dalgınlıktan değildi. Bunu da akıl etmişti, kuşkusuz evini yapana ve iyi niyetini komşularına gösterene, böylece onların uysal köleleriyle kendi vahşi kölelerinin karışmasına izin vermelerini sağlayana kadar geçecek o iki yılın çok daha ötesini görmüştü,

çünkü kendi zencileriyle onlarınkiler arasındaki dil farkı sadece bir iki haftalık, hatta belki günlük bir engel oluşturacaktı. İki kadını özellikle getirmişti; muhtemelen sonradan getirdiği diğer canlı mallarını -atları, katırları, sığırları- seçtiği aynı özen ve kurnazlıkla seçmişti onları da. İlçedeki herhangi bir beyaz kadınla konuşması için aradan beş yıl geçmesi gerekecekti, mobilya sahibi olması için de, hem bu ikisi için de beş yıl beklemesinin sebebi aynıydı: o arada ne mobilyalar, ne de bir kadın karşılığında verebileceği bir şey yoktu. Evet. Hepsinin adlarını koyduğu gibi Clytie'nin de adını o koydu, Clytie'den öncekinin de, Henry'den, hatta Judith'ten öncekinin, ikisi hariç hepsi kız olan çocukların adlarını da aynı kaba alaycı cüretle, kendi ağzıyla ejder dişlerinin ironik bolluğuyla koydu. Kendi felaketine nezaret eden kahini sadece vücuda getirmekle kalmayıp tayin etmesini de sağlayan safi dramatik bir tasarrufla, onun Clytie'ye Cassandra adını koymak istediğini düşünmüşümdür hep, ama ismi yanlış biliyordu, neredeyse okumayı bile kendi kendine öğrenen bir adam için gayet doğaldı isim konusunda hata yapmak) 66'da eve döndüğünde Bayan Rosa onu hayatı boyunca yüz kere bile görmemişti. Çocukluğunda bir kere görüldüğü, sonra da ara sıra sayamadığı hatırlayamadığı defalar yinelenen o gulyabani-yüzü vardı Bayan Rosa'nın karşısında, Yunan tragedyasında sadece sahneden sahneye değil, aktörden aktöre de geçen, ardında olaylarla durumların zaman sırası gözetmeksizin vuku bulduğu bir maske gibi, halası ona uyurken de uyanıkken de başka hiçbir şeyi görmemeyi öğrettiği için tek tek kaç kere gördüğünü bilemediği bir maske. Halasıyla birlikte Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne gittikleri o ihtiyatlı, hüzünlü, hatta resmi günlerde de halası tıpkı bir misafir geldiğinde ondan piyano çalmasını ister gibi gidip yeğenleriyle oynamasını buyururdu, Sutpen'i yemek masasında bile görmezdi, çünkü halası ziyareti onun orada olmadığı bir zamana denk getirirdi; hem Sutpen orada olsa bile Bayan Rosa muhtemelen onu görmekten kaçınırdı. Senede dört beş kere Ellen çocuklarını babasının evinde bir gün geçirmek için getirdiğindeyse hala (Bay Coldfield'den iki kat daha erkek olan ve aslında Bayan Rosa'nın sadece annesi değil, babası da olan o güçlü kindar kararlı kadın) bu ziyaretlerin üzerine bu iki düşmana karşı giriştiği amansız savaşın fesat ve ittifak atmosferini yayardı, bu düşmanlardan biri -Bay Coldfield- zamanında böyle bir savaşa girişmeye muktedir olsa bile nicedir öncü birliklerini geri çekmiş, topçusunu feshetmiş ve o pasif dürüstlüğünün ulaşılmaz kalesine çekilmişti; ötekisi -Sutpen- ise onlarla vuruşabilir, hatta onları bozguna uğratabilirdi, ama

kendisinin savaş açılmış bir düşman olduğunun farkında değildi. Çünkü öğle yemeği için bile eve gelmezdi. Belki bunun sebebi kayınpederine karşı nezaketiydi, aralarındaki ilişkinin neden ve nasıl başladığını ne hala, ne Ellen, ne de Bayan Rosa asla öğrenemediler, Sutpen bunu sadece bir kişiye ifşa edecekti -o da Bay Coldfield yaşadığı müddetçe sır kalması şartıyla- onun özenle kotarılmış lekesiz ahlaklılık namına duyduğu saygıdan - Bay Coldfield'in aralarındaki işi asla ifşa etmemesinin nedeninin de aynı olduğunu söylemişti deden. Ya da belki gerçek sebep Bayan Rosa'nın halasından duyduğu şekilde sana anlattığı sebeptir: Sutpen kayınpederinden kendi işine yarayabilecek, kullanabileceği her şeyi aldığından, ne Bay Coldfield'in yüzüne bakacak cesareti, ne de senede dört kez olsun klasik aile tablosunu tamamlayacak inceliği ve nezaketi vardı. Ya da belki doğrusu Sutpen'in kendisinin öne sürdüğü sebepti ve sırf bu yüzden hala buna inanmayı reddediyordu: kasabaya her gün inmediğini, indiğinde de gününü Holston House'un barındaki erkeklerle geçirmeyi tercih ettiğini söylüyordu (artık barı kullanıyordu).

Görse görse kendi yemek masasının başında gördüğü yüzdü bu - kendisine savaş açıldığını bile bilmeyen bir düşmanın yüzü. Bayan Rosa artık on yaşındaydı ve halanın onları terk etmesinin ardından (halası bir pencereden atlayıp ortadan kaybolduğundan beri Bayan Rosa evi aynen onun gibi idare etmeye başlamıştı) o resmi ve kasvetli günlerde onu götürüp yeğenleriyle oynatacak kimse kalmadığından oraya gitmesi, hatta Sutpen'in soluduğu havayı, orada yokken bile, Bayan Rosa'nın deyimiyle alaycı ve temkinli bir zaferle bir yerlerinde pusuda olduğu o havayı soluması gerekmiyordu. Artık Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne yanında babası, üzerinde pazar kıyafetleri, çelimsiz atların çektiği eski püskü bir faytonda on beş kilometrelik yolu katederek, senede bir kere gidiyordu, günübirlik. Halası varken asla onlarla birlikte gitmeyen Bay Coldfield ısrar ediyordu artık ziyaretlerde, belki bunu bir vazife addediyordu, zaten kendisinin öne sürdüğü sebep de buydu, hem hala olsa bu sefer o bile belki de doğru olmadığı için bu sebebe inanırdı, çünkü kuşkusuz Bayan Rosa bile gerçek sebebe inanamazdı: Bay Coldfield damadının, dedesiyle arasındaki o eski iş meselesini torununa anlatacağı günü (çünkü anlatmayacağından henüz emin değildi) artan bir huzursuzlukla beklediği için torunlarını görmek istiyordu. Hala gitmiş olsa da bu ziyaretlerin her birine, savaşta olduğunu bilmeyen düşmana karşı o eski amansız akın havasını miras bırakmayı, inkisar etmeyi her zamankinden çok daha iyi başarıyordu, ama düşman her zamankinden daha

gafildi. Çünkü artık hala gitmiş olduğundan Ellen, Bayan Rosa'nın farkında olmadan bir ikili haline getirmeye çalıştığı o üçlüden kendini çekmişti. Artık Bayan Rosa tümüyle yalnızdı, masanın bir ucunda Ellen'ın da desteği olmaksızın (o sırada Ellen tam bir dönüşüm geçirmiş, gerçek bir yeniden doğmanın mutlak nihailiğiyle ikinci beş yılma adım atmıştı); masanın öteki ucunda bir ev sahibi ve kayınbirader değil de bir mütarekenin taraflarından biri olarak oturduğunun farkında olmayan düşmana karşı yalnız başına göğüs geriyordu. Sutpen muhtemelen dönüp ona iki kez bile bakmıyordu, çünkü kendi karısıyla ve çocuklarıyla kıyaslandığında, tartıya vurulduğunda - o küçük, sıska çocuk, ayakları büyüdüğünde bile sandalyelerden, hem kendisine miras kalmış, hem de kişiliğinin farklılığını tamamlamak ve ifade etmek için kendi aldığı sandalyelerden yere erişmeyecek olan o çocuk, ince kemikli olmasına rağmen etine dolgun Ellen'la kıyaslandığında nasıl da kavruktu (erkeklerin bile yiyecek fazla bir şey bulamadığı o zamanlar Ellen'ın hayatını yutmasa, son günleri de dertsiz geçse yine etine dolgun olurdu belki. Şişman değil: sadece yuvarlak hatlı, saçları beyaz, gözleri hâlâ genç, artık sarkık birer keseye dönüşmüş yanaklarında hafif bir pembelik, küçük tombul yüzüklü bakımlı elleri yiyecek kaygısından uzak, sükûnetle kavuşturulmuş, Sutpen'in senelerce önce hemşerilerinin şaşkın ve aşağılayıcı öfkesi pahasına kasabaya vagonlarla getirdiği avizelerin altında, şöminenin önünde, Şam işi döşemeler üzerinde oturuyor olurdu) daha şimdiden Ellen'ın boyunu geçmiş Judith'le ve Judith'in on dört yaşındaki boyu nispetinde boylu olmasa da on altısına geldiğinde babasıyla göz göze bakacağını müjdeleyecek kadar uzun olan Henry'yle kıyaslandığında nasıl da kısaydı; - bu mahluk, yemek boyunca neredeyse hiç konuşmayan, gözleri yumuşak hamura batırılmış kömür parçalarına, üzerinde güneşin pek parlamadığı dümdüz saçları fare tüyüne benzeyen bu yüz Judith'le Henry'nin açık-hava müptelası yüzleriyle kıyaslandığında nasıl da cansızdı; Judith annesinin saçlarını babasının gözlerini almıştı, Henry'nin saçları babasının kızılıyla Ellen'ın karası arasındaydı, gözleriyse parlak koyu ela; - o tuhaf ve çelişkili eğretiliğiyle, katılmak istemediği bir maskeli balo için son anda mecburiyetten ödünç alınmış bir kostüm gibi duruyordu o küçük bedeni: yaşamaya gönüllü olarak, en azından rıza göstererek katılmak yerine hâlâ zoraki bir çıraklığın azabını çeken, kendi isteğiyle inzivaya çekilmiş bir mahlukun halesiyle sarılmış o küçük bedeni -etin ve kanın bu zorunlu hizmetçisi o zaman bile diğer-ölmüşler hakkında okul çocuğu şiirleri yazarak kendinden kurtulmayı bekliyordu- o yüz, aralarındaki en

küçük yüz, masanın karşısından Sutpen'i sakin, meraklı, derin bir dikkatle izliyordu, sanki olayların o akışkan beşiğiyle (zamanla) haşır neşir ola ola gerçek bir sezgi gücü edinmişti; sadece kapalı kapıların arkasında konuşulanları duymuyordu, iyice açık ve duyarlı bir hal alarak, çocukluğundaki o gulyabani-suratın eriyip yok olmasıyla ve gelecekte onun sabık sahibiyle evlenmesini mümkün kılmasıyla kopacak afeti, daha humma baş göstermeden önce o felaketin sıcaklık derecesini duyuyordu, hakkında fikir yürütmek ya da inanmamak elinden gelmiyordu, sezgi gücüyle hareket ediyordu; falcıları falcı yapan hatta bazen haklı çıkaran şey de o güçtür.

Belki de belleğindeki bu yüz onu son görüşünden kalmaydı. Çünkü oraya gitmiyorlardı artık. Bay Coldfield vazgeçmişti. Ziyaret için gün tayin edildiği olmuyordu hiç. Gidecekleri zaman Bay Coldfield evlenirken giydiği ceketle inerdi kahvaltıya, bir sabah ebediyen üzerine geçirip tavan arasına çıkana, kapıyı üzerinden çivileyene, çekici pencereden atana ve o odada ölene kadar, Ellen evlenmeden önce yılda elli iki kere, hala onları terk ettikten sonra yılda elli üç kere giydiği o iyi dikilmiş, kaim, siyah ceketle. Sonra Bayan Rosa yukarı çıkar ve halasının seneler önce onun için seçtiği o sevimsiz siyah ya da kahverengi ipek elbisesiyle geri dönerdi, bu elbiseyi iyice eskidikten sonra bile pazar günleri ve gerekli durumlarda giymeyi sürdürmüştü, ta ki babası halanın dönmeyeceğine karar verip evden kaçtığı gece bıraktığı giysileri Bayan Rosa'nın giymesine izin verene kadar. Bay Coldfield öğlen yemeğini hazırlamayacakları için zencilerin yevmiyesinden kesip, (kasabalıya bakılırsa) yemek zorunda oldukları artıklar için de ücret talep ettikten sonra baba kız küçük arabalarına biner yola çıkarlardı. Derken senelik ziyaretlerini es geçtiler. Kuşkusuz Bay Coldfield kahvaltıya siyah ceketiyle inmedi, günler geçtiği halde inmedi, bu iş de böyle sona erdi. Belki de torunları büyüdüğü için vicdanı üzerindeki bu mecburi hizmetten artık muaf olduğunu hissediyordu, ne de olsa Henry Oxford'daki Devlet Üniversitesine gitmişti, Judith ise çok daha uzağa: -hayatı boyunca pek az gördüğü, muhtemelen daha da az umursadığı dedesinden onu iyice uzaklaştıran, çocuklukla kadınlık arasındaki o geçiş dönemine- öyle bir hal ki genç kızlar göz önünde olsalar da onlara sanki cam ardından bakılıyormuş gibidir, sesle bile ulaşılmaz; kendilerinin de çeşnilendirdiği bir inci ışıltısı içindedirler (erkek kardeşini koşuda ve tırmanmada geçen, onunla ve onun ardında dövüşen erkek Fatmaların zamanı gelince aldığı vaziyettir bu); bulutsu bir sürüncemede tuhaf ve beklenmedik bir haldedirler, vücutları bile akıcı, hassas, maddesizdir; kendi

içlerinde bir uçuşma, bir arayış yoktur, sadece beklerler, parazit gibi, durağan, sakin, göğüslerini bağırlarını böğürlerini kalçalarını üzerine ve etrafına inşa edecekleri, tekrar içine akacakları o iyeliği zahmetsizce kendilerine çekerek.

Bayan Rosa'nın, yetişirken gözüne gulyabani gibi görünen bir adamla evlenmeye razı olmasına imkân tanıyacak, mutlak bir değişime sebep olan o felaketle sona erecek devre başlamıştı artık. Karakterinde bir değişiklik yoktu: aynıydı. Hatta tavırları bile bir nebze olsun değişmemişti. Charles Bon ölmeseydi bile, Bayan Rosa büyük olasılıkla babasının ölümünün ardından er ya da geç Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne yerleşirdi, sonra da muhtemelen bütün hayatını orada geçirirdi, kuşkusuz oraya giderken de aklında bu vardı. Ama Bon yaşasaydı, Judith'le evlenseydi ve Henry herkesçe malum dünyada kalsaydı bile oraya ancak kendini hazır hissettiğinde taşınırdı (belki de taşınmazdı) ve ölmüş ablasının ailesinin yanında halihazırda olduğu gibi bir teyze olarak yaşardı (belki de yaşamazdı). Değişen onun karakteri değildi: hem de Sutpen'i son görüşünün üzerinden muhtemelen altı yıl geçmiş olmasına rağmen, hele son dört yıl vardı ki çatı arasında Konfederasyon askeri inzibatlarından saklanan babasını geceleri gizli gizli beslemekle, bir yandan da babasının saklandığı adamlar hakkında, yakalasalar onu hiç yargılamadan vuracak ya da asacak adamlar hakkında kahramanlık şiirleri yazmakla geçmişti -tesadüf bu ya çocukluğunun o gulyabani suratı da o adamlardan biriydi, hem de en iyilerinden (Lee'nin kendi el yazısıyla yazılmış bir cesaret belgesi getirmişti eve dönerken)- Bayan Rosa'nın hayatının geri kalanını geçirmek için gittiği malikâneye beraberinde taşıdığı yüz, eskiden Sutpen'i yemek masasının üzerinden izleyen aynı yüzdü, Sutpen de onun gibi bu yüzü kaç kere, ne zaman ve nerede gördüğünü söyleyemezdi, ama bunun sebebi bu yüzü bir türlü unutamaması değil, gördükten on dakika sonra bile tarif edebilecek kadar iyi hatırlayamamasıydı; işte o aynı yüzün ardında, o eski çocuk olan aynı kadın, onu aynı amansız ve soğuk dikkatle izliyordu.

Sutpen'i senelerce görmese bile ablasıyla yeğenini her zamankinden fazla görüyordu. Ellen halasının döneklik olarak adlandırabileceği o ruh halinin doruk noktasındaydı. Hayatı ve evliliğine boyun eğip onlarla uzlaşmak bir yana gurur duymaya başlamış gibiydi. Altı ila sekiz yılda ağır ağır çiçeklerle bezenecek sonra da zarafetle solacak o sıradan pastırma yazını adeta iki üç yıla sıkıştırmıştı Kader, ya geleceğin getireceklerini telafi

mahiyetinde ya da eşi Doğa'nın onun adına imzaladığı çeki ödeyip hesabı kapatmak için. Ellen kırkma merdiven dayamıştı, etine dolgundu, yüzünde hâlâ kırışık yoktu. Halaları kaybolana kadar dünyada bulunmanın bu yüzde bıraktığı izler araya giren zaman zarfında tenin tasasızca tavlanmasıyla deriyle iskelet arasından, tecrübeler toplamıyla onları barındıran zarf arasından adeta kaybolmuş, en azından silinmişti. Artık endamı, havası kraliçeleri andırıyordu -artık Judith'le ikisi sık sık kasabaya iniyorlardı, yirmi yıl önce halanın düğüne katılmaya zorlama girişiminde bulunduğu, bir kısmı artık büyükanne olmuş hanımları ziyarete ya da kasabanın mütevazı alışveriş imkânlarından yararlanmaya geliyorlardı- Ellen sadece sofuluk mirasını değil, gerçeğin kendisini de reddetmeyi en nihayet başarmıştı sanki; gaddar kocayı ve anlaşılmaz çocukları gölgelere kurban etmişti; her türlü tehlikeden uzak, en büyük malikânenin sahibesi, en zengin adamın karısı, en talihli çocukların annesi dekoru önünde, rolden role geçerek yaşadığı, yanılsamadan ibaret bir dünyaya geçmişti. Alışverişe çıktığında (artık Jefferson'da yirmi tane mağaza vardı) arabadan inmeye bile tenezzül etmez, lütufkâr ve kendine güvenli bir edayla, biteviye saçma sapan konuşur, kendisi için yazdığı rolün şaşalı, manasız repliklerini okurdu; topraksız, variyetsiz köylüler arasında zenginlik iksirleri ve ilaçlarıyla değişim geçirmiş bir düşesti o - acıya ve dertlere katlanacak yürekliliği olsa, ailesinin en genç üyesine dönüp ondan diğerlerini korumasını istemek yerine kocakarılara ayrılmış o ateş başı köşesinden ailesinin gururunu ve kaderini tayin eden ana rolünde gerçekten yıldızlaşabilirdi.

Genellikle haftada iki, kimi zaman da üç kere ikisi kasabaya iner, Bayan Rosa'nın evine gelirlerdi -o aptal, gerçeklerden uzak, çenebaz, kendini iyi muhafaza etmiş, altı yıldır dünya üzerinde olmayan kadın- eviyle akrabalarından bir gözyaşı seli içinde ayrılmış, Styx'in ürpertici kıyılarına benzeyen gölgeli, dumanlı bir âlemde iki çocuk dünyaya getirmiş, sonra bataklık kelebeği gibi, midesinin yükünden, acının ve tecrübenin bütün o ağır organlarının yükünden kurtulup, zapt edilmiş gün ışığının o daima parlak boşluğuna yükselmiş olan o kadın - mutlak bir kopukluk ve vakıaya karşı adeta fiziksel sağırlık raddesinde bir geçirimsizlik içinde, yaşamayan, sadece hayal gören o genç kızla gelirdi. Onlar için Bayan Rosa artık hiçbir şey ifade etmiyordu herhalde: ne ortadan kaybolan halanın kindar, kesintisiz ilgi ve ihtimamının nesnesi ve kurbanı olan çocuk, ne evi çekip çevirme vazifesinin gerektirdiği kadın, ne de bizzat teyze olarak. Buna karşılık

Bayan Rosa'ya ablasının mı, yoksa yeğeninin mi gerçekten daha kopuk göründüğünü söylemek zor - gerçeklikten oyuncak bebeklerle dolu tatlı bir ülkeye kaçan yetişkin mi, yoksa doğumdan önceki safhayı hatırlatacak ölçüde fizikman askıya alınmış, uyanıkken uyuyan, gerçekliğin öteki ucundan en az Ellen kadar uzak olan genç kız mı?- haftada iki üç kere eve gelirlerdi, bir keresinde Judith'in on yedisine bastığı yaz, Memphis'e ona kıyafet almaya giderlerken uğramışlardı; evet: çeyiz. Henry'nin üniversitedeki ilk senesinin yazıydı, o sene Noel'de Charles Bon'u eve getirmişti, sonra yaz tatilinde onu tekrar bir haftalığına getirdi, sonra Bon bir buharlıya binip New Orleans'a gitti; o yaz Sutpen de, Ellen'ın demesi, iş için gitmişti, kuşkusuz bunu laf olsun diye söylemişti, çünkü o sırada öyle bir ruh halindeydi ki kocasının nereye gittiğinin hatta kendisinin hiç merak etmediğinin bile farkında değildi ve dedenden belki de Clytie'den başka kimse Sutpen'in de New Orleans'a gittiğini asla öğrenemeyecekti. Aradan dört sene geçmiş olmasına rağmen sanki her kapının ardında hala eli kulpta bekliyormuş gibi gelen o loş kasvetli dar eve girerler, Ellen orayı on - on beş dakikalık tiz bir vıdı vıdıyla doldurur, sonra tek kelime konuşmayan, rüyadaki iradesiz kızını da alıp giderdi; aslında kızın teyzesi olan, yaş itibariyle kardeşi olabilecek, tecrübe, umut ve fırsat itibariyle yeğeni olabilecek Bayan Rosa anneyi hiç dikkate almadan kapıdan çıkmakta olan, ulaşılmaz kızı miyop ve dile getirilmeyen bir özlemle, en ufak bir kıskançlık duymadan izler, kendi lanetli ve hüsrana uğramış gençliğinin bütün beyhude hayallerini ve yanılsamalarını ona yansıtırdı, Judith'e gücünün yetebileceği yegâne hediyeyi teklif etmişti (tabii bu teklif geline değil de gelinin dış cephesine yapılmıştı mecburen; çığlıklar atarak teklifi pek çok kereler tekrarlayan Ellen olmuştu): Judith'e ev idaresini, öğün hazırlamayı, çamaşırların takibini öğretmeyi teklif etmiş, karşılığında da boş, dipsiz bir bakış almıştı, Ellen şaşkın bir takdirle çığlıklar atarken bile işitmeden "Ne? Ne dedin?" diye soruyordu Judith. Sonra gittiler - araba, bohçalar, Ellen'ın ağaçkakan heyecanı, yeğenin nüfuz edilmez rüyası. Kasabaya sonraki gelişlerinde araba Bay Coldfield'in kapısının önünde durduğunda zenci kadınlardan biri dışarı çıkıp Bayan Rosa'nın evde olmadığını söyledi.

O yaz Elenry'yi de bir yıl aradan sonra tekrar gördü. Noel'de üniversiteden bir arkadaşıyla geldiklerinde görememişti, tatilde Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde balolar, partiler verildiğini duymuştu, ama babasıyla gitmemişlerdi. Yeni yılın ilk günü Elenry, Bon'la birlikte okula

dönerken muhabbet etmek için teyzesine uğradığında ise Bayan Rosa gerçekten de evde değildi. Bu yüzden de onu aradan bir sene geçip bir sonraki yaz gelene kadar bir daha görmedi. Çarşıya alışverişe gitmişti; o atıyla geçerken Bayan Rosa sokakta babaannenle konuşuyordu. Elenry onu görmedi; babasının verdiği yeni bir kısrağa binmiş, tam bir erkek ceketi ve şapkası giymişti; babaannen onun artık babasıyla aynı boyda olduğunu ve atın üzerinde aynı şekilde salınarak oturduğunu söylerdi, ama kemikleri Sutpen'e göre daha inceymiş, o şekilde salınacak kuvvetleri olsa da onun azametini taşıyamayacak kadar hafif ve gevrekmiş kemikleri. Çünkü Sutpen de kendi rolünü oynuyordu. Ellen pek çok açıdan şımartmıştı onu. Artık kasabanın en büyük arazi sahibi ve pamuk üreticisiydi, bu konuma da evini inşa ederken kullandığı taktikleri uygulayarak gelmişti - aynı azimli bitmek bilmez gayretle, kasabanın görebildiği ya da göremeyip varsaydığı hareketlerinin nasıl bir izlenim verdiğine hiç aldırmadan. Öyle ki hemşerilerinden bazıları hâlâ odun yığınlarının arasında bir yerde bir zenci olduğuna, bazıları çiftliğin onun esas karanlık işlerini perdelediğine, bazıları pamuk piyasasında hileyle kendi balyalarını dürüst adamlardan daha pahalıya satmanın bir yolunu bulduğuna, bazıları dışarıdan getirdiği vahşi zencilerin oradaki uysal zencilere nazaran dönüm başına daha fazla ürün yetiştirmek gibi doğaüstü güçleri olduğuna inanıyordu. Sevilmiyordu (belli ki bunu zaten istememişti), herkes ondan korkuyordu, bu da tam manasıyla hoşuna gitmiyorsa bile ona eğlenceli geliyor olmalıydı. Ama kabul edilmişti; artık reddedilemeyecek, hatta ciddi ciddi başı ağrıtılamayacak kadar çok parası vardı. Bunu başarmıştı - evlendikten sonra on yıl içinde çiftliğini tıkır tıkır işler vaziyete getirmişti (artık bir kâhyası vardı; nişanlandığı gün onu müstakbel karısının kapısı önünde tutuklayan şerifin oğlu) ve artık o da kendi rolünü oynuyordu - küstah bir rahatlık ve tembellik rolü, tembellikle rahatlık ona kilo aldırdığından bu rol ona biraz azametli bir hava katmıştı. Evet, Ellen'ı döneklikten de fazlasına teşvik etmişti, gerçi kendi çiçeklenmesinin de onunki gibi zoraki bir çiçeklenme olduğunun farkında değildi; o kendi sahnesini seyircilere oynamaktayken arkasında kader, kısmet, ceza, ironi -yönetmen, de ne dersen de- dekorları devirmeye ve bir sonraki sahnenin yapay, sahte gölgelerini ve şekillerini sürüye sürüye taşımaya başlamıştı bile. - "Bak kim " demiş babaannen. Ama Bayan Rosa onu çoktan görmüş, ancak omzuna eriştiği babaannenin yanında duruyormuş, halasının evde bıraktığı giysilerden birinin içinde ipinceymiş, kimsenin kapıları dinlemek haricinde bir şey öğretmediği,

üzerindeki giysiyi dikiş bilmediği halde kendi kendine küçültmüş, Judith'e öğretmeyi teklif ettiği ev idaresini kendi kendine öğrenmiş, başına ellilik bir kadın gibi koyu renk bir şal dolamış bu on beş yaşındaki kız, yeğeninin arkasından bakıp "Ya tıraş olmuş," demiş.

Sonra Ellen'ı da görmez oldu. Yani Ellen eve gelmez oldu, arabadan inmeden dükkândan dükkâna gezme, kumaşlarla uyduruk ıvır zıvırı dükkân sahibiyle tezgâhtara ayağına getirtme, onların da almayacağını gayet iyi bildikleri bu malları şöyle bir evirip çevirdikten sonra geri gönderme, bütün bunları cafcaflı huysuz bir çenebazlık seli içinde yapma törenine son vermişti. Yukarıdan alan, hatta himaye eden bir tavrı olmazdı bunları yaparken, sahte bir tatlılıkla, adamların, dükkân sahipleriyle tezgâhtarların müsamahasını, terbiyesini ya da çaresizliklerini çocukça istismar ederdi; sonra eve gelir ve orayı da kibirin manasız gürültüsüyle doldurur, Bayan Rosa'yla babasına ev, Bayan Rosa'nın kıyafetleri, mobilyaların yerleşimi, yemeğin nasıl hazırlanacağı, hatta hangi saatlerde yeneceği konusunda gereksiz, boş önerilerde bulunurdu. Çünkü artık günü geliyordu (1860 senesiydi, Bay Coldfield bile muhtemelen savaşın kaçınılmaz olduğunu kabul etmişti) yirmi yıldır sakin kaynaklardan çıkarak sessiz bir vadiye yayılan, neredeyse göze görünmeden yükselen, ailenin dört üyesinin güneşli bir bekleyişle içinde yüzdüğü, bir suya benzeyen Sutpen ailesinin kaderi bir menfeze doğru, toprağın da felaketi olacak o şelaleye doğru yöneldiğini, bu akışı bildiren o ilk yeraltı hareketini hissetmişti ve huzurla yüzen dört kişi dönüp birden birbirlerine bakmışlardı, henüz panik ya da güvensizlik yoktu, sadece karanlık akıntıyı hissetmenin temkini vardı, bir felaket esnasında insanın kader ortaklarına baktığı ve Ne zaman onları kurtarmaya çalışmaktan vazgeçip sadece kendimi kurtarmaya bakacağım? dediği noktada değildi henüz hiçbiri, hatta o noktaya yaklaştıklarının farkında bile değillerdi. Charles Bon'u hiç görmemiş (canlı olarak da asla göremeyecek olan) Bayan Rosa'nın hiçbirini gördüğü yoktu; Charles Bon New Orleans'lıydı, Henry'den sadece birkaç yaş büyük olmakla kalmıyordu, üniversite yaşı da biraz geçmişti, hele o üniversitede -o dünya zevklerine düşkün, neredeyse yabancı şehirden, memleketinden, beş yüz kilometre uzakta,

Mississippi'nin içlerinde, adeta vahşi doğa içindeki o küçük yeni üniversitede- iyice eğreti duruyordu, zevkine düşkün bir incelikle ve kendine güvenle kemale ermiş, yakışıklı, görünüşe göre zengin, mazisinde

bir aileden ziyade karanlık bir yasal hamisi olan genç bir adam - o zamanın ücra Mississippi'sin- de adeta bir anka kuşu gibi görünmüş olmalı, çocukluğu atlayarak ergenleşmiş, bir kadından doğmamış, zamandan muaf, hiçbir yerde ne kemik, ne toz bırakmadan kaybolmuş biri - pek rahat bir hali tavrı vardı, onun o gösterişli şövalye havasının yanında Sutpen'in cakalı küstahlığı hantal bir blöf, Henry sakar bir ergen gibi görünüyordu. Bayan Rosa onu asla görmedi; bir resimdi, bir imge. Ellen hiç sözünü etmemişti: kelebek yazının en saadetli günlerini sürüyordu Ellen, gençliği lütufkârlık ve latafetle, gönüllü olarak kendi kanından ve cinsiyetinden halefine teslim etmenin fazladan cazibesine kavuşmuştu, kimi anneler kızlarının nişanlılığıyla öyle yekvücut olurlar ki kendilerini adeta gelin konumuna getirirler, Ellen da onlardandı. Yabancı biri anlattıklarını duyacak olsa, gençlerle ana baba arasında hiç sözünün edilmediği neden sonra anlaşılacak evliliğin çoktan tamama erdiğini zannedebilirdi. Ellen Judith'le Bon arasındaki aşktan bir an olsun söz etmemişti. İma bile etmemişti. İlk torun doğduktan sonra bekâret meselesi neyse onlar söz konusu olduğunda aşk da oydu, yani tümüyle kapanmış, bitmiş bir mesele. Bon'dan üç cansız nesnenin toplamı ya da kendisiyle ailesinin üç münasip iş için kullanacağı tek bir cansız nesne gibi söz ediyordu: Judith'in bir binicilik ya da balo elbisesi gibi giyebileceği bir kıyafet, kendisinin evinin ve mevkiinin dekorasyonunu tamamlayacak bir mobilya ve Henry'nin taşralı hareketlerini, konuşmasını, giyimini düzeltecek bir akıl hocası ve numune. Zamanı tümüyle kuşatmış gibiydi. Ne balayı, ne de başka bir değişikliğin meydana geldiği, geçip gitmiş onca yılı öylece kabul etmişti, Ellen için o beş çehre bir nevi cansız ve daimi çiçeklenme halinde bir boşluğa asılmış portreler gibi o geçen yıllardan dışarı bakıyordu, her biri hazırlıklı, kendi zirvesinde, her türlü gaile ve tecrübeden arındırılarak resmedilmişti, sanki asılları çok uzun zaman önce yaşayıp ölmüş, neşeleri de kederleri de üzerinde dolaştıkları, poz verdikleri, gülüp ağladıkları tahtalar tarafından bile unutulmuş gibi onu dinlemeyen Bayan Rosa, bu resmi daha ilk kelimeden, hatta belki Charles Bon isminden çıkartmıştı; on altısında kız kurusu olmaya yazgılı genç kız kabarelerdeki renkli lambalara benzeyen bu yanılsamanın ışıltısında oturmuş, hayatında ilk kez gittiği bu kabarede üzerine yönelen ışıkta yüzen minicik zerrelerin varla yok arası parıltısı onu yalayıp geçmişti. Judith'i kıskanmıyordu. Kendine de acımıyordu, halasının at ve katır tüccarıyla kaçarken, belki bir daha asla öylesini giymemek umudu, hatta kararlılığıyla ardında bıraktığı yamalı ev giysileri içinde

oturmuş (Ellen'ın ona zaman zaman getirdiği, gözden çıkarılmış, ama genellikle yeni giysiler tabii hep ipekti) ablası konuşurken gözlerini düzenli olarak kırparak ona bakıyordu. Onunkisi muhtemelen bu nihai ve mutlak feragatinden duyduğu huzurlu bir umutsuzluk ve rahatlamaydı, ne de olsa Judith hüsranı vekâleten telafi etmek, canlı bir peri masalına dönüştürmek üzereydi. Ellen'ın sonradan babaannene anlattıkları da kulağa bir peri masalı gibi geliyordu, ama sosyetik hanımlar kulübü için yazılmış ve onlar tarafından oynanan bir masaldı bu. Ama Bayan Rosa'ya inandırıcı gelmiş olmalı, sadece akla yatkın değil, haklı da: Ellen'ı neşeli ve huzursuz bir hayretle bir kez daha çığlıklar atmaya sevk eden sözü de bu düşünceyle söylemişti (Ellen bunu da çocuksu bir şaka olarak babaannene anlatmış). "Onu hak ediyoruz," dedi Bayan Rosa. "Onu hak etmek mi?" dedi Ellen, muhtemelen bağırarak. "Tabii ki hakediyoruz - yani öyle bakarsan. Coldfield'lerin herhangi birinin kendilerine uygun gördükleri her türlü şeref evliliğine mukabele edecek özelliklere sahip olduğunun sen de farkında- sın herhalde."

Tabii bu sözüne nasıl bir cevap aldığı bilinmiyor. En azından Ellen'ın anlattığı kadarıyla Bayan Rosa bir cevap vermeye kalkışmamış. Sadece Ellen'ı kapıya kadar geçirmiş ve Judith'e kendi imkânı dahilindeki ikinci yegâne hediyeyi yapmaya koyulmuş. Artık iki hediyesi vardı, bir gece pencereden çıkıp giderek ona hem evi çekip çevirmeyi, hem de elbiseleri küçültmeyi öğreten halasının ona armağanıydı bu hediye de, ama bu ikinci yeteneği, halası onları terk ettiğinde Bayan Rosa gözden çıkarılmış giysileri daraltacak kadar büyük olmadığından daha geç gelişmişti (yankısı geç gelmişti de denebilir). Gizlice Judith'in çeyizi için elbise dikmeye koyuldu. Kumaşı babasının dükkânından alıyordu. Başka yerden alamazdı. Babaannen Bayan Rosa'nın o zamanlar daha para hesabını bilmediğini söylemişti, teorik olarak paraların değer sıralamasını biliyordu, ama anlaşılan o ana kadar hiç para görme, dokunma, deneme yanılma fırsatını bulamamıştı; haftanın belli günleri kolunda bir sepetle çarşıya iner, Bay Coldfield'in önceden tayin ettiği dükkânlara uğrar, eline para, dudağına para lafı değmezdi; bir süre sonra Bay Coldfield kâğıtlara, duvarlara ya da tezgâhlara çiziktirilmiş borçlardan onun izini sürerek ödemeleri yapardı. Bu yüzden de Bayan Rosa kumaşı ondan almak zorundaydı. Bay Coldfield bütün işini Jefferson'a tek bir vagon içinde getirdiğinden; o zaman şimdiki gibi bakması gereken tek çocuğu değil annesi kız kardeşi karısı ve iki çocuğu olduğundan; bunlara ilaveten damadının kendisini karıştırdığı o eski

işten, vicdanı elvermediği için sadece hakkı olan kâr payını değil, yatırdığı sermayeyi bile almadan çekilmesine neden olan, maddiyata karşı o derin kayıtsızlığı yüzünden, başlangıçta en basit ihtiyaçlardan ibaret olan ve belli ki kendisiyle kızını bile kendi raflarından beslemekten aciz malları çeşitlenmek bir yana artmamıştı bile. Yine de kendi düğünü yerine koyduğu bu düğün için o mahrem genç kız giysilerini yapması ancak babasının dükkânından kumaş almasıyla mümkündü - Bayan Rosa'nın bu tip giysilerden ne anladığını tahmin edersin, hiç kimseden yardım almadan bitirdiğinde nasıl görünecekleri de cabası. Babasının dükkânından malzemeleri nasıl aldığını kimse bilmiyor. Babası vermemişti. Torununun giysileri insan içine çıkamayacak kadar eski püskü olsa ya da soğukta giyecek kaim bir şeyi olmasa Bay Coldfield ona kıyafet temin etmeyi kendi vazifesi addedebilirdi, ama çeyiz için değil. Bu yüzden de bence Bayan Rosa kumaşları çaldı. Çalmış olmalı. O gayri ahlaki cesaretle, soygunculuğa karşı o kadın yatkınlığıyla babasının burnunun dibinden almış olmalı (küçük bir dükkândı, tezgâhtarlığı babası yapıyordu, dükkânın her yerinden her köşesi görünüyordu), ama masumiyetle kotarılmış, çıplak, gözü kara ve saydam bir hileyle, sırf bu hilenin basitliğiyle babasını kandırmış olması daha muhtemel, en azından ben öyle düşünüyorum.

Bayan Rosa artık Ellen'ı görmüyordu bile. Belli ki Ellen mi- yadını doldurmuş, kelebek yazının parlak manasız öğleni ve ikindisini nihayete erdirip kaybolmuştu, belki Jefferson'dan değil ama kardeşinin hayatından silinmişti, Bayan Rosa'nın ablasını bir dahaki görüşü karartılmış bir odada ölümü beklerken olacaktı, o evde, kaçınılmaz talihsizliğin çoktan el attığı, üzerinde yükseldiği karanlık temeli sarstığı, iki temel direğini çekip aldığı o evin bir odasında -biri baba, diğeri oğul iki temel direk ki birisi savaşın riski ve tehlikesine, öteki ise unutuşa savrulmuştu. Henry ortadan kaybolmuştu. Bayan Rosa yeğeninin çeyizi için yaptığı ve sadece babasından değil, ona söyleyebilecek iki zenci kadından da saklamak zorunda olduğu kıyafetleri bıkkınlıkla ve beceriksizce dikerek günlerini (ve gecelerini: babası yatana kadar beklemek zorundaydı) geçirirken duymuştu bunu da- birbirine girmiş, eskiden kalmış ipliklerle dantel örüp elbiseleri dikerken Lincoln'ün seçildiği, Sumpter'ın düştüğü haberi gelmişti, asla giyemeyeceği, hiç canlı göremeyeceği bir adam için de asla çıkaramayacağı bir giysi üzerindeki iki usandırıcı ve beceriksiz ilmek arasında bu haberleri pek dinlemiyor, memleketinin matem çanları ve feci akıbeti kulağına kâh ulaşıp kâh kayboluyordu. Henry ortadan kaybolmuştu: sadece kasabalıların duydukları

kulağına çalınmıştı - bu sene de Henry'yle Bon yine Noel tatili geçirmek için eve gelmişlerdi; kızının, genç ve zengin New Orleans'lıyla nişanlanacağını annesi altı aydır kasabalıya duyurmaktaydı. Tekrar geldiklerinde, kasabalı nişanın hangi gün yapılacağını öğrenmek için kulaklarını açtı. Sonra bir şey oldu. Kimse ne olduğunu bilmiyordu: Henry'yle Bon ya da Judith arasında mı, yoksa gençlerle ana baba arasında mı bir şey olduğu belli değildi. Ne olmuşsa olmuş, Noel günü Henry'yle Bon gitmişlerdi. Ellen da ortalarda görünmüyordu (ancak iki yıl sonra öldüğünde çıkacağı o karartılmış odaya çekilmişti) ve hiç kimse ne Sutpen'in, ne de Judith'in yüzlerinden, hareketlerinden ya da tavırlarından ne olduğunu anlayamıyordu, bu yüzden de hikâye zenciler vasıtasıyla geldi: Noel'den önceki gece aralarında, Bon'la Henry ya da Bon'la Sutpen değil, babayla oğul arasında nasıl kavga çıktığı, ve Henry'nin babasını, evlatlık haklarını, altında doğduğu çatıyı nasıl resmen reddettiği, geceleyin Bon'la ikisinin çekip gittikleri, annenin takatsiz olduğu - ama kasaba bu takatsizliğin evlilik işinin bozulmasından değil gerçeğin hayatına girmesinin yarattığı şoktan olduğuna inanıyordu: hayvanın kafası kopartılmadan önceki ilk merhametli balta darbesiydi bu. Tabii Ellen bunun da farkında değildi.

Bayan Rosa'nın duydukları bunlardı. Kimse ne düşündüğünü bilmiyordu. Kasaba Henry'nin bu hareketinin Sutpen kanından gelmesi bir yana gençliğin ateşli doğasından kaynaklandığına, zamanla işin düzeleceğine inanıyordu. Kuşkusuz Sutpen'le Judith'in birbirlerine ve kasabalılara karşı tavırlarının bunda etkisi vardı. En azından kendi aralarında hiçbir şey olmamış gibi ara sıra kasabada arabalarının içinde görünüyorlardı, kavga Bon'la Sutpen arasında olsa durum böyle olmazdı kuşkusuz, muhtemelen Henry'yle babası arasında olsaydı da böyle olmazdı, çünkü kasabalı Henry'yle Judith'in geleneksel ağabey kardeş bağlılığından daha yakın bir ilişkisi olduğunu biliyordu; tuhaf bir ilişki: yaman bir birlikte aynı tabaktan yemek yiyen, aynı battaniyenin altında uyuyan, yok olma riski aynı olan ve yek diğeri için değil, birliğin ön cephesinin bozulmaması için ölümü göze alan iki er arasındaki gayri şahsi rekabet gibi bir şey. Bayan Rosa'nın bildikleri bu kadardı. Kasabalının bildiğinden fazlasını bilemezdi, çünkü olanları bilenler (Sutpen ya da Judith: Ellen değil, zaten ona kimse bir şey anlatmazdı, hem anlatılsa bile unuturdu, hazmedemezdi - altındaki gün ışığı dolu hava apansız çekilivermiş o kelebekti Ellen, şimdi o karanlık odada tombul elleri yorganının üzerinde kalakalmıştı, ellerinin biraz yukarısındaki

gözlerindeyse muhtemelen acı değil, hayret dolu bir idraksizlik vardı) Jefferson'da ya da başka bir yerde herhangi birine söyleyebileceklerinden fazlasını anlatmazlardı ona. Muhtemelen çiftliğe gitmişti, muhtemelen sadece bir kere ve kuşkusuz soru sormamıştı, Judith'e bile, belki kendisine anlatılmayacağını bildiğinden, belki de anlatılmasını beklediğinden. Bay Coldfield'e de bir mesele olmadığım söylemiş olmalı, belli ki buna kendi de inanmıştı, çünkü Judith'in düğünü için diktiği kıyafetleri işlemeye devam etti. Mississippi birlikten ayrıldığında da hâlâ bu işle meşguldü; ilk Konfederasyon üniformaları Jefferson'da boy göstermeye başlamıştı, Albay Sartoris'le Sutpen 61'de yola çıkacak bir alay kuruyorlardı, Albay Sartoris'in solunda atını süren Sutpen ikinci kumandandı, adını Scott'tan alan siyah bir aygıra biniyor, başının üzerinde Sartoris'le ikisinin tasarladığı, Sartoris'in ev ahalisinin ipek elbiselerden bozup diktiği bayrak dalgalanıyordu. Sadece 33'te bir pazar günü Jefferson'a geldikten sonra değil, Ellen'la evlendikten sonra da epeyce kalıplanmıştı. Elli beşine merdiven dayamış olmasına rağmen henüz şişman sayılmazdı. Yağlanması, göbek salması sonradan oldu. Birdenbire, apansız, Bayan Rosa'yla nişanının her nedense bozulmasını ve Bayan Rosa'nın onun evini terk edip yalnız başına yaşamak üzere babasının evine dönmesini takip eden sene şişmanladı, Bayan Rosa onunla bir daha asla konuşmayacaktı, ona öldüğünü söyledikleri zaman bir kereliğine adını ağzına alması hariç. Zencilerin hatta Wash Jones'un da olgunluğunun zirvesindeki bir erkeğin mükemmel ölçüleri dedikleri şey savaştan sonra bozulmaya uğramış ve Sutpen'in insanların bildikleri biçimiyle, esasını teşkil eden o uzlaşmaz iskeleti arasında bir şey sıvılaşmış, akıp gideceği yerde ketlenmiş, ihanet ettiği o zarf tarafından balon gibi, dengesiz ve cansız bir halde zapt edilmişti sanki.

Bayan Rosa alayın yola çıkışını göremedi, çünkü babası alay gidene kadar evden çıkmasını yasaklamış, diğer kadınlar ve kızlarla birlikte bu ayrılık töreninde bulunmasına izin vermemişti, gerçi bunun nedeni damadının o alayın içinde olması değildi. Asla öfkeli bir adam olmamıştı, savaş ilan edilmeden, Mississippi birlikten ayrılmadan önce bunları savunanlara karşı hareketleri ve konuşmaları sadece ılımlı değil, mantıklı ve sağduyulu da olmuştu. Ama ok yaydan çıktıktan sonra, birkaç sene önce mizacı değişen kızı Ellen gibi o da adeta bir gecede değişti. Birlikler Jefferson'a gelmeye başlar başlamaz dükkânını kapattı ve askerlerin talimleriyle şevkleri esnasında sürekli kapalı tuttu, hem sadece o kadar da değil, alay gittikten sonra ne zaman rastgele birlikler geçerken uğrayıp bir geceliğine kamp

kursa, anlatılanlara bakılırsa, sadece askerlere değil, hem askerlerin hem de savaştan önce ayrılmayı sırf düşünce ve konuşmalarıyla destekleyen kadınlarla erkeklerin ailelerine de kaç para verirlerse versinler mal satmayı reddediyordu. At tüccarı kocası orduya yazılan kız kardeşinin gelip yanında kalmasına izin vermemekle kalmıyor, askerler geçerken Bayan Rosa'nın camdan bakmasını da yasaklıyordu. Artık dükkânını temelli kapamış, sürekli evde oturuyordu. Bayan Rosa'yla ikisi ön kapısı kilitlenmiş, panjurları kapatılıp sürgülenmiş evin arka tarafında yaşıyorlardı, komşulara bakılırsa Bay Coldfield bütün gününü azıcık aralanmış bir panjurun yanında nöbetçi bir gözcü gibi geçiriyordu, tek bir mermisi bile yoktu, yegâne silahı büyük aile İnciliydi, içinde kendisinin ve kız kardeşinin doğumunun, evliliğinin, Ellen'ın doğumuyla evliliğinin, iki torununun ve Bayan Rosa'nın doğumlarının ve karısının ölümünün (ama halanın evliliği yoktu; Bayan Rosa bunu kendisi Ellen'ın ölümüyle birlikte kaydetmişti, Bay Coldfield'in, Charles Bon'un, hatta Sutpen'in ölümlerini kaydettiği gün) düzgün bir kâtip el yazısıyla yazılı olduğu bu İncili elinde tutarak bir birliğin geçmesini beklerdi: tam o sırada İncili açar ve ayak seslerini bile bastıran haşin yüksek bir sesle, gerçek bir gözcünün pencere pervazına dizeceği mermiler gibi işaretlediği eski, vahşi, kindar bölümleri okurdu. Sonra günün birinde dükkânının kapısının kırıldığını ve yağmalandığını öğrendi, belli ki kasabanın yanma kamp kurmuş ve ağızdan da olsa kendi hemşerileri tarafından kışkırtılmış yabancı birliklerdi bunlar. O gece çekici ve bir avuç çivisiyle tavan arasına çıktı, kapıyı üzerine çiviledi ve çekici pencereden dışarı attı. Korkak değildi. Uzlaşmaz ahlaki kuvveti olan bir adamdı, azıcık malla yeni bir yere gelmiş ve beş kişiye onlar sayesinde en azından rahatlık ve güvenlik temin etmişti. Bunu sınırlı ticaretle başarmıştı, tabii; sınırlı ticaret ya da sahtekârlık yapmadan başaramazdı; dedenin de dediği gibi o zamanki Mississippi'de hasır şapka, koşum takımı ve tuzlu et satarken bile sahtekârlık yapan birini kendi ailesi kleptomanyak diye kilit altına alırdı. Ama korkak değildi, dedenin dediği gibi vicdanı insan kanı dökmekten ziyade bir şeylerin ziyan olmasına (hangi dava uğruna olursa olsun bir şeylerin eskitilmesine, yenilip bitirilmesine, atılmasına) razı gelmese de korkak değildi.

Artık Bayan Rosa'nın hayatı kendisiyle babasını geçindirmekten ibaretti. Dükkânın yağmalanmasına kadar oradan erzak temin etmişlerdi. Karanlık çöktükten sonra sepetiyle dükkâna gidiyor, bir iki gün yetecek gıda alıp getiriyordu. Uzun zamandır yenilenmemiş olan stok, yağmadan önce de

epeyce azalmıştı; halası onu sadece narin değil, pek de kıymetli olduğuna inandırarak yetiştirdiğinden günlük işlerin hiçbirinin nasıl yapılacağı ona öğretilmemişti, ama çok geçmeden yemek pişirmeye başladı, zamanla çok zor bulunmaya ve gittikçe kötüleşmeye başlayan yiyecekleri, çatı arası penceresine takılmış bir kuyu makarası ve bir iple geceleri, yukarıya babasına gönderiyordu. Bunu üç yıl boyunca sürdürdü, bir kişiye bile güçlükle yetecek miktardaki yiyecekle nefret ettiği adamı geceleri gizliden gizliye besledi. Daha önce ondan nefret ettiğini bilmiyordu belki, belki hâlâ bilmiyordur, ama deden 1885'te gördüğünde içinde binden fazla şiir bulunan o dosyada Güneyli askerlere yazılmış ilk ağıtın tarihi babasının gönüllü mahpusluğunun ilk senesine denk geliyordu ve sabaha karşı ikide yazılmıştı.

Sonra Bay Coldfield öldü. Bir sabah sepeti almak için pencereden eli uzanmadı. Çiviler hâlâ kapıdaydı ve komşular Bayan Rosa'ya yardım ederek kapıyı baltalarla kırdılar, yegâne geçim kaynağının, her ne kadar reddetmiş olsa da kendi davasının savunucuları tarafından yağmalandığını görmüş olan bu adamı ot döşeğinin yanında üç günlük yenmemiş yiyeceğiyle buldular, sanki son üç günü zihninde dünyaya dair hesaplarının bir dökümünü yaparak geçirmiş, sonucu bulmuş, sağlamasını yapmış, sonra o anki aptallık öfke ve haksızlık sahnesine, soğuk ve katı bir hoşnutsuzluğun ölü ve tutarlı hissizliğiyle geri dönmüştü. Artık Bayan Rosa sadece yetim değil, beş parasızdı da. Dükkân artık sadece bir kabuktu, farelerin bile terk ettiği boş binada hiçbir şey yoktu, hatta iyi niyet bile, çünkü Bay Coldfield yaptıklarıyla kendini komşularından, kasabadan ve savaştaki memleketinden telafisi mümkün olmayacak şekilde uzaklaştırmıştı. Alır almaz (o da borç karşılığıydı, parayla değil) azat ettiği, okuyamadıkları özgürlük belgelerini yazdığı ve piyasa değerine göre onları borçlu ilan ettiği için asla vermediği bir haftalığa bağladığı -bunun karşılığında Jefferson'ı ilk terk eden ve Kuzeyli birliklerinin peşine takılan zenciler olacaklardı- iki zenci kadın bile gitmişlerdi. Bu yüzden de öldüğünde sadece biriktirdiği değil, elinde tutabildiği de hiçbir şey yoktu. Kuşkusuz tattığı yegâne keyif, yolu müstakbel damadıyla kesişmeden önce kıt kanaat biriktirdiği o küçük meblağ değildi; kendinden feragat ve şecaat poliçelerini günün birinde ödeyeceğine inandığı o ruhani hesap dairesinin nezdinde o paranın temsil ettiği dengeydi. Kuşkusuz Sutpen'le arasındaki meselede esas içine oturan parasını kaybetmesi değil, çoktan tesis ettiğine ve güvenceye aldığına inandığı o ruhani ödeme dengesine zarar gelmesin

diye fedakârlık ve feragat simgesi birikimini feda etmek zorunda kalmasıydı. Tarih ya da imzayla ilgili ufak bir ihmal sonucu aynı senedi iki kez ödemek gibiydi bu.

Bu yüzden de Bayan Rosa hem beş parasızdı, hem de yetimdi, dünyada Judith'ten ve en son iki yıl önce, Rock Island hapishanesindeki (at ve katır temin etme konusundaki yeteneklerini Konfederasyon süvari yedek at şubesinin emrine sunmuş olan ve bu işi yaparken yakalanan) kocasının yakınında olmak için Yanki saflarını aşıp Illinois'e gitmeye çalışırken görülen halasından başka akrabası yoktu. Ellen öleli iki yıl olmuştu- kuvvetli bir rüzgâra yakalanan o kelebek, o pervane bir duvara savrulmuş, öyle hayata inatla sarılmadan, rüzgâr çok ağır bir darbe indirebilecek kadar güçlü olmadığından fazlaca acı çekmeden, hatta rüzgârdan önceki ışıklı boşluğu da fazlaca hatırlamadan, sersemleten, aklını durduran bir hayretle, cılız seyirmelerle orada asılı kalmıştı- parlak, kırılgan kabuğu da fazlaca değişmemişti, oysa son sene yeterli gıda alamamıştı, çünkü Sutpen'in bütün zencileri (Jefferson'a getirdiği ve aygırıyla kendi kanının yerli ırka karışması kaygısı ve amacı doğrultusunda oradaki uysal kanla karışmasını istediği o vahşi kan) onları terk edip Yanki birliklerinin peşine takılmıştı. Bu amacında başarılı da olmuştu Sutpen: adeta sadece onun varlığı o evi insan hayatını kabule ve alıkoymaya zorluyordu; sanki evlerin hissiyatı, şahsiyeti ve karakteri içlerinde soluk alan ya da almış insanlardan değil de tahtayla tuğlanın bünyesindeki bir şeyden ya da evi tasarlamış ve inşa etmiş adamın veya adamların tahtayla tuğlada vücuda getirdiği bir şeyden kaynaklanabilirmiş gibi - bu evde boşluk, ıssızlık tekzip edilemeyecek şekilde karara bağlanmıştı; merhametsiz ve güçlü birilerinin koruması ve gözetimi altında olmadığında içinde barınılmasına sonuna kadar direniyordu. Ellen biraz süzülmüştü kuşkusuz, ama bu sanki kelebeğin gerçekten de azar azar toprağa karışarak toprak olması gibiydi: gövdeyle kanatların alanı azıcık küçülmüş, beneklerin oluşturduğu desen biraz çekmişti, ama hiç kırışık yoktu - yastıktaki yüz aynı pürüzsüz, genç kız yüzüydü (gerçi Bayan Rosa Ellen'ın saçını belli ki senelerdir boyadığını ancak o zaman fark etmişti) yorganın üzerinde aynı tombul yumuşak eller (ama artık yüzüksüz) kavuşturulmuştu ve yaklaşmakta olan ölümü bildiren şimdiki hayata dair yegâne şey o kara, anlamayı reddeden gözlerdeki hayretti, işte o hayretle on yedi yaşındaki kız kardeşinden geriye kalan tek çocuğunu korumasını istemişti (bütün evlatlık haklarını gönüllü olarak reddeden Henry o ana kadar kayıptı; ailesinin felaketindeki kapanış rolünü

oynamak için geri dönmemişti daha - Ellen'ın bunu yaşamaktan kurtulduğunu söylemişti deden, gerçi ezici bir son darbe olmayacaktı bu, heba olup gidecekti, çünkü güçlükle tutunan o pervane canlı bile olsa rüzgârı ya da şiddeti hissetmekten aciz olacaktı). Bayan Rosa için en doğal şey gidip Judith'in yanma yerleşmekti, onun için ya da herhangi bir Güneyli hanım için en doğal şey. Kimsenin bunu ona teklif etmesine gerek yoktu; böyle bir teklif bekleyeceği kimsenin aklına bile gelmezdi. Çünkü Güneyli bir hanım budur. Beş parasız olsa, gelecekten aksi yönde hiçbir beklentisi olmasa ve kendisini tanıyan herkesin bunu bildiğini bilse bile şemsiyesi, oturağı ve üç sandık eşyasıyla gelir insanın evine taşınır, evin kadınının el işi çarşaflarının serili olduğu odaya yerleşir, kendilerine asla bahşiş vermeyeceğini, çünkü bahşiş verecek parası olmadığını beyazlar kadar iyi bilen bütün hizmetkârları komutası altına almakla kalmaz mutfağa da el atar, ahçıyı kovar ve yiyeceği yemeği kendi damak zevkine göre hazırlamaya başlar; vücuduyla ruhunu bir arada tutmak için ihtiyacı yoktur buna, zaten onu besleyen o eski kandır, bir vampir gibi, ama doymazlıkla, oburlukla değil, çiçeklerin o sakin ve avare ihtişamıyla her şeyi kendine mal ederek o eski kandan besleniyordur, çünkü kendi damarlarında da o kan akmaktadır; o eski kan, rahatın, hatta huzurun önündeki külfetli manialara göğüs gererek haritası çıkarılmamış denizleri ve kıtaları dingin bir kayıtsızlıkla aşmış, vahşi doğanın zorluklarıyla, pusudaki hadiseler ve ölümcül kazalarla savaşmıştır, şimdi muhafaza edilmesi ise dolaşımdaki besin taneciklerini yeterli sayıda ve sağlıklı tutmaya uğraşan şimdiki kaynağına bağlıdır.

Yapması beklenen buydu. Ama yapmadı. Judith de öksüzdü, ama onun arkasında kaderine terk edilmiş dönüm dönüm arazi vardı, ona yardımcı olacak, arkadaşlık edecek Clytie'yle ölmeden önce Ellen'ı beslediği gibi şimdi de Judith'i besleyecek Wash Jones da cabası. Ama Bayan Rosa oraya hemen gitmedi. Belki hiç gitmeyecekti. Ellen'ın ondan Judith'i korumasını istemiş olmasına rağmen muhtemelen Judith'in henüz korunmaya ihtiyacı olmadığını hissediyordu, çünkü bu ertelenmiş aşk ona hayatta kalma, bunca zaman dayanma isteği vermişse, aynı zamanda, Bon'u da erkeklerin budalalığı sırf bitkinlikten mat olana kadar muhafaza edecekti, etmeliydi, işte o vakit her neredeyse çıkıp gelecek Henry'yi de yanında getirecekti - aynı budalalığın ve talihsizliğin kurbanı olan Henry'yi. Judith'i ara sıra görüyordu herhalde, Judith muhtemelen onu Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne taşınmaya zorluyordu, ama Bon'la Henry'nin nerede

olduğunu bilmemesine ve anlaşılan Judith'in ona söylemeyi hiç akıl etmemesine rağmen oraya gitmemesinin nedeni bence buydu. Söylemese de Judith nerede olduklarını biliyordu. Bir süredir biliyordu herhalde; hatta belki Ellen bile biliyordu, ama muhtemelen o sırada Ellen için yokluk nitel bir durum değildi, yokluğun bir rezaletle ya da bir unutuşla anılması onun için birdi, bu yüzden de kız kardeşine söylemek aklının ucundan bile geçmemiş olabilir, oysa bir başkası için savaşın belirsizliğiyle, unutuşun belirliliği iki ayrı şey olabilirdi. Ya da belki Judith annesine hiç söylememişti. Belki Ellen ölmeden önce Henry'yle Bon'un üniversitedeki arkadaşlarının örgütlediği bölükte er olduklarını bilmiyordu. Bayan Rosa hiç bilmiyordu. Dört yıl boyunca yeğeninin hayatta olduğuna dair ilk haberi, Sutpen'in geriye kalan tek katırına binmiş Wash Jones evin önünde durup adını bağırmaya başladığında aldı. Onu daha önce görmüştü, ama tanımadı - bahçe kapısının önünde eyersiz katırın üzerinde duran, avurtları çökmüş, uzun bacaklı, sıtmadan mustarip, açık renk gözlü yirmi beşle altmış arası herhangi bir yaşta olabilecek bir adam o dışarı çıkana kadar "Kimse yok mu?" diye bağırmış, o kapıya çıkınca sesini az da olsa alçaltmıştı. "Rosie Coldfield siz misin?" dedi.

4

Quentin'in yola çıkması için yeterince karanlık değildi daha, en azından Bayan Coldfield'in istediği kadar karanlık değildi, on beş kilometrelik gidiş ve on beş kilometrelik dönüş hesaba katılsa bile. Quentin bunu biliyordu. Onu küçük kasvetli evin değişmez ıssızlığında, karanlık havasız odalardan birinde beklerken gözlerinin önüne getirebiliyordu, ışık yakmamış olacaktı, çünkü kısa bir süre sonra evden çıkacaktı ve muhtemelen bir zamanlar ona ışığın ve hava cereyanının sıcağı taşıdığını söylemiş olan bir hışmı ya da akrabası, elektriğin sadece kullanıldığı süre zarfında değil, anahtarın açılıp o ilk ataletin aşıldığı andan itibaren para yazdığını da söylemişti. Kehribar boncuklu siyah bonesini çoktan takmış olacaktı; Quentin biliyordu: koyulaşan ölgün alacakaranlıkta üzerinde bir şalla oturuyor olacaktı; hatta daha şimdiden bütün anahtarların içinde durduğu küçük çanta elinde ya da kucağında olmalıydı; belki altı saatliğine ayrılacağı evin girişindeki dolabın, mutfak dolabının anahtarları; bir de şemsiye, diye düşündü Quentin, havadan ve mevsimden nasıl habersiz olacağı aklına gelince, çünkü bu ikindiden önce onunla hayatında yüz kelime etmemiş olmasına rağmen, bütün o kırk üç yıl boyunca pazar ve çarşamba günleri duaya gitmek hariç, bu geceye kadar, güneş battıktan sonra evinden hiç çıkmadığını biliyordu. Evet, şemsiyeyi alacaktı. Onu almaya gittiğinde şemsiyeyle dışarı çıkacak ve çiyden bile eser olmayan bir akşamın tükenik soluğuna onu kararlılıkla taşıyacaktı, öyle bir akşam ki şimdi karanlığa doğru bile gündüzden tek farkı ateş böceklerinin usul ve gür akıntısıydı -tek damla yağmurun yağmadığı altmış günü, çiyin bile düşmediği kırk iki günü takip eden alacakaranlıktan daha gür ve derin bir akıntı- bu akıntıya bakan balkonda Bay Compson'ın elinde bir mektupla evden çıkması üzerine Quentin sandalyesinden kalktı, babası geçerken balkonun lambasını gösterdi. "Okumak için içeri girmen gerekecek galiba," dedi Bay Compson.

"Belki burada da okuyabilirim," dedi Quentin.

"Belki de haklısın," dedi Bay Compson. "Bunu bırak-" temiz olduğunda bile pek az ışık veren, uzun yazın ardından tozlanmış, içi böcek dolmuş tek fanusu işaret etti - "hayatını sürdürmek için terlemek külfetinden kurtulalı beri yine gece hayvanına dönüşen (evrilen) ve ihtiyaç duyduğu için bu lambayı icat eden insan için, insanlar için belki gün ışığı bile fazlaydı. Evet, o insanlar için: o günlerin, o zamanların, o ölü zamanın insanları için; bizim

gibi insan, bizim gibi kurban, ama başka bir ahvalin kurbanları, daha basit ve bu yüzden bütün olarak daha büyük daha kahramanca bir ahvalin, bireyler de bu yüzden daha kahraman, cüceleşmiş ve çetrefil değil, açık, karmaşıklıktan uzak; çalıntı bir torbanın içinden körlemesine uzuv uzuv çekilen erimiş, dağılmış, binlerce cinayetin, binlerce çiftleşmenin ve boşanmanın faili ve kurbanı insanlar değil, bir kere sevmek ve bir kere ölmek ihsan edilmiş insanlar. Belki haklısın. Belki ışığın bundan fazlası çok fazla olacak." Ama mektubu Quentin'e hemen vermedi. Yeniden oturdu, Quentin de oturdu, verandanın tırabzanına bıraktığı puroyu tekrar eline aldı, puronun ateşi tekrar parladı, morsalkım rengindeki duman dağılmadan tekrar Quentin'in yüzüne doğru savrulurken Bay Compson ayaklarını bir kez daha tırabzana dayadı, mektup elindeydi, eli de keten pantolonunun üzerinde adeta bir zenci eli kadar siyah görünüyordu. "Çünkü Henry Bon'u seviyordu. Evlatlık haklarını ve maddi güvenceyi, açıktan açığa bir sahtekâr olmasa bile en azından çifte evlilik yapma niyetindeki bir adam uğruna reddetti, dört sene sonra bu adamın ölü bedeninde Judith, öteki kadınla çocuğunun fotoğrafını bulacaktı. Henry onu öyle seviyordu ki babasının bir temele ve kanıta dayanmadan ortaya atamayacağını, atmayacağını bildiği bir iddianın yalan olduğunu söyleyecekti. Yine de, babasının ona kadın ve çocuk hakkında söylediklerinin doğru olduğunu içten içe bilmesine rağmen darbeyi kendi eliyle indirdi. O Noel arifesi kütüphane kapısını son olarak arkasından kapattığında kendi kendine: İnanacağım; evet inanacağım. Öyle bile olsa, babamın dedikleri doğru bile olsa ve kendime rağmen doğru olduğunu bilsem de yine inanacağım, demiş olmalı, sonra o Noel sabahının mıh gibi karanlığında Bon'la yan yana at sürerek doğduğu evden, ömrünce bir kez daha, o da, yanında giden adamın taze kanı ellerine bulaşmış bir halde görebileceği o evden uzaklaşırken de bunu içinden tekrar etmiş olmalı. Zira New Orleans'ta hakikatten başka, babasının ona söylediklerinden başka, kendine rağmen inandığı halde inkâr ettiği ve karşı çıktığı şeyden başka ne bulmayı umabilirdi ki? Ama acılar içindeki bir adamın, sağlam uzuvlarını hiç umursamadan, eninde sonunda kaybedeceğini bildiği bir koldan ya da bacaktan neden bir türlü vazgeçemediğini kim bilebilir? Çünkü Bon'u seviyordu. O Noel arifesi Sutpen'le ikisini kütüphanede hayal edebiliyorum, babayla ağabey, gök gürültüsü gibi bir patlama, onun titreşimi ve yankısı, hem de çok yakından; önce iddia, sonra yalancılık ithamı, babayla arkadaş arasında, şeref ve sevgiyle kan bağı ve çıkar arasında (Henry öyle sanmış olmalı) ani ve geri

dönüşü olmayan bir seçim, oysa daha babasını yalancılıkla itham ettiği anda söylediklerinin doğru olduğunu biliyordu. O dört yıl, o gözaltı süresi bu yüzden gerekliydi. Öğreneceği, New Orleans'ta kendi gözleriyle göreceği şeyi Bon'la konuşmanın boşuna olacağını daha o Noel arifesinde anlamış olmalı. O zamana kadar değişmemiş olan ve büyük olasılıkla sonra da değişmeyecek olan Bon'u artık iyice tanımış olmalıydı, ama arkadaşına, bunu seni sevdiğim için yaptım, sen de beni sevdiğin için şunu yap, diyemedi. Diyemezdi, görüyorsun ya - bildiği her şeye sırtını dönüp yegâne arkadaşıyla kader birliği eden bu adam, topu topu yirmisinde bu genç, nasıl babasının kendine söylediklerinin doğru olduğunu biliyorsa, daha o gece yola çıktıklarında öldürmeye mahkûm ve yazgılı olduğunu da biliyordu herhalde. Umudunun (ne umudu olduğunu ne için duyulduğunu bilmediği bu umudun) beyhude olduğunu bildiği gibi biliyordu; Bon'da ya da durumda bir değişiklik olacağı umudu ve rüyasıydı bu, günün birinde uyanacağı ve rüya olduğunu anlayacağı bir rüya, tıpkı yaralı adamın, ateşler içinde rüyasında sevgili sancılı kolunun ya da bacağının sağlam ve güçlü olduğunu, sağlıklı olanlarınsa hasta olduğunu görmesi gibi.

"Henry'nin göz hapsiydi bu; Henry üçünü birden, Judith'in bile bir noktaya kadar rıza gösterdiği bu mahpuslukta tutuyordu. Judith o gece kütüphanede ne olduğunu bilmiyordu. Onları tekrar gördüğü o ikindiye kadar, Bon'un cesedi eve getirilene ve ceketinde bulduğu fotoğrafta kendi yüzü olmayan bir yüz, kendi çocuğu olmayan bir çocuk görene kadar böyle bir şeyden şüphelendiğini hiç zannetmiyorum; kavganın ertesi sabahı uyandığında ikisi de gitmişti ve geriye sadece mektup, not kalmıştı, tabii Bon'un yazmasına izin vermediği için notu -bu ateşkesi, bu gözaltı ilanını- Henry kendisi yazmıştı ve Henry gibi bir an olsun düşünmeden babasının herhangi bir emrine karşı gelebilecek Judith bu meselede Henry'nin sözünü dinlemiş ve belli bir noktaya kadar rıza göstermişti -erkek akrabası, ağabeyi olduğu için değil, aralarındaki ilişki yüzünden- iki gövdeli tek bir kişiydiler ve neredeyse aynı anda aynı adam tarafından baştan çıkarılmışlardı, Judith'in bu adamı dört yıl boyunca görmemesi de bir şeyi değiştirmemişti - Henry de, Judith de bu göz hapsini onaylayacağını biliyorlardı, Henry'ye bu imtiyazı tanıyacak, konuşulmamış ve belirlenmemiş olsa da karşılıklı kabul ettikleri o noktaya ulaşılana kadar bekleyecek, ulaşıldığında da aynı sükûnetle, kendi cinsiyetine has o geleneksel zaafla kabullenmeyi ya da vazgeçmeyi reddederek, ateşkesi bozacak ve karşısına düşman olarak çıkacaktı; hem de Bon'un kendisini desteklemesini şart koşmadan, hatta

istemeden, hatta araya girmeye kalkışacak olsa ona izin vermeden bu meseleyi Henry'yle bir erkek gibi savaşarak halledecekti ve ancak bundan sonra yeniden kadına, sevgiliye, geline geri çekilecekti. Ya Bon: Henry babasına dönüp Bon'un bu iddiayı yalanladığını söylemeyeceği gibi, Bon'a da babasının kendisine söylediklerini anlatamazdı, çünkü birini yaptı mı ötekini de yapması gerekecekti, hem Bon'un inkârının yalan olacağını biliyordu ve Bon'un bu yalanma kendisi tahammül etse bile Judith'in ya da babasının duymasına tahammül edemezdi. Dahası Henry'nin Bon'a olan biteni anlatmasına gerek yoktu. Bon o ilk senenin yazında evine gider gitmez Sutpen'in New Orleans ziyaretini öğrenmiş olmalıydı. Sutpen'in artık sırrını öğrendiğini biliyor olmalıydı -Bon, bu sırrın gizlenmesi gereken bir şey olduğunu düşünmüşse bile belli ki Sutpen'in tepkisini görene kadar, beyaz bir kadınla evlenmek için geçerli bir engel olarak görmemişti- durumu müsait olan bütün çağdaşlarının paylaştığı bir durumdu bu ve nasıl evlenmeden önce katıldığı bir erkek cemiyetinin sırlarını gelinine, karısına ya da onun ailesine anlatmak aklına gelmezse bunu anlatmak da aklına gelmezdi. Aslında müstakbel karısının ailesinin bu işin ortaya çıkması karşısında takındığı tavır kuşkusuz Sutpen ailesi konusunda onu şaşırtan ilk ve son şeydi. Bana Bon daha tuhaf geliyor. Neredeyse Sutpen'in kendisinin Jefferson'a gelişi gibi yalıtılmış, içine kapalı bir taşra evine gelmişti: görünüşte mükemmeldi, mazisiz, arka plansız, çocukluksuz - bir nevi İskit ışıltısıyla sarmalanıp kuşatılmış, gerçek yaşından biraz daha olgun bu adam, taşralı ağabeyle kardeşi hiçbir gayret, hatta aman aman bir istek göstermeden baştan çıkarmışa benziyor, ortalığı birbirine katıyor, ama Sutpen'in gücü yeterse bu evliliği engelleyeceğini anladığı andan itibaren sadece bir izleyici halini alıyor, pasif, biraz alaycı ve son derece gizemli. (Kendisi için) anlaşılmaz olsa da dürüst ve mantıklı olan bütün diğer ültimatomların, yeminlerin, meydan okumaların, karşı koymaların, reddetmelerin azıcık gerisinde ve üzerinde müphem, adeta maddesiz bir varlık gibi asılı duruyordu, sanki genç bir Roma konsülüydü de bir zamanlar dedesinin ele geçirdiği barbar kabilelerin yaşadığı sisli, hortlaklı bir ormanda, bu çamur-kale ahalisinin gürültülü, çocuksu, tehlikeli ve ilkel hayatını, alaycı ve küstah bir kayıtsızlıkla izleyerek günlük büyük turunu atıyordu. Sanki bütün bu mesele ona anlaşılmaz değil, sadece lüzumsuz görünüyordu; Sutpen'in metresi ve çocuğu öğrendiğini hemen anlamıştı, ama bunu öğrendikten sonra yaptıklarını ve Henry'nin tepkisini düşünce olarak adlandırılmayı hak etmeyen fetişist bir ahlaki gaf olarak görüyor ve

bunu bayıltılmış bir kurbağanın kaslarını inceleyen bir bilim adamının mesafeli dikkatiyle gözlemliyordu; - zira onun ardından baktığı kültür karşısında Henry'yle Sutpen maymundan hallice kalıyordu. Sadece dış görünüşü, yürümesi, konuşması, giyimi, yemek odasına ya da arabaya giderken Ellen'a eşlik edişi, (herhalde, muhtemelen) elini öpüşü, Henry adına Ellen'ı gıpta ettiren kabuğu değil, bizzat kendisi farklıydı - o kaderci ve nüfuz edilemez soğukkanlılığı, ne yapacaklarsa yapsınlar diye onları beklerken, beklemesini gerektirecek, beklemekten başka bir şey yapmasını icap ettirmeyecek bir durumun ortaya çıkacağını sanki baştan beri biliyormuş gibi beklerken takındığı o soğukkanlılık hem Henry'yi, hem Judith'i öylesine baştan çıkartmıştı ki istediği zaman Judith'le evlenememesi gibi bir olasılıktan korkmuyordu. Gözünün gördüklerinden olabildiğince çok şey çıkartmayı bekleyen bir kumarbazın kısmen içgüdü, kısmen inanç, kısmen alışkanlıktan oluşan o aptal kurnazlığıyla değil; baştan beri onlar için kalıcı, ciddi bir tehdit oluşturmamış Latin kültürü ve bilgi birikiminin boyunduruğunu muzafferane üzerlerinden atmanın zaferini ancak bundan iki bin yıl sonra yaşayacak olan bütün bu gürühtan, hâlâ barbarlıktan tam olarak kurtulamamış o beş para etmez yağcılardan (evet, Sutpen'den, Henry'den, hatta Coldfieldler'den) nesillerce önce koparılıp alınmış o temkinli ve katı kötümserlikle.

"Çünkü Judith'i seviyordu. Kuşkusuz buna 'kendince' kelimesini eklemeyi ihmal etmezdi, çünkü müstakbel kayınpederinin çok geçmeden öğrendiği gibi, bu rolü ilk oynayışı, Judith'e yaptığı türden bir teklifi ilk yapışı, hele bunu yad edecek bir törene ilk katılışı değildi; bu beyaz kadınla diğeri arasında nasıl bir ayırım yaptığının (sıradan bir Katolikti) önemi yoktu. Çünkü mektubu göreceksin, babaannenin bildiği kadarıyla Judith'e yazdığı tek mektup olmasa da en azından ilkti, ama Judith'in gösterdiği tek mektuptu: şimdi hayatta olmadığından bunun sakladığı tek mektup olduğuna inanıyoruz, tabii diğer mektupları o öldükten sonra Bayan Rosa'yla Clytie ortadan kaldırmamışlarsa: buradaki mektup da Judith onu sakladığı için değil, Bon öldükten sonra kendi eliyle getirip babaannene verdiği için bu zamana kaldı, herhalde Bon'un ona yazdığı diğer mektupları yok ettiği gün (tabii bu işi kendisi yapmışsa) yani Bon'un ceketinde melez metresle küçük oğlanın resimlerini bulduğu gün getirmiş mektubu. Çünkü Bon onun ilk ve son sevgilisiydi. Aslında onu tam da Henry'nin gördüğü gözle görmüş olmalı. Hangisine daha muhteşem göründüğünü söylemek zor - bu imgeyi sahiplenerek kendisine mal etme umudunu bilinçsiz de olsa

taşıyana mı, yoksa böyle bir arzu duyduğunun bilincinde olmadığı halde cinsiyetlerinin aynı olmasının oluşturduğu aşılmaz engelin bütün umudu yok ettiğini bilen diğerine mi; -bu adam ki Henry belki de onu ilk gördüğünde koruda, Üniversitede bulundurduğu iki attan birine biniyordu ya da belki Fransız tarzını andıran pelerini ve şapkasıyla kampüste yürüyordu ya da belki (benim en çok bu hoşuma gidiyor) ona resmen takdim edilmişti, çiçekli adeta kadınsı bir sabahlıkla odasının güneşli bir penceresinin önünde uzanıyordu- yakışıklı neredeyse bir kedi kadar zarif ve bulunduğu yerde bulunmak için çok yaşlıydı, ama yaş değil tecrübe itibariyle, hissedilir bir bilgi kokusu yayıyordu, aşırı doymuşluğun: bitirilmiş işlerin, dibe vurmuş doygunlukların, tüketilmiş hatta unutulmuş zevklerin bıkkınlığı vardı üzerinde. Bu yüzden de sadece Henry'ye değil, o küçük yeni taşra üniversitesindeki bütün öğrencilere bir kıskançlıktan ziyade bir ümitsizlik kaynağı olarak görünmüştü (çünkü sana tek üstünlüğünün birkaç yerinde tesadüf olduğuna inandığın birini kıskanabilirsin, ya da şansın şimdiye kadar gittiğinden daha yaver gitse sahip olabileceğin bir şeyi) -: bu sert şaşırtıcı korkunç çaresiz ümitsizlik, gençlerde bazen nesnesine karşı hakaret, hatta fiziksel saldırı halini alır ya da Henry'ninki gibi aşırı vakalarda bu nesneyi kötüleyen herkese yöneltilen bir hakaret ve saldırıya dönüşür, Sutpen evliliğe izin vermediğinde Henry'nin deli gibi babasını ve evlatlık haklarını reddetmesini sağlayan da böyle bir ümitsizlikti işte. Evet, Bon'u seviyordu, tıpkı Judith'i baştan çıkarttığı gibi onu da baştan çıkartmıştı - Bon'un kendisiyle samimi olmalarına izin verdiği, babaları çiftlik sahibi beş altı öğrenciden oluşan o grubun arasında bir köy çocuğuydu, giyimini, tavırlarını ve (becerebildikleri ölçüde) yaşam tarzını taklit ediyorlardı, ergenlere has bir Binbir Gece kahramanıydı onların gözünde, bilgelik güç ve zenginlik değilse de hayal bile edemedikleri bir keyif sahnesinden bir diğerine fasıla ya da doygunluk bilmeksizin geçmesini sağlayan bir tılsım ya da mihenk taşı bulmuş (daha doğrusu almaya zorlanmıştı) - Henry, kendini düşünme ve muhakameden ziyade içgüdüsel ve fevri hareketlere vermiş o taşralı, o soytarı, kız kardeşinin bekâretinden duyduğu vahşi taşra gururunun boş olduğunu, bekâretin kıymetli olabilmesi, var olabilmesi için mukavemetsizlik gerektirdiğini, bu yüzden de varoluşunun kaybedilmesine, yokluğuna bağlı olduğunu anlamıştı belki de. Aslında, belki saf ve mutlak ensest de budur: ağabeyin kız kardeşinin bekâretinin var olabilmesi için bozulması gerektiğini fark etmesi, bu bekâreti bir kayınbiraderin, elinde

olsa yerinde olacağı adamın şahsında bozması, sevgiliye, kocaya dönüşmesi; kız kardeşin, metresin, gelinin yerinde olsa kendi bekâretini bozabilecek, bozmasını tercih edeceği adama dönüşmesi. Belki Henry'nin zihninde olmasa da ruhunda vuku bulan buydu. Çünkü hiç düşünmezdi. Hisseder ve hemen ifa ederdi. Sadakati biliyordu ve hemen ifa etmişti, gururu ve kıskançlığı biliyordu; sevdi acı çekti öldürdü, yine acıyla ve Bon'u, dört yıllık bir gözaltı süresi tanıdığı, umut etmenin ve beklemenin beyhude olduğunu bile bile öteki evliliği reddetmesi ve bozması için bu dört yıllık süreyi tanıdığı o adamı öldürürken hâlâ seviyordu bence.

"Evet, Henry'ydi: Bon değil, Bon'la Judith'in flörtünün acayip halim selim gidişatının da gösterdiği gibi - şayet bu nişanlanma idiyse, bir yıl sürmüş gibi görünse de aslında Bon'un Judith'in ağabeyinin misafiri olarak iki tatil ziyaretinden ibaretti ki bu ziyaretlerde de Bon vaktini ya Henry'yle at binip avlanmakla ya da köken, tarih ve mazi yerine sadece bir şehrin ismine sahip, zarif ve tembel yabancı bir sera bitkisi gibi davranmakla geçiriyordu, o şehir ki Ellen övüne övüne bitirememiş, farkında olmadığı o kelebek pastırma yazını etrafında çırpınarak geçirmişti; gördüğün gibi adamın maddi tarafı gasp edilmişti. O meşgul günlerde Judith'le flört edebileceği bir zaman, bir fasıla, bir kuytu yoktu. Hatta ikisini yan yana düşünmek bile mümkün değil. İstersen bir dene, aslında kendileri ayrı ayrı yerlerdeyken bir araya gelmiş yansımalarını gözünün önüne getirebilirsin olsa olsa -bir yaz bahçesinde, etle kandan azade, sükûnetle yürüyen iki gölge- içinde katı Sutpen'le fevri ve ateşli Henry'nin çakıp parladığı, sonra söndüğü anlaşılmaz fırtına bulutunun üzerinde ve gerisinde tarafsızca, dikkatle ve sessizce onu izleyerek asılı duran iki sakin hayalet -Henry ki o zamana kadar

Memphis'e bile gitmemiş, kasaba giysileri, binek atı ve zenci seyisiyle Üniversiteye gittiği o eylülden önce doğduğu yerden hiç ayrılmamış; kendisiyle akran, aynı koşullarda yetişmiş altı yedi çocuğun da, hizmetlerini gören zenci kölelerden tek farkı yemek, giyim ve günlük uğraş gibi yüzeysel şeyler- akıttıkları aynı ter: tek farkı birisinde o terin tarlalarda sarf edilen emeğin, diğerinde tarlalarda terlemek zorunda olmadıkları için faydalanabildikleri çetin ve yavan eğlencelerin (zorlu vahşi avlanmaların, at binmelerin) bedeli olarak akıtılması; aynı zevkler: birisi körelmiş bıçaklar, pirinç takılar, tütün, düğme ve elbise için kumar oynar, çünkü el altında onlar vardır; yine bu sebepten diğeri para, at, silah, saat için kumar oynar;

aynı eğlentiler: aynı aletlerle çalman aynı müzik, kaba kemanlarla gitarlar, birisi büyük evde mumlar, ipek elbiseler ve şampanyayla, öteki toprak zeminli barakalarda dumanı tüten çam meşaleleri, basma elbiseler ve melasla tatlandırılmış suyla; - Henry'ydi, çünkü Bon Judith'i daha görmemişti bile. Muhtemelen Henry'nin kısa ve geleneksel mazisini, bir kız kardeşi olduğunu hatırlamasına yetecek dikkatle dinlememişti - birlikte yaşadığı gençler, çocuklar arasında kendine arkadaş bile bulamayacak kadar görmüş geçirmiş olan bu lakayt adam; o anda yanlış bir rolü oynayan ve bunun farkında olan ve kendisi için yeterince iyi ama o anda sahip olduğu ahbaplara açılamayacak kadar ciddi ya da mahrem bir sebeple rolüne tahammül eden bu adam; sonra da Jeffersonlıların bildiği kadarıyla asla resmiyete dökülmemiş, kendisinin de ne kabul ne de reddettiği bir nişan yüzünden ortalık kalkıp koptuğunda aynı lakaytlığı, hatta alakasızlığı, aynı kayıtsızlığı sergileyen, sanki kendisi bu işe dahil değilmiş, hatta orada bulunmayan bir arkadaşını bile temsil etmiyormuş, bu işe karışmış olan ve evlenmesi yasaklanan kişi adını bile duymadığı hiç umursamadığı biriymiş gibi arka planda tarafsız ve pasif kalan bu adam muhtemelen Henry'yi doğru dürüst dinlememişti. Hatta flört bile etmişe benzemiyorlar. Görünüşe göre Sutpen yasaklamadan önce ya da yasakladıktan sonra evlilikte ısrar etmek bir yana, Judith'e onu lekelemeye asla kalkışmamak gibi iltifatlığı şüpheli bir iltifatta bulunmuştu - unutma, bunu yapan, Sutpen kesin bir kanıt bulmadan çok önce Üniversitede kadınlara karşı girişkenliğiyle ün yapmış biri. Nişan yapılmamıştı, hatta flört bile olmamıştı: iki yılda Judith'le ikisi birbirlerini üç kere görmüşlerdi, Ellen'ın tükettiği zaman da sayıldığında toplam on iki gün; hoşçakal bile demeden ayrılmışlardı. Yine de dört yıl sonra, Henry onların evlenmesini engellemek için Bon'u öldürmek zorunda kaldı. Öyleyse Judith'i baştan çıkaran Henry olmalı, Bon değil: Oxford'la Sutpen'in Yüzkilometrekaresi arasındaki, Judith'le henüz görmediği bu adam arasındaki onca mesafeden kız kardeşini de kendisiyle birlikte baştan çıkarmıştı, çocukken bir ağaç dalından aynı anda kalkan iki kuş gibi zaman zaman birbirlerinin hareketlerini önceden sezmelerini sağlayan o telepatiyle; geleneksel bir yanılsamaya neden olan, ikizler arasındaki o sözde ahenkten ziyade, dili, ırkı, cinsiyeti, kültürü ne olursa olsun doğdukları andan itibaren ıssız bir adada büyümüş iki insan arasında olabilecek türden bir ahenkle baştan çıkarmıştı onu: o ada Sutpen'in Yüzkilometrekaresiydi; yapayalnızdılar, sadece kasabanın değil, annelerinin

ailesinin bile kabul edip aralarına almak yerine sadece bir ateşkes imzaladığı bir babanın gölgesinde.

"Gözünün önüne getir: bu kız, bir adamı bir buçuk seneye dağılmış on iki gün boyunca ortalama günde bir saat gören, yine de ağabeyini son çare olarak cinayete başvurmaya zorlayacak kadar bu adamla evlenmekte ısrarlı olan, hem de bunu onun hayatta olduğundan emin olamadığı dört seneden sonra yapan bir köy kızı; bu adamı sadece bir kere görmeyle, hakkında araştırma yapmak için dokuz yüz kilometrelik bir yolu göze alan ve görünüşe göre önceden sezdiği bir şeyi ya da en azından bu evliliğe karşı çıkmasına yetecek bir başka sebebi keşfeden bir baba; aralarındaki tuhaf ve olağandışı ilişki teslim edildiğinde, bu kız kardeşin ve kızın şerefi ve mutluluğu için babadan bile daha fazla titizlendiği halde bu evliliği savunmak uğruna babasını, nesebini ve yuvasını reddeden, bu refüze edilmiş talibin dört yıl boyunca yanından ayrılmayıp ona bağımlı yaşayan, sonra da dört yıl önce evini terk etmek pahasına yalanlayan, tam da aynı sebep uğruna onu öldüren bir ağabey; kendisini iradesi ya da arzusu dışında, ne can atarmış ne de kaçınırmış gibi göründüğü bir nişanlılığın içinde bulan, reddedilmeyi de aynı pasif ve alaycı ruh haliyle karşılayan dört yıl boyunca bu evliliğe tümüyle kayıtsız kaldıktan sonra, vaktiyle bu evliliği savunmuş olan nişanlısının ağabeyini evlenmesini engellemek için kendisini vurmaya zorlayacak kadar ısrarlı davranan bir sevgili. Evet, kanının sekizde biri zenci olan metres ve kanının on altıda biri zenci olan oğul, onlara hiçbir hak vermeyen evlilik anlaşmasına -bu tür evliliklerin zengin genç bir New Orleans'lının dans ayakkabıları gibi modaya uygun ve toplumsal bir parçası olmasına- rağmen daha görmüş geçirmiş babası bir yana, dünyadan bihaber Henry için yeterli bir adam öldürme sebebiydi ki bin sekiz yüz altmış, altmış bir senelerinde erkekliğe ve kadınlığa adımlarını atan, doğma büyüme Güneyli atalarımızın o gölgelere karışmış mükemmellikleri için bile biraz fazla abartılıydı. Akıl almaz. Durumu açıklamıyor. Belki de mesele bu: onlar açıklama yapmadı ve bizim de bilmemiz beklenmiyor. Ağızdan ağıza geçen birkaç hikâyemiz var; eski sandıklardan, kutulardan ve çekmecelerden hitap sözleri ya da imzaları olmayan mektuplar bulup çıkarıyoruz, bir zamanlar yaşamış, nefes almış erkeklerle kadınlar bu mektuplarda, şimdi bize Sanskritçe ya da Chocktaw dili gibi gelen anlaşılmaz bir şefkatle yazılmış kısaltmalar ya da lakaplar sadece; insanları hayal meyal görüyoruz, yaşayan kanlarında ya da tohumlarında hareketsiz beklemekte olduğumuz insanlar, şimdi kahramanca

boyutlar kazanmış olan zamanın bu gölgeli seyreltisinde, zamana kapalı ve anlaşılmaz, basit tutku ve basit şiddet rollerini oynuyorlar - Evet Judith, Bon, Henry, Sutpen: hepsi. Onlar orada, ama eksik bir şey var; o unutulmuş sandıktan mektuplarla birlikte çıkarılmış bir kimyasal formül gibiler, özenle çıkarılmışlar, kâğıt eski, solmuş, erimiş, yazı solmuş, neredeyse okunmayacak halde, yine de anlamlı, şekli ve uyandırdığı his tanıdık, görünmez, ama hissedilebilir güçlerin adı ve varlığı tanıdık; onları gerekli oranlarda bir araya getiriyorsun, ama hiçbir şey olmuyor; tekrar okuyorsun sıkkın, dikkatli, üzerinde dura dura, hiçbir şeyi unutmadığından, yanlış hesap yapmadığından emin olmaya çalışarak; tekrar bir araya getiriyorsun, yine bir şey olmuyor: sadece kelimeler, simgeler, şekillerin kendileri, insanlara has o korkunç ve kanlı talihsizliğin abartılmış fonu önünde gölgeli, esrarlı ve sakinler.

"O ilk Noel'i geçirmek için Üniversiteden geldiler. Judith, Ellen ve Sutpen onu ilk olarak gördü - Judith ki geçmişte kalmış bir on iki gün süresince gördüğü bu adamı sonradan öyle iyi hatırlayacaktı ki (Bon bu süre zarfında ona hiç yazmamıştı. Henry ona izin vermezdi; malum gözaltı) ondan Yeterince bekledik yazan mektubu aldığında hemen Clytie'yle birlikte eski kumaş parçalarından bir gelinlikle duvak yapmaya başlayacaktı; Ellen ki kendine has, neredeyse barok, çocukça bir oburlukla onu çifte cinsiyetli bir objet d'art olarak evinin dekorasyonuna dahil etmeye kalkışmıştı; Sutpen ki henüz karısının kafasından başka hiçbir yerde nişan yokken, bu adamı bir kere görmekle, o eski gayenin ve uğruna çekilen onca meşakkatin (artık nihayet) zaferle taçlanmasının önünde potansiyel bir tehdit olduğunu hissetmişti, hatta buna o kadar inanmıştı ki kanıtlamak için dokuz yüz kilometrelik yolu göze almıştı - hoşlanmadığı ya da korktuğu birine meydan okuyup onu vurabilecek, ama hakkında araştırma yapmak için on kilometre bile gitmeyecek bir adam olduğu halde. Anlıyor musun? Sutpen'in New Orleans'a seyahatinin sadece raslantı olduğuna inanası geliyor insanın, küçük bir çocuğun, kendi de sebebini bilmeden, üzerine kaynar su dökmek için bir karınca yuvasını diğerlerine tercih etmesi gibi, kasabadaki ya da ülkedeki başka bir aile yerine bu aileyi tercih eden kaderin mantığa sığmayan işleyişinin bir başka örneği sanki. İki hafta kalıp okula geri döndüler, Bayan Rosa'ya uğradılar, ama evde yoktu; yaz tatilinden önceki uzun dönemi muhabbetle, at gezintileriyle ve derslerle geçirdiler (Bon hukuk okuyordu. Öyle olmalı, hatta olmak zorunda, çünkü oraya gelirken yanında nasıl bir sebep getirmiş olursa olsun orada yaşamaya tahammül

etmesini ancak bu sağlıyor olabilirdi; -ağırdan alan tembelliği için mükemmel bir dekor: bellenmesi gereken cilt cilt Blackstone ve Coke, öğrenci sayısı hâlâ iki basamağı aşmamış bir okulun Hukuk fakültesinde o ve Henry'den başka beş bilemedin altı kişi- evet Henry'nin aklını da hukuka çelmişti; Henry dönem ortasında bölüm değiştirdi) bu esnada Henry onun giyimini ve konuşmasını taklit, daha doğrusu belki karikatürize ediyordu ve Bon Judith'i artık görmüş olmasına rağmen muhtemelen aynı tembel, kedi adamdı ve kız kardeşinin nişanlısı rolünü ona benimsetmeye çalışan Henry'ydi, tıpkı birinci dönem arkadaşlarıyla birlikte ona Lothario rolünü benimsetmeye çalıştıkları gibi; artık Ellen'la Judith haftanın iki üç günü kasabaya alışverişe geliyorlardı, yine o sıralarda Memphis'e giderken Bayan Rosa'ya uğramışlardı, alacakları şeyleri getirmek için önden bir vagon gitmişti, kendi arabalarında arabacının yanında da fazladan bir zenci vardı, üç beş kilometrede bir inip ateş yaksın, Ellen'la Ju- dith'in ayaklarını koydukları tuğlaları ısıtsın diye, Ellen'ın kafası haricinde hiçbir yerde gerçekleşmemiş resmi bir nişanın düğünü için çeyiz almışlardı; Bon'u sadece bir kez görmüş olan Sutpen ise, Bon'un eve bir dahaki gelişinde New Orleans'ta onun hakkında araştırma yapmakla meşguldü: ne düşündüğünü, New Orleans'a gitmek ve baştan beri bulacağını bildiği şeyi bulmak için neyi, hangi anı, günü beklediğini kim bilebilir? Bunları anlatabileceği, korkusu ve şüphesi hakkında konuşabileceği kimsesi yoktu. Ne bir erkeğe ne de kadına güvenirdi, ne bir erkeğin ne de kadının sevgisine mazhardı, çünkü Ellen sevmeyi bilmezdi, Judith ise kendisine çok benziyordu, üstelik Bon'u görür görmez kızını ondan kurtarabilse bile oğlunu çoktan kaybettiğini anlamış olmalıydı. Çok başarılı olmuştu; şanslı, aynı zamanda güçlü olduğu için kazandığı başarı ona küçümseme ve güvensizlik olarak geri dönmüştü, yalnızlığı da bundandı.

"Sonra haziran geldi ve okul kapandı ve Henry'yle Bon Sut- pen'in Yüzkilometrekaresi'ne döndüler, Bon memleketine, herkesin bilhassa da Ellen'ın bilgisi haricinde Sutpen'in o anda bulunduğu New Orleans'a dönmek için Nehre gidip bir buharlıya binmeden önce orada bir iki gün geçirecekti. Topu topu iki gün kaldı çiftlikte, yine de Judith'le bir karara varmaları, hatta belki ona âşık olması için ancak o zaman bir şans bulmuş olabilir. Bu tek şansıydı, son şansı, gerçi tabii ne o, ne de Judith bunu bilemezlerdi, zira Sutpen evden topu topu iki hafta uzak kalmasına rağmen kuşkusuz melez metres ve çocuğunu öğrenmişti. Bu yüzden de Judith'le Bon'un meydanı boş buldukları ilk ve son fırsat bu olabilirdi - olabilirdi

diyorum, çünkü meydanı boş bulan esas Ellen'dı. Ellen'in o flörtü nasıl idare ettiğini, daima cilveyle her taşın altından çıkmasını Judith'in rahatsız, ama serinkanlı bir kaygıyla, Bon'un ise anlaşılmaz, müphem karakterin bildik göstergesi olan alaycı ve şaşkın bir hoşnutsuzlukla, nasıl boşuna savuşturmaya çalıştıklarını, Judith'le Bon'a nasıl sözleşme, randevulaşma fırsatları yarattığını gözümün önüne getirebiliyorum. Evet, Bon'un müphem bir karakteri vardı: bir mit, bir hayaletti: sadece kendilerinin vücuda getirdiği ve yarattığı bir şey; Sutpen kanı ve karakterinin bir tezahürü, sanki adamın kendisi hiç var olmamış gibi. Yine de Bayan Rosa'nın gördüğü, Judith'in aile mezarlığında annesinin yanma gömdüğü o ceset vardı. Bir de şu: adı konmamış ve sözü edilmemiş bir nişanın da aslında var olduğu gerçeği; birbirlerine âşık oldukları varsayımını da doğru çıkarıyor bu, çünkü basit bir gönül macerası olsa o iki gün boyunca iç bayıltan tatlılığı ve sonu gelmez fırsatları yüzünden ölüp giderdi. Sonra Bon, Nehre gitti ve gemiye bindi. Bir de şu var: kim bilir, belki Henry bir sonraki yazı beklemek yerine onunla o yaz gitseydi Bon'un ölmesine gerek kalmayacaktı; Henry New Orleans'a o zaman gitseydi ve metresle çocuğu o zaman öğrenseydi, çok geç olmadan bu keşfe tıpkı Sutpen gibi tepki verebilirdi, titiz bir ağabeyin vermesi beklenen tepkiyi, çünkü kim bilir belki de Henry'nin esas inkâr ettiği metres ve çocuk gerçeği, muhtemel çifteşlilik değildi, bunu babasının ona söylemiş olması, babasının bu durumu ondan önce sezmiş olmasıydı, zira annenin müttefiki olduğu her oğulun ve damadın doğal düşmanıdır baba, evlilikten sonra ise karısının annesinin düşmanlığını kazanan damadının müttefiki olur. Ama Henry o yaz onunla gitmedi. Bon'u Nehre kadar geçirdikten sonra geri döndü; bir süre sonra Sutpen de eve döndü, bir sonraki Noel'e kadar onun ne amaçla nereye gitmiş olduğunu kimse öğrenemedi ve o yaz geçip gitti, son yaz, Henry'nin huzur ve mutlulukla geçirdiği son yaz, kasti olmasa da Bon adına Bon'dan daha iyi kur yaparak, o tembel kadercinin kendini zahmete sokup da yapmadığı şeyi yaparak geçirilen bir yaz ve bir sene önce bir genç kızın o muğlak ve manasız isteksizliği olan, ama artık bir kadının -olgun, âşık bir kadının- sükûnuna dönüşmüş dinginliğiyle, o nüfuz edilemez sükûnetiyle onu dinleyen Judith. Mektuplar o yaz gelmişti ve Henry, kız kardeşinin sevgilisi olacak o vücuda dönüşerek, tümüyle inkâr ettiği bu aktarmayı gerçekleştirerek bütün hepsini hiç kıskanmadan okumuştu. Sutpen hâlâ New Orleans'ta ne öğrendiğini söylemiyor, Henry'yle Judith'i bile şüphelendirmeden öylece bekliyordu, neden beklediğini kimse bilemez, belki Bon'un, sırrının keşfedildiğini

kaçınılmaz olarak öğrendiğinde bu oyunun sona erdiğini anlayacağını ve sonraki sene okula bile dönmeyeceğini umuyordu. Ama Bon okula döndü. Henry'yle ikisi okulda tekrar bir araya geldiler; mektuplar -hem Henry'den, hem Bon'dan- Henry'nin seyisinin eliyle haftalık seyahatlerini yapmaya başladı; Sutpen ise hâlâ bekliyordu, bu sefer neyi beklediğini tahmin etmek kesinlikle imkânsız, Noel'i beklemesi, krizin ayağına gelmesini beklemesi inanılmazdı - sorunlarıyla yüzleşmekten geri durmazdı, hatta arada bir gidip bizzat kendine sorun yarattığı söylenirdi. Ama bu sefer bekledi ve sorun ayağına geldi: Noel ve Henry'yle Bon tekrar Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne geldiler, artık kasaba bile Ellen sayesinde gerçekten de arada bir nişan olduğuna ikna olmuştu; 1860 senesinin yirmi dört aralığı; zenci çocuklar, ellerinde hoş görünmek için çobanpüskülü ve ökseotu dalları, beyazlara, Judith'e talip olan zengin şehirli adama 'Noel hediyesi'ni okumak için büyük evin arkasında toplanmışlar, ve Sutpen hâlen bir şey söylemiyor, kimse ondan şüphelenmiyor, muhtemelen bir Henry dışında, o gece meseleyi krize döndüren Henry dışında, ve Ellen gerçekdışı, ağırlıksız hayatının, ertesi gün kırılacak ve onu bitkin şaşkın idraksiz iki yıl sonra öleceği panjurları kapalı odaya sürükleyecek dev dalgasının zirvesinde - Noel arifesi, infilak, ve hiç kimse Henry'yle babası arasında tam olarak neler geçtiğini, nedenini asla bilemeyecek, Henry'yle Bon'un karanlıkta atlarına binip gittiği ve Henry'nin eviyle evlatlık haklarını resmen reddettiği haberini zenciler barakadan barakaya fısıltıyla yayacak.

"New Orleans'a gittiler. O Noel gününün güneşli soğuğunda Nehre gidip buharlıya bindiler, başı çeken, bir yerlere götüren yine Henry'ydi, son ana kadar, bütün ilişkileri boyunca, Bon'un ilk olarak önden gideceği ve Henry'nin onu takip edeceği o güne kadar hep yaptığı gibi. Bon'la gitmesine gerek yoktu. Kendi kendini gönüllü olarak beş parasız bırakmıştı ama, dedesine gidebilirdi, çünkü maddi açıdan Üniversitede Bon dahil herkesten daha iyi durumda olmasına rağmen muhtemelen, atının üzerinde alelacele tedarik edebildiği para ve Bon'la birlikte giderlerken üzerinde bulunan üç beş kıymetli eşya haricinde parası yoktu. Hayır, gitmesine gerek yoktu, ama bu sefer de başı çeken oydu ve Bon olanları öğrenmeye çalışarak yanında gidiyordu. Bon kuşkusuz Sutpen'in New Orleans'ta neyi keşfettiğini biliyordu, ama tam olarak neler bildiğini, ne kadarını bildiğini öğrenmek istiyor olmalıydı, Sutpen Henry'ye anlatmıştı, ama Henry ona anlatmıyordu; yeni kısrağıyla, hayatı ve mirasıyla birlikte vazgeçmesinin, feda etmesinin gerekeceğini bildiği atıyla süratle ilerliyordu ve sırtı kaskatıydı, dönüşsüzce

evine, doğduğu yere, çocukluğunun ve gençliğinin bütün aşina mekânlarına, sevgisi ve sadakati için yaptığı fedakârlığa rağmen içini dökemediği arkadaşı uğruna reddettiği evine döndüğü sırtı kaskatıydı. Çünkü Sutpen'in ona söylediklerinin doğru olduğunu biliyordu. Babasını yalancılıkla suçladığı anda bunun farkına varmış olmalı. Bu yüzden de Bon'dan bunu inkâr etmesini isteyecek cesareti yoktu; anlıyorsun ya, yoktu. Yoksulluğa, mirastan menedilmeye göğüs gerebilirdi, ama Bon'dan gelecek o yalana dayanamazdı. Yine de New Orleans'a gitti. Dosdoğru oraya gitti, babasından duyduğu için yalan kabul ettiği iddianın doğruluğunu sonuçta kanıtlamaktan başka elinden bir şey gelmeyecek yegâne yere, tam da oraya gitti. Oraya bu amaçla gitti; kanıtlamak için. Bon ise Sutpen'in ona ne anlattığını öğrenmeye çalışarak yanında at sürüyordu - Henry'nin bir buçuk yıldır giyimini ve konuşmasını taklit edişini izliyor, bir buçuk yıldır, asla bir kadının değil, ancak bir delikanlının bir başka delikanlıya ya da erkeğe karşı gösterebileceği mutlak ve kendini hiçe sayan bağlılığın nesnesi olduğunu hissediyordu; tam bir yıldır kız kardeşin de ağabeyin kapıldığı bu büyünün etkisi altına girdiğini görüyordu, hem de baştan çıkarıcının arzusu haricinde, o parmağını bile kımıldatmadan, sanki kız kardeşini büyüleyen, Bon'un bedeninin yanında yürümüş ve nefes almış kendi imgesinin vekâletiyle baştan çıkaran ağabeyin ta kendisiymiş gibi. Yine de dört yıl sonra gönderilmiş mektup işte burada, Carolina'da yağmalanmış bir evden alınmış bir kâğıda yazılmış, ele geçirdikleri Yanki dükkânlarından birinden bulunmuş soba cilasıyla; Henry’den gelen ve onun (Bon'un) hâlâ hayatta olduğunu haber veren mesajlar haricinde Judith'in ondan aldığı ilk mesaj. Bu yüzden de Henry'nin öteki kadını bilip bilmediğini zaman geçirmeden öğrenmek zorundaydı. Bon bunun farkındaydı. Onları yan yana ilerlerken gözlerimin önüne getirebiliyorum; Henry hâlâ kollayıcı sadakatinin korkunç titreşimlerinin ateşi içinde, sırf engin tecrübesinden, birkaç yıllık yaş farkından da kaynaklansa ondan daha akıllı, daha kurnaz olan Bon, Henry farkına bile varmadan Sutpen'in ona ne söylediğini öğreniyor. Çünkü artık Henry biliyor olmalı. Bon'un bunu gelecekteki bir kriz için Henry'yi kendi tarafında tutma isteğiyle yaptığını zannetmiyorum. Bunun nedeni Bon'un sadece Judith'i kendince sevmesi değil, bu kendince ibaresini aşacak ölçüde Henry'yi de sevmesiydi. Belki de o kaderciliğiyle Henry'yi daha fazla seviyordu, belki gerçek nesnesi delikanlı olan aşkını bedensel olarak bütünlemenin kadın vasıtası olarak, sadece bir gölge olarak görüyordu kız kardeşi: - bu ussal Don Juan, sıralamayı değiştirerek, incittiğini sevmeyi

öğrenmişti; belki Judith'ten ya da Henry'den de öte bir şeydi: belki temsil ettikleri hayat, yaşam tarzıydı. O tekdüze taşra durgunluğunda nasıl bir huzur tablosu görmüş olduğunu kim bilebilir; çok genç yaşta çok uzaklara gitmiş susuz bir seyyah için bu granitlerle çevrili, basit kır pınarı nasıl bir hafifleme ve kurtuluştu acaba?

"Bon'un bu sırrı Henry'ye nasıl anlattığını, nasıl ifşa ettiğini de tahmin edebiliyorum. Henry'yi New Orleans'ta hayal edebiliyorum, henüz Memphis'e bile gitmemişti, yegâne hayat tecrübesi kendisininkine tıpatıp benzeyen evlere, çiftliklere misafirliğe gitmekti, bu misafirliklerde de evindeki rutini takip ediyordu - hep birbirinin aynı avlanmalar, horoz dövüşleri, kendi yaptıkları kaba pistlerde, kanları ve soyları bilinen, ama yarışmak üzere yetiştirilmemiş, hatta belki bir faytonun ya da arabanın okları arasından otuz dakikalığına olsun dışarı çıkmamış atlarla düzenlenen amatör at yarışları; birbirlerinin aynı, neredeyse birbirinden ayırt edilemeyecek taşra bakireleriyle yapılan danslar, müzik yine evdeki müzik ve şampanya kuşkusuz en iyi şampanya, ama limonatayı da aynı şekilde servis edebilecek zenci uşakların (ve abartılı, inceliksiz kadeh tokuşturmalarla viski gibi bir yudumda mideye indiren misafirlerin) gülünç pandomim nezaketleriyle servis edilen şampanya. Onu gözümün önüne getirebiliyorum, o püriten mirasıyla -fazlasıyla Anglosakson mirasıyla-korkunç gururlu maneviyatçılığı ve cahillikten, tecrübesizlikten utanma hassasıyla, hem ölümcül hem yumuşakbaşlı, hem kadınsı hem çelik gibi sert o yabancı ve paradoksal şehirde - yurttaşlarının kendi kadiri mutlaklarını ve ona eşlik eden güzel azizler ve yakışıklı melekler hiyerarşi-korosunu kendi evlerinin, kişisel eşyalarının ve şehvetli hayatlarının imgesine göre yarattığı bir yerde, giyimi ve adabı bir yana, evleri bile kıskanç ve sadist bir Yehova imgesine göre inşa edilmiş granit bir mirastan gelme bu ciddi, mizahsız köylüyü, hayal edebiliyorum. Evet, Bon'un onu bu şoka nasıl götürdüğünü gözümün önüne getirebiliyorum: ustalığını, hesaplılığım, Henry'nin püriten zihnini tıpkı taşlı bir tarlayı temizler gibi nasıl hazırladığını, nasıl ektiğini ve istediği ürünü nasıl aldığını tahmin edebiliyorum. Her ne türden olursa olsun töreni kabullenemeyecekti Henry: Bon bunu biliyordu. Metres hatta çocuk sorun yaratmayacaktı, hatta zenci metres, hele çocuk hiç mesele değildi, çünkü Henry'yle Judith de kendi zenci üvey kardeşleriyle birlikte büyümüşlerdi; metresin, hele Henry gibi mazisi olan bir genç için zenci bir metresin sorun olmayacağı belliydi, onun yetiştiği ve halen içinde bulunduğu ortamda karşı cins kesin olarak üçe

ayrılırdı -hanımefendiler, kadınlar, dişiler- beyefendilerin günün birinde evlendiği bakireler, şehirlerde tatildeyken gittikleri fahişeler, bir de birinci gruptakilerin mevcudiyetini, hatta ekseriyetle bekâretini de borçlu olduğu köle kızlarla kadınlar - genç ve sağlıklı Henry de avlanmanın ve at binmenin kaynattığı kanının talepleriyle zorlaşan bekârlığının kurbanıydı; kendi sınıfından kızlar yasak ve ulaşılmaz, ikinci sınıfa ait kadınlar ise para ve mesafe yüzünden erişilmez olduğundan, geriye köle kızlar kalıyordu, beyaz hanımların işlerini gören temiz pak oda hizmetçileri ya da tarlalarda çalışan terli vücutlu kızlarla vakit geçirmek zorundaydı; atıyla çalışan kölelerin yanma sokulup gözetmenlerini yanma çağıran ve bana Juno'yu veya Missylena'yı veya Cholry'yi gönder deyip ağaçların arasında atından inerek bekleyen Henry ve onun gibiler için bir zenci metres anormal bir şey değildi. Hayır: tören mesele olacaktı, bir zenciyle yapılmış bir tören, ama yine de tören; kuşkusuz Bon bunu düşündü. Onun bu işi nasıl hallettiğini tahmin edebiliyorum: Henry'nin taşralı ruhuyla aklının o masum ve negatif klişesini nasıl aldığını ve bu içrek ortama nasıl usul usul maruz bıraktığını, onun kabullenmesini, sabitlemesini istediği resmi nasıl yavaş yavaş oluşturduğunu. On- sözsüz, uyarısız, her şeyin tanımını yaşandıktan sonra yaparak onu zarafetin eteklerine nasıl ağır ağır sürüklediğini, Henry'yi nasıl usulca yüzeydeki şeylere maruz bıraktığını görebiliyorum - biraz kadınca hoppa, bu yüzden de Henry'ye zengin, cismani, günahkâr görünen o tuhaf mimari; pamuk tarlalarındaki terli insanların usandırıcı yavaşlığı yerine buharlı yükleriyle ölçülen büyük ve kolay zenginlik; yüzlerce araba tekerliğinin gürültüsü ve parıltısı, hareketsiz, adeta portreler gibi, hızla geçen arabaların içlerinde tahtlarına kurulmuş kadınların, yanlarında oturan keten takımları azıcık daha ince, elmasları azıcık daha parlak, yelekleri azıcık daha dar, şapkaları azıcık daha yüzlerine indirilmiş, Henry'den ve şimdiye kadar gördüğü herkesten daha karanlık bir havaları olan adamlar: bir taraftan da akıl hocası, uğruna sadece soyunu ve akrabalarını değil, yiyecek, barınak ve giyimi de reddettiği, kadınlara karşı tutumu, şeref ve gurur anlayışı da dahil giyimini, yürüyüşünü ve konuşmasını taklit etmeye çalıştığı, Henry'yi soğuk ve kedi gibi esrarlı bir hesapçılık- la izleyen, resmin belirmeye başlamasını ve sabitlenmesini bekleyen, ancak ondan sonra 'Ama hepsi bu değil. Daha zemin bu, temel. Buna herkes sahip olabilir,' diyen adam; Henry ise şaşkın, 'Gerçekten de hepsi bu değil mi? Bundan daha fazla, daha yüksek, daha seçkin mi?': ve Bon 'Evet. Bu daha temeli. Buna herkes sahip olabilir.': kelimesiz, sözsüz bir konuşma, bu arka

planı sa- bitleyecek ve sonra resmi tek bir çizgisini olsun kaybetmeden silerek arka planı, klişeyi tekrar hazır ve masum bırakacak sözler: klişe ise uslu uslu bekleyecek, mantığa, gerçeğe değil de hislere ait şeylere karşı o püriten tevazuuyla bekleyecek, çırpman ve boğulan yüreği İnanacağım! Evet! İnanacağım! Doğru olsa da olmasa da inanacağım! diye bağırırken, akıl hocasının, ayartıcısının uygun gördüğü bir sonraki resmi bekleyecek: bir sonraki resim, sabitlendikten ve kabul edildikten sonra Henry'nin püriten mirasına güvenen, şaşkınlığını hatta çaresizliğini belli etmektense hoşnutsuzluk göstereceğini, bu hoşnutsuzluk, şaşkınlık ya da çaresizlik sanılmasın diye asla tepki vermeyeceğini bilen akıl hocası, kendini emniyette hissederek, gözlerini o ciddi ve düşünceli yüzden ayırmadan, tekrar, belki bu sefer kelimelerle sözü alacak: 'Ama bu da değil'; ve Henry 'Yani bundan da öte, bunun da üzerinde mi?' Çünkü artık (Bon) zoraki, adeta şifreli konuşuyor, klişenin üzerine orada görmek istediği resmi boyu- yor; nasıl yaptığını hayal edebiliyorum - o hesaplılık, o cerrah temkini, o soğuk mesafelilik, açıklamalar kısa, şifreli sayılabilecek kadar kısa, kesik kesik, pek görülmemiş, ama silinmesi mümkün olmayan resmin bitmiş halinin neye benzeyeceğini klişe de bilmiyor: -hafif bir araba, bir koşum atı, biraz yoz, hatta biraz meşum bir muhitte, kapalı, manastır kapısı gibi bir kapının önünde duruyor ve Bon evin sahibinin adını öylesine söyleyiveriyor- Henry'nin kafasına görmüş geçirmiş bir adamın bir diğeriyle konuştuğu mefhumunu sokan, gayet incelikli ve yeni bir ayartma bu, söylediği söz havada kalsa bile neyi kastettiğini Henry'nin anlayabileceğine inandığını Henry'ye bildiren bir şey ve püriten Henry şaşkınlığını ve anlamadığını göstermektense hiçbir tepki vermemek zorunda; - puslu sabah güneşinde uyuklayan, panjurlu ve boş cephe, o tatlı ve şifreli sesle esrarlı, garip ve akıl almaz hoşluklar kazanıyor. Gördüğünün ne olduğunu bilse de Henry'nin zihnindeki bu manasız, çürümüş engel ortadan kalkmış olmalı, ama bazı şeyleri tartan ve bertaraf eden aklını berraklığa kavuşturmadı bu, genç erkek rüyalarının ve umutlarının o capcanlı, ilkel, kör ve düşüncesiz temeline güçlü ve esaslı bir darbe indirdi -çiçek pazarı gibi bir dizi yüz, bu satış için iki ırktan yetiştirilmiş insan etinin, metanın had safhada kutsallaştırılması- iki sıra amansız yaşlı refakatçi kadının arasına kapatılmış mahkûm, trajik yüzler koridoru, öte yanda şık yırtıcı (o anda) keçi kılıklı genç erkeklerin zarafeti: Henry bunu çabucak görüyor, çabucak maruz ve mahrum kalıyor, akıl hocasının sesi hâlâ tatlı, hoş, şifreli hâlâ görmüş geçirmiş iki adamın ikisinin de anladığı

şeylerden söz ettikleri gerçeğini dayatıyor, Henry'yi Henry'nin onu tanıdığından çok daha iyi tanıdığı için hâlâ püritenin şaşkınlık ya da bilgisizliğini göstermekten duyduğu taşralı dehşete güveniyor ve Henry bu tepkilerin her ikisini de vermiyor, hâlâ o dehşet ve elem çığlığını bastırıyor, İnanacağını! Evet! İnanacağım! Evet, bu kadar basit, Henry ne gördüğünü anlamaya vakit bulamadan, ama şimdi biraz daha ağırdan: artık Bon'un hazırlığını yaptığı an gelecekti: - aşılamaz bir duvar, ağır kilitli bir kapı, ciddi ve düşünceli köy delikanlısı sadece bekliyor, bakıyor, henüz neden? ya da ne? diye sormuyor, dantel dantel demir yerine kalın tahtalardan yapılmış kapı, ilerliyorlar, Bon yandaki küçük kapıyı çalıyor, içeriden eski Fransız Devrimi tahta basmalarından fırlamış bir yaratığa benzeyen esmer bir adam çıkıyor, endişeli, hatta dehşete kapılmış gibi, önce gün ışığına, sonra Henry'ye bakıyor ve Bon'a Fransızca, Henry'nin anlamadığı bir şeyler söylüyor, Bon Fransızca karşılık vermeden önce dişleri bir an parlıyor: 'Onunla mı? Bir Amerikalıyla mı? Misafir o; silahları onun seçmesine izin vermem icap ederdi, ama baltayla dövüşmek işime gelmezdi. Hayır, hayır; o iş için değil. Sadece anahtarı istiyorum.' Sadece anahtar; şimdi o hantal kapı önlerinde değil, arkalarında kapalı, yüksek kaim duvarların üzerinde alçak şehrin ne görüntüsü, ne izi, ne de sesi var, mermilerin oyuk oyuk ettiği, tırmıklanmış ve temizlenmiş, sadece en yeni kahverengi lekelerin göründüğü o çıplak toprak açıklığı zakkum yasemin lantana ve mimozaların labirentimsi çalıları çevreliyor ve -akıl hocası, ağırbaşlı taşralı yüzü izlemek için kenara çekilen kılavuz- gelişigüzel, hoş bir edayla anlatıyor: 'Geleneksel yöntemde sırt sırta durulur, silah sağ eldedir, sol elinle de ötekinin pelerinini tutarsın. Sonra işaret üzerine yürümeye başlarsın ve pelerinin gerildiğini hissedince dönüp ateş edersin. Ama kimilerinin kanı çok hararetlidir ya da sakin köylü kanıdır, onlar bıçağı ve tek pelerini tercih ederler. Aynı pelerinin içinde birbirleriyle yüz yüze dururlar, sol elleriyle birbirlerinin bileklerini tutarlar. Ama ben hiç öyle yapmadım,' - lafın gelişi söylemiş gibi, taşra çocuğunun geciken sorusunu bekliyor, daha sormadan biliyor ne soracağını: 'Ne için vuruşurdun - vuruşurlardı?'

“Evet, Henry artık biliyor ya da bildiğine inanıyor olmalıydı; biraz daha fazla malumat edinse hayal kırıklığına uğrardı, oysa hiç de hayal kırıklığı gerektiren bir durum yoktu, son darbe, son vuruş, son dokunuş, hastanın şoka uğramış sinirlerinin artık hissetmediği, o ilk acılı şokların sıradan ve kaba şeyler olduğunu anlamasını olanaksız kılan, o zekice, o cerrahvari son hamle. Çünkü tören vardı. Bon Henry'nin buna direneceğini, hazmetmekte

ve benimsemekte zorlanacağını biliyordu. Ah kurnazdı, Henry'nin her geçen hafta zannettiğinden daha az tanıdığını fark ettiği bu adam, ziyaret için yaptığı teşrifattı, neredeyse törensel hazırlıklara dalıp her şeyi unutan bu yabancı kurnazdı: Henry için diktirdiği, bu özel durum şerefine Henry'yi kabul etmeye zorladığı yeni ceket için neredeyse bir kadın kadar titizleniyordu, bu ceket vasıtasıyla Henry'nin ziyaretten edinmesini beklediği izlenim daha evden çıkmadan tesis edilmiş olacaktı, daha Henry kadını görmeden: ve taşralı şaşkın Henry ya kendine, bütün yetiştirilme tarzına ve zihniyetine ihanet etmesini, ya da uğruna yuvasını, akrabalarını, her şeyini reddettiği arkadaşını terk etmesini gerektirecek bir noktaya onu getiren, sonra da altından çekilmeye başlayan o gelgit dalgasının üzerindeki Henry; şaşkındı, (o an için) çaresizdi, inanmak istese de nasıl yapacağını bilemiyordu, arkadaşı, akıl hocası tarafından tıpkı önünde atla arabayı gördüğü o kapı gibi müphem ve cansız bir kapıdan içeri sürüklendi ve kendini püriten taşralı zihniyetine göre bütün ahlakın yerle bir olduğu ve bütün şerefin silindiği bir yerde buldu -ar haya tanımayan hisler için hem de şehvetle yaratılmış bir mekanda, o basit, tarihi ve sorunsuz bir kodla kadınları hanımefendi, fahişe ya da köle bilen köy çocuğu bu iki lanetli ırkın kutsanmasıyla vücuda gelmiş kurbanına bakıyordu- bir kadın ki yüzü trajik bir manolya, ebedi kadın, ebedi Acı çeken; çocuk, oğlan, mutlaka ipeklerle danteller arasında uyuyordu, yine de doğmasına sebebiyet vermekle ona ruhen ve bedenen sahip olan, (keyfi isterse) onu bir dana, köpek yavrusu ya da koyun gibi satabilecek olan adamın malıydı tümüyle; ve akıl hocası yine izlemedeydi, belki şimdi evden çıkıp Bon'un dairesine dönerlerken Kazandım mı, yoksa kayıp mı ettim? diye düşünen kumarbazdı, o süre zarfında konuşamayacak, kurnazlık edemeyecek kadar güçsüzdü, şaşkınlığını ya da çaresizliğini belli etmemek zorunda olan o püriten karaktere güvenmiyordu artık, ayartmanın kendisine, aşka güvenmeye mecburdu (ille de güvenecek bir şey arıyorsa); 'Ee? Bu işe ne diyorsun?' bile diyemiyordu. Beklemekten, hem de aklıyla değil, içgüdüleriyle yaşayan bir adamın kesinlikle öngörülemeyen tepkilerini beklemekten başka çaresi yoktu, ta ki Henry konuşana değin, 'Ama satın alınmış bir kadın. Bir fahişe': ve Bon, adeta alttan alarak, 'Fahişe değil. Öyle deme. Aslında, New Orleans'ta onlardan biri için sakın bu kelimeyi kullanma: yoksa bu ayrıcalığı muhtemelen kanın pahasına bin kadar erkekten satın almak zorunda kalırsın/ ve belki hâlâ alttan alarak, hatta belki biraz acımayla: zeki insanların her türlü insan adaletsizliğine, budalalığına

ya da acısına duydukları o karamsar ve alaycı akli acımayla: 'Fahişe değiller. Fahişe olmamalarının nedeni biziz, biz bin erkek. Biz -bin beyaz erkek- onları biz yaptık, yarattık ve ürettik; belli türden bir kanın sekizde birinin başka türden bir kanın sekizde yedisine üstün geldiğini ilan eden yasaları bile biz yaptık. Bunu kabul ediyorum. Ama aynı beyaz ırk onları köle, işçi, ahçı, hatta ırgat bile yapabilirdi, bu bin kişi, senin belki de ilkesiz ve şerefsiz diyeceğin benim gibi bu üç beş erkek olmasaydı tabii. Hepsini kurtarmalıyız, belki bunu istemiyoruz da; belki kurtardığımız o bin kadın binde bir bile değil. Ama o bir taneyi kurtarıyoruz. Tanrı bütün serçeleri görebilir, ama biz Tanrı olmaya kalkışmıyoruz. Belki Tanrı olmayı istemiyoruz da, çünkü hiçbir erkek bu serçelerin birden fazlasını istemez. Belki Tanrı senin bu gece gördüğün türden bir eve baktığında, artık yaşlandığı için birimizden birini Tanrı olarak seçmez. Gerçi bir zamanlar genç olmuştu herhalde, genç olmuştur mutlaka, onun kadar uzun süre yaşamış, zarafet, izan ya da edepten nasibini almayan kaba ve rastgele günahları o kadar uzun zaman seyretmek zorunda kalmış birisi, bu vakalara yüz binde bir bile rastlaşa, sıradan insan içgüdülerine şeref, edep ve şefkat ilkelerinin uygulandığını fark edecektir muhakkak; o içgüdüler ki siz Anglosaksonlar ısrarla şehvet dersiniz ve onun uğruna Sebt gününde ilkel mağaralara çekilirsiniz, sizin Tanrı'nın inayeti dediğiniz şeyden mahrum kalmanız Tanrı'ya meydan okuyan mazeret ve bahane sözleriyle sislenip dumanlanır, inayete tekrar kavuşmanız Tanrı'yı teskin eden doygun alçalma ve dövünme çığlıklarıyla müjdelenir, her ikisinde de -ne meydan okumada, ne de teskinde- Tanrı bir ilginçlik, hatta iki üç kereden sonra bir eğlence bulamaz. Bu yüzden de belki, iyice yaşlanan Tanrı, sizin şehvet dediğiniz şeye nasıl hizmet ettiğimizle artık ilgilenmiyordun Belki bizden bu tek serçeyi bile kurtarmamızı talep etmiyordur, zaten biz de o tek serçeyi onun takdirini kazanmak için kurtarmıyoruz. Ama biz olmasak bedelini ödeyecek herhangi bir vahşiye satılabilecek, hem de onu bir düveden bir kısraktan, herhangi bir hayvandan daha kötü kullansa bile kimseye hesap vermesi gerekmeyecek birine bir fahişe gibi bir geceliğine değil, bedeni ve ruhuyla bir ömür boyu satılabilecek sonra da gözden düşecek, başkasına satılacak, hatta yıprandığında ya da masrafı satış fiyatını karşılamadığında öldürülebilecek o tek kadını kurtarıyoruz. Evet: Tanrının kendisinin bile görmezden geldiği bir serçe. Çünkü onu erkekler, beyaz erkekler yaratmışsa bile Tanrı engel olmadı. O çiçeği açtıran tohumu bizzat ekti - beyaz adamın kadın güzelliği dediği şekli ve rengi ona verecek beyaz kanı, bizim beyaz

atalarımız ağaçlardan inip kıllarını dökmeden ve renkleri ağarmadan çok uzun zaman önce dünyanın sıcak ekvator bağrında kraliçe mükemmeliyetiyle yaşayan bir dişi prensibe ekledi -daha dün türemiş beyaz kız kardeşlerinin ahlakçı ve namus düşkünü bir dehşetle kaçtıkları, tenin tuhaf, antik, esrarlı hazlarıyla dolu uysal, yatkın bir prensip- beyaz kız kardeşi kârdan belli bir yüzde almak karşılığında bir mağazaya ya da iş yerine bir tezgâh, terazi ya da kasa koymakta ısrar eden birisi gibi işi ekonomik bir mesele haline getiredursun, kendi tahtı olan o güneşsiz ve ipekli yatakta bilgece, kaygısızca ve mutlak bir güçle hüküm süren bir prensip. Hayır: fahişe değiller. Hatta kapatma bile değiller: - çocukken alınmış, seçilip ayırılmış, bütün beyaz kızlardan, bütün rahibelerden, hatta saf kan bir kısraktan bile daha fazla özenle, hiçbir annenin veremeyeceği kesintisiz bir dikkati ve ilgiyi gösteren biri tarafından yetiştirilmiş mahluklar. Tabii bir bedel karşılığında, ama beyaz kızların pazarlandığı sistemden çok daha resmi bir sistemde teklif edilen ve kabul ya da reddedilen bir bedel bu, çünkü onlar emtia olarak beyaz kızlardan daha değerliler, bunun nedeni bir kadının yegâne gayesi ve emelini yerine getirmek üzere yetiştirilmiş olmaları: yani sevmek, güzel olmak, oyalamak; bir erkeğin yüzünü asla görmezler ta ki baloya getirilene, sunulana ve bir erkek tarafından seçilene kadar; bu erkek karşılık olarak onlara sevebileceği, güzelliğini koruyabileceği ve oyalayabileceği uygun bir ortamı temin etmeye meyilli ya da istekli değil mecburdur ve genellikle bu ayrıcalık için hayatını ya da en azından kanını riske atmak zorunda kalır. Hayır, fahişe değiller. Bazen onların Amerika'daki yegâne bakireler olmasalar da yegâne iffetli kadınlar olduğuna inanıyorum, hem bir erkeğe sadece o ölene ya da kendilerini serbest bırakana kadar değil, kendileri ölene kadar sadık kalırlar. Bunu yapacağına güvenebileceğin bir fahişe ya da hanımefendi bulabilir misin?' ve Henry, 'Ama onunla evlendin. Onunla evlendin.': ve Bon -konuşması biraz daha hızlı, daha sert olacak şimdi, ama hâlâ sakin, hâlâ sabırlı, ama hâlâ demir, çelik- hâlâ son kozunu oynamaya mecbur olmamış kumarbaz: 'Ah. Şu tören. Anlıyorum. Demek mesele bu. Çocuk oyunu kadar manasız, durumun yarattığı biri tarafından icra edilen bir formül, bir parola: bir tutam saçla aydınlatılan bir mahzende kızların kendilerinin bile, hatta belki kocakarının kendisinin bile artık anlamadığı bir lisanla bir kocakarının mırıldandığı sözler, kendisinin ya da olası haleflerinin varlığını gerekli kılmayan bir parola, çünkü rıza göstermiş, bu düzmeceye katlanmış olmamız, onun için törenin kendisinden çok daha

önemli bir kanıt ve teminattır; kimseye yeni bir hak vermeyen, eski haklarından vazgeçmesini gerektirmeyen - aynı kadim ve unutulmuş simgelerine değin, kolej çocuklarının odalardaki gizli gece toplantıları andıran manasız bir törene nasıl evlilik dersin?- bir balayı gecesi de, satın alınmış bir fahişeyle rastgele bir iş de (geçici) özel bir odada aynı hükümranlıktan, giysilerin aynı sırayla çıkarılışından, tek bir yatakta aynı birleşmeden ibaretse neden buna da evlilik demiyorsun?' ve Henry: 'Biliyorum. Biliyorum. Bana ikiyle ikiyi topla diyorsun, sonra beş ettiğini söylüyorsun ve gerçekten beş ediyor. Ama yine de böyle bir evlilik var. Diyelim ki benim dilimi konuşamayan bir adama bir söz vermişim, bu söz ona kendi diliyle iletilmiş ve ben de onaylamışım: bana güvenerek sözümü kabul ettiği o dili bilmediğim için bu söz beni daha mı az bağlar? Hayır: daha fazla bağlar, çok daha fazla.' ve Bon - kozu şimdi oynuyor, sesi şimdi alttan alıyor: 'Bu kadının bu çocuğun zenci olduklarını unuttun mu? Sen, Mississippi'deki Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'den gelme Henry Sutpen bunu unuttun mu? Burada evlilikten, düğünden söz eden sen misin?' ve Henry - çaresizlik şimdi bastırıyor, dönüşsüz bir yenilmemişliğin son acı çığlığı: 'Evet. Biliyorum. Ama yine de vaziyet ortada. Doğru değil. Sen yapmış olsan bile doğru değil. Sen bile!

"Hepsi bu kadardı. Bu kadar olmalıydı; dört yıl sonraki o ikindi, hemen ertesi gün de vuku bulabilirdi, dört sene, o fasıla, tam bir hayal kırıklığı: eli kulağındaki netice ertelenip zayıflamıştı, Savaş yüzünden, Birleşik Devletlerin yüce (ve inanılmaz) kaderindeki o aptalca, o kanlı hata yüzünden, belki de onu ateşleyen aile üzerindeki lanetti, bütün olup bitenlere eşlik eden, sebep sonuç ilişkisi arasındaki o tuhaf bağlantı kopukluğuydu, kader insanları birer alet, malzeme olarak kullanacak kadar alçaldığında ortaya çıkan o bağlantı kopukluğu. Ne olursa olsun Henry üçünü askıda, ateşkeste tutarak dört yıl bekledi, Bon'un kadını bırakmasını ve (Henry'nin de) evlilik olmadığını kabul ettiği evliliğini sona erdirmesini umarak, daha kadınla çocuğu ilk görüşünde Bon'un onları bırakmayacağını anladığı halde bekledi. Aslında zaman geçtikçe ve Henry her şeye rağmen evlilik olmayan bu törene fikren alıştıkça, onun için esas mesele baş gösterdi - iki tören değil iki kadın; Bon'un çifteşliliğe kalkıştığı gerçeği değil, kendi (Henry'nin) kız kardeşini bir haremin bir nevi kıdemsiz ortağı yapmaya kalkıştığı düşüncesi. Ne olursa olsun dört yıl boyunca umutla bekledi. O bahar kuzeye, Mississippi'ye döndüler. Bull Run ırmağındaki iki bozgundan sonra Üniversite öğrencileri arasında bir örgütlenme başlamıştı.

Henry'yle Bon buna katıldılar. Muhtemelen Henry Judith'e nerede olduklarını ve ne yapmak niyetinde olduklarını yazmıştı. Birlikte orduya yazıldılar, Henry Bon'u izliyor, Bon da onun kendisini izlemesine göz yumuyordu, gözaltı, ateşkes: birisi ötekini gözünün önünden ayırmaya cesaret edemiyordu, kendisinin Bon'u durdurmak için mevcut olmayacağı bir anda onun Judith'le evlenmesinden değildi korkusu, Bon Judith'le evlendikten sonra hayatının geri kalanını bu şekilde ihanete uğramaktan duyduğu memnuniyetle, yenilmeden teslim olmanın verdiği korkakça bir sevinçle geçirmekten korktuğu için ayıramıyordu onu gözünün önünden; öteki de aynı sebeple, Judith'e Henry'siz sahip olmak istemiyordu, zira babaya ve ağabeye rağmen istediği anda Judith'le evlenebileceğinden kuşkusu olamazdı, çünkü daha önce de söylediğim gibi, Bon'un aşkının ya da Henry'nin endişesinin nesnesi Judith değildi. O sadece manasız bir şekildi, içinde her ikisinin de kendine ya da diğerine dair yanılsamasını değil, diğerinin kendine olan inancını muhafaza etmeye çalıştığı boş bir kap - Judith ortak hayatlarına bir kız ismi olarak bile girmeden önce ayartmış ve ayartılmış, birbirlerini tanımış, baştan çıkarmış ve çıkarılmış, fatihin kendi gücüne yenilmesi, yenilenin zayıflığıyla fethetmesiyle karşılıklı mağdur olmuş adam ve delikanlı. Kim bilir? şimdi bir de Savaş vardı; kader kurbanlarının her ikisinin de Savaşın bu meseleyi halledeceğini, iki uyuşmaz fikirden birini safdışı edeceğini düşünmüş, ummuş olmadıkları ne malum, zira gençlik, kendi başına çözemediği şahsi bir sorunu çözmek uğruna Takdiri İlahinin bir felaketi kullandığını ilk kez düşünüyor değildi.

"Ya Judith: bundan başka nasıl açıklanabilir? Kuşkusuz onu değil, namusunu lekelemeye babasına karşı çıkmaya bile kışkırtmamış olan Bon, on iki günde kaderciliğe ayartmış olamazdı. Hayır: kadercilikle alakası yoktu, Sutpen kanından gelenlerin gücü yettiği müddetçe istediği her şeyi alma koduna sahip bir Sutpen'di o, Henry ise Coldfield'di, ahlak, doğru ve yanlış, kural tantanası yapan bir Coldfield; o gece Henry çığlık atıp kusarken, asma kattan yarı çıplak zencilerinden biriyle dövüşen yarı çıplak Sutpen'i soğuk ve dikkatli bir ilgiyle seyretmişti, tıpkı Sutpen'in Henry'yi kendi yaşında ve kilosunda bir zenciyle dövüşürken seyredebileceği gibi. Çünkü babasının evliliğe neden karşı çıktığını biliyor olamazdı. Henry ona anlatmazdı, babasına da sormazdı. Çünkü bilse bile onun için bir şey değişmezdi. Sutpen'in yoluna çıkmaya çalışan herhangi birine davrandığı gibi davranırdı: ne olursa olsun Bon'a sahip olurdu. Bana öyle geliyor ki gerekse öteki kadını öldürebilirdi. Ama kuşkusuz hiçbir araştırma yapmaz,

ne istediği ve neyin doğru olduğu konusunda ahlaki bir fikir çatışmasına düşmezdi. Yine de bekledi. Dört yıl bekledi, onun (Bon'un) hayatta olduğuna dair Henry'den gelen haberler dışında tek kelime bile almadan bekledi, çünkü Henry Bon'un ona yazmasına izin vermiyordu. Vermezdi. Bon da denemeye kalkışmazdı. Gözaltıydı, ateşkesti bu; üçü de kabul etmişti; Henry'yle Bon arasında talep ya da teklif edilmiş bir söz olduğunu zannetmiyorum. Ama içlerinde, ne olduğunu ya da neden olduğunu bilmeyen bir Judith vardı. - Hiç dikkat ettin mi, kadınlarla erkeklerin bazı hareketlerinin sebeplerini yeniden şekillendirmeye çalıştığımızda eski erdemlerden kaynaklandıkları inancına, (hırsızın tamahtan değil sevgiden çaldığına, katilin nefretten değil merhametten öldürdüğüne) hayretle o yegâne mümkün inanca kapılmış buluruz kendimizi sık sık. Judith, sevgisini verdiği kişiye mutlak güven, hayatını ve gururunu borçlu olduğu kişiye de mutlak sevgi vermişti: onda gerçek gurur vardı, anlamadığı bir şeye bir anda küçümseme ve hakaretle cephe alan, böylece de gücenip yaralanarak kendine bir çıkış bulan sahte gurur değil, hiç alçalmadan kendi kendine Seviyorum, bir ikame kabul etmeyeceğim; babamla arasında bir şey geçti; babam haklıysa onu bir daha asla görmem, babam haksızsa ya buraya gelir ya da bana bir haber gönderir; mutlu olabileceksem olurum, acı çekmeye mecbursam çekerim, diyebilen gerçek gurur. Çünkü bekledi; başka bir şey yapmaya kesinlikle kalkışmadan bekledi; babasıyla ilişkisi zerrece değişmemişti; onları bir arada gören, Bon diye biri hiç var olmamış sanırdı - Ellen yatağa düştükten sonra, o Noel gününden, Sutpen Sartoris'le birlikte topladıkları alayla savaşa gidene kadar geçen birkaç ay zarfında kasabada, o eski sakin, nüfuz edilemez yüzleri arabanın içinde hep yan yana görüldü. Konuşmuyor, birbirlerine bir şey söylemiyorlardı - Sutpen, Bon hakkında öğrendiklerini, Judith ise Bon'la Henry'nin o anda nerede olduklarını bildiğini söylemiyordu. Konuşmalarına gerek yoktu. Birbirlerine öyle benziyorlardı ki. Birbirlerini fazlasıyla iyi tanıyan ya da birbirlerine çok benzeyen iki insanın başına arada bir geldiği üzre konuşarak iletişim kurma güçleri, ihtiyaçları, kullanılmaya kullanılmaya körelmişti; kulak ya da zihin gibi bir ortama ihtiyaç duymadan birbirlerini anladıkları için, ağızlarından çıkan gerçek sözleri anlamaz olmuşlardı. Bu yüzden de Judith ona Henry'yle Bon'un nerede olduklarını söylemedi, o da Üniversite bölüğü yola çıkana kadar nerede olduklarını keşfedemedi, çünkü Bon'la Henry listeye yazılmışlar, sonra da bir yere saklanmışlardı. Öyle olmalı; Oxford'da sadece listeye yazılacak kadar kalıp yollarına devam

etmiş olmalılardı, çünkü ne Oxford'da ne de Jefferson'da onları tanıyanlar bölüğe dahil olduklarını bilmiyorlardı ki bunu saklamaları başka türlü mümkün olmazdı. Çünkü artık insanlar -o gençlerin babaları, anneleri, kız kardeşleri, akrabaları, sevgilileri- Jefferson'dan da uzaklardan Oxford'a geliyorlar, yemeklerini, yataklarını, hizmetkârlarını yanlarında getirip Oxford ailelerinin, evlerinin arasında kamp kuruyorlar, oğullarıyla erkek kardeşlerinin adeta bir uygun adım taklidi yaparcasına yiğitçe yürüyüşlerini seyrediyorlardı, zengini fakiri, aristokratı avamı, muhtemelen bütün kitlesel insani deneyimlerin en dokunaklısı olan bu manzarayı, putperest bir Kural, bir tanrı Priapos uğruna kurban edilecek bir sürü bakirenin görüntüsünden bile daha dokunaklı bu manzarayı seyretmek için akın ediyorlardı - hafif, çevik kemikler, aldanmış yiğit koyu kan ve ten, pirinç nişanların askeri ışıltısını kuşanmış uygun adım savaşa giden genç erkekler. Geceleri müzik olurdu - yalazlanan mumlar arasında çalman keman ve üçköşe, nisan karanlığında uzun pencerelerde uçuşan tüller, sade gri asker yeninin veya rütbenin sırma şeritlerinin kelepesiyle kaynaşmış çemberli etekler, bir beyefendiler savaşı olmasa da bir beyefendiler ordusu, erle albayın konuşması, tarlada duran bir sabanın üzerinden ya da basma, peynir, kayış yağı dolu bir dükkânın tezgâhı üzerinden birbirine hitap eden iki çiftçi gibi değil, kadınların pudralı latif omuzları üzerinden, birbirine tokuşturulan kırmızı şarap ya da şampanya kadehleri üzerinden birbirine hitap eden iki erkeğin konuşması gibi olurdu; - müzik, günler geçtikçe ve bölük harekete hazırlandıkça her gece tekrar eden o son vals, felaketleri hatırlatmadan sadece fon oluşturan kara bir gecenin önündeki cesur uçarı parıltı, gençliğin mis kokulu daimi ilkbaharı; ve Judith yok ve romantik Henry yok ve kaderci Bon yok, bir yere gizlenmişti, izliyor ve izleniyordu: o nisan, mayıs ve haziranın tekerrür eden, çiçek yüklü şafakları polenlerle doluydu, henüz gelin olmamış yüzlerce dulun, siyah kumral sarışın bukleleri üzerinde bakire tasasız düşler gördüğü yüzlerce odanın pencerelerinden içeri giren polenlerle dolu, ve Judith bu kızlardan biri değildi: bölükten beş atlı, bir yiyecek vagonu, seyisleri ve uşaklarıyla, lekelenmemiş gıcır gıcır üniformaları içinde, ipek parçalarından kesilip tutturulmuş, ama dikilmemiş, kendi renklerini taşıyan bayraklarıyla bütün bölgeyi dolaşıp, bölükteki herkesin sevgilisine birer parçasını diktirdiler, Henry'yle Bon onların arasında değildi, çünkü yola çıkana kadar bölüğe katılmamışlardı, herhalde askerler giderken pusuda bekledikleri yerden, yol kenarındaki çalıların arasından kimse onları fark etmeyecekmiş gibi çıkmışlar, ilerleyen

bölüğe katılmışlardı; ikisi -delikanlı ve adam, delikanlı mumlarla kemanlardan, öpücüklerle ümitsiz gözyaşlarından nasibini alabilecekken, dikilmemiş bayrakla Bölgeyi turlayan muhafızlardan biri olabilecekken haklarından iki kez mahrum kalmıştı; hem yaşı hem tecrübesi icabı orada hiç mi hiç bulunmaması gereken adam: zihnen ve ruhen yetim, bedensel varlığıyla zihni ve ahlaki donanımının arzuladığı yerin ortasında bir nevi arafta yaşamaya yazgılıydı- Üniversite öğrencisi olmuş, ama arkasındaki fazla dolu yılların ağırlığından, altı öğrenciden ibaret bir hukuk bölümünün fuzuli akademikliğine zorlanmıştı; savaşta yine bu zorlamanın etkisiyle bir rütbenin yalıtılmışlığı- na çekildi. Daha bölük ilk görevine gönderilmeden teğmen yapıldı. Bunu istediğini sanmıyorum; hatta engellemeye, reddetmeye çalıştığını bile tahmin ediyorum. Ama olmuştu işte, yazgılı ve mahkûm olduğu konum tarafından bir kere daha yetim bırakılmıştı - ikisi artık subay ve erdi, ama hâlâ izleyen ve izlenen olmayı sürdürüyorlardı, bir şey bekliyorlardı, ama ne olduğunu, kader kısmetin ne gibi bir oyunu olduğunu, hangi Hâkim ya da Hakemin değiştirilmesi imkânsız ne biçim bir kararı olacağını bilmeden, çünkü daha aşağısı kurtarmazdı, yarım yamalak ya da geri dönüşü mümkün bir şey yeterli olmazdı - subay, Sen şuraya git deme ya da en azından arada bir komuta ettiği müfrezenin gerisinde kalabilme ayrıcalığına, yetkisine sahipti; bölük Pittsburg yakınlarında Yanki silahlarına karşı koyamayıp düşerken, omzundan vurulan o subay, onu sırtında taşıyansa erdi, anlaşılan onu emniyetli bir yere taşımaktaki tek maksadı iki yıl daha izlemekti, bu arada Judith'e ikisinin de hayatta olduklarını yazdı, hepsi bu.

"Ve Judith. Artık yalnız yaşıyordu. O Noel gününe kadar bir, iki, üç, dört sene yalnız yaşamıştı belki, zira Sutpen'in Sartoris'le birlikte topladıkları alayla gitmiş olmasına ve zencilerin -Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ni yaratan vahşi zenciler- Jefferson'dan geçen ilk Yanki birliklerinin peşine takılmış olmasına rağmen hiç de yalnız olduğu söylenemezdi, Ellen panjurları kapalı odada yatakta, o şaşkın ve pasif idraksizlikle ölümü beklerken bir çocuk gibi kesintisiz ihtimam istiyordu; ayrıca (Judith) Clytie'yle birlikte hayatta kalmalarını sağlayacak bir sebze bahçesi oluşturmuşlar, onu canlı tutuyorlardı; ve Wash Jones, Sutpen'in nehir yatağında inşa etmiş olduğu, evine ilk kadın - Ellen- girdikten ve son geyik ve ayı avcısı çıktıktan sonra terk edilmiş, çürümeye yüz tutmuş balıkçı barakasında kızı ve torunuyla yaşamasına izin verdiği Wash Jones, ağır bahçe işlerini yapıyor, önce Ellen'la Judith'e, sonra sadece Judith'e arasıra

avladığı balık ve hayvanları getiriyordu, hatta eve bile giriyordu, oysa Sutpen gidene kadar mutfağın arkasındaki asma çardağından daha yakma sokulamazdı, orada pazar ikindileri, Sutpen'le ikisi damacanadan içki, Wash'ın neredeyse bir buçuk kilometre öteden getirdiği kovadan kaynak suyu içerlerdi, Sutpen fıçıdan bozma bir hamakta yatar, Wash bir direğe yaslanır kah kah gülerlerdi; - Judith için yalnızlık değildi bu, hele tembellik hiç değil: nişanlısıyla ağabeyinin geceleyin evden ayrılıp kayıplara karıştığının öğrenilmesinden bir hafta sonra arabada, babasının yanında, kasabada görülen aynı nüfuz edilmez, dingin yüz, sadece şimdi biraz daha yaşlanmış, biraz daha süzülmüştü, nasıl ki o zaman ağabeyiyle nişanlısının neden, nereye gittiğini kimse öğrenmemiş, kimse sormamışsa, şimdi de kimse sormuyordu kasabaya indiğinde, üzerinde artık bütün Güneyli kadınların giydikleri ters yüz edilmiş elbisesiyle, yine arabada, ama artık bir katırın, bir saban katırının, sabana koşulsa daha iyi olacak bir katırın çektiği arabada, katırı bağlayacak ve çözecek bir sürücüsü olmayan arabada diğer kadınlara yardıma geliyordu -o sıralarda Jefferson'da yaralılar vardı- derme çatma hastanede (başkasının eline bakan bakireler, mutlak ve geleneksel tembeller) yabancı yaralı ve ölülerin baruta bulanmış vücutlarını temizliyor, pansuman yapıyor, doğdukları evlerin perdeleri, çarşafları, masa örtülerinden sargı bezi imal ediyorlardı; - kendi aralarında oğullardan, erkek kardeşlerden, kocalardan gözyaşı ve kederle, ama en azından kesin bilgiyle söz ederken ona kimse ağabeyini ve sevgilisini sormuyordu; o da bekliyordu, Henry'yle Bon gibi ne beklediğini bilmeden, ama onların aksine, neden beklediğini de bilmeden. Sonra Ellen öldü, unutulmuş bir yazın zaten iki yıldır ölü olan kelebeği - o içi boş kabuk, sırf ağırlıksızlığı sayesinde değişmekten ya da çözülmekten muaf olan o gölge silindi: gömülecek bir ceset yoktu: huzurlu bir ikindi vakti çansız, tabutsuz sedir koruluğuna aktarılan bir şekil, bir anıydı sadece, Sutpen'in (artık Albay Sutpen olmuştu, çünkü Sartoris bir sene önce yapılan yıllık subay seçiminde safdışı bırakılmıştı) Güney Carolina, Charleston'dan bir asker vagonunda getirdiği ve Judith'in ona Ellen'ın mezarı olduğunu söylediği çimenli çukurluğun üzerine koyduğu beş yüz kiloluk mermer anıtın altında toz kadar hafif bir çelişki olarak yatan bir anı. Sonra dedesi öldü, kendi tavan arasına çivilenmiş vaziyette açlıktan öldü ve Judith kuşkusuz Bayan Rosa'yı çiftlikte oturmaya davet etti ve Bayan Rosa bu teklifi kabul etmedi, anlaşılan Judith bir yandan da bu mektubu, dört yıldır Bon'dan alacağı ilk haberi bekliyordu; onu da annesinin mezar taşının yanma gömdükten bir

hafta sonra, Clytie'yle ikisinin yakalayıp koşum bağlamayı öğrendikleri katırın çektiği hafif bir arabayla kasabaya getirdiği ve kendi isteğiyle babaannene verdiği bu mektubu, halbuki artık kimseye gitmiyordu, hiç arkadaşı yoktu, kuşkusuz mektubu vermek için neden babaanneni seçtiğini, babaannenden fazla bilmiyordu; artık incelikten de öte sıskaydı, yıpranmış Coldfield teninin altından Sutpen kafatası kendini belli ediyordu, nicedir nasıl genç olunduğunu unutmuş yüzü hâlâ had safhada dingin, had safhada nüfuz edilmezdi: ne yas, ne de keder izi vardı bu yüzde ve babaannen sordu, 'Ben mi? Bunu benim saklamamı mı istiyorsun?'

'Evet,' dedi Judith. 'Ya da at. İstediğini yap. İster oku, ister okuma. Çünkü insan çok küçük bir etki yaratıyor, anlatabiliyor muyum. Dünyaya geliyorsun, bir şeyler için didinip duruyorsun ve neden sadece kendin didindiğini bilmiyorsun ve aynı zamanda pek çok insanla birlikte dünyaya gelmiş oluyorsun, onlarla karışmış oluyorsun, sanki kollarına bacaklarına ipler bağlanmış da onları hareket ettirmeye çalışıyormuşsun, mecburmuşsun gibi, ama aynı ipler bütün diğerlerinin de kollarına bacaklarına bağlanmış ve hepsi didiniyor ve onlar da nedenini bilmiyor, sadece iplerin herkese engel olduğunu biliyorlar, aynı tezgâhta hah dokumaya çalışan beş altı kişi gibi, tek farkı herkesin kendi desenini işlemeye çalışması; ve bunun hiçbir önemi yok, biliyorsun, yoksa tezgâhı kuranlar daha iyi bir düzenleme yaparlardı, yine de bir önemi olmak zorunda, çünkü didinmeyi sürdürüyorsun ya da didinmeyi sürdürmeye mecbursun, sonra birdenbire her şey sona eriyor ve geriye tek bıraktığın üzerine bir şeyler çiziktirilmiş bir taş parçası, tabii mermere yazı yazdırmayı, onu dikmeyi hatırlayacak ya da buna zaman bulacak birisi varsa, sonra bu taşın üzerine yağmur yağıyor, güneş yakıyor, bir süre sonra ismi ve yazıların ne anlatmaya çalıştığını bile hatırlamıyorlar ve hiç önemi kalmıyor. Bu yüzden de belki birine, ne kadar az tanırsan o kadar iyi, gidip bir şey verebilirsin -bir kâğıt parçası- herhangi bir şey, ne olursa, kendi başına bir anlam ifade etmeyen bir şey ve okumayacakları, hatta saklamayacakları, hatta atmaya, ortadan kaldırmaya bile zahmet etmeyecekleri bir şey verebilirsin, en azından bu bir şey olur, sırf yaptığın için bir şey olur, sadece elden ele, zihinden zihine geçmekle de olsa hatırlanır, en azından bir çizik olur, bir şey, bir zamanlar sırf yok olma ihtimali sayesinde var olmuş bir şey üzerinde iz bırakabilecek bir şey, oysa bir taş parçası ancak şimdide bulunabilir, geçmişte bulunamaz, çünkü asla ölmez ve kaybolmaz ' o nüfuz edilemez, sakin ve son derece dingin yüzü seyreden babaannen bağırıyor:

'Hayır! Hayır! Sakın yapma! Arkanda' ve onu seyreden yüz ne demek istediğini anlıyor, hâlâ dingin, buruk bile değil:

'Ah. Hayır, hayır öyle bir niyetim yok. Çünkü birilerinin Clytie'ye bakması lazım, eve geldikten sonra yiyecek bir şeylere ihtiyaç duyacak olan Babama da, gelmesi yakındır çünkü bu işin bitmesi artık fazla uzun sürmez zira artık birbirlerini vurmaya başlamışlar. Hayır. Niyetim o değil. Kadınlar aşk için böyle bir şey yapmazlar. Erkeklerin yaptığına da inanmıyorum. En azından şu anda değil. Çünkü orası her neresiyse ve şayet varsa pek yer kalmamıştır herhalde. Ağzına kadar dolmuştur. Tıklım tıklım. Bir tiyatro ya da opera binası gibi, tabii bulmayı beklediğin unutmak, oyalanmak ve eğlenmekse; çoktan dolmuş bir yatak gibi, tabii istediğin yatmak ve uyumaksa, uyumak, uyumak' Bay Compson kımıldandı. Kalkar gibi yaptı, Quentin mektubu elinden aldı ve ölgün, böcek dolu fanusun altında açtı, dikkatle, sanki yaprak, o kuru dikdörtgen kâğıt değil de eski şeklinin ve maddesinin sıkıştırılmış külüymüş gibi: Quentin dinlemeden işitirken Bay Compson'ın sesi konuşmaya devam etti: "Bon'un onu sevdiğini neden söylediğimi şimdi anlayabilirsin. Çünkü başka mektuplar da vardı, pek çok, gösterişli, tumturaklı, mayışık, şık ve samimiyetsiz, o ilk Noel'den sonra Oxford'la Jefferson arasındaki altmış kilometreden özel ulakla gönderilmiş mektuplar -şehirli çapkının kır bakiresine aylak ve gurur okşayan (kuşkusuz onun için anlamsız) jesti- ve o kır bakiresi, şehirli çapkının züppece pozlarını küçük bir oğlanın arsız haylazlığına dönüştüren o derin ve açıklanması kesinlikle imkânsız, dingin sabırlı kadın basiretiyle, bütün o zarif ve gösterişli, ama usançla kurulmuş üslup ve metafor oyunlarıyla dolu mektupları anlamadan okuyor, hatta bir sonraki gelene kadar saklamıyordu bile. Ama dört yılın ardından böyle birdenbire eline geçen mektubu saklıyor, saklayıp saklamamayı, hatta okuyup okumamayı keyfine bıraktığı bir yabancıya bu mektubu vermeyi layık görüyor, o çizgiyi çekebilmek, hepimizin mahkûm olduğu, kendisinin sözünü ettiği unutuşun boş yüzüne o ölümsüz işareti bırakabilmek için Babasını dinlemeyen sadece işiten Quentin solgun örümcek ağımsı yazıyı bir zamanlar yaşayan bir elin kâğıda aktardığı bir şey gibi değil de kâğıda bakmadan bir an önce üzerine düşmüş, gözleri önünde her an silinebilecek, yok olabilecek bir gölge gibi okuyor: önce o dört senenin, sonra da neredeyse elli senenin ardından konuşan ölü dil, nazik alaycı kaprisli ve feci karamsar, tarihsiz, hitapsız, imzasız:

Bunun, değil bir mağlubun, bir ölünün sesi olduğunu iddia ederek ikimize de hakaret etmediğimi fark edeceksin. Aslında bir filozof olsaydım şimdi ellerinde tuttuğun bu mektuptan hem şimdiye dair ilginç ve isabetli bir yorum, hem de geleceğe dair bir kehanet çıkarabilirdim -yetmiş yıl öncesinin birinci sınıf Fransız filigranından bir mektup kâğıdı, mahvolmuş bir aristokratın yağmalanmış malikânesinden kurtarılmış (çalınmış da denebilir); üzerine, bir New England fabrikasında imalinin üzerinden on iki ay bile geçmemiş birinci sınıf soba cilasıyla yazılmış. Evet. Soba cilası. Onu ele geçirdik: başlı başına bir hikâye. Bizi gözünde canlandır, homojen bir korkuluklar çeşitlemesi, aç demeyeceğim, çünkü milattan sonra 1865 senesinde Mason-Dixon hattının güneyinde yaşayan bir kadın, hanımefendi ya da dişi için bu kelime lüzumsuz bir tekrar olur, nefes aldığımızı söylemek gibi. Paçavralar içinde, hatta ayakkabısız olduğumuzu da söylemeyeceğim, zira ikimiz de buna alışacak kadar uzun süredir bu vaziyetteyiz, sadece, Tanrı'ya şükür (insan doğasına olmasa da en azından insana olan inancımı tazeliyor bu) zoru ve mahrumiyeti gerçekten kanıksamıyor insan: sadece zihin, o koca hepçil ölü gibi ağır ruh kanıksıyor; bedenin kendisi, Tanrı'ya şükür, sabunla çarşafların o yumuşak hissinden ve ayak tabanıyla toprak arasında onu hayvan ayağından ayıracak bir şeyin varlığından asla ödün vermiyor. Öyleyse sadece cephanemizin bittiğini söylemeli. Bizi gözünün önüne getir, korkuluk çaresizliğinin vücuda getirdiği o ipe sapa gelmez planlardan birini yapan korkuluklar, o planlar ki işe yaramak zorunda olmakla kalmaz, işe yararlar da, bunun sebebi ise insan ya da Tanrı nezdinde başka bir seçeneğe kesinlikle yer olmamasıdır, toprağın altında ya da üzerinde başarısızlık için en ufak bir oyuk, durmak, soluklanmak, mezara konmak, gömülmek için en ufak bir boşluk bulunmamasıdır; ve biz (korkuluklar) bu planı büyük bir şevkle yerine getiriyoruz, gürültü de cabası; gözünün önüne getir, o avı, o ödülü, on tombul korumasız gıda vagonunu, korkuluklar o güzeller güzeli kutuları birbiri ardına aşağıya yuvarlıyor, hepsinin üzerinde B ve D harfleri, dört yıldır bizim için galiplerin yağmalanan mallarını simgeleyen, eskiden o nurlu Çehreyi, parlak haleli Dikenli Tacı hatırlatan balıkları, ekmekleri simgeleyen harfler; ve korkuluklar taşlarla, süngülerle hatta çıplak elleriyle kutuları açmaya çalışıyor, en nihayet açıyor ve buluyor - Ama ne? Soba cilası. Litreler, litreler, litrelerce birinci sınıf soba cilası, bir kutusu bile bir seneden eski değil ve kuşkusuz General Sherman'ı bir evi yakmadan önce sobasını cilalamaya zorlayan gecikmeli, düzeltilmiş bir sahra emriyle ona

ulaşmayı bekliyor. Nasıl da güldük. Evet, güldük çünkü dört yılda en azından şunu öğrendim: gülmek için gerçekten de boş bir mide gerekiyor, ancak aç ya da korkmuş olduğunda tıpkı boş midenin alkolün esas cevherini süzmesi gibi gülmenin esas cevherini süzebiliyorsun. Ama en azından soba cilamız var. Bol bol. Haddinden fazla, çünkü sana anlatmam gerekeni yazmam için o kadar fazlasına gerek yok gördüğün gibi. Filozof olmasam da bu işten çıkarttığım netice ve kehanet şu.

Yeterince bekledik. Yeterince bekledim diyerek sana hakaret etmediğimi de fark edeceksin. Bu yüzden de sadece kendimin beklediğini söyleyerek sana hakaret etmediğime göre, beni bekle diye eklemeyeceğim. Çünkü ne zamana beklemen gerektiğini söyleyemem. Çünkü MIŞ-MİŞ başka bir şey ve şimdi mevcut değil çünkü öldü,

1861'de öldü ve bu yüzden YOR ---- (İşte. Yine ateşe başladılar. Bu da -bunu söylemek de- lüzumsuz bir tekrar, tıpkı nefes almanın ve cephanenin şart olduğunu söylemek gibi. Çünkü bazen hiç bitmemiş olduğunu düşünüyorum. Bittiği yok tabii; onu kastetmiyorum. Demek istediğim, aslında hiç devam etmedi, dört yıl önce tek bir yaylım ateşi açıldı, sesi yankılandı ve alıkondu, kendi dehşetli hayretinin donukluğuyla birbirine kalkmış namluları hipnotize etti ve hiç tekrar etmedi ve şimdi bitkin bir nöbetçinin attığı merminin ya da tükenmiş gövdesinin yere devrilmesinin titrettiği o yüksek, dehşetli yankı var sadece, o yaylım ateşinin ilk duyulduğu toprakların üzerine serili havadan kopup geliyor ve orada da kalmak zorunda çünkü gökyüzünün altında onu barındırabilecek başka hiç boşluk yok. Bu da, demek ki tekrar şafak sökmüş ve son vermek zorundayım. Neye son vermek? diyeceksin. Bilmem, düşünmeye, hatırlamaya -dikkat et, ümit etmeye demiyorum-; sınırları ya da zaman içinde belli bir yeri olmayan bir dönem boyunca tekrar bir güruhun düşünmeyen, mantık yürütmeyen yoldaşı ve mahkûmu olabilmek için, o güruh ki dört yılın ardından bile, bana inanılmaz takdire şayan görünen sefil ve dürüst bir sadakatle, kokularım ve seslerini bile hatırladığımı bilmediğim o iki kelimeye, eski barış ve mutluluk anılarına dalabilen, kendilerini açıkça kaybeden, kopmuş bir kolun ya da bacağın varlığını ve tehdidini, sanki gizlice koparılmış şaşmaz bir ölümsüzlük vaadi ve inancı sayesinde dikkate almayabilen insanlardan oluşuyor. Ama artık bitirmeli.) Beni ne zamana bekleyeceğini söyleyemem. Çünkü o YOR yine başka bir şey çünkü o zamanlar henüz hayatta değildi. Bu kâğıdın bünyesinde şimdi ölmüş olan

birinci sınıf Güney'i elinde tuttuğuna göre ve okuduğun kelimeler onun üstüne birinci sınıf (her kutunun üzerinde tek tek belirtildiği üzre) yeni Kuzeyde, galip gelmiş olan ve bu yüzden istese de istemese de hayatta kalmak zorunda olan Kuzeyle yazıldığına göre, şimdi senin de benim de, tuhaftır, yaşamaya mahkûm olanlara dahil olduğumuza inanıyorum.

"Hepsi bu," dedi Bay Compson. "Mektubu aldı ve Clytie'yle ikisi kumaş parçalarından bir gelinlik ve duvak yapmaya başladılar - belki sargı bezi yapmak için ayrılan, ama yapılmayan kumaşlardı bunlar. Judith onun ne zaman geleceğini bilmiyordu, çünkü Bon'un kendisi de bilmiyordu: belki Henry'ye durumu anlatmış, mektubu göndermeden önce göstermişti, belki de göstermemişti; belki izleme ve bekleme hâlâ devam ediyordu, o Henry'ye Yeterince bekledim demişti, Henry ona Onu terk ediyor musun peki? Terk ediyor musun? demişti ve öteki Terk etmiyorum. Dört senedir onu benim adıma terk etsin diye talihe yeterince fırsat verdim, ama öyle görünüyor ki yaşamaya mahkûmum, o da ben de mahkûmuz demişti - bir kamp ateşinin yanında vuku bulan meydan okuma ve ültimatom; birinin sakin, kararlı, hatta mukavemetsiz, sonuna kadar kaderci, ötekinin amansız, umarsız, keder ve çaresizlikle merhametsiz neredeyse omuz omuza geldikleri bahçe kapısının önünde gerçeğe dönüşen ültimatom "(Onları kapının önünde birbirleriyle karşı karşıya görüyormuş gibi geldi Quentin'e. İçeride o eski çiçek bahçesi tarumar olmuş, paspal bir ıssızlıkla, narkozdan yeni uyanan bir adamın tıraşsız yüzü gibi dalgın, uzak ve ürkütücü, içinde genç bir kızın arttırılmış kumaş parçalarından yaptığı gelinlikle beklediği devasa eve kadar uzanıyordu, ev de o harap terk edilmişlikten nasibini almıştı, istiladan etkilenmemişti, ama felaketin dümen suyuna bırakılıp unutulmuş bir sandaldı - ölmek üzereyken bile aylardır yaptıkları fedakârlıkların ve çektikleri acıların beyhude olduğunu bilen yıkılmış, perişan adamların ölmesine yardım etmek için kendini mobilya, hah, örtü ve gümüş damlaları halinde ağır ağır feda eden bir iskelet. Sıskası çıkmış iki atın üzerinde birbirlerinin karşısına dikildiler, iki erkek, genç, yaşlanacak kadar bulunmamışlar dünyada, o kadar uzun boylu nefes almamışlar, ama gözleri yaşlı, saçları dağınık, yüzleri çökmüş ve esmerleşmiş, gaddar hatta cimri bir el tarafından bronzdan dökülmüş gibi, üzerlerinde ölü yaprakların rengine dönüşmüş, yıpranmış, yamalı gri üniformalar, birinde matlaşmış subay sırması, ötekinin kol ağızları düz, tabanca henüz eyerde nişan alınmamış vaziyette duruyor, iki sakin yüz, seslerini bile yükseltmiyorlar: Sakıtı bu kapının gölgesinden geçme,

Charles; ve Geçeceğim Henry)" sonra Bayan Rosa'nın bahçe kapısı önünde eyersiz katırında oturan Wash Jones, sokağın güneşli ve huzurlu sessizliğinde adını bağırıyor, 'Rosie Coldfield siz misin? Gelesin buraya. Henry şu meret Fransız'ı şişledi. Herif nalları dikti.' "

5

Jones denen adama, ben şapkamı, şalımı alıp evi kilitleyeceğim, sen de sana ait olmayan o katırı al, ahıra götür, bizim küçük arabaya koş, dediğimi sana çoktan anlatmışlardır mutlaka. Tek yapmam gereken buydu zira, sana da anlatmışlardır kuşkusuz, ne sandığa ne de çantaya ihtiyacım vardı, çünkü halamın düşünceliliği, acelesi ya da dikkatsizliği sonucu bana kalan giysiler çoktan eskidiği için sahip olduğum yegâne kıyafetler Ellen'ın nasılsa hatırlayıp arada bir bana getirdiklerinden ibaretti, zaten o öleli de iki yıl olmuştu; sadece evi kilitlemem, arabadaki yerimi almam ve on beş kilometreyi katetmem gerekiyordu, Ellen öldüğünden beri yapmadığım bu işi, o hayattayken eve ön taraftan yaklaşmasına bile izin verilmeyen bir barbarla yapmam gerekiyordu - bu barbarın barbar torunu kız kardeşimin evinde olmasa da (sana öyle anlatacaklar) talip olduğum yatağında yerimi alacaktı - o barbar ki (insanların yaptıklarına hükmeden adaletin, kişi tarafından kabullenildiğinde yumuşacık, kadifeden bile pürüzsüz akıp giden, ama kadın ya da erkek tarafından inkâr edildiğinde kor bir çelik gibi dağlayan ve hem zayıf haklıyı hem de haksız güçlüyü, hem galibi hem masum kurbanı çiğneyip geçen, önceden tayin edilmiş doğrunun ve hakikatin yolunda amansızca direnen adaletin barbar aleti) o barbar ki Thomas Sutpen'in şeytani kaderinin çeşitli şekilleri ve tezahürlerine hükmetmekle kalmayıp, sonunda içine adının ve soyunun gömüleceği dişi etini de temin edecekti - o barbar ki evimin önünde, sokak ortasında ciyak ciyak kandan ve tabancalardan söz ederek kendisine verilen görevi fazlasıyla yerine getirdiğine inanmıştı besbelli ve bana bunun haricinde verebileceği bilgilerin geviş getirdiği tütünü tükürmesini gerektirmeyecek kadar yetersiz ya da basit ve önemsiz olduğuna kanaat getirmişti, çünkü o on beş kilometre boyunca bana ne olup bittiğini bile anlatmadı.

Ellenin ölümü üzerinden geçen iki senenin ardından (yoksa Henry'nin kayıplara karışması üzerinden geçen dört sene ya da ışığı ilk görüşümün ve ilk nefes alışımın üzerinden geçen on dokuz sene mi demeli?) hiçbir şey bilmeden o on beş kilometreyi nasıl katettiğimi bir ben bilirim, tek öğrenebildiğim şuydu: bir el silah sesi duyulmuştu, boğuk ve uzaklardan gelen bir ses, yönüyle kaynağı bile belirsiz, iki kadın tarafından duyulmuştu, iki yıldır hiçbir erkeğin ayak sesinin duyulmadığı çürümekte olan evde yalnız iki genç kadın - silah sesi, sonra onları meşgul eden

kumaşların ve iğnelerin üzerinde korku dolu bir tahmin anı, sonra ayak sesleri, önce holde, sonra merdivenlerde, bir erkeğin koşan, telaşlı ayak sesleri: ve kapı ağabeyinin önünde gürültüyle ardına kadar açılmadan bir saniye önce Judith bitmemiş elbiseyi üzerine bastırarak ayağa fırlıyor, karşısında ağabeyi, dört yıldır görmediği ve (şayet sağ ise, hâlâ nefes alıyorsa) binlerce kilometre uzakta olduğuna inandığı vahşi katil: sonra ikisi, şeytani miraslarının o ilk darbesine o anda maruz kalan iki lanetli çocuk, kaldırılmış ve bitmemiş gelinliğin üzerinden birbirlerine bakıyorlar. On beş kilometre boyunca buna doğru yol aldım, evimin önünde dikilip, kulak kesilmiş kalabalık bir tenhalığa sakin sakin yeğenimin biraz önce kız kardeşinin nişanlısını öldürdüğünü haykırabilen, ama yürüme bile denemeyecek bir hızla ilerleyen katırı zorlamaya razı gelmeyen 'benim ayvanım deyil, onun da deyil, hem şubatta arpa bitti biteli adam gibi bir şey yemedi,' diyen bir hayvanla; en nihayet kapıya geldiğinde katırı durduran ve yere tükürdükten sonra kamçısıyla işaret ederek 'Na şurdaydı,' diyen bir hayvanla birlikte - 'Ne oradaydı, salak?' diye bağırınca bana: 'O işte' dedi, elinden kamçıyı alıp katıra ben vurdum.

Ama Ellen'ın kurumuş, ot basmış çiçek tarhları arasından eve giden yolda nasıl ilerlediğimi ve nasıl içeri girdiğimi sana anlatamazlar, ev bir kabuk gençlikle kederin gerdek-yatağının koza-tabutu (diye düşündüm) ve zannettiğim gibi çok geç değil, çok erken geldiğimi fark ettim. Çürüyen revağı, pul pul dökülen duvarlarıyla yağmalanmamış, istila edilmemiş, mermiye ya da askerin demir ökçesine maruz kalmamış, sanki daha beteri için muhafaza edilmişti: yıkımdan daha derin bir terk edilmişlik için; sanki zalim ateşe zalimce direnmiş gibi, onun kadar gaddar, onun kadar amansız olmayan bir yangını, alevlerin saldırmaya cesaret edemediği geçit vermez, yılmaz iskeletinin üzerine atılacağı yerde son kriz anında geri çekilen yangını püskürtmüş gibi; bir basamağın, (usulca ve hızla basmasam) ha kırıldı ha kırılacak bir tahtanın üzerinden koşarak geçip hole girdim, halısı, yatak ve masa örtüleriyle birlikte çoktan sargı bezi yapılmıştı ve o Sutpen yüzünü gördüm ve 'Henry! Henry! Sen ne yaptın? O salak bana ne anlatmaya çalışıyordu?' diye bağırdığım anda zannettiğim gibi çok geç değil, çok erken geldimi fark ettim. Çünkü bu Henry'nin yüzü değildi. Sutpen yüzü olduğu kesindi, ama onun yüzü değildi; o loş ışıkta kahverengi Sutpen yüzü merdivenin önünü kesmişti: ve ben güneşli ikindiden dalgın evin uğultulu sessizliğine dalınca ilk başta hiçbir şey göremedim: sonra yavaş yavaş seçtim, gerilerden gelmemiş, loşluktan dışarı çıkmamış, baştan

beri olduğu yerde durmuş o yüz, kaya gibi sapasağlam, zamandan, evden, kıyametten, her şeyden önce orada bulunan, orada bekleyen o yüz (ah evet, iyi seçmişti; kendine özel cehenneminin kapısını bekleyen buz gibi Cerberus'u kendi imgesinde yaratmıştı) - cinsiyetsiz, yaşsız, bunlara asla sahip olmamış bir yüz: doğduğunda, o gece asma katta Judith'le birlikte aşağı bakarken ve şimdi yetmiş dört yaşında boynunun üzerinde taşıdığı hep aynı sfenks yüzü, en ufak bir değişikliğe uğramadan, tek bir hattını kımıldatmadan bana bakıyordu, sanki içeri tam ne zaman gireceğimi biliyormuş, o yürüyen katırın ardında bıraktığı on beş kilometre boyunca orada beklemiş, benim gittikçe yaklaşmamı ve en nihayet tahmin ettiği gibi kapıdan girmemi izlemiş gibi (belki de o buyurmuştu, çünkü öyle bir adalet var ki Molokvari damağı-midesi kıkırdakla körpe et arasında hiçbir ayrım yapmıyor) - o yüz beni olduğum yerde dondurdu (bedenimi değil, o hâlâ ilerliyor, koşuyordu: ama ben, kendim, çok derinlerde sürdürdüğümüz o yaşantı, uzuvların hareketlerinin melodinin yanı sıra yüksek sesle, amatörce çalınan bir sürü gereksiz alet gibi hantalca ve gecikmeli eşlik ettiği o derin yaşantı donakalmıştı; tamtakır holde, çıplak merdivenin (onun halısı da gitmişti) yukarıdaki hole doğru kıvrılarak yükseldiği yerde durdum, yukarıdan bir yankı geliyordu, benim sesimin değil, kayıp gerigelmez "olabilirdi"nin yankısıydı bu, insan eliyle dikilmiş her dört duvarın arasında duyulur bu yankı, o çok uzak gençlikteki gurur, umut ve hırs (tabii bir de aşk) yanılsamalarının karanlık manevralarını gözleyip seyretmeye meraklı koca dünyadan gizlenmek için, barınmak ve ısınmaktan ziyade bunun için yapılmış her evde duyulur, Judith!' dedim. 'Judith!'

Cevap gelmedi. Zaten gelmesini beklemiyordum; muhtemelen daha seslenirken bile Judith'in cevap vermesini beklemiyordum, tıpkı ana babasını kaybetmiş bir çocuk gibi, sesini duyuramayacağını bildiği halde (dehşetin muhakemesini tümüyle iptal etmesine) paniğe kapılmasına ramak kala seslenen bir çocuk gibi. Birine, bir şeye seslenmiyordum, bir şeye rağmen, o güce, beni durduran o hiddetli, ama külçe gibi, kımıltısız düşmanlığa rağmen seslenmeye çalışıyordum - o mevcudiyet, o tanıdık kahverengi yüz, benimkinden daha iri olmayan o vücut (çıplak zeminde hareketsiz duran çıplak kahverengi ayaklar, hemen arkasında kıvrılan merdiven) kımıldamadan, algılanacak şekilde yer değiştirmeden (bakışlarını bile benden ayırmıyordu, çünkü bana bakmıyor, gözleri beni delip geçiyordu, hâlâ açık kapının benim bozduğum dingin karesine bakar gibiydi) adeta bir şeyi yükseltiyor, yukarıya yansıtıyordu -ruh değil, tin

değil, benim duymadığım ve duymamın istenmediği bir şeyi, dikkatli ve dalgın kulak kesilmiş bir şeydi bu- benimkinden daha eski ve saf bir ırktan alınmış, açıklanamayanı görünmeyeni fark etme ve kabullenme yeteneğiydi, bu yetenekle geldiğimde bulacağıma inandığım şeyi (bulamazsam, soluduğumu hatta dünyaya gelmiş olduğumu bile inkâr edebilirdim) aramızdaki boşlukta yaratıyor, koyutluyor, şekillendiriyordu: - nicedir-kapalı, küf kokulu o yatak odası, o çarşafsız yatak (aşkın ve kederin gerdek tahtı) üzerinde çıplak döşeği kızıla boyayan, yırtık pırtık soluk gri üniformalı, solgun ve kanlı ceset, yanında diz çökmüş, başı öne eğik, eş olmamış dul - ve ben (bedenim) hâlâ durmamıştım (evet, durmam için o ele, o temasa ihtiyaç vardı); - ben, bir şeyin olacağı varsa olacağına, olmaktan başka çaresi olmadığına, aksi takdirde soluğumla birlikte aklımı da inkâr etmem gerektiğine inanan, kendi kendini hipnotize etmiş aptal koşuyorum, kendimi o nüfuz edilmez kahverengi yüze fırlatıyorum, Sutpen'in yüzünün o soğuk amansız budala (hayır, budala değil: budala hiç değil: kendi kanıyla melezlediği o kara teşne kanın ahlak bilmez kötülüğün mutlak kararlılıkla katılaştırdığı, Sutpen geleceğini haber veren mirastı o) kopyası, kendisinin yarattığı ve yokluğunda hüküm sürmesini buyurduğu kopya, vahşi ürkmüş bir gece kuşunun kendini o ölümcül pirinç lambaya fırlatması gibi. 'Dur,' dedi. 'Oraya çıkma.' Yine de durmadım; ille de el lazımdı; ve hâlâ koşarak o son birkaç adımı attım, iki yüz gibi değil, iki soyut çelişki gibi (ki öyleydik) birbirimize bakıyorduk, ikimizin de sesi yükselmedi, konuşmanın ve işitmenin sınırlan ve zorunluluklarından muaftık sanki. 'Ne?' dedim.

'Sakın oraya gitme Rosa.' Aynen böyle söyledi: bu kadar sakin, bu kadar dingin ve yine sanki konuşan o değilmiş de bu kelimeleri evin kendisi söylemiş gibi - Sutyenin yaptığı ev, vücudundan sızan bir iltihabın (belki de terinin) çevresinde yarattığı ev (görünmese de) kozamsı, tamamlayıcı bir kabuk oluşturmuştu, içinde Ellen'ın bir yabancı olarak yaşayıp öleceği, Henry'yle Judith'in kurban ve mahpus olacakları ya da ölecekleri bir kabuk. Çünkü mesele o isim, o söz, beni Rosa diye çağırması değildi. Çocukken de bana öyle derdi, tıpkı Henry'yle Judith'i kendi adlarıyla çağırdığı gibi; şimdi bile Judith'e (ve hakkında konuşurken Henry'ye) hâlâ adıyla hitap ettiğini biliyordum. Bana da Rosa demesi gayet doğaldı, çünkü tanıdığım herkes için hâlâ çocuktum. Ama mesele bu değildi. Onun kastettiği bambaşkaydı; aslında, karşı karşıya durduğumuz o an boyunca (hâlâ ilerleyen bedenim ona sürtünerek merdivenlere ulaşmadan bir an önce) bana tanıdığım herkesten daha fazla nezaket ve saygı gösterdi; kapıdan

girdiğim anda bütün tanıdıkların arasında bir tek ona çocuk görünmediğimi anladım. 'Rosa mı?' diye bağırdım. 'Bana karşı, yüzüme karşı!' Sonra bana dokundu ve o zaman donakaldım. Muhtemelen o zaman bile bedenim durmamıştı, çünkü o esaslı ama ağırlıksız ağırlığa, merdivene ulaşmamı engelleyen o iradeye (sahibi o değildi: o sadece aletti; şimdi bile öyle düşünüyorum) hâlâ körlemesine abanıyordu; muhtemelen öteki ses, yukarıki kattan gelen o tek kelime, daha gövdem tam manasıyla durmadan bizi ayırmıştı. Bilmiyorum. Tek bildiğim bütün varlığım, körlemesine, son sürat korkunç ve hareketsiz bir şeye koşar gibiydi, beyaz kadın tenimdeki o siyah, engelleyen, çekinmeyen ele duyulan basit bir hayret ve öfkeden çok daha yakın ve ani bir şok darbesine koşar gibi. Çünkü tenin tene temasında öyle bir şey vardır ki incelikli dayatmaların dolambaçlı çetrefil kanallarını fesheder, kestirmeden hedefe ulaşır, âşıklar kadar düşmanların da bildiği bir şeydir bu, çünkü insanı hem âşık hem düşman eder: - temas, merkezi Ben in şahsi mülkünün surlarıdır: ruh değil, can değil; akışkan ve bağlantısız zihin bu dünya malikânesinin her karanlık koridoruna sokulmaya müsaittir. Ama tene tenle dokunuldu mu sınıfın, hatta rengin yumurta kabuğu parolası dağılır gider. Evet, donakaldım -bir kadın eli değil, bir zenci eli değil, coşkun ve bükülmez iradeyi kontrol etmek, yönetmek için keskin bir gem- kadına değil, o şeye bağırıyordum; zencinin, kadının üzerinden ona konuşuyordum, henüz öfke olmayan çünkü yakında dehşete dönüşecek şok yüzünden bir cevap beklemiyor ve alamıyordum çünkü ikimiz de onunla konuşmadığımı biliyorduk: 'Çek elini üzerimden, pis zenci!'

Çekmedi. Orada öylece durduk - ben koşma duruşu ve ediminde hareketsiz, o korkunç hareketsizliğinde kaskatı, feci sağlam bir göbek- bağı gibi bizi birleştiren o el ve kolla birbirimize bağlanmış, onu yaratmış olan insafsız karanlıkla ikiz kardeş olmuş. Çocukken onu ve Judith'i, hatta Henry'yi sert oyunlar oynarken seyretmiştim birkaç kere (muhtemelen bütün çocuklar oynardı bu oyunları; bilmem) ve onunla Judith'in birlikte yattıklarını da duymuştum, aynı odada, ama Judith yatakta o da görünürde yerdeki döşekte. Ama Ellenin birkaç kere ikisini de döşekte, bir kere de yatakta birlikte gördüğünü duymuştum. Ama kendim görmedim. Çocukken bile Judith'le ikisinin oynadıkları şeylerle oynamazdım, sanki çocukluğum dediğim o çarpık ve çilekeş yalnızlık, bana anlamadan dinlemeyi ve duymadan anlamayı öğreten (başka da pek bir şey öğretmeyen) o yalnızlık bana aynı zamanda onun gerçekte ne olduğunu, ondan hem içgüdüsel

olarak korkmayı, hem de onun dokunduğu şeylerden uzak durmayı öğretmişti. Orada öyle duruyorduk. Sonra birdenbire beklediğim şey, beni içgüdüsel olarak bağırtan şey öfke olmaktan çıktı; dehşet de değildi; ümitsizliğin kendisinin birikerek taşımsıydı. O iradesiz elle (evet: o da Clytie'yle benim gibi her şeyi sezen bir kurbandı) birbirimize bağlanmış vaziyette orada dururken nasıl bağırdığımı hatırlıyorum -belki yüksek sesle değil, kelimelerle değil (hele Judith'e hiç değil: belki eve girdiğim ve Sutpen'den hem daha güçlü, hem daha güçsüz o yüzü gördüğüm anda, belki daha o anda bile neye inanamayacağımı, inanmayacağımı, inanmamam gerektiğini biliyordum)- bağırdım 'Sen de mi? Sen de mi, kardeşim, kardeşim?' Ne bekliyordum? Kendi kendini hipnotize etmiş aptal, on beş kilometreyi ne beklentiyle gelmiştim? - Henry belki, onun dokunuşunu, kulbunda onun elini bilen bir kapıdan çıkacaktı, ayağının ağırlığı o ağırlığı bilen bir eşiğe yüklenecekti: ne bir erkeğin, ne de bir kadının dönüp de ikinci kez bakmadığı ufak, korkmuş bir mahluk bulacaktı holde, dört yıldır hiç görmediği, ondan önce de nadiren gördüğü, ama sırf bir zamanlar annesine çok yakışan yıpranmış kahverengi ipekli elbisesinden ya da ona adıyla hitap etmesinden tanıyacağı bir mahluk. Henry dışarı çıkacak ve 'Bu Rosa, Rosa Teyze. Uyan Rosa Teyze; uyan mı diyecekti? - Hastanın ağrının kesilmesinin verdiği rahatlamayı artırabilmek için dayanılmaz son eşiğe kadar acıya sarılması gibi hâlâ bu rüyaya sarılıyordum, gerçekliğe gerçeklikten fazlasına uyanıyordum, değişmemiş eski zamana değil, rüyayı görenle bağlantılı olarak kurban edilen, kutsallaştırılan bir gerçekliğe: 'Annemle Judith çocuklarla birlikte çocuk odasındalar, Babamla Charles da bahçede yürüyüşe çıktılar. Uyan, Rosa Teyze; uyan' demesini mi bekliyordum. Ya da belki beklemiyor, hatta ummuyordum bile; rüya bile görmüyordum, çünkü aynı anda iki rüya görülmez, hem on beş kilometreyi ölümlü bir katır değil de kâbusun kendi ejder-yavrusu tarafından çekilerek gelmemiş miydim? (Uyan Rosa; uyan - olmuştan, olagelmişten değil, olmamıştan, asla olamayacaktan uyan, Rosa - olacaktan, olabilecekten değil olamayacaktan, olmamalıdan; uyan, Rosa umuttan, keder olmasa bile yoksunluğun bir hoşluğu olacağına inanmıştın; aşkı, mutluluğu ve huzuru değilse de dulluktan arta kalanları kurtarmak için sana ihtiyaç olacağına inanmıştın ama orada kurtarılacak hiçbir şey olmadığını fark ettin; Ellen'e söz verdiğin gibi onu kurtarabileceğini ummuştun (Charles Bon'u değil, Henry'yi değil: her ikisini de ondan ya da birbirlerinden değil), ama artık çok geç olduğunu anladın, rahimden çıktığın anda gelsen ya da o doğduğu

zaman o mutlak güçlü muktedir hayati dorukta olsan da yine çok geç olacağını anladın; kurtarılmaya ihtiyacı olmayanı kurtarmak için on beş kilometre ve on dokuz yıl yol alan ve onun yerine kendini kaybeden sen Rosa) hiçbir şey bilmiyorum, aradığımı bulamadığımdan başka. Tek bulduğum o rüya haliydi, kâbusun kaygan ve dipsiz bataklık kumları değil, inanmadığın bir dehşetten, güvenmediğin bir emniyete kımıldamadan kaçtığın o rüya-hali, kendi ruhunun engizisyoncusu olan bir yüz, kendi çarmıha gerilişinin vasıtası olan bir el tarafından orada tutuluyorum, ta ki ses bizi ayırana, büyüyü bozana kadar. Tek kelime duyuldu: 'Clytie!' bu kadar, böyle soğuk, böyle sakin: Judith değil, yine evin kendisi, ama ses Judith'in sesi. Matemin hoşluğuna inanan ben bunu biliyordum; Clytie kadar iyi biliyordum. Kıpırdamadı; sadece el, ben kımıldadığını hissedemeden el çekilmişti. Elini kendi mi çekti, yoksa temasından ben mi kaçtım, bilmiyorum. Ama yoktu; sana bunu da anlatamazlar: Nasıl koştuğumu, merdivenleri nasıl çıktığımı, beklediğim kederli dul gelin yerine o odanın kapalı kapısı önünde duran Judith’i Ellen öldüğünden beri her görüşümde üzerinde olan çizgili elbisesiyle nasıl ayakta bulduğumu sana söyleyemezler, aşağı sarkan elinde bir şey vardı; bitmemiş gelinlikle birlikte kederle acıyı da belki tümüyle belki kısmen bir kenara bırakmıştı. 'Evet, Rosa?' dedi, yine öyle soğuk ve adımımı atarken yine donakaldım, ama çamur ve nefesin kör, hissiz, yanılgıya düşmüş taşıyıcısı hâlâ ilerliyordu: O gevşek ve umursamaz elinde tuttuğu şeyin bir fotoğraf olduğunu nasıl gördüğümü anlatamazlar sana, ona verdiği metal çerçeveli kendi resmiydi bu, vakit geçirmek için okunan bir kitap gibi gelişigüzel ve unutulmuş duruyordu bacağının yanında.

Bulduğum buydu. Belki beklediğim de buydu, bulacağımı bildiğim (on dokuzumda bile bildiğim, benimki gibi bir on dokuz yılı, bana has o on dokuz yılı yaşamayanın bilemeyeceği) buydu. Hatta belki bundan fazlasını isteyemezdim, daha azını kabul edemezdim, daha on dokuzumdayken, ileride-olacakların önündeki nakışlı-peçe uysal hatta halinden memnun asılı dururken bile hayatın tek bir sabit ve daimi an olduğunu biliyordum, ta ki o peçeye çıplak elle hafifçe dokunmaya kalkışana, o derin yarayı açmaya cesaret edene (akıl edene demiyorum: bu durumda akla ihtiyaç yok) kadar. Belki de o peçeyi açamamak cesaretsizlikten, korkaklıktan değil, bu maddi kılıfın ta temelindeki bir hastalıkla yüzleşmekten kaçan korkaklıktan değil, o maddi kılıf ki içinde mahpus ruh, buharlaşa-damıtıla, sürekli yukarı güneşe doğru çırpınır, cılız tutsak arterleriyle damarlarını çekiştirir, oysa kendi de

o kıvılcımı, o rüyayı hapseder; özgürlüğüne kavuştuğu o mutlak değirmi ân bütün uzayı, zamanı ve koca dünyayı yansıtır ve yinelerken (ne yinelemesi? yaratırken, kırılgan yanar döner bir küreye indirgerken) gelmiş geçmiş bütün yıllar boyunca kendine ölümün nimetlerini değil, sadece nasıl üreyeceğini, yenileneceğini öğreten o birbirine kaynaşmış, isimsiz, bulutsu kitleyi dul bırakır; ve ölür, gider, kaybolur: hiçlik - hakikatten daha hakiki bir "olabilirdi'yi idrak edebilen, rüyadan uyanana: 'Sadece rüya mıydı?' dedirtmeyip, daha ziyade tanrının kendisini itham ederek: 'Uyandıktan sonra bir daha asla uyanamayacaksam neden uyandım ki?' dedirten şey doğru hikmet midir?

Bir keresinde - Şuradaki duvarda, üzerine güneş çarpan morsalkımın nasıl damıtılıp odaya sızdığının farkında mısın, sanki muğlağın binlerce unsurunun bir zerresinden bir diğerine gizlice, sürtünmeyle (hafif-engellemesiz) ilerliyormuş gibi? Hatırlamanın malzemesi budur -dokunma, görme, koklama: görmemizi, duymamızı, dokunmamızı sağlayan kaslar-zihin değil, düşünce değil: bellek diye bir şey yoktur: beyin sadece kasların körü körüne yaptıklarını hatırlar: ne eksik ne fazla: sonuçta ortaya çıkan yekûn ise genelde yalan yanlıştır ve sadece rüya adıyla anılmaya layıktır. -Düşün, uyurken savrulan el, başucunda- ki muma değdiğinde acıyı nasıl hatırlar, kendiliğinden geri sıçrar, bu esnada zihinle beyin uykuya devam eder ve karşılaştığı bu sıcaklıktan gerçekliğin kaçabileceği beş para etmez bir mit yaratır; ya da o aynı uyuyan el, ipeksi bir yüzeyle şehvetli izdivaç halinde, aynı uyuyan beyin ve zihin tarafından bütün deneyimlerden kotarılan aynı hayal mahsulüne dönüştürülür. Evet, keder biter, silinir; biliyoruz -ama bir de göz pınarlarına sor ağlamayı unutmuşlar mı?- Bir keresinde (sana bunu da anlatmış olamazlar) bir morsalkım yazı yaşanmıştı. Sanki gelmiş geçmiş bütün baharlar tek bir baharda, tek bir yazda toplanmış gibi her yerde bir morsalkım çılgınlığı vardı (o zaman on dördümdeydim): dünya üzerinde soluk almış bütün kadınlara ait bahar ve yaz günleri, geçip gitmiş bütün zamanlarda ertelenmiş bütün kayıp baharlardan ödünç alınmış, geri tepmiş, tekrar çiçeğe durmuştu. Morsalkımın hasat yılıydı: köklerin uyanışının,filizlerin sürüşünün, zamanın ve iklimin o tatlı çakışmasıdır hasat yılı; ve ben (on dördümdeydim) - çiçeğe durduğumu iddia etmeyeceğim, tek bir erkek bile dönüp ikinci defa bakmamıştı -bakmayacaktı- ne de olsa, değil bir çocuk, çocuktan da aşağı görüldüm hep; kadından ziyade çocuk gibi değil, kadınlıktan hiç nasibini almamış gibi. Yapraklandım da diyemeyeceğim - belki de çocukluk

aşklarının narin susineği oyunlarını bana bahşedebilecek ya da müstakbel şehvetin yırtıcı erkek arılarını duraklatabilecek yeşillikten, tazelikten ürken, büzüşmüş acı bir solgunluk ve dumura uğramış yarı palazlanmıştık vardı üzerimde. Ama köklenme ve filizlenmede ısrar ediyor, onları sahipleniyorum, neticede Yılandan beri kız kardeşsiz kalmış bütün Havva'ların mirasçısı değil miyim ben de? Evet, filizlenmede ısrarlıyım: kim bilir hangi kör mükemmel tohumun büzüşmüş özünden: zira unutulmuş boğum boğum bir kökün istilacı bir yoğunlukla, daha istilacı ve daha yoğun ve ölçüsüzce- mükemmel sürgün vermeyeceğini kim söyleyebilir, belki o ihmal edilmiş kök kupkuru ekilmiştir, ama ölü değildir, sadece uyumuş, unutmuştur.

Bir kadın, bir kız gibi değil, (o kısacık zamanda, kadın kalbinin o kısa, öz, bir kerelik baharında) belki de olmam gereken bir erkek gibi yaşadığım çorak gençliğimin, yanlış rol biçen yazıydı. On dördümdeydim, çocukluğum dediğim, o adımlanmamış koridorda geçen senelere, yaşamak değil, ışıksız rahmin bir izdüşümü olan tam on dört seneye sene denebilirse; o rahimde tamamlanmadan, hiç yaşlanmadan, sadece gün saydım, sezaryen yapılamadığı için, zamanın beni çekip kurtaracak başa-gömülen soğuk forsepsleri olmadığı için, ışığı değil kadın zaferi dediğimiz o kaderi bekledim, yani: dayan, yine dayan, yok yere, bir ödül ümit etmeksizin - hep dayan; o kör yeraltı balığı gibiydim, balığın artık hatırlamadığı o yalıtılmış kıvılcım gibi; loş ve rehavetti kulübesinde, o eski uyumak bilmez kaşıntıyla nabız gibi atan ve 'Buna ışık denirdi' buna 'koku', buna 'dokunma', buna da başka bir şey, demekten başka söz bilmeyen, arıyla kuşun sesine, çiçeğin kokusuna, ışığa, güneşe ya da aşka bile bir isim vasiyet etmemiş o kıvılcım gibi; - evet, büyüyüp serpilerek değil, ışık tarafından sevilerek ve ışığı severek değil, sadece kurnazlıkla, obur ve akıldışı işitme-duyusunu diğerlerinin yerine ikame eden yalnızlığın o iç yarasıyla donanarak: bu yüzden de normal çocukluk zamanının formalitelere uygun, ölçülü biçili kilometre taşlarını bir bir geride bırakmak yerine, sanki rahmin çok nemli, kadife sessizliğiyle sarmalanmışçasına kimseye sezdirmeden pusuya yattım, kapalı yasak bir kapıdan bir diğerine geçerken havayı bile yerinden etmedim, kendimi ele verecek en ufak bir ses çıkarmadım, böylece insanların içinde hareket ettiği ve nefes aldığı o ışık ve boşluk hakkında bildiğim her şeyi öğrendim (hep o aynı çocuk) tıpkı güneşe isli bir camdan bakarak onu tanımaya çalışır gibi; -on dört, Judith'ten dört yaş küçüktüm, Judith'in sadece bakirelerin bildiği o haline ulaşmama dört sene vardı: o

hal ki kırılgan ruhun bütün arzusu sadece adsız, doruksuz, cinsiyetsiz ve kız oğlan kız bir zifaftır- yirmili, otuzlu, kırklı yaşların ödülü, kaçınılmaz ve aşağılayıcı ölü umutların, dulluğu hissettiren, her gece tekrarlanan tecavüzü değil, ışık gibi soluduğu hava gibi capcanlı düğünle dolu bir dünya. Ama bir bakirenin batıcı tatminsizliğinin yazı değildi o yaz; beni ölü bir et parçası, hatta embriyo halinde yaşayanlardan koparacak sezaryenin ya da içi boş bir kadın olmaktan çıkarıp bir erkek gibi silahlandıracak ve zırhlandıracak, erkekliğe-teşne etin isyanının olmadığı o yaz.

Henry'nin onu eve getirdiği o ilk Noel'den sonraki yazdı, haziran tatilinde eve dönmek için buharlıya, Nehre gitmeden önce Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde geçirdiği iki günü takip eden yaz, halamın gittiği senenin yazı; babamın da iş için gitmesi gerekmişti, ben de bana göz kulak olsun diye Ellenin yanına gönderilmiştim (muhtemelen babamın Ellen'i benim için sığınak seçmesinin nedeni Thomas Sutpen'in de orada olmayışıydı), ben ki çok geç gelmiştim dünyaya, babamın hayatının tuhaf bir kavşağında doğmuş ve (şimdi ikinci kez) dul kalan ellerine kalmıştım, mutfak raflarına uzanabilecek, kaşıkları sayabilecek, çarşafların kenarını bastırabilecek ve süt kabındaki sütü ölçebilecek kadar becerikliydim, ama başka hiçbir işe yaramıyordum, yine de tek başına bırakılamayacak kadar kıymetliydim. Onu hiç görmemiştim (onu hiç görmedim. Ölüsünü bile görmedim. Bir isim duydum, bir fotoğraf gördüm, bir mezarın kazılmasına yardım ettim: hepsi bu) yine de bir kere evime gelmişti, yeni yılın o ilk günü okullarına geri dönerlerken Henry yeğenlik vazifesi icabı onu benimle tanıştırmaya getirmişti, ama evde değildim. O zamana kadar adını bile duymamıştım, varlığından habersizdim. Yine de o yaz oraya kalmaya gittiğimde, sanki evime yapılan o gelişigüzel ziyaret tohumunu bırakmış gibiydi, aşka yatkın olmayan (Ona âşık olmamıştım; nasıl olabilirdim ki? Sesini bile duymamıştım, böyle birinin var olduğunu sadece Ellenin anlattıklarına dayanarak biliyordum) senin kuşkusuz casusluk diyeceğin şeye de yatkın olmayan benim bu mahzen toprağıma azıcık bir bereket vermişti, o Noel'le o haziran arasındaki altı ay boyunca Ellenin kibirli ve geveze budalalığının ortaya attığı o ismi taşıyan gölgeye, henüz fotoğraf mı görmediğim için bir yüzü bile olmayan o şekle, bir genç kızın mahrem ve büyülenmiş bakışından yansıyan bir öz kazandırmıştı bu bereket: çünkü sevgi -mahremiyetin o sürekli güzel tatlı ihlali, her memeli canın ödülü ve hakkı, tomurcuklanan zıvanadan çıkan Ben'in ketlenmesi- hatta ana baba sevgisi hakkında hiçbir şey öğrenmemiş olan ben bir metresten, bir

sevgiliden, hatta aşkın kendisinden de öte hezarfen aşkın çift cinsiyetti avukatı oldum.

Bir çocuğun içi boş peri masalının o bahçede gerçekleşmesine neden olacak bir tohum bırakmış olmalı. Çünkü Judith'i takip ederken casusluk yapmıyordum. Sen öyle desen de yapmıyordum. Bu casusluksa bile kıskançlık değildi, çünkü ona âşık değildim. (Nasıl olabilirdim ki? Onu hiç görmemiştim.) Hem âşık olmuşsam bile kadınların sevdiği gibi, Judith'in onu sevdiği ya da sevdiğini sandığımız gibi sevmiyordum onu. Sevgiyse bile (yine söylüyorum, Nasıl olabilir?) çocuğuna ceza verdiğinde ona değil onun vasıtasıyla az önce dövdüğü ya da dayak yediği komşu çocuğuna vuran, ödüllendirilmiş çocuğuna değil avuçta terlemiş meteliği ona veren isimsiz adama ya da kadına sarılan annelerinki gibi bir sevgiydi bu. Ama kadınların sevgisi gibi değildi. Çünkü ondan hiçbir şey talep etmedim. Dahası: ona hiçbir şey vermedim ki sevginin özeti budur. Hatta onu özlemedim bile. O zamanlar o fotoğraf, o gölge haricinde yüzünü hiç görmediğimin farkında mıydım şimdi bile bilmiyorum, genç bir kızın yatak odasında çekilmişti: sıradan bir resim, karmakarışık, yine de bütün o görünmez genç kız zambakları-gülleriyle bezenmiş (daha doğrusu ben öyle düşünmüştüm) bir tuvalet masasının önünde, çünkü daha fotoğrafı görmeden önce bile o yüzü tanıyabilir, hatta tarif edebilirdim. Ama hiç görmedim. Ellen'in onu gördüğüne, Judith'in sevdiğine, Henry'nin öldürdüğüne bile bizzat tanıklık etmedim: Onu neden ben yaratmış, icat etmiş olmayayım? desem bana kim karşı çıkabilir? - Bir de şundan eminim: eğer Tanrı olsaydım ilerleme dediğimiz bu kaynayan kazandan, bütün sıradan genç kızların çıplak ayna sunaklarını süsleyecek bir şey icat ederdim (belki bir makine) bunun gibi -çok az şey istediğimiz için çok küçük- bu yüz gibi bir şey. Ardında bir kafatası olmasına bile gerek olmazdı; hatta isimsiz de olsa olurdu, gölgeler diyarında bir başkası tarafından arzulanan, yürüyen et ve kemiğin, miş-gibi'nin belli belirsiz müdahalesinden başka bir şeye ihtiyaç olmazdı. - Hırsızlama görülmüş bir resim, bomboş bir öğle vakti sırf ona bakmak için odasına süzülerek (çocukluğum bana sevgi yerine bunu öğretmişti, işime de yaradı; aslında çocukluğum bana sevgiyi öğretmiş olsaydı bu kadar işime yaramazdı). Hayalini kurmak için değil, çünkü kendim hayalin içindeydim, rolü yenilemek, prova etmek için, tıpkı beceriksiz ama hevesli amatörün oynanan sahnenin bir boşluğunda suflörün sesini duymak için bir saniyeliğine kulise süzülmesi gibi. Kıskançlıksa bile bir erkek kıskançlığı, âşık kıskançlığı

değildi; aşkı uğruna, bekâret dediğimiz o peçenin inceldiği ilk yer olan o kız oğlan kız yalnızlık dalgınlığını izlemek, tatmak, ona dokunmak uğruna casusluk yapan âşığın kendisi bile değildim; ilanı aşkın bir parçası olan utancı zorlamadan, yerinden sıçratmadan, hararetli uykunun çoktan pembeleştirdiği el altındaki leziz sinenin zevkini çıkaran, henüz utancı uyandırmaya gerek duymayan âşık değildim. Hayır, öyle denemez; casusluk yapmıyordum, o tırmıklanmış kumlu bahçe patikalarında yürürken kendi kendine 'Her şeyi unutuşa havale eden şu tırmık olmasa burada onun ayak izi olacaktı, tırmığa rağmen hâlâ orada, Judith'inki de yanında, ortak ritimleri öyle aheste ki uysal (hatta hevesli) ayaklarını, yürekleriyle zihinleri zapt etmek zorunda kalmamış besbelli' diye düşünen; 'Şu kuytuda kalmış sarmaşığın ya da çalının sayısız hassas kulakları ikizleşen ruhların ne iç çekmelerini duymuştur, bu morsalkımın leylak rengi yağmuru, şu eriyen katmer gül ne yemini, ne sözü, vecde gelmiş ne sönmez ateşi taçlandırmıştır?' diye düşünen biri casusluk yapamaz. Ama en iyisi, bundan katbekat iyisi, yaşayan ve hayal eden gerçek tendi. Yok hayır, kendi çalımın ya da sarmaşığımın gizli sığınağında hayal kurarken casusluk yapmıyordum; kuytudaki şu bankta, onun var olmayan kalçasının izini muhafaza eden şu bankta hayal kurduğunu zannettiğim Judith'ten farkım yoktu, tıpkı unutkan kum gibi, eğreltilerle yaprakların milyonlarca parmak-siniri gibi, ona yukarıdan bakmış güneşin ve aysar takımyıldızların, kuşatıcı havanın hâlâ bir yerlerde ayağını, geçip giden vücudunu, yüzünü, sesini, adını muhafaza etmesi gibi, ah adını: Charles Bon, Charles İyi, Charles Çok-yakında-koca. Hayır, casusluk etmiyordum, hatta gizlenmiyordum bile, gizlenmeye gerek duymayacak kadar çocuktum, Judith'le yan yana oturuyor olsa bile varlığım mahremiyeti ihlal etmezdi, yine de genç kızların içinde aşktan söz ettiği o kız oğlan kız utançsız sırdaşlığa (belki zevkle, memnuniyetle) kabul edilmeye aday olarak ona gidecek kadar kadındım - Evet, Judith'e gidip İzin ver seninle uyuyayım' diyecek kadar çocuktum; 'Birlikte yatalım da bana aşkın ne olduğunu anlat' diyecek kadar kadın, yine de bunu yapmadım, çünkü o zaman 'Bana aşktan söz etme, bırak ben sana anlatayım, senin bilebileceğinden ya da ihtiyaç duyabileceğinden çok daha fazla şey biliyorum aşka dair,' demem gerekecekti. Sonra babam döndü ve gelip beni eve götürdü ve tekrar bir çocuğa fazlaca büyük, bir kadına fazlaca küçük, tanımsız hallerime döndüm, halamın bıraktığı üzerime uymayan giysilerle, hiçbir kurala uymadan evi çekip çeviriyordum, casusluk etmiyor, gizlenmiyor, bekliyor, izliyordum, bir ödül bir teşekkür uğruna

değil, onu bildiğimiz anlamda sevmedim, çünkü ümit olmadan öylesi bir sevgi olmaz; onu beylik kitapların menzili dışında bir sevgiyle (şayet bu isim verilebilirse) sevdim: asla sahip olmadığını veren bir sevgiyle -sadece bağışı yapana ait o küçücük metelik, yok denecek ağırlığı sevilenin varlığına hiçbir şey katmayan o minicik bağış- yine de verdim onu. Ona değil, Judith'e; sanki ona şöyle demiştim İşte, şunu da al. Onu sevilmesi gerektiği gibi sevemezsin, bu bağışın ne varlığını ne yokluğunu hissedecek, ama evlilik hayatınızda bir an gelip tanıdık bir çiçek bahçesinde küçük, büzüşmüş, solgun, gizli bir filiz bulur gibi bu atom zerresini bulabilir ve durup "Bu da nereden çıktı?" diyebilir; sadece "Bilmiyorum," demen kâfi.' Sonra eve döndüm ve beş sene orada kaldım, yankılanan bir silah sesi duydum, kâbus gibi bir merdivenin basamaklarını çıktım ve bulduğum-

Çizgili bir elbiseyle, benim girmeme izin vermediği bir odanın kapalı kapısı önünde duran bir kadındı -bana kedere, hiçbir alışverişinin olmadığı kedere olduğundan daha yabancı bir kadın- beş yıl önce başlamış olan (bunu şimdi biliyorum) koşumun orta yerinde sükûnetle 'Evet, Rosa?' diyen bir kadın, evet beş yıl önce, çünkü benim evime de gelmişti ve Ellenin evinde bıraktığından fazla bir iz bırakmamıştı, sadece bir şekil bir gölgeydi: bir erkeğin, bir canlının gölgesi değil, emsalsiz bir mobilyanın -vazo, sandalye ya da masanın- gölgesi, Coldfield ya da Sutpen duvarlarına vurması (ya da vurmaması) uğursuz bir kehanete delalet edecekmişçesine Ellenin sahip olmak istediği bir gölge; - Evet, o ilk sene (Savaştan önceki sene) geçip giderken Ellen çeyizden söz edip duruyordu (benim çeyizim), benim teslimiyetim olan o teslimiyetin rüya zırhı, teslim edebilecek çok az şeyim vardı zaten, onun haricinde bir şeyim de yoktu, çünkü çekilmez gerçekliğin kasırgasında tutunabileceğimiz yegâne kaya 'olabilirdi' fikridir; - o dört yıl, Judith'in de benim gibi beklediğine inandığım dört yıl, bize öğretilmiş olan sarsılmaz dünya ateşle dumana karışıp parçalanmış, huzurla emniyet, gururla umut yok olmuş, sadece örselenmiş şeref gazileri ve sevgi kalmıştı. Evet, sevgi ve sadakat hep olacak, olmalı: onları bize gururu ve barış umudunu sancakları gibi şerefin ön saflarında taşıyan babalarımız, kocalarımız, sevgililerimiz, erkek kardeşlerimiz bıraktı; bunlar olmalı, yoksa insan ne uğruna savaşır? başka ne için ölmeye değer? Evet, boş bir şeref, gurur hatta barış uğruna değil, geride bıraktıkları o sevgi ve sadakat uğruna. Çünkü ölecekti; biliyorum, biliyordum, tıpkı gurur ve huzur gibi ölecekti: yoksa aşkın ölümsüzlüğü nasıl kanıtlana- bilirdi? Ama sevginin, sadakatin kendisi, kendileri ölmeyecekti. Belki umutsuz aşk, gururdan

nasibini almamış sadakat: ama en azından cinayetin ve budalalığın üzerinde tutulan sevgi ve sadakat, aşağılanmış ve suçlanmış topraktan en azından yüreğin eski kayıp büyüsünden bir şeyler kurtarabilmek için. - Evet, girmemem gereken (bildiğim kadarıyla kendisinin de Jones'la öteki adam tabutu üst kata çıkarana kadar bir daha girmediği) o odanın kapalı kapısı önünde buldum onu, yanına sarkmış elinde fotoğrafı tutuyordu ve yüzü son derece sakindi, bana bir an baktıktan sonra sesini ancak aşağıdaki holden duyulacak kadar yükseltti: 'Clytie. Bayan Rosa yemeğe kalacak; biraz daha yemek ha- zırlasan iyi olur': sonra 'Aşağı inelim mi? Bay Jones'la tahta ve çivi meselesini konuşmam gerekecek.'

Hepsi bu kadar. Daha doğrusu hepsi değil, çünkü bir bütün bir son yok; acısını çektiğimiz darbe değil, usandırıcı, yinelenip duran hayal kırıklığı, ümitsizliğin eşiğinden süpürülmesi gereken o süfli netice. Yani onu hiç görmedim. Ölüsünü bile görmedim. Bir yankı duydum, ama silah sesini değil; kapalı bir kapı gördüm, ama içeri girmedim; o öğleden sonra tabutu evden çıkarttığımızda (Jones, bir de onun bulup buluşturduğu, bir yerden çıkarttığı bir başka beyaz adam, araba barakasının tahtalarından yapmıştı tabutu; Judith'in -evet ocağın üzerinde aynı sakin, dingin, soğuk yüzle Judith'in- pişirdiği yemeği nasıl yediğimizi hatırlıyorum, onun yattığı odanın tam altında, arka bahçeden çekiç ve testere sesleri geliyordu, bir ara Judith çizgili elbisesiyle aynı kumaştan yapılmış bonesiyle dışarı çıkıp onlara talimatlar vermişti; o ağır ve güneşli ikindi boyunca salonun arka penceresinin altında nasıl kesip çaktıklarını hatırlıyorum - testerenin o ağır, çıldırtıcı kırt kırtlarını, her biri sonuncu gibi gelen, ama asla son olmayan kısa, kesik çekiç seslerini, tam bitkin sinirlerin uyuşmuş zayıflığı, esnekliğe pay bırakmamacasına gerildiğinde ve sessizlikle rahatladığında tekrar başlayan ve sinirleri ayağa kaldıran takırtılar: öyle ki sonunda dışarı çıktım (ve Judith'i kümeste bir tavuk bulutu arasında, önlüğünü topladığı yumurtalara beşik etmiş gördüm) ve onlara neden? diye sordum, neden burada? neden tam burada yapmak zorundasınız? ikisi de uzunca süre duraladılar, Jones'un tekrar tükürüp konuşması epeyce zaman aldı, 'Tabutu fazla taşımamak için' dedi: daha ben sırtımı bile dönmeden -hangisi bilmiyorum- şaşkın ve kesik kesik bir atalet muhakemesi yürüterek ekledi 'Onu aşaa indirip taataları etrafına çaksak daha kolay olurdu, ama Bayan Judy'nin pek hoşuna gitmezdi heralde.') - Onu merdivenlerden aşağıda bekleyen vagona indirirken kendi kendime gerçekten içinde olduğunu kanıtlamak için tabutun bütün yükünü nasıl üzerime almaya çalıştığımı

hatırlıyorum. Yine de anlayamamıştım. Tabutu taşıyanlardan biriydim, yine de kesinlikle doğru olduğunu bildiğim bir şeye inanamıyor, inanmıyordum. Çünkü onu hiç görmedim. Anlıyor musun? Tıpkı damağın kabul ettiği, ama sindirimin başa çıkamadığı bir şeyi midenin reddetmesi gibi, başımıza gelen bazı olayları da zihin ve duyular reddeder - kanımızı donduran hadiselerdir bunlar, varla yok arası bir aracının, mesela bir camın ardından birbiri ardına gelen olayların adeta sessiz bir vakumda vuku buluşlarını, hafifleyip, yok oluşlarını seyrederiz; öylece kalakalırız, ta ki ölebilene kadar. Ben öyleydim. Oradaydım; hantal ve güç zapt edilir tabutu arkadan gelen Judith'in yardımıyla merdivenin dar dönemecinden geçirirken bir parçam Jones'la arkadaşının, kasabada her nasılsa haberi duymuş olan Theophilus McCaslin'in ve Clytie'nin ağır adımlarına uygun ağır bir tempoyla yürüyordu, böylece dışarı çıkıp vagonun yanına vardık; bir parçam tek başına kaldıramayacağı bir şeyi orada bekleyen vagona kaldırmaya yardım etti, yine inanamadan; bir parçam sedir ağaçlarının vakur loşluğunda, topraktaki derin yaranın yanında durup tahtaya çarpan keseklerin boğuk sesini dinledi ve toprağın yığılı durduğu taraftaki Judith

'Katolikti. Aranızda hiç Katoliklerin nasıl ' dediğinde hayır dedi,

Theophilus McCaslin'in 'Katolik de neymiş; o askerdi. İstediğin Konfederasyon askeri için dua edebilirim,' dediğini işitti, sonra tiz haşin yüksek ahenksiz ihtiyar adam sesi haykırdı: 'Eeeey Forrest! Eeey John Sartoris! Eeeeeyl' Bir parçam Judith ve Clytie'yle üzerinde güneş batan o arazide yürüdü ve mısırı çapalamaktan, kışlık odunu kesmekten söz eden sakin dingin sese, tuhaf serinkanlı bir ketlemeyle cevap verdi ve lambaların yakıldığı mutfakta bu sefer yemeği pişirmeye ve artık üst katında onun yatmadığı odada yemeye yardım etti ve yatmaya gitti (evet o metin, titremeyen elden bir mum aldı ve 'Ağlamadı bile' diye düşündü, sonra lambanın aydınlattığı bir aynada kendi yüzümü gördü ve 'Sen de' dedi) onun kısa süreliğine (ve son olarak) bir kez daha ikamet ettiği ve ardında hiçbir iz hatta gözyaşı bile bırakmadan çekip gittiği bu evde uyudu. Evet. Önce yoktu. Sonra vardı. Sonra yoktu. Çok kısa, çok çabuk, çok hızlı; bir yaz ikindisinin altı saati her şeyi görmüştü -bir bedenin döşekte iz bırakmasına bile yetmeyecek bir zaman, zaten kan da her yerden gelmiş olabilirdi- tabii kan var idiyse, zira ben onu hiç görmemiştim. Bilmeme izin verildiği kadarıyla bir ceset yoktu; hatta katil bile (o gün Henry hakkında tek laf etmemiştik, hiçbirimiz; ben -teyze, kız kurusu- 'Nasıl görünüyordu,

iyi mi yoksa kötü mü?' dememiştim. Erkeklerin cesaret ya da ödleklik, budalalık ihtiras ya da korku sergilediği, bunun karşılığında kendi cins-akrabaları tarafından göklere çıkarıldığı ya da çarmıha gerildiği erkek dünyasını görmezden gelen yılmaz kadın-kanının emrindeki binlerce önemsiz şeyden birini bile söyleyemedim) gelip kapıdan içeri dalan, suçunu haykırıp ortadan kaybolan, sırf hayatta olduğu için bir kutuya çivilediğimiz soyutluktan çok daha muğlak olan katil bile yoktu - sadece yankısı duyulmuş bir silah sesi, olaydan iki gün sonra altı kilometre uzaktaki bir ahırda yemliğin kapısını kırmaya çalışırken yakalanmış tuhaf, sıska, yarı yabani bir at vardı, koşumluydu, eyeri boştu, semerinde bir tabanca, eski temiz bir gömlek, taş gibi bir somun ekmek bulunmuştu. Evet, dahası: o yokken vardı; geri dönmüştü, ama yoktu; üç kadın bir çukura bir şey koyup üzerini kapamıştı ve adeta hiç var olmamıştı.

Şimdi bana neden orada kaldığımı soracaksın. Bilmiyorum, diyebilirdim, bir sürü basit bahane uy durabilirdim, hepsi yalan olurdu, ama inanılırdı: - yiyecek için kaldığımı söyleyebilirim, oysa yabani otları temizlesem kasabadaki evimde de buradaki gibi bir bahçe meydana getirebilirdim, komşular da cabası, sadakalarını kabul edebileceğim dostlar, zira muhtaç duruma düşmenin hayatımızdan şerefe ve gurura dair çeşitli hassas manialarıı kaldırmak gibi bir etkisi vardır; başımı sokacak bir yerim yoktu diyebilirim, ama şimdiki gibi kendime ait bir çatım vardı; ya da yalnız kalmamak için geldiğimi iddia edebilirim oysa evde en azından bana benzeyen, beni doğduğumdan beri, hatta düşünce yapıları da aynen büyüklerime benzediğinden belki doğmadan önce tanıyan komşularım vardı, öte yandan burada kan bağım olmasına rağmen anlamadığım, gözlemlerimin beni ikna ettiği şey doğruysa anlamak da istemediğim bir kadın, ayrıca bana ve sahip olduğum her şeye müthiş yabancı, sadece farklı ırktan (ki öyleydik), hatta farklı cinsiyetten (ki değildik) değil, farklı türdenmiş hissi veren bir diğer kadın vardı, günlerimizi birbirine uydurmak için kullanmaya mecbur olduğumuz çok basit kelimeler, düşünceden ya da maksattan hayvanlarla kuşların çıkardıkları sesler kadar bile nasibini almamıştı. Ama bütün bu bahaneleri saymıyorum. Orada kaldım ve Thomas Sutpen'in dönüşünü bekledim. Evet. Daha o zaman bile onunla nişanlanmak için beklediğimi söyleyeceksin (ya da düşüneceksin); hayır desem inanmayacaksın. Ama hayır diyorum. Onu tam da Judith'le Clytie'nin beklediği gibi bekledim: çünkü artık ondan başka bir şeyimiz yoktu, yaşamaya devam etmemizin, yemek yememizin, uyumamızın, uyanmamızın

ve tekrar kalkmamızın tek nedeni oydu: bize ihtiyacı olacağını bilmemizdi, bir an önce Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nden geri kalanları kurtarmaya ve onu eski haline getirmeye başlayacağını (onu iyi tanıyanlar olarak) bilmemizdi. Ona ihtiyaç duyacak değildik, duymuyorduk. (Bir an olsun evliliği düşünmemiştim, bir an olsun bana bakacağını, beni göreceğini düşünmemiştim, çünkü hiç bakmamıştı. Bana inanabilirsin, çünkü bunu ne zaman düşündüğümü vakti geldiğinde açıkça anlatacağım.) Hayır. Ona ihtiyacımız olmadığını anlamak için onunla bir gün bile geçirmemize gerek yoktu, Wash Jones orada yaşadığı ya da kaldığı müddetçe hiçbir erkeğe ihtiyacımız yoktu - ben neredeyse dört yıl boyunca babamı ve evini yaşatmıştım, Judith aynı şeyi burada yapmıştı, Clytie ise Jones'tan bile daha iyi (en azından daha çabuk) odun kesebilir, karık açabilirdi. - Üzücü bir gerçek, en üzücülerinden biri de şuydu: yürekle ruhun kendilerine ihtiyaç duyana ihtiyaç duymadıklarında hissettikleri o usandırıcı bezginlik. Hayır. Ona ihtiyacımız yoktu, kerhen bile, evi eski haline getirmek için duyduğu gözü dönmüş arzuya (eve getirdiği, daha atından inmeden adeta vücudundan saçtığı, ileriye yansıttığı o çılgınca kararlılığa) bile katılacak halimiz yoktu; bu ev uğruna merhameti, şefkati, sevgiyi ve bütün tatlı erdemleri feda etmişti - tabii bu erdemlere en başta sahip olmuşsa, eksikliklerini hissetmişse, başkalarından beklemişse. Evi eski haline getirmeyi bile istemiyorduk. Ne Judith ne de ben. Belki de bunun yapılabileceğine inanmadığımız için, ama sanırım başka sebepler de vardı: artık huzur denebilecek bir hissizlik içinde yaşıyorduk, tek bir çiçek sapını tek bir tomurcuğu hayal etmeyen, beslediği yaprakların uçarı nağmeli yalnızlığını kıskanmayan kör hissiz toprağın ta kendisi gibi.

Bu şekilde bekledik onu. Çıplak ve fakir bir manastırdaki üç rahibenin çalışkan, olaysız hayatını sürdürüyorduk: duvarlarımız sağlamdı, korunaklıydı, ama karnımızın doyup doymadığı duvarların umrunda değildi. Ve dostça yaşıyorduk, iki kadın bir zenci, üç zenci ya da üç beyaz, hatta üç kadın gibi bile değil, sadece hâlâ beslenme ihtiyacı duyan, ama bundan hiç zevk almayan üç yaratık gibi, uyku ihtiyaçları yorgunluğun ya da dinlenmenin hazzına karışmayan ve cinsiyetleri bademcik dediğimiz gelişmemiş solungaçlar gibi veya tırmanmak için gelişmiş başparmaklar gibi unutulmuş, körelmiş üç yaratık. Evin içinde yaşadığımız, kullandığımız bölümüne bakıyorduk; Thomas Sutpen'in döneceği odayı hazır tutuyorduk - bir koca olarak bıraktığı oda değildi bu, oğulsuz bir dul olarak döneceği odaydı, çocuk sahibi olma ve onları ithal mobilyalar arasında kristal

avizeler altında yetiştirme zahmetine ve masrafına girdiğine göre kuşkusuz arzulamış olduğu zürriyetten mahrum kalmıştı- sanki o yaz ikindisi merdivenleri koşarak çıkmamış, sonra da inmemiş gibi Henry'nin odasını da hazır tutuyorduk, yani

Judith'le Clytie tutuyorlardı; yediğimiz yiyecekleri kendi ellerimizle ekiyor, büyütüyor, topluyorduk, bahçeden gelen yiyeceği nasıl birlikte pişirip yiyorsak bahçeye de öyle bakıyorduk: aramızda yaş ya da renk açısından hiç fark yoktu, şu ateşi kimin yakacağı, şu tencereyi kimin karıştıracağı, şu otları kimin yolacağı, şu bir önlük dolusu mısırı yemek yapmak için kimin değirmene götüreceği, kimin başka işi yoksa, zamanı varsa ona göre belirleniyordu. Sanki birbirinin yerine geçebilen, birbirinden ayırt edilemez tek bir varlıktık, o bahçeyi canlı tutan, ip eğiren, giydiğimiz kumaşı dokuyan, cesaretimizi toplayıp, bir punduna getirip, hastalıkla yaptığımız o zorlu anlaşmayı sürdürebilmek ve garantilemek için bereketsiz şifalı otları arayan, bulan ve yaşatan, Jones'u mısırı işlesin, kışın bizi sıcak tutacak odunu kessin diye dürtükleyen tek bir varlık - üçümüz, üç kadın: birincisi ben, çok küçük yaşta koşulların eli-sıkı bir ev kadını olmaya, değil sebze çiçek yetiştirmeyi bile bilmeyen, yakıta ve ete bir tahta sandıkta ya da kiler rafında kendiliğinden bitiveren şeyler olarak bakan, ancak bir deniz feneri kayalığına yaraşır bir ev kadını olmaya sürüklediği ben; İkincisi Judith, koşulların (ne koşulu? bir asırlık özenli bir beslenmenin, belki kanla değil, Coldfield kanıyla bile değil, Thomas Sutpen'in amansız iradesinin kendine içinde yer açtığı bir gelenekle beslenmenin) yumuşak, yalıtılmış, yarasız koza safhalarından: önce gonca, sonra kur yapılan doğurgan kraliçe, sonra ihtiyarlığın dingin ve görmüş geçirmiş memnuniyetinin kuvvetli ve bonkör kadın-reisi safhalarından geçmek üzere yarattığı Judith - benim için birkaç yıllık cehalet, onun için on nesillik katı yasak olan şeyden malul Judith, yoksulluğun ilk şartı olan artırmak ve biriktirmek uğruna artırmak ve biriktirmek ilkesini öğrenememişti, (Clytie'den cesaret bularak) yiyebileceğimizin iki katını, alabileceğimizin üç katını pişiriyor ve önüne gelene veriyordu, çoktan başıboş askerlerle dolmaya başlamış bir memlekette durup yemek isteyen her yabancıyı doyuruyordu; bir de Clytie (ah o yok mu). Clytie, beceriksiz değildi, hem de hiç: sapkın anlaşılmaz aykırıydı: özgür, ama bir kez olsun kendine köle dememesine rağmen özgürlükten aciz, aldatıcı görünüşünün korkunun eline karşı uysallaştırdığı, tembel ve yalnız kurt ya da ayı gibi (evet vahşi: yarısı ehlileşmemiş zenci, yarısı Sutpen kanı:'ehlileşmemiş', 'vahşi'yle eş anlamlıysa 'Sutpen' de

ehlileştiren kamçının sessiz, gözünü kırpmayan kötülüğü) kimseye bağlı değil, buna bağlılık denebilirse, sadece kendi vahşiliğinin o ilk sabit ilkesine bağlı; - teninin rengiyle, Judith'le beni bu hale getiren o yenilgiyi temsil eden Clytie, onu olmak istemediği şey yapan yenilgiyi, oysa onu kurtarmak uğruna yapılan bu savaştan önceki halini de istemiyordu, sanki yeniden uzak durarak eskinin o tehditkâr beklentisini göstermek için bilhassa yapıyordu bunu.

Üç yabancıydık. Clytie'nin ne düşündüğünü bilmiyordum, birlikte yetiştirilip birlikte pişirilen yemekle beslenen, birlikte eğirilip dokunan kumaşla örtülen hayatı nasıl yaşadığını da. Ama zaten buna hazırdım, çünkü açıktan açığa, namusuyla düşmandık. Ama Judith'in bile ne düşündüğünü, ne hissettiğini bilmiyordum. Aynı odada uyuyorduk, üçümüz de (taşımak zorunda olduğumuz odunu idare etmekten başka sebepleri de vardı bunun. Güvende olmak için yapıyorduk. Önümüz kıştı ve askerler, birliklerinden ayrı düşenler, çoktan geri dönmeye başlamışlardı - hepsi serseri, hepsi zalim değildi, ama herşeylerini riske atmış ve kaybetmiş adamlardı, dayanılmaz acılar çekmişlerdi ve şimdi perişan bir memlekete geri dönüyorlardı, uygun adım giden adamla aynı adam değildi geri dönen -en kötüsü de savaşın ruhu, benliği uğrattığı feci erozyondu- onların yokluğunda tecavüze uğrayan sevgili karılarına ya da metreslerine sırf ümitsizlikten ve acıdan eziyet eden erkeklere dönüşmüşlerdi. Korkuyorduk. Onları besliyorduk; neyimiz varsa onlara veriyorduk, elimizden gelse yaralarını kendi üzerimize alır, onları yine sağlıklı kılardık. Ama onlardan korkuyorduk.), uyanıyorduk ve sırf hayatta olmanın, nefes almanın gerektirdiği sonsuz bıktırıcı işleri yerine getiriyorduk; yemekten sonra ateşin önünde otururduk, üçümüzün de kemikleriyle kasları dinlenemeyecekleri kadar yorgun olurdu, zayıflamış, yılmaz ruh ümitsizliği bile eski bir giysinin kolaycı unutkanlığına döndürürdü, konuşur dururduk, yüzlerce şeyi - günlük hayatımızın tekrarlanan, usandırıcı ıvır zıvırını, bir şey dışında binlerce şeyi. Ondan söz ederdik, Thomas Sutpen'den, Savaşın bittiğinden (hepimiz bunu görebiliyorduk), ne zaman döneceğinden, ne yapacağından: onun gelir gelmez girişeceğini bildiğimiz Herkül'e yaraşır işlerden, o eski amansızlığıyla istesek de istemesek de bizi de buna sürükleyeceğinden (evet bunu da biliyorduk); sükûnetle Henri'den konuşurduk -olmayan erkek için duyulan o sıradan faydasız güçsüz kadın endişesi- ne durumda, aç mı, açıkta mı, tıpkı babasından söz ettiğimiz gibi, sanki o silah sesinin, o koşan çılgın ayakların bir nokta koyduğu, sonra da

sildiği o zamanda, o ikindi hiç olmamış gibi yaşıyorduk. Ama Charles Bon'dan bir kez olsun söz etmedik. Sonbaharın sonlarına doğru Judith iki kez öğlen vakti ortalıktan kayboldu, sonra yemek zamanı sessiz ve sakin geri döndü. Nerede olduğunu sormadım, takip de etmedim, ama mezarın üzerindeki kuru yapraklarla, koyu kahverengi sedir döküntülerini temizlemeye gittiğini anladım, Clytie de anlamıştı - altına hiçbir şey gömmediğimiz o tümsek ağır ağır toprakla bir hizaya iniyordu. Hayır, silah sesi duyulmamıştı. O ses sadece bizimle bütün olmuşun, bütün olabilirdinin arasındaki kapının keskin ve nihai kapanma sesiydi - olaylar ırmağının geçmişe dönüşü engelleyecek şekilde kesilişi: ölçülemez zamanın içinde üç zayıf ama yılmaz kadının vücuda getirdiği sonsuza kadar kristalleşmiş bir an, kabul etmediğimiz, reddettiğimiz tamamlanmış gerçeğin hemen öncesinde, ağabeyin avını çalan, katilin mermisine bulduğu kurbanı elinden alan bir an. Yedi ay böyle yaşadık. Sonra ocak ayında bir öğleden sonra Thomas Sutpen eve döndü; önümüzdeki senenin yiyeceğini ekmek için bahçede hazırlık yaparken birimiz başını kaldırdı ve onun atıyla eve doğru ilerlediğini gördü. Sonra bir akşam ben onunla nişanlandım.

Sadece üç ayımı aldı. (Dikkat ediyor musun, ondan değil, kendimden söz ediyorum.) Evet, ben, sadece üç ay, ben ki yirmi yıl boyunca onu bir gulyabani olarak görmüştüm (görmek durumunda kalmıştım) çocukları korkutan bir masaldan fırlamış bir hayvan; ölmüş ablamın vücudundan husule getirdiği çocukların birbirlerini yok etmeye başladıklarını görmüştüm, yine de beni yirmi yıldır gören bu adam bir öğle vakti ilk olarak durup yüzüme baktığında, o ilk fırsatta, ıslıkla çağırılan bir köpek gibi ayağına koştum. Ah, kendimi haklı çıkartmaya uğraşmayacağım, kadınlar için yeterince geçerli bin tane aldatıcı sebep sayabilirdim (sayardım; şimdiye kadar saydım da kuşkusuz) kadınların muhtemel zenginlik ve mevkiye duydukları doğal, mantıksız arzudan (hatta umuttan) tut da kız kurularının her zaman hissettikleri (kuşkusuz sana anlatmışlardır) erkeksiz ölme korkusuna ya da intikam arzusuna varıncaya kadar. Hayır. Kendimi haklı çıkartmayacağım. Eve dönebilirdim ve dönmedim. Belki eve gitmem gerekirdi. Ama gitmedim. Judith'le Clytie'nin yaptığı gibi viran revağın önünde durup o sıska, bitkin atın üzerinde ilerleyişini seyrettim; sanki atın üzerinde oturmuyor, kendini bir serap gibi ileriye yansıtıyordu, sıska atın, eyerin, postalların, hissetmeyi unutmamış, ama dermansız kabuğu saran, donuk ve kopuk sırmalı, yaprak rengi, eprimiş ceketin ayak

uyduramadığı gözü dönmüş, dinamik, sabırsız bir kararlılık ondan önce inmişti attan,

'Merhaba kızım,’ deyip eğildiğinde ve bıyığım Judith'in alnına değdirdiğinde de üzerinde aynı kararlılık vardı; Judith kımıldamamıştı, kımıldamadı, katı, sakin ve hareketsiz bir yüzle öylece durdu, birbirlerine dört cümle söylediler, Clytie beni merdivenin başında durdurduğunda hissettiğim kabile kanının ahengiyle kuşatılmış basit net kelimelerden kurulu dört cümle: 'Henry yok mu?' 'Hayır. Burada değil.' 'Ya. Peki ya'----- 'Evet. Henry onu öldürdü.' sonra hıçkırıklar. Evet, bir kez olsun ağlamamış olan Judith, o öğleden sonra merdivenlerden indirdiği ve hiç değiştirmediği, tam koşumun orta yerinde o kapının önünde beni durduran o soğuk sakin yüz; evet, hıçkırıyordu, sanki yedi ayın bütün birikimi inanılmaz tek bir boşalımla her gözeneğinden aynı anda fışkırdı (o kımıldamadı, tek kasını kıpırdatmadı) sonra gözyaşları yok oldu, sanki Sutpen'in onu saran vahşi ve kuru halesi gözyaşlarını fışkırdıklarından daha hızlı kurutmuş gibi aniden kayboldu: ellerini Judith'in omuzlarından çekmeden Clytie'ye baktı ve ‘Ah, Clytie,' dedi sonra bana baktı - son görüşümden hatırladığım aynı yüz, sadece biraz süzülmüş, aynı amansız gözler, saçlara biraz kır düşmüş, üzerinde hiçbir hatırlama emaresi yok, ta ki Judith, 'Rosa. Rosa Teyze. Artık burada oturuyor,' diyene kadar.

Hepsi bu. Eve uzanan yoldan tekrar hayatlarımıza girdi ve o ani, inanılmaz gözyaşları dışında en ufak bir pürüz bırakmadı. Çünkü kendisi orada, bizim günlerimizi geçirdiğimiz evde değildi, orada durmamıştı. Kabuğu oradaydı, onun için hazır tuttuğumuz odayı kullanıyor, yetiştirdiğimiz ve hazırladığımız yemeği yiyordu, ama ne yatağın yumuşaklığını hissedebiliyor, ne de yemeklerin niteliğini veya tadını ayırt edebiliyordu. Evet. Orada değildi. Bizimle birlikte bir şeyler yiyordu; onunla konuşuyorduk, sorulara cevap veriyordu; geceleyin bizimle birlikte ateşin önünde oturuyor ve derin, büyülü, mutlak bir ataletten apansız sıyrılarak konuşmaya başlıyordu, ama bizimle, işitmeye muktedir altı kulak, üç zihinle değil, havayla, evin beklemedeki zalim çürüyen mevcudiyetiyle, ruhuyla konuşuyordu, kendi tabutunun duvarları içinde masalsı, ölçüsüz Camelot'larmı Carcassonne'larını yaratan bir delinin abartılı sözleriyle. Çiftlikte, Sutpen'in Yüzkilometrekaresi dediği dünya üzerindeki bu rastgele karede bulunmadığı söylenemezdi: kesinlikle söylenemezdi. Sadece odada değildi ve bunun nedeni de başka bir yerde bulunmak zorunda oluşuydu, bir

parçası her harap tarlayı, kırık çiti, yıkık barakayı, pamukhaneyi, ambar duvarını içinde barındırıyordu; her köşeye dağılmış ve çözülmüş benliğini, zamanın azlığı, o ürpertici gözü dönmüş atıl telaş ve daha ilk nefesini almış gibi acele etme zorunluluğu bir arada tutuyordu; etrafına bakmış, yaşlı olduğunu fark etmiş (elli dokuz yaşındaydı) ve kaygılanmıştı (korkmamış: kaygılanmıştı), yaşlılığın onu kuvvetten düşürüp yapmak istediği şeyleri yapmasına izin vermemesi değil, ölmeden önce bunları yapmaya vakit bulamamaktı onu kaygılandıran. Tahminlerimizde yanılmamıştık: evini ve çiftliğini eski haline olabildiğince benzetene kadar soluklanmak için bile durmayacaktı. Bu işi nasıl başaracağını bilmiyorduk, sanırım kendisi de. Nasıl bilsin ki, eve koca bir hiçle gelmişti, burada hiç bulmuştu, hiç bile denemeyecek bir dört yıl. Ama bu onu durdurmadı, yıldırmadı. İşin ucunda kaybetmek de olduğunu ama güçlü şaşmaz iradesinin bir anlık zaafının kesin yenilgi demek olacağını bilen bir kumarbazın soğuk uyanık hiddetiydi onunki: talih ırmakları ve salgıları tekrar akmaya başlayana kadar sadece kartları ya da zarı azimle yönlendirerek o muallaklığın kristalleşmesini engelleyen bir kumarbazın. Hiç durmadı, elli dokuzluk kemikleriyle kaslarını dinlendirmek için bir iki gün bile beklemedi -o bir iki gün boyunca bizden, ne yaptığımızdan olmasa da kendinden, geçmiş dört seneden söz edebilirdi (çünkü bize anlattıkları öyle azdı ki, savaş olmamış ya da başka bir gezegende olmuş, canını tehlikeye atmamış, etiyle kanıyla acısını çekmemiş sanılabilirdi)- zaferle felaket arasındaki kuş tüyü dengesini öfkeyle, inanamadan hikâye etmek (hayata dayanmayı mümkün kılan bu işi yapmak) acı ama malul olmamış yenilginin kendini tüketerek huzura, sükûna benzer bir şeye dönüşmesi için elzemdir, fakat Sutpen o doğal iyileşme süresini kullanmadı, karşısına dikildiği halde ona kıymamış olan yenilgiyi, hayatta kaldığı halde onunla yaşamaya tahammül edemeyen kendisi için dayanılmaz kılan bu işi yapmadı.

Onu nadiren görüyorduk. Şafak vaktinden hava kararana kadar, o, Jones ve bir yerlerden bulduğu, bir şekilde (belki o yabancı mimarın ücretini ödediği şekilde - kandırma, vaat, tehdit ve kaba kuvvetle) ücretini ödediği bir iki adam hiç görünmüyorlardı. Vurguncunun ne anlama geldiğini öğrenmeye başladığımız kıştı ve ahali -kadınlar- geceleri kapılarıyla pencerelerini kilitlemeye, birbirlerini zenci ayaklanması hikâyeleriyle korkutmaya başlamışlardı, mahvolmuş, dört yıllık nadasa bırakılmış, ihmal edilmiş toprak, erkekler ceplerinde tabancalarla her gün kasabalarda gizli yerlerde buluşurken yine boş yatıyordu. Sutpen onlara katılmadı; mart başlarında

bir gece bir temsilci heyetinin çamurları yararak nasıl geldiğini ve onu net bir evet ya da hayır demeye, onlarla mı onlara karşı mı, dost mu düşman mı olduğunu söylemeye nasıl zorladığını hatırlıyorum: o cevap vermeyi reddetti (ince amansız yüzünü ve normal ses tonunu hiç değiştirmeden), istedikleri meydan okumaysa bunu bulacaklarını söyledi, Güney'de herkes onun gibi davransa, kendi arazisini eski haline getirse, bütün toprakların ve Güney'in kendini kurtaracağını anlattı: onları odadan, evden dışarı çıkardı ve sözcüleri 'Bu savaş demek, Sutpen' diye ültimatom savururken lambayı başının üzerinde tutarak kapının ağzında kımıldamadan durdu ve 'Ben savaşa alışığım,' cevabını verdi. Ah evet, onu seyrettim, bu yaşlı adamın yalnız öfkesini seyrettim, önceki gibi sadece toprakla, inatçı ama ağır ağır ıslahı mümkün toprakla değil, değişmiş yeni zamanın külçe gibi ağırlığıyla da savaşıyordu tıpkı bir nehrin önüne çıplak elleri ve tek bir çakılla set çekmeye çalışır gibi: ve onu bir kere yarı yolda bırakmış (ne yarı yolda bırakması? ona ihanet etmiş: bu sefer de onu mahvedecek olan) bir ödülün sahte yanılsaması uğruna yapıyordu bunu; benzerliği ben de şimdi görüyorum: hızla dönen bir çemberin ölümcül rotası gibi yoldan çıkan acımasız gururunu, kibirli bir ihtişama duyduğu tutkuyu şimdi görüyorum, ama o zaman görmemiştim. Nasıl görebilirdim? yirmi yaşına bassam da hâlâ çocuktum, dünyanın canlı bir yankı gibi değil, ölü anlaşılmaz bir gölge gibi vurduğu o rahimvari koridorda yaşıyordum hâlâ, bir çocuğun sessiz ve korkusuz hayretiyle kadınlarla erkeklerin -babamın, ablamın, Thomas Sutpen'in, Judith'in, Henry'nin, Charles Bon un- şeref, ilke, evlilik, aşk, mahrumiyet, ölüm adı verilen serabımsı tuhaflıklarını izliyordum; çocuk değil, üçümüzden, Judith, Clytie ve benden oluşan, durağan kabuğu besleyip giydiren o üçlü ana-kadının bir parçasıydım, böylece çılgın boş yanılsamaya bir menfez ve faaliyet alanı yaratıyor, böylece kendi kendime 'Nihayet hayatımın bir değeri var, aklını yitirmiş bir çocuğun yıllanmış öfkesini korumak ve kollamak olsa bile' diyordum. Derken bir öğleden sonra (ahıra giden patikanın yanında, elimde çapa bahçede çalışıyordum) başımı kaldırdım ve bana baktığını gördüm. Beni yirmi yıldır görüyordu, ama ilk kez bana bakıyordu; ikindi vakti patikada durmuş bana bakıyordu. Dikkati çeken buydu: tam ikindi vakti, evin yakınlarında görünürlerde olmaması, kilometrelerce uzakta olması gerekirken, henüz elinden alma zahmetine girmedikleri Yüzkilometrekaresinin bir yerlerinde, (uzatmalı ve kesintisiz bir an boyunca muazzam bir gayretle o on kilometreye on kilometrelik kareyi bir arada tutarak, kucaklayarak, kuşatarak, felaketin

eşiğinde, son yenilgi olacağını bildiği şeyle kılını bile kıpırdatmadan, korkmadan yüzleşerek, zayıflayıp seyrelmeden, büyüyüp devleşerek) belki belli bir noktasında da değil, pek çok yerine dağılmış bir halde olması gerekirken patikada durmuş, sanki benimle karşılaştığı anda ahırla patika, güneşe çıkacağını bilmeden kendini dışarı attığı bir bataklıkmış gibi tuhaf ve ilginç bir yüz ifadesiyle bana bakıyordu - yüz aynı yüzdü: ifade aşk değildi; bunu iddia etmiyorum, sevecenlik ya da merhamet de değildi: sadece ani bir kamaşma, aydınlanmaydı; ne de olsa oğlunun cinayet işleyip ortadan kaybolduğunu öğrendiğinde 'Ah. - Eee Clytie,' demiş bir adamdı bu. Eve doğru yoluna devam etti. Ama aşk değildi: bunu iddia etmiyorum; kendime bahane bulmuyorum, haklı çıkmaya çalışmıyorum. Bana ihtiyaç duyduğunu, beni kullandığını söyleyebilirdim; ama şimdi neden isyan edeyim ki, beni daha fazla kullanmadı diye mi? ama öyle demedim; şimdi, bilmiyorum, diyebilirim ve doğrusu da bu. Çünkü bilmiyorum. Gitmişti; bunu da fark edemedim, çünkü iç organların nasıl bir metabolizması varsa ruhun da vardır, uzun zamanda oluşmuş birikimler onun içinde yanar, yırtıcı tenin bekâretini üretir, yaratır ve bozar; ah bir saniyede; - evet, olamazın, olmayacağın, asla'nın bütün o parolalaş- mış püskürmeleri tek bir kızıl saniyede sertçe silinir. O bir saniye benim için o andı, o zaman kaçabilirdim, ama kaçmadım, onun gittiğini fark etmiştim, ama ne zaman gözden kaybolduğunu hatırlamıyordum, nasıl bitirdiğimi anlamadan bütün bamya tarhını çapalamıştım, o gece artık alıştığımız hayal-bulutlarıyla kaplı kabukla yemeğe oturdum (yemek esnasında bana bakmadı; o zaman, Islah olmaz ten bizi nasıl kandırıyor, hayalimizi nasıl bir lağım-patlamasına sevk ediyor, diyebilirdim; ama demedim) sonra her zamanki gibi Judith'in odasında ateşin önünde otururken kapıda belirdi, bize baktı ve 'Judith, Clytie'yle ikiniz----' sustu, içeri girdi, sonra 'Yok, boşverin. Rosa için fark etmez, siz de duyabilirsiniz, çünkü zamanımız az, onu da çalışarak geçirmek zorundayız dedi, yanıma geldi, durdu ve elini başıma koydu ve (konuşurken neye baktığını bilmiyorum, sesinden bize ya da odadaki herhangi bir şeye bakmadığı belliydi) Ablan Ellen'a pek iyi bir koca olamadığımı düşünüyor olabilirsin. Elerhalde böyle düşünüyorsun. Artık daha yaşlıyım, hem bunu hesaba katmasan bile, en azından senin için bundan daha iyi bir koca olacağıma söz verebilirim,' dedi.

Bana yaptığı kur bundan ibaretti. Sebze bahçesindeki o bir anlık bakışma, kızının odasında başıma koyduğu eli; bir ferman, bir buyruk, konuşulması ve işitilmesi için değil, unutulmuş ve isimsiz bir anıtın alınlığındaki donuk

taşta okunması için sarf edilmiş (ve o şekilde söylenmiş) bir cümle gibi serinkanlı ve cafcaflı bir böbürlenme. Kendimi haklı çıkarmıyorum. Bahanem yok, acıma dilenmiyorum, ben ki 'Olur' cevabı vermedim, sorulmadığı için değil, cevap için bir boşluk, bir oyuk, bir aralık olmadığı için. Çünkü yaratabilirdim. İsteseydim zorla bir oyuk meydana getirebilirdim - uysal bir 'Evet'e uyacak bir oyuk değil, kör ümitsiz dişi bir silahın açtığı derin bir yara,'Hayır1 Hayır!' ve 'İmdat!' ve 'Beni kurtarın!' diye bağıran açık bir yara olurdu bu. Hayır, bahane yok, acıma yok, kımıldamadım bile, çocukluğumun gulyabani- sinin o sert ve unutkan elinin altında oturdum ve Judith'e bir şeyler söylediğini duydum, Judith'in ayak seslerini işittim, Judith'in elini gördüm, Judith'i değil - öksüz kalışını, çektiği zorlukları, aşkını yitirişini adeta bir gazeteden okur gibi okudum avucundan; aşındırıcı dokuma tezgâhının, baltanın, çapanın ve erkeklerin kullanması emredilmiş bütün aletlerin hâkim olduğu o dört zor kıraç yıl: ve o avucun içinde Sut- pen'in Ellen'a neredeyse otuz yıl önce kilisede taktığı yüzük duruyordu. Evet, benzerlik, aykırılık ve delilik. Öylece oturdum ve bu sefer de yüzüğü benim parmağıma takışını seyretmedim, hissettim (artık o da oturuyordu, Clytie'nin sandalyesinde, Clytie şöminenin yanında, ateşin aydınlığının hemen dışında duruyordu) ve sesini dinledim, herhalde tıpkı Ellenin otuz yıl önce kendi ruhunun nisanında dinlediği gibi: benden, aşktan ya da evlilikten, hatta kendisinden bile söz etmiyordu; onu dinleyen aklı başında bir faniye yöneltmemişti konuşmasını, sözleri deli saçması da değildi, meydan okuduğu kaderin karanlık güçlerine hitap ediyordu o vahşi ihtişamlı rüyadan, Ellenin ilk duyduğu zamankinden daha gerçek olmayan (asla da olamayacak) eksiksiz bir Sutpen'in Yüzkilometrekaresi rüyasından söz ediyordu, sanki o yüzüğü canlı bir parmağa iade etmekle zamanı yirmi yıl geri döndürmüş, durdurmuş, dondurmuştu. Evet. Orada oturmuş sesini dinlerken kendi kendime şöyle dedim, 'Delirmiş. Bu evliliğin bu gece yapılmasını buyuracak, töreni de hem damat, hem rahip olarak kendisi yerine getirecek; elinde tuttuğu başucu mumuyla evliliği çılgınca kutsayacak: ben de deliyim, çünkü razı olacağım, boyun eğeceğim; ona cesaret vereceğim, kendimi tehlikeye atacağım.' Hayır, bahane uydurmuyorum, merhamet dilenmiyorum. O gece kurtulmuşsam (ki kurtuldum; kendimi daha sonra, daha serinkanlılıkla feda edecektim, şaşkın arsız hain tenin bütün bahanelerinden kurtulduğumda) benim suçum, benim kararım değildi, çünkü yüzüğü taktıktan sonra bana hiç bakmadı, yani sadece o ikindiden önceki yirmi yıl boyunca baktığı gibi baktı, sanki o an

için delilere has bir aklıselime kavuşmuştu, tıpkı aklı başında insanların onlara aklı başında olduklarını hatırlatan kısa delilik nöbetleri geçirmesi gibi. Hepsi bu da değil. Üç aydır beni her gün görmüş, ama bana hiç bakmamıştı, zira kendisi için olmasa bile en azından içinde yaşadığı çılgınca rüya için sağlanan kıt rahatlığa duyduğu, dışarı vurulmayan huysuz erkek minnettarlığına maruz kalan üçlünün bir parçasıydım sadece. Ama onu takip eden iki ay boyunca beni görmedi bile. Belki sebebi açıktı: çok meşguldü; artık nişanlanma işini hallettiğine göre (tabii istediği buysa) beni görmesine gerek yoktu. Belli ki yoktu: düğün için bir gün bile belirlenmemişti. Sanki o ikindi hiç olmamıştı, öyle bir olay meydana gelmemişti. Evde olmasam da olurdu. Daha da kötüsü: kendi evime gidebilirdim, eve dönebilirdim, beni özlemezdi bile. Ben (benden her ne istediyse - varlığım değil, mevcudiyetim: sadece yaşıyor oluşum, Rosa Coldfield ya da kendisiyle kan bağı olmayan herhangi genç bir kadından istediği neyse, onun için neyi temsil ediyorsa oydum - çünkü hakkını vereyim: yapmamı istediği şeyi bana sorduğu ana kadar hiç düşünmemişti, çünkü bunu sormak için iki ay bekleyeceğini sanmıyorum, hatta iki gün bile beklemezdi) - benim mevcudiyetim onun için sadece hiçbir kılavuzu -ümidi, ışığı: yenilgiyi asla kabul etmemek haricinde hiçbir şeyi- olmaksızın bataklıkta mücadele etmiş, sonunda aniden sert toprağa, güneşe ve temiz havaya çıkmış adam için kara balçığın, birbirine geçmiş sarmaşıkların yokluğu neyse o demekti - tabii onun için güneş diye bir şey olsaydı, herhangi biri ya da bir şey deliliğin beyaz aydınlığıyla rekabet edebilseydi. Evet, deliydi ama o kadar değil. Çünkü kötülükte elverişli bir yan vardır: hırsızlığın, yalanın, hatta cinayetin erdemden daha işlek kuralları vardır; neden deliliğin de olmasın? Eğer deli idiyse, delilik onu zorlayan rüyadaydı, yöntemlerinde değil: Jöne s gibi adamları zor şartlarda çalışmaya ikna eden, onlarla pazarlık eden biri deli olamazdı; bir zamanlar dostu olmasa bile tanıdığı olan adamların yenilgi yarasının iltihabını akıtmak için büründüğü cüppelerden, kukuletalardan, geceleyin dörtnala giden atlardan uzak duran biri deli olamazdı; ona mümkün olan en düşük bedelle karısı olabilecek yegâne kadını, lıem de başarısını garantileyecek yegâne yöntemle kazandıran plan ya da taktik bir delinin olamazdı; - deli değildi, hayır: zira delilikte hatta iblislikte, şeytanı bile kendi marifetinden dehşete düşüren, Tanrı'nın acımayla bakmasına neden olan bir şeyler vardır - bir kıvılcım, bir kırıntı, o mafsallı eti, konuşmayı görmeyi tat almayı ve insanoğlu dediğimiz varlığı kurtaran, kefaretini ödeyen bir şey. Neyse. Ben

sana ne yaptığını anlatacağım ve hakemliği sana bırakacağım. (Daha doğrusu anlatmaya çalışacağım, çünkü öyle şeyler vardır ki üç kelime onları anlatmak için çok fazladır, üç bin kelime çok az, bu da öyle bir şey. Anlatılabilir; o kelimeleri söyleyebilirim, o küstah terbiyesiz müstehcen ve çirkin kelimeleri tıpkı onun söylediği gibi yineleyebilirim ve sana sadece ne demek istediğini kavradığımda kapıldığım aynı korkunç, aşağılanmış inanmazlığı miras bırakabilirim; ya da üç bin kelime edip sana sadece neredeyse elli yıldır kendim söyleyip kendim duyduğum o Neden? Neden? ve Neden?i bırakabilirim.) Ama hakemliği sana bırakacağım ve haklı olup olmadığıma sen karar vereceksin.

Görüyorsun ya, o güneş bendim, daha doğrusu öyle olduğumu düşünüyordum, delilikte o kutsal kıvılcımın, kırıntının bulunduğuna inanıyordum, deliliğin kendisi korku ya da acımaya dair tek kelime bilmese bile. Çocukluğumun gulyabanisi vardı karşımda, ben doğmadan önce tek ablamı kasvetli gulyabani-ülkesine kaçırmış ve ondan iki hayalet çocuk sahibi olmuştu, onlarla yakınlaşmaya teşvik edilmemiş, kendim de istememiştim sanki geç-doğmuşluğumun getirdiği yalnızlık o ölümcül dolaşıklığı önceden hissetmemi sağlamış, daha cinayet lafını öğrenmeden beni o feci çapraşık doruğa karşı uyarmıştı -sonra bunları bağışladım; bir sancak altında at koşturmuş ve (iblis olsa da olmasa da) cesurca acı çekmiş bir figür vardı- bağışlamaktan da fazlasını yaptım: onu yok ettim, çünkü o gulyabaninin içinde barındığı vücut, kan, bellek beş yıl sonra geri döndü ve elini uzatıp bana 'Gel,' dedi tıpkı köpek çağırır gibi ve ben gittim. Evet, hatta geride neyi, kimi (ben hariç: bu da başka bir kanıt değil mi?) bıraktığını ve neye, kime döndüğünü tamı tamına hatırlayan, doğru ismi ve anıları taşıyan o vücut, o yüz: ama gulyabani değil; doğru zorba, ama fani kusurlu, korkudan çok acıma uyandıran bir zorba: ama gulyabani değil, çünkü o ölmüştü, yok olmuştu, belki çocukluğumdan hatırladığım (ya da unuttuğum) yalnızlığın ıssız sarp zirvelerinde alevler ve kükürt kokuları arasında yanıp kül olmuştu - o güneş bendim, (Judith'in odasındaki o geceden sonra) beni yok saymadığına inanmıştım, sadece kafası bulanık ve tepkisizdi, tıpkı bataklıktan kurtulmuş hacı gibi toprağı hissediyor, güneşin ve ışığın yeniden tadına varıyordu, ama ikisinin de farkında değildi, tek bildiği balçığın ve karanlığın yokluğuydu - akrabalık taşımayan kanda, o solgun adla aşk tabir ettiğimiz bir sihir olduğuna inanıyordum, Judith'le Clytie gölgelerini düşürmeseler onun için güneş olabilirdim (en gençleri ve zayıfları olsam bile); evet, orada en genç bendim, yine de ölçülmemiş

ölçülemez bir ihtiyarlıktan güç alıyordum, zira içlerinde sadece ben, 'Ey zalim adam yaşlı adam, senin rüyana uyabilecek bir ağırlığım yok, ama çılgınlığın için bol bol alan verebilirim,' diyebiliyordum. Sonra bir ikindi - mukadderat: ikindi, ikindi, hep ikindi: fark ettin mi? umudun ve aşkın ölümü, gururun ve ilkelerin ölümü, sonra her şeyin ölümü bir tek kırk üç yıl süren o aşağılanmış, korkunç inanmazlık hariç- eve döndü ve bana seslendi, ben aşağı inene kadar arka balkonda bağırdı durdu; bu işi yapmayı son ana kadar aklına getirmediğini sana söylemiştim, bunu düşündüğünde bulunduğu yerden eve gelene kadar geçen o uzatmalı ana kadar hiç aklına getirmemişti: bu olay da bir başkasıyla çakışıyor: yüzkilometrekaresinin ne kadarını elinde tutabileceğini ve kurtarabileceğini, ölüm döşeğinde ne kadarına benim arazim diyebileceğini en nihayet anladığı gündü, artık başına ne gelirse gelsin en azından Sut- pen'in Yüzkilometrekaresi'nin kabuğunu muhafaza edebilecekti, adını Sutpen'in Birkilometrekaresi olarak değiştirmek daha isabetli olsa bile - ben aşağı inene kadar haykırdı durdu. Atını bağlayacak kadar bile bekleyememişti; yuları elinde bekliyordu (bu sefer elini başıma koymadı) ve o küfürlü aşağılayıcı sözleri tıpkı Jöne s ya da başka bir adama dişi bir köpek, inek ya da at hakkındaki fikrini sorar gibi söyledi.

Sana eve nasıl döndüğümü anlatmış olmalılar. Evet, biliyorum: 'Rosie Coldfield, adamı kaçırdı, karalar bağladı; kırk yılın başı bir adam yakaladı, tutamadı' - Evet, biliyorum (hem de nazik; çok nazik olacaklardır): Rosa Coldfield, kara kuru hınçlı yetim köy çırpısı, en nihayet sağ salim nişanlanmış, artık kasabada olmayacak neyse ki; sana anlatmış olmalılar: Ölene kadar orada oturmak niyetiyle nasıl çiftliğe gittiğimi; yeğenimin cinayetini, ablamın doğurmakla lanetlediği çocuklardan en azından birini kurtarmam ricasını, son arzusunu yerine getirmem için Tanrı'nın gönderdiği açık bir işaret olarak değerlendirdim ama, bir mermi de şarapnel de geçirmeyeceği, mutlaka geri döneceği baştan beri belli olan o iblis geldiğinde evde bulunmak başka bir şeydi; onu bekliyordum, çünkü hâlâ gençtim (bir sancağın altında umutlarımı otlara gömmemiştim) ve delikanlıların çoğunun öldüğü, yaşayanların da ya yaşlı ya evli ya da âşık olamayacak kadar yorgun olduğu bir yerde ve zamanda evlenme çağına gelmiştim; o benim en iyi, benim tek şan- simdi: en mamur, hatta savaşsız günlerde bile şansımın pek az olacağı bir ortamda yaşıyordum, zira sadece Güneyli bir hanımefendi değildim, mütevazı mazim ve hayat tarzımdan başka bir şeyim yoktu, zengin bir çiftçinin kızı olsam hemen hemen her

istediğimle evlenebilirdim, ama sadece küçük bir bakkalın kızı olduğum için kimseden bir buket çiçek beklentim bile yoktu, bu yüzden de nihayetinde babamın yanında çalışan sıradan bir çırakla evlenmeye mahkûmdum; - Evet, sana söylemişlerdir: gençti demişlerdir, dört yıl süren o gece boyunca ümitlerini gömdü hep, siperlikli uyumak bilmez bir mumun yanında eski bir hesap defterinin sayfalarının arkasına acı, haksızlık ve keder mirasını, Savaşı mumyaladı, soluduğu havadaki ihtirasın, nefretin, öldürmenin gizli zehirli ifrazatını mürekkeple mumyaladı; - bir asker kaçağının bir iblise, bir zorbaya yüz sürmüş kızı demişlerdir: bu yüzden de babasından nefret etmekte haklı olduğunu, zira babası o tavan arasında ölmese yiyecek, korunma ve barınak uğruna o çiftliğe gitmeyeceğini ve yaşamını sürdürmek, üşümemek için o iblisin yemeğine, giysisine (yetiştirilmesine ve dokunmasına yardım etse bile) muhtaç olmayacağını, en kaba adalet talebiyle namusunun izin verdiği ölçüde aldıklarının bedelini ödemesinin istenmeyeceğini, onunla nişanlanmayacağını, nişanlanmayınca da kırk üç senedir yaptığı gibi bütün gece kendi kendine Neden? Neden? Neden? diye sorarak yatmak zorunda kalmayacağını söylemişlerdir: sanki daha çocukken bile içgüdüsel olarak babasından nefret etmekte haklıydı ve bu kırk üç yıllık dayanılmaz, iktidarsız öfke, ona hayat verenden nefret etmesinin, incelikli ironik ve kısır intikamıydı. - Evet, ablası ona en azından sığınacak bir yer, bir akraba miras bırakmasa kasabaya yük olacak Rosa Coldfield en sonunda nişanlandı: şimdi Rosa Coldfield adamı kaçırdı, karalar bağladı; bir adam buldu, ama onu tutamadı; haklı olan, sadece haklı olan Rosa Coldfield, oysa hatalı olan bir erkeğe bunu kabul ettirmeye kalkışmaktansa hatayı kendisi üstlenmesi gereken kadınlar için haklılık yeterli değildir. İşte bu yüzden onu bağışlayamıyor: hakaret ettiği, hatta aldattığı için değil, öldüğü için. Ah evet, biliyorum, biliyorum: İki ay sonra eşyalarım toplayıp (yani şalını ve şapkasını tekrar giyip) kasabaya geri döndüğünü nasıl öğrendiklerini biliyorum, ölmüş annesiyle babasının olmadığı o evde bir başına yaşamak için nasıl döndüğünü, arada sırada Judith gelip Sutpen'in Yüz- kilometrekaresi'nde ne yemek varsa getiriyordu ve sadece korkunç mecburiyet, vahşi anlaşılmaz etin inatçı yaşama isteği bu yiyecekleri kabul etmesini sağlıyordu (Bayan Coldfield'in). Gerçekten de korkunçtu: çünkü artık kasaba - yoldan geçen çiftçiler, beyaz mutfaklarında çalışmaya giden zenci hizmetkârlar - onu güneş doğmadan önce bahçe çitleri arasından uzanarak sebze toplarken görüyorlardı, bahçıvanlıkta acemilik dönemini bitirip tam olarak nasıl sebze yetiştirileceğini öğrenmiş

olsaydı bile kendi bahçesi, ekecek tohumu, işleyecek aleti olmadığından bitki yetiştiremezdi, zaten asla teslim olmamış biri olarak her şey elverişli olsaydı bile sebze yetiştirmezdi; bahçe çitlerinden uzanıp sebze topluyordu, oysa istese onu bahçeye buyur ederlerdi, hatta sebzeleri bile kendileri toplayıp ona gönderirlerdi, zira gerek Yargıç Benbom, gerek başkaları geceleyin kapısının önüne sepet içinde erzak bırakabilirlerdi, ama onlara izin vermiyordu, çitten içeri uzanıp sebzeleri kendine çekmek için bir çubuk bile kullanmıyordu, eşkıyalığının sınırı sadece kol mesafesiydi ki bunu asla aşmazdı, onu kasabalı uyanmadan hırsızlığa çıkmaya sevk eden sadece görülmeme kaygısı değildi, çünkü bir zencisi olsa güpegündüz yağmaya gönderebilirdi, hiç dert etmezdi tıpkı hakkında şiir yazdığı süvarilerin adamlarını yağmaya göndermeleri gibi. - Evet, Rosie Coldfield adamı kaçırdı, karalar bağladı; bir yavuklu buldu, elinde tutamadı; (ah evet, sana öyle söyleyecekler) bir yavuklu buldu ve hakarete uğradı, duyulmuş bağışlanmamış bir söz, sarf edildiği için değil, kendisi hakkında düşünülebildiği için bağışlanmamış, öyle ki ilk duyduğunda bu sözün belki bir gün, bir hafta, hatta bir aydır Sutpen'in kafasında olduğu bir şimşek gibi beyninde çakmış, her gün ona kafasında bu fikirle bakıyormuş da haberi yokmuş. Ama onu affettim. Sana öyle anlatmazlar, ama affettim. Neden etmeyecektim ki? Affedecek bir şeyim yoktu zaten; onu kaybetmedim, çünkü hiç benim olmadı: bir parça kokuşmuş çamur hayatıma girdi, daha önce hiç duymadığım ve bir daha asla duymayacağım bir şeyi bana söyledi, sonra çıkıp gitti; hepsi bu. Hiç benim olmadı; hele bu sözün aklına gelen o lağım manasıyla, belki benim de kastettiğimi düşündüğün (ki yanılıyorsun) o manayla hiç. Onun bir önemi yoktu. Hakaretin özü bile değildi. Demek istediğim, o bu dünyada hiç kimsenin, hiçbir şeyin olmamıştı, asla da olmayacaktı, Ellen'ın bile, Jones'un torununun bile. Çünkü bu dünyada kendini gerçekleştirememişti. Yürüyen bir gölgeydi. Korkunç bir iblis lambasının yer kabuğunun altından yukarıya yansıttığı, ışıktan-körleşmiş yarasavari bir imgesiydi, kendi işkencesinin, dolayısıyla aslının yozlaşmış, ters bir görüntüsüydü; uçurumlar dibindeki kaotik karanlıktan, sonsuz uçurumsu karanlığa (nasıl bir merhale kaydettiğine dikkat ettin mi?) çıkan yörüngesini tamamlıyordu, onu tutacağına, kurtaracağına, bırakmayacağına inandığı şeye kibirli maddesiz elleriyle sıkı sıkı sarılmıştı - Ellen (dikkat ediyor musun?), ben, sonra da Wash Jones'un tek çocuğunun babasız kızı, Memphis'te bir genelevde öldüğünü duydum - en sonunda (huzur ve sükûnla olmasa bile) paslı bir tırpanın tek darbesiyle o sarıldığı

şeyden kopacaktı. Bunu da birinden duydum, biri bana yetiştirdi, ama bu sefer Jones değil, yolunu değiştirip bana öldüğünü söyleme nezaketinde bulunan biri. 'Öldü mü?' diye bağırdım. 'Öldün mü? Sen? Yalan söylüyorsun; ölmedin; cennet seni alamaz, cehennem almaya cesaret edemez!' Ama Quentin dinlemiyordu, çünkü onun da geçemediği bir şey vardı - o kapı; dışarıdaki merdivenden gelen ayak sesleri o silah sesinin bir devamı adeta, iki kadın, biri zenci, öteki (un bulunursa çuvaldan, bulunmazsa perdeden yapılan) iç çamaşırlarıyla oturan beyaz kız işlerini bırakıp kapıya bakıyorlar, eski buruşuk satenle dantelin yatağın üzerine dikkatle serilmiş, sararmış krem rengi yığınını beyaz kız hızla üzerine çekiyor ve kapı kırılırcasma açılıp ağabeyi karşısında belirince öylece tutuyor, ağabeyi şapkasız, kasaturayla kesilmiş saçları darmadağın, yüzü sıska bitkin tıraşsız, gri ceketi yırtılmış, rengi solmuş, tabanca hâlâ elinde aşağı sarkıyor: ikisi, ağabeyle kardeş, cinsiyetlerinin değişikliği, ortak kanlarını korkunç, adeta dayanılmaz bir aynılığa bilemiş gibi tekinsiz bir benzerlikteler, tokat gibi kısa açık kesik cümlelerle konuşuyorlar, göğüs göğüse durmuş birbirlerine vuruyorlarmış gibi, ikisi de darbelere karşı kendini korumaya teşebbüs etmiyor:

Artık onunla evlenemezsin.

Neden evlenemezmişim?

Çünkü öldü.

Öldü mü?

Evet. Onu öldürdüm.

Bunu geçemiyordu (Quentin). Kadını dinlemiyordu bile; "Han'fendi? Duymadım. Ne demiştiniz?"

"O evde bir şey var."

"O evde mi? Clytie var ya. O burada "

"Hayır, içinde yaşayan bir şey. içinde gizli. Dört yıldır orada, o evde gizlice yaşıyor."

6

Shreve'in paltosunun kolunda kar vardı, soğuktan kızarmış yanmış eldivensiz sarışın iri eli bir an kayboldu. Sonra masaya, Quentin'in önüne uzun bir zarf bıraktı, mürekkebi dağılmış tanıdık Jefferson 10 Ocak 1910 Miss mührü içinde babasının düzgün eğik yazısıyla Sevgili oğlum, babasının el yazısı Cambridge'de aydınlatılmış yabancı bir masanın üzerine konulabilsin diye Harvard'a girme hazırlıkları yaptığı o durgun tozlu yazdan çıkagelmiş; o durgun alacakaranlık yazı -morsalkım, puro kokusu, ateşböcekleri- Mississippi'den eksile eksile yol alıp bu yabancı çivi gibi New England karı üzerinden geçerek bu yabancı odaya ulaşmış:

Sevgili oğlum,

Bayan Rosa Coldfield dün toprağa verildi. Yaklaşık iki hafta komada kaldıktan sonra, iki gün önce bilincini tekrar kazanamadan ve söylenenlere bakılırsa acı çekmeden öldü, bilmem bundan neyi kastediyorlar, çünkü bana göre acısız ölüm, zihni aniden hazırlıksız yakalayan, deyim yerindeyse arkadan vurandır zira ölüm, ölenin yakınlan için kısa ve tuhaf bir duygusal durumun ötesinde bir şeyse ölen için de öyle olmalı; bir çocuk ya da bir budalanın zekâ seviyesi üzerindeki herhangi bir zihin için, uzun bir hayret ve korku devresinde dönüşsüz ve püskürtülemez bir son olarak görmeyi öğrendiğimiz ölümle ağır ağır, aşama aşama yüzleşmekten daha acı verici bir şey bilmem var mıdır? Kırk üç yıl boyunca can yoldaşı, ekmek ve ateş olmuş inatçı, inanılmaz bir hakaretten sonsuza kadar kurtulmak insana bir rahatlık verir mi ya da acısını dindirir mi onu da bilmiyorum-

-kendisiyle birlikte o eylül akşamını da getirmişti (ve çok geçmeden Quentin, "Hayır Rosa Teyze, kuzen Rosa ya da Rosa Amca değil. Bayan Rosa. Bayan Rosa Coldfield, 1866'nın yazında hakarete uğrayarak genç yaşta ölen yaşlı bir hanım," deme ihtiyacını hissetmiş, buna mecbur kalmıştı; sonra Shreve, "Yani akraban değildi, bir akrabalığınız yoktu, senin akraban olmayan Güneyli bir Bayard ya da Guinevere var öyle mi? Peki ne uğruna öldü?" eylül'den beri Shreve'in, hatta herkesin ona: Güney'i anlat. Orası nasıl. Orada ne yaparlar. Neden orada yaşarlar. Neden yaşarlar, diye ilk soruşu değil) - o eylül akşamı Bay Compson sonunda konuşmayı kestiğinde, (Quentin) sonunda babasının konuşmasından dışarı adım atabildi, çünkü artık gitme zamanıydı, her şeyi duyduğundan değil, hiçbir

şeyi dinlemediğinden, zira hâlâ geçmeyi başaramadığı bir şey vardı: o kapı, o sıska trajik dramatik kendini-hipnotize-etmiş genç yüz, bir üniversite oyunundaki trajedi oyuncusu gibi, perdenin inmesiyle transtan uyanan ve diğer bütün oyuncuların terk ettiği tozlu sahnede sendeleyen bir Hamlet, son başlangıç, giyemeyeceği hatta bitiremeyeceği gelinliğinin ardından ona bakan kardeşi, yirmi, daha doğrusu çoğu iki üç kere tekrar edilen, bu yüzden de esasen on sözcükten ibaret olan on iki kelimeyle vuruşan iki kardeş. Ve onun (Bayan Coldfield'in) üzerinde şah vardı, tam da Quentin'in tahmin ettiği gibi, ve bonesi (bir zamanlar siyah olan, ama şimdi eski tavuskuşu tüylerinin o korkunç sessiz metalik yeşiline dönüşmüş bone) ve neredeyse bir hah torbası kadar büyük siyah çanta, içinde evin bütün anahtarları: mutfak dolabı, gardrop, kapı anahtarları, bazısı eve kilitlenen bir çocuğun bir saç tokası ya da bir parça sakızla kolayca açabileceği kilitlerin içinde bile dönmüyordu, bazısı açmak için yapıldıkları kilitlere uymuyordu bile, tıpkı yerinden ettikleri ve soludukları hava ve ağırlıklarını taşıyan unutkan bağlayıcı toprak dışında artık ortak hiçbir şeyleri, yapacak ya da konuşacak hiçbir şeyleri kalmamış yaşlı çiftler gibi; - o akşam mehtapsız eylül tozunda şişman kısrağın arkasında katedilen on beş kilometre, ağaçlardan bekleneceği üzre yükselip yukarılara uzanmayan, devasa kümes hayvanları gibi yere çömelen ağaçlar, altmış günün tozundan ağırlaşmış, yaprakları nefes nefese kalmış kümes hayvanlarının tüyleri gibi karışık ve dağınıktı, yol kenarındaki çalılar sıcaktan sertleşen toza bulanmışlardı ve atla arabanın kaldırdığı toz bulutunun içinden bakınca, sıvının oksijensiz ilk prensibine dönüşerek saflaşmış bayat cansız bir volkanik suyun içinde narin, kaskatı ve hareketsiz mutlak düşey boyunca yukarı uzanan yığınlar gibi görünüyorlardı, arabanın içinde ilerlediği toz bulutu dağılmıyordu, çünkü ne rüzgâr kaldırmıştı onu, ne de hava yukarıda tutuyordu, uykudan uyandırılmış, atla arabanın her bir santimetre küpüne tozun bir santimetre küpü denk gelecek şekilde, aniden ve sonsuza kadar etraflarında cisimleşmişti, düz siyah, hoyratça ve kesif yıldıza bulanmış gecenin ağaç dallarıyla bölünen manzarası altında gezgin toz bulutu ilerliyordu, onları tam olarak tehditle olmasa bile, ikazla, tatlı, adeta dostça bir ikazla kuşatıyordu, İsterseniz gelin. Ama oraya önce ben gideceğim; sizden önce varıp birikeceğim, toynaklarla tekerleklerin altından usulca yukarı süzüleceğim, öyle ki yönünüzü bulamayacaksınız, sadece zararsız ve nüfuz edilmez gecenin bir platosuna ya da panoramasına çıkacaksınız ve geri dönmekten başka çareniz kalmayacak, bu yüzden de gitmemenizi,

şimdiden geri dönmenizi, olacaklara boyun eğmenizi tavsiye ederim; o (Quentin) buna razı, arabada keten şemsiyesini sıkı sıkı tutan oyuncak-bebek ebatlarındaki amansız yaşlı kadının yanında oturuyor, sıcakta damıtılmış yaşlı kadın teninin, şalın eski kıvrımları arasından süzülen sıcakta damıtılmış kâfurunun kokusunu alıyor, kanıyla derisiyle kendini tam bir elektrik ampulü gibi hissediyor, çünkü araba onu serinletecek kadar hava akımı yaratmamış, kendi içinde derisini terletecek kadar hareket yaratmamış, Yüce Tanrım, o adamı ya da o şeyi bulmayalım lütfen, o adamı ya da şeyi bulmaya çalışmayalım, o adamı ya da şeyi rahatsız etme tehlikesine atılmayalım, diye düşünüyor: (sonra yeniden Shre- ve, "Dur, Dur. Bu yaşlı kızın, Rosa Teyze'nin-----"

"Bayan Rosa," dedi Quentin.

"Tamam tamam.-------bu yaşlı hanımın, Rosa Teyze'nin-----"

"Sana Bayan Rosa diyorum."

"Tamam tamam tamam.------bu yaşlı -----Rosa Tey-------tamam tamam tamam tamam.------oraya hiç gitmediğini, kırk üç yıl boyunca o eve adımını atmadığını söylüyorsun, yine de sadece orada birinin yaşadığını söylemekle kalmıyor, bir de kendine inanacak, haklı olup olmadığını görmek için gece yarısı arabayla on beş kilometrelik yola götürecek birini buluyor öyle mi?"

"Evet," dedi Quentin.

"Bu yaşlı hanım fazlaca kalabalık kabir misali bir evde büyümüş, tek derdi meşgalesi babasından, halasından, ablasının kocasından huzur ve güven içinde nefret etmek ve sadece kendilerine değil, cümle âleme onun haklı olduğunu kanıtlamalarını beklemekmiş: nitekim bir gece halası yağmur borusundan bir at tüccarına kaçınca halası konusunda haklı olduğu meydana çıkmış, o iş hallolmuş: sonra babası Asi ordusuna alınmamak için kendini tavan arasına kilitleyip orada açlıktan ölmüş, böylece bu iş de hallolmuş, tek pürüz kızının haklı olduğunu kendine itiraf etme zamanı geldiğinde konuşabilecek hali ya da bunu anlatabileceği birisinin olmaması: yine de babası konusunda haklı çıkmıştı, zira babası General Lee ve Jeff Davis'i çıldırtmasa kendini içeriye çivileyip ölmek zorunda kalmazdı, ölmeseydi kızını yetim, beş parasız, berbat vaziyette bırakmaz, bu öldürücü hakaretle karşılaşacak duruma düşürmezdi: kayınbiraderi konusunda da haklı çıkmıştı, çünkü iblisin teki olmasaydı çocuklarını ondan korumak

gerekmez, kendisi bu amaç uğruna oraya gitmek zorunda kalmaz ve moruğun ihanetine uğramazdı, kendisinde cisimleşmiş Cassandra'ya dul bir Agamemnon bulmak dururken hevesli ama deneyimsiz Thisbe'ye yaşlı, eklemleri tutulmuş bir Pyramus bulmazdı ve bu Pyramus ona bu teklifsiz nisanın bütün iblisliğiyle yanaşıp şöyle numunelik bir deneme dölü vermelerini, oğlan olursa evlenebileceklerini söylemezdi; o dehşetin ve hakaretin nihai infilakıyla kasabaya savrulmaz, şafak sökmeden bahçe çitleri arkasından çaldığı mazı ve pelin otlarını yemeye muhtaç olmazdı: yani bu iş hallolmamıştı, sonsuza kadar da olmayacaktı, çünkü yerini alan kadın olanları anlatmasına engeldi, mesele adamın şöyle bir etrafına bakıp bir gün bile kaybetmeden yerine birini bulması değil, halefinin o kız olmasıydı, bir iblis tarafından bile olsa kendisiyle aynı mevkiye layık görülmüştü halefi, reddetmek durumunda kaldığı aynı mevkiye; bu iş hallolmamıştı, zira adamın hatalı olduğunu kabul edeceği an geldiğinde babasının durumunda söz konusu olan sorun ortaya çıkacaktı, o da ölmüş olacaktı, çünkü kadın kuşkusuz tırpanı önceden sezmişti, hiç değilse babasının hikâyesinde çekiçle çiviler nasıl son bir hakaret ve saldırı olmuşsa, bu sefer de aynı işi tırpanın göreceğini anlamıştı - bir kayzerin zaferinin simgesel defne çelengi olan tırpanın - kıza yanaşabilmek için, iblisin iki yıl önce Jones'a kulübenin kapısı önündeki otları kessin diye bizzat verdiği paslı tırpanın - (kıza ne diyordu? sadece yosma demiyordu değil mi?) kızın tuzağa girdiği her zafer günü çiğ renkli bir kurdele ya da ucuz bir kolyeyle taçlanan o paslı bıçağın - ölmüş olmasına, artık toprağın bile ağırlığını taşımayı reddetmesine rağmen iblisin ona ardından alayla güldüğü tırpanın, o simgesel şeklin aynı işi göreceğini anlamıştı, değil mi?"

"Evet," dedi Quentin.

"Bu Faust'un, bu iblisin, bu Şeytan'ın, Alacaklısının sabır eşiğini aşmış, çileden çıkmış yüzünün bir anlık gazaplı bakışından saklanmak için kaçtığını, kaya oyukları arasında kaçan bir çakal gibi saygınlığa sıvışıp saklandığını zannetmişti ilk başta, ta ki saklanmadığını, saklanmak istemediğini, Alacaklı onu tekrar ebediyen ele geçirene kadar son bir şeytanlık ve kötülük çılgınlığında kaybolmuş olduğunu anlayana kadar; - bir pazar günü aniden iki tabanca ve yirmi yardımcı iblisle beliriveren, zavallı cahil bir Kızılderilinin ağzından girip burnundan çıkarak yüz kilometrekarelik toprağını alan ve üzerine oralarda görülmüş en büyük evi yapan, döşemek için altı vagonla gidip kristaller, halılar, Wedgwood

sandalyelerle dönen ve herkesin kafasında bunları bir buharlıdan çaldığı ya da eski bir ganimetin bir kısmını daha kullandığı şüphesi uyandıran, kuyruğuyla boynuzlarını insan giysileri ve şapkası altında saklayan, üç senelik araştırma, değerlendirme ve kıyaslama döneminden sonra kendine yerel dukaların değil, prensliği çoktan maziye karışmış bir baronun hanesinden bir eş seçen (satın alan, kayınpederiyle takas etmişti değil mi?), böylece kendisi yeterli donanımı sağlayamadan karısının çeyiz olarak ihtişam hayalleri getirmesi tehlikesinden kurtulan, bir yandan da yeni aldığı çatallar, kaşıklar, bıçaklar arasında birlikte kaybolmasınlar diye fazla alçaklara da gönül indirmeyen bir Faust - sadece gizlenişini pekiştirmeyecek, kendine bir de eş bulacaktı, Alacaklı sonunda onu bir yerde sıkıştırıp kıskıvrak yakaladığında, yaşlanan vücudunun zayıflamış kemiklerine ve yorgun etine kendi çocuklarıyla birlikte kalkanlık edecek iki evlat yetiştirebilecek, yetiştirecek (nitekim yetiştirdi de) bir eş: beklendiği üzere kızı birine âşık oldu, oğlu onunla (iblisle) Alacaklının icra memuru arasında canlı bir barikat oluşturma işine aracılık etmişti, sonra oğlu da evlenecek ona katmerli bir güvence sağlayacaktı - derken iblis aniden yüz seksen derecelik bir dönüş yaptı ve nişanlıyı hatta oğlunu evden kaçırmakla kalmayıp oğlunun kafasına girdi, aklını çeldi, hipnotize etti ki zina tehdidi baş gösterdiğinde oğul hakarete uğrayan babasının tetikçisi olabilsin: öyle ki iblis beş yıl sonra savaştan döndüğünde üzerinde çalıştığı işi tamama ermiş buldu: oğlu ardında bir yağlı urgan gölgesiyle ebediyen kayıplara karışmış, kızı evde kalmaya mahkûm - sonra adımını daha bu anafordan dışarıya atmadan, bizzat kendisinin yok ettiği neslini devam ettirme umudunu koruyabilmek için yeniden nişanlandı, değil mi?"

"Evet," dedi Quentin.

"Geri döndü ve torun sahibi olma şansının kalmadığını, çocuklarının bu işi temize havale ettiğini, çiftliğinin harabeye döndüğünü, tarlalarında mahsul olarak sadece yabani otların ve Birleşik Devletler görevlilerinin ektiği vergilerin, para cezalarının, haraçların bittiğini, Yankiler sayesinde bütün zencilerinin kaçtığını gördü, bu onu adam etmiştir artık dersin: ama daha adımını anafordan dışarı atmadan sadece çiftliğini eski haline döndürmeye girişmekle kalmadı (belki kendisine siper olacak bir parti daha çocuk yapana kadar gözbağcılıkla kandırmacayla artık altmış yaşında olduğu gerçeğini zamanın geçmediği, hiçbir şeyin değişmediği yanılsamasının arkasına saklamayı umuyordu) bu amacını gerçekleştirmek için

güvenebileceği son kadını seçti, ondan nefret eden, hep etmiş olan şu Rosa Tey------tamam tamam tamam. - yine de onu saldırgan bir gözü karalıkla seçmişti, sanki Alacaklıya sattığı her ne ise (ne de olsa yaşlı hanım onun asla bir ruhunun olmadığını söylüyor) karşılığında aldığı ücretin onu karşı konulmaz ve yara almaz kıldığına dair canhıraş bir inancı vardı; teklifini yaptı ve kabul edildi - üç ay sonra, düğün için bir gün belirlenmemiş, evlilik lafı bir kez olsun edilmemişken, tam da toprağının an azından ne kadarlık bir kısmını kurtaracağını kesinlikle tayin ettiği gün onun yanma gitti ve iki köpek gibi çiftleşmelerini teklif etti, kocalarla nişanlıların on milyon yıldır icat etmeye çalıştığı şeyi şeytansı bir kurnazlıkla icat etti: küçük hayal-kadınına bir zarar vermeden ya da yasalara veya cemaatine başvurmasına meydan bırakmadan onu güvercin yuvasından dışarı fırlatmakla kalmayacak, bir hakaret ve intikamın soyut leşiyle sonsuza kadar evli kalmasını da sağlayacaktı (koca ya da nişanlı olarak kendisi ise o daha nefesini bile alamadan boynuzlanmış olacaktı); söyleyeceğini söylemişti, artık özgürdü, herhangi birinden gelebilecek bir tehdit ya da müdahaleden ebediyen kurtulmuştu, çünkü en nihayet müteveffa karısının ailesinin son üyesini de safdışı bırakmıştı, özgürdü: oğlu Texas'a, California'ya, hatta belki Güney Amerika'ya kaçmış, kızı evde kalmaya, o ölene kadar yaşamaya mahkûm olmuştu, çünkü o öldükten sonra, ona bakarak onu besleyerek yaşadığı bu çürüyen evde, Clytie'yle ikisinin dokuyamadıkları kumaşları almak için tavuk yetiştirmelerinin, yumurta satmalarının bir anlamı kalmayacaktı: bu yüzden artık iblis olmasına bile gerek yoktu, sadece deli güçsüz bir ihtiyardı, Sutpen'in Yüz- kilometrekaresi'ni eski haline getirme fikrinin sadece boş bir hayal olmadığını, çiftlikten arta kalanın da kendisini ve ailesini geçindirmeye yetmeyeceğini anlamıştı, bu yüzden de kavşak noktasında küçük bir dükkân açmış, saban demiri, koşum kayışı, basma, gazyağı, ucuz boncuklar ve kurdeleler satmaya başlamıştı, müşterileri özgürlüklerine kavuşmuş kölelerdi, tezgâhtarlığını da (ne diyordu? neydi? beyaz - hah, süprüntü) Jones yapıyordu, kim bilir dükkândan kazanacağı parayla çiftliği tekrar inşa etme hayalleri kuruyordu belki de; iki kere kurtarmıştı kendini, bir kere yakayı kaptırmış, o torun sahibi olmasın diye çocuklarını birbirine düşüren Alacaklı sayesinde kurtulmuştu, sonra belki de boşta olmasının hata olduğuna karar vermiş ve yeniden niyetlenmişti, sonra kendini bağlamasının hata olduğuna karar verip niyeti bozmuştu - sonra tersin yüz geri dönmüş, kendi dükkânının

raflarından alınma bocuklarla, basmalarla, çizgili şekerlerle yeniden niyetlenmişti, değil mi?"

"Evet," dedi Quentin. Tıpkı Babam gibi konuşuyor diye düşündü (yüzü sakin, durgun, garip, ama neredeyse asıktı), lambaya doğru eğilmiş olan Shreve'e baktı bir an, çıplak vücudu pembe pembe ışıldıyordu, bebek gibi yumuşacık, melek heykelleri gibi tombul, neredeyse hiç kılsız, gözlüğünün çifte mehtabı yuvarlak ay yüzünde parlıyordu, (Quentin'in) burnuna puroyla morsalkımın kokusu geldi, eylül alacakaranlığında salman, kırpışan ateş-böceklerini görür gibi oldu. *Tıpkı Babam gibi, Babam da ben ertesi gün gidip döndükten sonra öğrendiklerini bir gece önce bilseydi böyle konuşurdu diye düşündü Deli güçsüz bir ihtiyar, en sonunda bir iblisin bile zarar verme becerisinin bir sınırı olduğunu anlayan bir ihtiyar, adımlarını uydurduğu müziğin borazanla kemandan değil, saatle takvimden geldiğini fark eden bir dansçı kızın ya da midillinin durumuna benzetmiş olmalı kendi durumunu, kendini ancak son bir canhıraş atış yapabilecek, sonra kendi feci infilakının ve geri tepmesinin etkisiyle un ufak olacak eski yıpranmış bir topa benzetmiş olmalı, hâlâ görüş alanı içinde olan sahneye bakmış ve oğlunun kayıplara karıştığını, ölmüş olsa bu kadar ulaşılmaz olmayacağını düşünmüş olmalı, zira (oğlu hayatta idiyse) adını değiştirmiş olmalıydı ve bu yeni ismiyle onu çağıranlar yabancılardı, bu yüzden de oğlunun yabancı bir kadının bedenine ekebileceği Sutpen kanının o canavar tohumu gerçek ismini asla duymayacak, insanlar arasında başka bir isimle geleneği devam ettirecek, miras aldığı kötülüğü ve zararı o isimle gerçekleştirecekti; kızı kız kuruluğuna mahkûmdu, Charles Bon adında birinin varlığından haberdar değilken bile kız kuruluğunu seçmişti, zira acısında ve mateminde ona destek olmaya gelen teyzesi bu iki duygu yerine o sakin, kesinlikle nüfuz edilemez yüzü bulmuştu, önce kapalı bir kapının önünde, elde dokunmuş kumaştan yapılma bir elbiseyle bonenin arasında, sonra Jones tabutu yaparken tavukların bulutsu anaforunda görülmüş o yüzü, teyzenin onlarla birlikte yaşadığı bir yıl boyunca, üç kadın kendi giysilerini dokuyup kendi sebzelerini yetiştirir ve o sebzeleri pişirecek ateşi yakmak için kendi odunlarını keserlerken hiç değişmeyen o yüzü (Jones'un yardımı pek azdı, torunuyla birlikte terk edilmiş, damı akan balıkçı kulübesinde yaşıyordu, Sutpen'in onu kapının önündeki otları kessin diye ödünç verdiği -sonunda otları, en azından yeşil, canlı otları kesmekten başka bir iş için kullanmaya zorladığı- paslı tırpanın durduğu kulübede) teyze infialle tekrar kasabaya savrulup çalıntı sebzelerle ve geceleyin kapısına kimin bıraktığı belli*

olmayan sepetlerle yaşamını sürdürmeye başladığında da değişmeyen o yüzü bulmuştu, artık üçü, biri zenci biri beyaz iki kız ve onların yakından seyrettiği iblisi kendi mesafesinden seyreden on beş kilometre ötedeki teyze, o varisli ve çaresiz Faust'un Alacaklının çoktan omzuna yapışmış eliyle son demlerini sürüşünü, etini ekmeğini temin etmek için küçük köy dükkânını işletişini, zamanında onun arazisinin sınırlarından çıkmadan her yöne on kilometre yol alabilen açgözlü yoksul beyazlar ve zencilerle bir kuruş için bıkkın bıkkın çekişmesini, az sayıdaki malı arasından yaşlı bir adamın bile on beş yaşında bir kızı baştan çıkarmasına yeten ucuz kurdeleleri, kolyeleri ve bayat delice-renkli şekerleri kullanışını, ortağının torununu mahvedişini seyrediyorlardı, Jones -on dört yıl önce bir yaşındaki torunuyla birlikte terk edilmiş balıkçı kulübesinde oturmasına izin verdiği bu uzun bacaklı, sıtmalı adam- ortak, hamal, tezgâhtar Jones, iblisin emriyle raflardan şekerleri, kolyeleri, kurdeleleri kendi elleriyle indiren (hatta belki torununa götüren) kızın büyüyen karnı ona utancı -daha doğrusu belki korkuyu- öğretene kadar aylak erkeklerin, yan bakışların ve uzun dillerin yanından geçebilmesi için (mateme girmeyen, acı çekmeyen) Judith'in kıza diktiği elbisenin kumaşını kesen Jones; - 61 senesinden önce eve ön taraftan yanaşmasına bile izin verilmeyen, onu takip eden dört yıl boyunca da mutfak kapısından öte geçemeyen, oraya da ancak müstakbel-baştan çıkarıcının karısıyla kızının (ve tabii Clytie'nin, onun getirdikleriyle kapıdan içeri girmesine izin vermeyen geri kalan tek hizmetkârın, tek zencinin) hayatta kalabilmek için ihtiyaç duyduğu av etini, balığı ya da sebzeyi getirdiğinde gelebilen Jones ama artık bazı öğleden sonraları evin içine kadar girebiliyordu, iblisin aniden küfürler savurarak müşterileri dükkândan kovaladığı (ki pek sıklaşmıştı) kapıyı kilitlediği, dükkânın arka tarafına çekildiği ve emir erine, hatta sahip olduğu zamanlarda hizmetçilerine hitap ettiği şekilde (kuşkusuz Jones'tan kurdeleleri, kolyeleri, şekerleri raftan indirmesini istediği tavırla) içki şişesini getirmesini buyurduğu öğleden sonraları, ikisi (eski günlerde, tekdüze bir huzuru olan o eski durgun pazar ikindilerinde, iblis arka bahçedeki asma çardağı altında hamakta yatarken bir direğin dibine çömelen, arada bir kalkıp iblisin bardağına damacanadan içki ve iki kilometre öteden taşıdığı kovadan pınar suyu koyan, sonra tekrar çömelip, ara sıra kıkırdayan ve iblis her sustuğunda 'He ya Bay Tawm' diyen Jones artık oturmaya bile başlamıştı) - ikisi şişeden sırayla bardaklarını dolduruyorlardı ve iblis artık yatmıyor, hatta oturmuyor, üçüncü ya da ikinci bardağı almak için ayağa kalkıyordu,

ihtiyar bir adamın o iktidarsız ve öfkeli yenilmezliğiyle sallanıyor, sendeliyor, bağırıyordu, tek başına Washington'a gidip Lincoln'ü (bir yıl kadar gecikmişti) ve Sherman'ı vurmak için silahıyla atını istiyordu, haykırıyordu, 'Geberteceğim! İkisini de köpek gibi vuracağım!' ve Jones: 'He ya Albay; vurursun' diyor, düşecek gibi olduğunda onu yakalıyordu, sonra ilk gelen arabaya atıp eve taşıyor, öndeki merdivenden çıkarıyor ve üzerindeki her bir renkli camı Avrupa'dan ithal edilmiş boyasız cümle kapısından içeriye sokuyordu, senelerdir değişmeyen sakin, donuk yüzünde hiçbir kıpırtı olmaksızın kapıyı açıyordu Judith, sonra Jones yükünü üst kata çıkarıyor, bir bebek gibi yatağına yatırıyor ve kendisi de yatağın yanına yere yatıyordu, ama uyumaya değil, çünkü şafak sökene kadar yataktaki adam sürekli kıpırdanıp inliyor, Jones da ona 'Burdayım Albay. Yok bi şi. Daha canımıza okuyamadılar, di mi?' diyordu - iblis alaya katılıp gittiğinde, torunu daha sekiz yaşındayken bu Jones kimsenin ona neden askere gitmediğini sormasına fırsat bırakmadan 'Binbaşının eviyle zencilerine göz kulak' olduğunu söylerdi, belki zamanla bu yalana kendi de inanmıştı, geri döndüğünde iblisi ilk karşılayanlar arasındaydı, onu kapıda karşılayıp 'Eee Albay, bizi öldürdüler, ama canımıza okuyamadılar di mi?' demişti, iblisin hatırladığı ve kaybettiği Sut- pen'in Yüzkilometrekaresi'ni salt yılmaz bir arzuyla eski haline getirebileceğine inandığı o ilk hummalı dönemde onun emrinde ter dökmüş, bir para ya da ödül umudu olmaksızın emek vermişti, zira iblisin anladığından (en azından kabul ettiğinden) çok önce bu işten bir şey çıkmayacağını anlamıştı - bir sınırından öbür sınırının gözle görülmediği o arazide siyah safkanıyla dörtnala giden eski yakışıklı adamı görüyordu belki kör Jones, o deli, zampara harabenin yerine.

"Evet," dedi Quentin.

Derken o pazar sabahı geldi ve iblis şafak sökmeden uyanıp çıktı, Judith neden böyle erken kalktığını bildiğini zannediyordu, zira o sabah onu Virginia'ya götürüp getiren siyah aygırının eşi Penelope erkek bir tay doğurmuştu, ama iblisin erkenden kalkıp görmeye gittiği tay o değildi; şafak vakti Jones paslı tırpanın iki yıldır dayalı durduğu sundurmada otururken içerdeki döşeğin yanında çömelen yaşlı zenci kadını, ebeyi yakalamaları, bulmaları bir hafta sürdü, ancak ondan sonra atın sesini nasıl duyduğunu, iblisin nasıl içeri girdiğini, elinde kamçısıyla döşeğin başında nasıl dikildiğini, anneyle çocuğa bakıp 'Zavallı Milly, ne yazık ki Penelope gibi kısrak değilsin. Öyle olsaydın sana ahırda güzel bir yer

verirdim,' dediğini öğrenebildiler, sonra arkasını dönüp dışarı çıkmıştı ve içeride çömelmiş vaziyette kalan yaşlı zenci konuşmaları, sesleri duymuştu, 'Geri dur. Sakın yaklaşayım deme, Wash.' - 'Gününü gösterecem, Albay' kamçının şakladığını da duymuştu, ama tırpanın sesini, havada ıslık çalışını, darbeyi indirişini duymamıştı, çünkü ancak bir ceza çığlıkla birlikte gelir, oysa nihai sessizlik sessizce gelmek zorundadır. Onu o gece nihayet bulduklarında bir arabayla eve getirdiler ve sessiz, kanlı içeri taşıdılar, fenerlerin ve meşalelerin ışığında dişleri (saçlarının bembeyaz olmasına rağmen hemen hiç kırlaşmamış) sakalının arasından görünüyordu, gözünden tek damla yaş akmayan, taş suratlı kızının açtığı kapıdan içeri soktular; eskiden kiliseye hızlı gitmeyi seven kızı bu sefer de arabayı hızlı sürecekti, ama iblis kiliseye asla ulaşamayacaktı, çünkü kızı (artık otuz yaşında bir kadındı, hatta daha yaşlı gösteriyordu, zayıf insanların bir yaşlanması vardır, çoktan canlılığını yitirmiş tenin durağan balonuyla kuşatılır, birbiri ardına gelen çöküş safhalarıyla yaşlanır, zira bir kurtçuk yumağı gibidirler, sağlam ve dayanıklı bir çatıya tutunmadan kendi toplu, unutkan, gamsız hayatını süren gevşek bir kurtçuk yumağı, ama Judith böyle yaşlanmıyordu, tıpkı iblis gibi yaşlanıyordu: bir tür yoğunlaşmayla, gençliğin yumuşak rengiyle dokusunun, elektrikli hafif halesinin geçici olarak bastırdığı, ama asla gizleyemediği o asli zapt edilmez kemikleşmenin acıyla açığa çıkmasıyla - evde dikilmiş biçimsiz kıyafetler içinde, elleri yumurta toplamaktan ya da sabanı hizada tutmaktan başka işe yaramayan kız kurusu) iblisin sedir korusundaki mezara gömülmeden önce annesiyle evlendiği Metodist kilisesine götürülmesine karar vermiş, arabaya koşmak için yarı-yabani iki genç katır ödünç almıştı: evde yapılmış tabutunda, üniforması, kılıcı, işlemeli eldivenleriyle kiliseye doğru son sürat yola çıktı, ta ki genç katırlar ürküp arabayı devirene ve onu kılıcıyla, sırmalarıyla bir hendeğe yuvarlayana kadar, bunun üzerine onu hendekten çıkaran kızı alıp sedir korusuna geri getirdi, duayı da kendisi okudu. Bu sefer de hiç gözyaşı, matem yoktu, belki de yas tutacak zamanı olmadığı için çünkü dükkânı satacak birini bulana kadar kendisinin işletmesi gerekiyordu, sürekli açık tutmasa da anahtarları önlüğünün cebinde taşıyor, çağırıldığında gidiyordu ya mutfaktan, ya bahçeden ya da tarladan zira artık bütün çift sürme işini Clytie'yle ikisi yapıyordu, çünkü aynı pazar günü iblisten on iki saat sonra Jones da peşinden gitmişti (belki de aynı yere; belki orada da bir asma çardakları olacaktı, ekmek, hırs, zina, intikam gibi zorunlulukları olmayacaktı, belki içmeleri bile gerekmeyecekti,

sadece ne olduğunu bilmedikleri bir şeyin eksikliğini hissedeceklerdi arada sırada, ama çok sık değil; dingin, latif, zamandan ya da iklim değişikliğinden etkilenmeden, sadece arada sırada bir şey, bir rüzgâr, bir gölge geçecekti, iblis konuşmayı, Jones de kıkırdamayı bırakacaktı ve birbirlerine bir şey hatırlamaya çalışır gibi dikkatle, ciddiyetle bakacaklardı ve iblis şöyle diyecekti 'Neydi, Wash? Bir şey olmuştu. O neydi?' ve Jones da hatırlamaya çalışarak, ciddiyetle iblise bakarak 'Bilmiyorum, Albay. Neydi?' diyecekti, ikisi de birbirlerini süzeceklerdi. Sonra gölge solacak, rüzgâr ölecek ve Jones sakin, hatta coşkusuz 'Belki bizi öldürdüler, ama canımıza okuyamadılar di mi?' diyecekti) -Judith o anda her neredeyse, ellerinde sepetleriyle gelmiş kadınlar ve çocuklar onu çağırıyor, bunun üzerine ya kendisi ya Clytie gidip dükkânı açıyor, müşterinin istediğini veriyor, sonra kapıyı kilitleyip geri geliyordu: ta ki dükkânı satıp parayla mezar taşı alana kadar- ("Nasıldı?" dedi Shreve. "Anlatmıştın ya, nasıldı? babanla ikiniz bıldırcın avlıyordunuz, bütün gece yağan yağmurun ardından gri bir gündü ve atlar bir hendeği geçemiyorlardı, bunun üzerine babanla ikiniz aşağı inip atları hendeğin etrafından dolaştırsın diye dizginleri -adı neydi? hani şu katırın üzerindeki zencinin? hah Luster- Luster'a verdiniz ve yağmur hiç ses çıkartmadan yeniden gri, som ve ağır inmeye başladığında babasıyla ikisi hendeği geçtiler, Quentin daha nerede olduklarının farkında değildi, çünkü yağmurda başı öne eğik ilerlemişti, sonra başını kaldırdı, bayır yukarı sarı ıslak ayak otlarının eriyen altın gibi yağmura karıştığı yere baktı ve koruyu gördü, tepenin üzerindeki sedirler ıslak kâğıda mürekkeple çizilmiş ağaçlar gibi yağmurda dağılıyordu - o sedir korusunun ardında, o harap tarlaların ardında bir meşe korusu ve yarım kilometre kadar ötede gri, devasa, çürümeye yüz tutmuş, ıssız ev olacaktı. Bay Compson katırdaki Luster'a bakmak için durmuştu, eyer niyetine kullandığı çuvalı başına örtmüş, dizlerini altına çekmiş, atları hendek boyunca geçirebilecek bir yer bulmak için yürütüyordu Luster.

"Bu yağmurda durmasak daha iyi olacak," dedi Bay Compson. "Ne olursa olsun o sedirlerin yüz metre yakınma yanaşamaz."

Bayıra çıktılar. İki köpeği hiç göremiyorlardı, sadece düzgün bir sıra halinde uzanan ayak otları görünüyordu, görünmez halde koşuşup duran köpeklerden biri başını kaldırıp arkaya bakana kadar da onları seçemediler. Bay Compson eliyle ağaçları işaret etti, Quentin'le ikisi köpeklerin peşine takıldılar. Sedirlerin altı karanlıktı, gri havadan bile daha karanlık, yağmur

sessizdi, soluk incimsi kürecikler namlularda ve soğuk mumlardan mermere akmış tam da donmamış mum damlaları gibi beş mezar taşının üzerinde asılı kalıyordu: iki yassı ağır bombeli tabaka vardı, diğer üç mezar taşı biraz çarpılmıştı, yer yer mermere oyulmuş tek bir harf, hatta bütün bir kelime, damlaların zerre zerre loşluğa indirip sonra serbest bıraktığı soluk ışıkta bir an için seçiliyordu; derken iki köpek duman gibi süzülerek ağaçların altına girdiler, tüyleri yağmurdan derilerine yapışmıştı, birbirinden ayırt edilmesi ve görünüşe göre ayrılması mümkün olmayan bir sıcaklık topu halinde yere kıvrıldılar. İki yassı tabaka da kendi ağırlıkları yüzünden orta yerden çatlamıştı (taşlardan birini tutan tuğla duvarın devrildiği yerdeki deliğin önünde küçük bir hayvanın -muhtemelen bir sıçanın- torunlarının oluşturduğu minicik bir patika vardı, zira uzun süredir mezarda yenecek bir şey kalmamış olmalıydı) ama üzerlerindeki yazılar okunabiliyordu: Ellen Coldfield Sutpen. 9 Ekim 1817 - 23 Ocak 1863, ötekinde: Thomas Sutpen, Albay, Mississippi 23. Piyade Alayı, C.S.A. 12 Ağustos 1869'da öldü: bu sonuncu, yani tarih bir keskiyle kabaca eklenmişti, adam öldükten sonra bile nerede ve ne zaman doğduğunu açığa vurmamıştı. Quentin sessizce mezar taşlarına bakarken, Thomas Sutpen'in sevgili karısı yok. Sadece Ellen Coldfield Sutpen, diye düşündü, "1869'da memer alacak parayı bulmalarını hiç beklemezdim," dedi.

"Onları kendisi satın almıştı," dedi Bay Compson. "Alay Virginia'dayken, Judith ona annesinin öldüğünü haber verdikten sonra satın almıştı o iki taşı. İtalya'ya ısmarlamıştı, en iyisinden - karısınınkinin yazısı yazılmış, kendisinin ölüm tarihi boş bırakılmıştı: gelmiş geçmiş en yüksek ölüm oranına sahip olan, ayrıca her sene yeni subaylarını seçimle görevlendiren (bu sistem sayesinde o sırada albay olma hakkını kazanmıştı, çünkü daha o yaz Albay Sartoris'in yerine kendisi seçilmişti) bir orduda yaptı bu işi, tek bildiği ısmarladığı taşlar yerine hatta kendi eline bile ulaşamadan kendini toprak altında bulabileceği ve mezarının da (işaretlenirse) yere gömülmüş kırık bir gülleyle işaretleneceğiydi, ölmese bile asteğmen ya da er rütbesine indirilebilirdi -tabii adamları buna cüret edebilirlerse- yine de mezar taşlarını ısmarlamak ve onlara verilecek parayı bulmakla kalmadı, içeriye sızabilen gemilerin sıkı abluka yüzünden cephaneden başka bir şey taşımayı reddettiği o sahilden onları geçirmeyi de başardı----"Quentin'e askerler gözünün önündeymiş gibi geldi: üzerleri yırtık pırtık, ayakkabısız, aç birlikler, baruttan kararmış, çökmüş yüzleri lime lime omuzlarından geriye bakıyor, yılmaz ümitsiz bir yenilmeme arzusunun ateşiyle parlayan gözler

karanlık, yasak okyanusu izliyor, okyanusta ablukayı delmiş, çetin ışıksız tek bir gemi, bin kiloluk çok kıymetli bir alanında mermi, hatta yiyecek bir şey yerine gösterişli, ağır, işlenmiş bir kaya parçası taşıyor, bir yıl boyunca alayın bir parçası olacak, Pennsylvania'ya kadar peşinden gidecek, Gettysburg'da hazır bulunacak, bataklıkta, düzlükte, dağ geçitlerinde iblisin uşağı tarafından sürülen bir vagonda alayın arkasında yol alacak, alay vagondan daha hızlı ilerleyemeyecek, aç sıska adamlar, sıska tükenmiş atlar dizlerine kadar buzlu çamura ya da kara gömülürken, bataklıkta balçıkta kan ter içinde, küfürlerle top arabası iter gibi onu iterken iki taştan Albay' ve 'Bayan Albay' diye söz edecekler; sonra Cumberland Çukurundan, Tennessee dağlarından aşacak, Yanki gözcülerine görünmemek için geceleri yol alacak ve 64'ün sonbaharında Mississippi'ye gelecek, evliliğini yasakladığı, ertesi sene dul kalacak, ama yas tutmayacak kızının beklediği yere, karısının öldüğü yere, oğlunun kendi kendini kovup sürdüğü yere ve taşlardan birini karısının mezarına dikecekti, ötekini evin holüne, Bayan Coldfield muhtemelen (hatta kuşkusuz) her gün bu mezar taşma onun portresiymiş gibi bakmıştı, muhtemelen (hatta belki yine kuşkusuz) o harflerin arasında kız oğlan kız umudu ve bakire beklentileri her zamankinden fazla okumuştu Quentin'e söz etmese bile, zira ona taştan hiç söz etmemişti ve (iblis) kurutulmuş mısır kahvesini içip Judith'le Clytie'nin onun için yaptığı keki yedikten sonra Judith'i alnından öpecek 'Ya, Clytie' diyecek ve yirmi dört saat içinde savaşa dönecekti; Quentin bütün bunları gözünün önüne getirebiliyordu, sanki oradaymış gibi. Sonra Hayır. Omda olsaydım bu kadar açık göremezdim diye düşündü.

"Ama bu öteki üç taşı açıklamıyor," dedi. "Onlar da epeyce tutmuş olmalı."

"Onların parasını kim vermiş olabilir?" dedi Bay Compson. Quentin onun kendisine baktığını hissedebiliyordu. "Düşün." Quentin birbirinin aynı üç mezar taşma baktı, silik yazıları da aynıydı, sedir yapraklarının çürüyen yığını arasındaki bu eğimli yazıları da yakından baktığında okuyabildi, birincisi: Charles Bon. Louisiana, New Orleans'ta doğdu. 3 Mayıs 1865'te Mississippi, Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü. 34 yıl 5 ay yaşadı. Babasının onu izlediğini hissedebiliyordu.

"Judith yaptırdı," dedi. "Dükkânı sattığında eline geçen parayla."

"Evet," dedi Bay Compson. Diğer mezar taşını okumak için Quentin'in eğilip sedir yapraklarını temizlemesi gerekti. O sırada köpeklerden biri

kalkıp yanma geldi, onun neye baktığını anlamak için bir insan gibi başını uzattı, sanki insanlarla düşe kalka sadece insana ve maymuna has olan merak hissini kazanmıştı.

"Çekil," dedi Quentin, bir eliyle köpeği iterken ötekiyle de sedir yapraklarını temizliyor, silik harfleri elinin hareketleriyle okunur hale getiriyordu: Charles Etienne Saint-Valéry Bon. 1859- 1884 babasının onu izlediğini hissederek ayağa kalkarken öteki taşın da aynı tarihi taşıdığını gördü, 1884. "Bunu dükkânın parasıyla almış olamaz," dedi. "Çünkü dükkânı 70'te satmıştı, hem onun mezarında da 1884 tarihi var" o ilk taşa Judith Sutpen Bon'un Sevgili Kocası yazdırma isteğinin onun için kim bilir ne korkunç olduğunu düşündü.

"Ah," dedi Bay Compson. "Onu deden yaptırdı. Judith günün birinde kasabaya inip ona parayı getirdi, paranın bir kısmını, nereden bulduğunu hiç öğrenemedik, belki de dedenin onun adına sattığı dükkânın parasından arta kalandı; parayla birlikte taşın üzerinde gördüğün yazıyı da getirdi (tarihi hariç tabii), o sırada Clytie üç haftalığına ortadan kaybolmuştu, çocuğu bulup getirmek için New Orleans'a gitmişti, ama tabii dedenin bundan haberi yoktu, parayla yazı kendisi için değil, çocuk içindi."

"Ya," dedi Quentin.

"Evet. Çok güzel hayatlar sürüyorlar - kadınlar. Gerçeklikten sadece uzak değil, tamamıyla kopuk hayatlar. Bu yüzden, en zorlu erkeği mızmız bir oğlana dönüştüren acı ve yok oluş karşısında cesaretlerini ve metanetlerini korudukları için ölümleri, o çözülme anı onlar için hiç önem taşımıyor, ama cenazeleriyle mezarları, ebedi uykularından üstün tuttukları küçük manasız, sözde ölümsüzlük iddiaları büyük önem taşıyor. Halalarından biri (onu hatırlamazsın, çünkü ben bile bir kez olsun görmedim, sadece hikâyesini duydum) ağır bir ameliyat olmak durumunda kalmış ve atlatamayacağma inanmış, o zamanlar en yakın kadın akrabasıyla arasında aynı kanı taşıyan kadınlar arasında görülen, hınçlı, (erkek kafası için) anlaşılmaz, dostane bir düşmanlık varmış, bu dünyadan ayrılırken tek kaygısı, akrabasının da sevmediğini bildiği kahverengi bir elbiseden kurtulmakmış, bunun başka birine verilmesini değil, arka bahçede pencerenin altında yakılmasını istemiş, camın önünde (muazzam bir acıya katlanarak) başkalarının yardımıyla ayakta durarak elbisenin yandığını kendi gözleriyle görmek

istemiş, çünkü öldükten sonra, normal olarak onu gömülmeye hazırlayacak yakın akrabasının onu bu elbiseyle tabuta koyacağına inanıyormuş."

"Peki ölmüş mü?" dedi Quentin.

"Hayır. Elbise yanar yanmaz iyileşmeye başlamış. Ameliyatı atlatmış, eski haline dönmüş ve akrabasından çok daha fazla yaşamış. Sonra bir ikindi vakti eceliyle ölmüş ve gelinliğiyle gömülmüş."

"Ya," dedi Quentin.

"Evet. Ama 70 senesinin yazında bir ikindi vakti bu mezarlardan biri (o zaman sadece üç taneydi) gerçekten de gözyaşla- rıyla sulandı. Dedenin gözleri önünde; Judith'in deden vasıtasıyla dükkânı sattığı seneydi, deden de bu işi görüşmek için çiftliğe gittiğinde bu sahneye tanık oldu: ara fasıl, törensel dulluğun cafcaflı dramatik gösterisi. O zaman melez kadının oraya nasıl geldiğini, Judith'in nasıl izini bulup Bon'un nerede öldüğünü haber verdiğini bilmiyordu deden. Ama oradaydı işte, on birden ziyade sekiz yaşında gibi görünen oğluyla birlikte oradaydı. İrlandalı şair Wilde'ın bahçe sahnelerine benziyor olmalı: akşam üzeri, alçalmış güneşin vurduğu karanlık sedirler, ışık bile tam anlamıyla mükemmel ve mezarlar, üç parça mermer (deden üçüncü taşı alabilmesi için Judith'e dükkânın parasına karşılık avans vermişti) dekorcular tarafından temizlenmiş, parlatılmış, düzenlenmiş gibi görünüyorlar, sanki alacakaranlık geçtikten sonra dekorcular geri gelip taşları alacaklar ve içi boş, kırılgan, hafif malzemelerini bir daha ihtiyaç duyulana kadar aldıkları depoya geri götürecekler: gösteri, sahne, oyun, sahneye çıkış - manolya yüzlü kadın biraz kilolanmış, karanlık için karanlıktan yaratılmış bir kadın; sadece giysileri değil, kendisi de ressam Beardsley'in tablolarından fırlamış gibi görünen bir kadın, matem hatta dulluk hissi vermek üzere değil, mayışık ve ölümcül bir tatminsizliğin, tenin tutkulu ve doymaz açlığının bir fasılasını giydirmek üzere yapılmış yumuşak, bol elbisesiyle dantel şemsiyesinin altında yürüyen bir kadın, arkasından ipek bir yastık taşıyan hareketli, devasa bir zenci kadın geliyor, sadece giysileri değil, kendisi de Beardsley'in tablolarından fırlamış gibi görünen bir çocuğun elinden tutuyor - fildişi rengi, yumuşak, cinsiyetsiz bir yüzü olan ince, narin bir çocuk, annesi şemsiyesini zenci kadına verip yastığı aldıktan, mezarın başında diz çöküp eteklerini düzelterek ağlamaya başladıktan sonra zencinin önlüğünü bir an olsun bırakmıyor ve sessizce gözlerini açıp kapatarak öylece duruyor;

daima siperlikli mumlarla aydınlatılan bir nevi ipek hapishanede doğmuş ve büyümüş bir çocuk, hava yerine annesinin günleriyle saatlerinin yaydığı sütümsü, gayet somut ışıltıyı solumuş, kırlar, ağaçlar, otlar, toprak bir yana, gün ışığını bile nadiren görmüş bir çocuk; hele öteki kadını, (mateme girmeyen, acı çekmeyen diye düşündü Quentin, Evet, bunu biraz fazla dinledim) Judith'i hiç görmemiş, sedirlerin altında, solmuş şekilsizleşmiş basma elbisesi ve aynı kumaştan bonesiyle duran Judith - dingin yüz, çift süren, odun kesen, yemek pişiren, kumaş dokuyan elleri önünde kavuşturulmuş, bir müzedeki kayıtsız rehber havasında duruyor, bekliyor, muhtemelen bakmıyor bile. Sonra zenci kadın melezin yanma gitmiş ve meleze koklasın diye kristal bir şişe uzatmış, ayağa kalkmasına yardım etmiş, eline şemsiyeyi vermiş ve eve dönmüşler, çocuk hâlâ zenci kadının önlüğünü tutuyormuş, zenci tek koluyla kadına destek oluyormuş ve Judith bir maskeye ya da mermere benzeyen yüzüyle arkalarından yürüyormuş, eve, pul pul dökülen yüksek revağa, Clytie'nin Judith'le ikisinin tek gıdası olan yumurtayla mısır ekmeğini pişirdiği yere dönmüşler.

"Bir hafta kaldı. Haftanın geri kalanını evin yatağı çarşaflı tek odasında geçirmiş, yatakta, matemin morlarına, leylaklarına boyun eğmiş yeni dantel, ipek ve saten sabahlıklar içinde - kapalı bel vermiş panjurların arkasında, teninin, günlerinin, saatlerinin, giysilerinin, alnındaki kolonyalı mendilin, Clytie'nin yukarı götürdüğü tepsileri almak için kapıya gitmelerinin arasında yatağın başında oturan zencinin yelpazeyle dönüşümlü olarak kullandığı kristal şişenin ağır baygın kokusuyla yüklü, havasız, loş odada - Judith'in zoruyla tepsileri getirip götüren Clytie, Judith ona söylese de söylemese de bir zenciye hizmet ettiğini anlamış olmalı, yine de hizmette kusur etmemiş, tıpkı arada sırada mutfaktan ayrılıp alt kattaki odaları teker teker dolaşarak çocuğu araması gibi, loş gölgeli kütüphanede ya da salonda dik arkalıklı sert bir sandalyede sessizce oturan küçük tuhaf yalnız çocuğu, dört isimli, on altıda bir zenci kanı taşıyan, pahalı içrek Fauntleroy giysileri giyen çocuğu; çıplak ayakla kapıya gelip ona bakan haşin kahverengi kadına kaderci bir dehşetle bakardı çocuk, kadın ona kek değil, takır takır mısır ekmeği verirdi (el altından, annesiyle dadısı karşı çıkacağından değil, evde yemek arasında yiyecek bir şey olmadığından) dizginlenmiş bir hoyratlıkla eline tutuştururdu ekmeği ve bir öğleden sonra onu bahçe kapısının önünde kendi boylarında bir zenci çocukla oynarken bulmuş, zenci çocuğu sakin ve ölümcül bir şiddetle küfrederek kovalamış, hakaret

ya da öfke eksikliğinin çok daha ölümcül ve soğuk kıldığı sesiyle ötekini eve geri göndermişti.

"Evet Clytie, son gün ipek yastık, şemsiye ve küçük şişeyle mezar başında yapılan ikinci törenin ardından anne, çocuk ve dadı New Orleans'a doğru yola çıktığında arabanın arkasından duygusuzca bakmıştı. Aradaki bağlantıyı her nasılsa koparmayan, oğlanın öksüz kalacağı günü, saati, dakikayı bekleyen ve kendiliğinden onu getirmeye giden Clytie miydi; yoksa bekleyip gözleyen o kış, 1871'in aralığında Clytie'yi çocuğu almaya gönderen Judith miydi, deden bunu hiç öğrenemedi; - Clytie hayatı boyunca Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nden en fazla Jefferson'a kadar uzaklaşmıştı, yine de New Orleans'a tek başına gidip çocukla birlikte geri döndü, çocuk artık on iki yaşındaydı ama on yaşında gösteriyordu, üzerinde daralmış Fauntleroy giysilerinden biri ve onu örten fazlaca büyük bir palto vardı (Clytie'nin paltoyu ona soğuktan mı, başka bir sebepten mi giydirdiğini deden bilemiyordu) ve çocuğun geri kalan eşyası bir çıkma boh- çalanmıştı - bu çocuk İngilizce bilmiyordu, tıpkı bir Fransız şehrinde izini süren, onu bulan kadının Fransızca bilmemesi gibi, yaşlı değil yaştan habersiz bir yüzü vardı çocuğun, sanki çocukluğunu yaşamamıştı, ama Bayan Coldfield gibi değil, sanki bir insandan doğmamıştı, bir erkeğin aracılığı ya da kadının acısı olmaksızın yaratılmış ve bir insan tarafından yetim bırakılmamıştı (insanın annesine ne olduğunu hiç merak etmediğini, hatta umursamadığını söylerdi deden: ölmüş mü, kaçmış mı, evlenmiş mi: bir dönüşümden -ölüm ya da zinadan- bir diğerine bellek adını verdiğimiz o eski cüruf-yıllar yığınını, tanınabilir Ben'i taşımadan geçebilen, bir safhadan diğerine kozasını terk eden kelebek gibi tümüyle değişen, geçmişin hiçbir şeyini şimdiye taşımayan, şimdinin hiçbir şeyini ardında bırakmayan, bir sonraki cisimleşmesine tam tekmil, mukavemetsizce akan bir kadın, tıpkı vakti geçen gülün ya da manolyanın bir bereketli hazirandan bir diğerine akması gibi, ardında o ölü asli ruhsuz bereketli teslimiyetin tek bir kemiğini, tek bir izini, tek bir tozunu güneşle toprak arasında hiçbir yerde bırakmadan) sanki çocuk öyle olduğu gibi meydana gelmişti ve panjurlu ipeğin o baygın, mis kokusunun labirentinde her mikroba karşı bağışıklığı vardı, sanki antik ölümsüz Lilith'in ölümsüz içoğlanı, narin ve sapkın ruhsal simgesiydi, bir saniyelik bir bebek değil, on iki yaşında bir çocuk olarak adım atmıştı dünyaya, o şık içoğlanı giysileri şimdiden dümdüz bir kalıba göre biçilmiş, milyonlarca satan, kaba şekilsiz kotun altına gizlenmişti - o gülünç üniforma, Nuh'un torunlarının trajikomik asalet nişanesi - İngilizce bile

konuşamayan çelimsiz, sessiz bir çocuk, bildiği yegâne hayatın yıkıntısından aniden çekilip çıkarılmış, sadece bir kere gördüğü ve korkmayı öğrendiği ama kaçamadığı biri tarafından, dehşetin ve güvenin inanılmaz bir tamamlayıcısı olan bir ruh haliyle, çaresiz ve edilgen kalmıştı, zira bu kadınla konuşa- mamasına (buharlının yük güvertesinde, pamuk balyaları arasında, zencilerle birlikte yemek yeyip uyuyarak geçirdikleri o bir haftalık yolculuk esnasında yol arkadaşına aç olduğunu ya da ihtiyacını görmesi gerektiğini bile söylememişti herhalde) bu yüzden de onu nereye götürdüğüne dair ancak tahmin yürütebilmesine rağmen, onun için tanıdık olan her şeyin duman gibi uçup yok olduğu haricinde bir şey bilmemesine rağmen hiç karşı koymadı, sadece bir kere gördüğü o harap eve sessizce ve uysalca geri döndü, onu almaya gelen haşin dalgın kadının, haşin bile olmayan, adını bile bilmediği, yine de annesini dünya üzerinde ağlarken gördüğü yegâne yerin sahibi olan sakinlik dışında hiçbir özelliği olmayan, sakin beyaz kadınla yaşadığı yere döndü, o tuhaf eşiği, o dönüşsüz sınırı geçti, itilmedi, sürüklenmedi, o katı amansız varlık tarafından tenha, kısır eve doğru güdüldü, sevk edildi, geri kalan ipek giysileri, incecik gömleği, çorapları, ayakkabıları, ona bir zamanlar ne olduğunu hâlâ hatırlatan şeyler yok oldu, kollarından, gövdesinden, bacaklarından uçup gitti, hayallerden ya da dumandan dokunmuşlar gibi. - Evet, Judith'in yatağının yanındaki çocuk karyolasında yatardı, sarsılmaz sahte bir alçakgönüllülükle yerdeki döşekte uyuyan zenci kadının haşin amansız daimi gardiyanlığından daha cesaret kırıcı olan soğuk katı mesafeli şefkatiyle ona yaklaşan bu kadının karyolasının yanında, ikisinin arasında, bazı şeylere duyarlı olan pasif ve ümitsiz bir çaresizlik boşluğunda uyanık dururdu, Judith'in ona her bakışının, ona karşı her hareketinin, becerikli ellerinin ona her dokunuşunun vücuduna değdiği anda bütün sıcaklığını kaybedip soğuk merhametsiz bir iticiliğe gömüldüğünün farkındaydı, döşekteki kadına ise dişleri tırnakları sökülmüş, yırtıcılığın ümitsiz çaresiz bir taklidiyle kafesinde pusuya yatmış vahşi bir hayvanın onu besleyen insana baktığı gibi bakıyordu ('Küçük çocukların acısı sizi Bana yakınlaştırır' demişti deden: Tanrı bundan neyi kastediyor peki? Ona yaklaşabilmek için küçük çocukların verdiği acılara tahammül etmek gerektiğini kastediyorsa nasıl bir dünya yaratmış; yok, çocukların acı çekmesi gerektiğini kastediyorsa Cenneti nasıldı?) bu kadın onu besliyordu, verdiği şeylerin sahip oldukları en iyi yiyecekler olduğunu hissedebiliyordu çocuk, yırtıcılıkla acımanın, hasretle nefretin tuhaf bir karışımıyla ve apaçık bir fedakârlıkla kotarıldıklarını anlıyordu; kadın onu

giydiriyor, yıkıyor, şikâyete cesaret edemediği çok sıcak ya da çok soğuk banyolara sokuyor, kaba lifler ve sabunla ovalıyor, bazen duvara tebeşirle yazılmış bir hakareti tümüyle sildikten sonra bile kazımayı sürdüren bir çocuk gibi oğlanın tenindeki belli belirsiz zeytuni tonu akıtmak istercesine, bastırılmış bir öfkeyle ovalıyordu; - karanlıkta ikisinin arasında yatar, ama uyumazdı çocuk, onların da uyanık olduğunu, kendisi hakkında düşündüklerini, konuşmadan daha fazla gürültü çıkararak çaresizliğinin uğultulu ıssızlığını doldurduklarını hissederdi: Yukarıda bu yatakta yanımda değilsin, oysa hatan ya da arzun haricinde burada olmalıydın, aşağıda bu döşekte yanımda değilsin, oysa hatan ya da arzun haricinde burada olmalısın ve olacaksın, hatamız ya da arzumuz haricinde yapmamız gerektiği şekilde yapamadığımız şeyleri yapmayacak, işlerin olacağına varmasını bekleyeceğiz.

"Deden ona zenci olduğunu, zenci olmaktan başka çaresinin olmadığını hangisinin söylediğini de bilmiyordu; 'pis zenci' lafını hiç duymamış, kendi dilinde karşılığı olmayan bu kelimeyi duysa bile bir anlam veremeyecek bir çocuğa denizin binlerce kulaç altında bir kabloya asılı dursa da fark etmeyecek yalıtılmış, ipekli, vakumlu bir hücrede, ten renginin ipek duvarlardan, güzel kokudan, gül pembesi mum siperliklerinden daha fazla ahlaki değer taşımadığı bir yerde, gözlemlemiş olabileceği soyut şeylerin - tekeşlilik, sadakat, incelik, zarafet ve şefkatin- vücudun işleyişine tıpkı sindirim sistemi gibi ayrılmamacasına kök saldığı bir yerde doğmuş ve büyümüş bir çocuğa bunu hangisinin söylediğini bilmiyordu. Sonunda çocuk karyolasından kovuldu mu, yoksa kendi isteği ve iradesiyle mi gitti, deden bunu da bilmiyordu; belki yalnızlığıyla kederi nasır tuttuğunda Judith'in yatak odasından ayrılmış ya da yollanmıştı, holde yatıyordu (Clytie de döşeğini oraya taşımıştı), ama çocuk Clytie gibi döşekte değil somyada, hâlâ yüksekteydi; Judith'in buyruğu değilse de zenci kadının haşin amansız sahte alçakgönüllülüğü onu orada yatırıyordu belki; sonra somya tavan arasına taşındı, çocuğun üç beş kıyafeti perde niyetine odanın bir köşesine çivilenmiş eski bir halının arkasına asılmıştı (geldiğinde üzerinde olan ipek ve keten giysilerin paçavraları, iki kadının onun için aldıkları ya da yaptıkları, onun teşekkürsüz yorumsuz kabul ettiği kotlar ve el dokumaları, zaten tavan arası odasını da rahatsız yerleşiminde hiçbir değişiklik talep etmeden ve yapmadan, teşekkürsüz yorumsuz kabul etmişti, daha doğrusu onların bildiği bir değişiklik yapmamıştı, çünkü iki yıl sonra, on dört yaşına geldiğinde, Clytie ya da Judith döşeğinin altına gizlenmiş

kırık bir ayna bulacaktı: kim bilir onun karşısında şaşkın ve kuru gözlü bir kederle ne saatler geçirmiş, ne zamanlar giydiğini hatırlayamadığı o küçülmüş, eskimiş, şık paçavralar içinde sessizce ve hayretle, olanlara bir anlam veremeden kendini nasıl incelemişti). Aşağıdaki holde yatan, tavan arasından inen merdivenin önünde barikat kuran, çocuğun eve giriş çıkışını İspanyol bir dadı gibi amansızca gözleyen Clytie ona odun kesmeyi, bahçeye bakmayı, biraz kuvvetlenince (daha doğrusu kendini toparlayınca, zira ince kemikli, hatta narin yapılıydı) çift sürmeyi öğretti - bir tarafta kimliksizce cisimleşmiş serkeş melez, Katır, bir tarafta babasının laneti yüzünden onunla kader ortağı olan, birlikte sabana koşulduğu bu acıklı, kısır soytarıyla mücadele eden, zamanla işe eli yatmaya başlayan, ince kemikli ve kadınsı elli çocuk, çelik ve tahtadan mamul vahşi erkeklik simgesiyle birbirine bağlanmış insan ve hayvan, gönüllü bereketli dişi toprağı deşerek ikisini de besleyecek mısırı söküp alıyorlardı; bu sırada Clytie onu izliyordu, bir an olsun gözünün önünden ayırmadan, o dalgın yırtıcı kesintisiz kıskanç dikkatle, yolda siyah ya da beyaz birisi durup çocukla konuşabilmek için açtığı karığı tamamlamasını bekleyecek olsa hemen yetişir yoldan geçeni uzaklaştırmak için sarf ettiği o sakin hakaret mırıltısından yüz kat daha şiddetli tek bir kelime, hatta hareketle oğlanı işine döndürürdü. Bu yüzden deden bunu ona ikisinin de söylemediğine inanıyordu. Onu İspanyol bir bakireymişçesine koruyan, çocuğun gelip onlarla birlikte yaşayacağını aklına bile getirmediği zamanlarda bir zenciyle ilk irtibatına müdahale edip onu eve gönderen Clytie söylemiş olamazdı; ne zaman istese onun odasındaki beyaz çocuk karyolasında uyumasını men edebilecek Judith de öyle, hem onun yerde yatmasına razı olmasa bile Clytie'yi onu da alıp başka bir yatağa gitmeye zorlayabilirdi, o Clytie ki çocuğu bir hadıma döndürmese bile rahatlıkla cinselliğe yeminli bir papaz haline getirebilirdi, yabancıdan sayılmasına izin vermediği gibi, zencilerle arkadaşlık etmeye de yönlendirmiyordu. Deden, kasabada ve o havalide yaşayanlardan daha fazlasını bilse de her şeyi tam olarak bilmiyordu; herkes görünüşe göre evden ilk olarak on iki yaşında çıkan yabancı küçük bir çocuğun çiftlikte yaşadığını biliyordu ve varlığını açıklamakta zorluk çekmiyordu, zira artık Henry'nin Bon'u neden vurduğunu bildiklerine inanıyorlardı ve tek merak ettikleri Clytie'yle Judith'in onu bunca zaman nasıl sakladıklarıydı, evlendiğini kanıtlayacak hiçbir belgesi olmasa da Bon'u gömenin bir dul olduğuna inanıyorlardı, aralarında bir tek dedenin inanılmaz (ve insanın kanını donduran) bir tahmini vardı, o yüz doları ve

dördüncü mezar taşma ne yazılacağına dair Judith'in kendi elyazısıyla verdiği talimatı kasasında bulundurmasına rağmen iki yıl önce melez kadın mezarın başına ağlamaya geldiğinde yanında gördüğü çocukla bu oğlan arasında bir bağlantı kuramamış, çocuğun Clytie'nin olduğuna, babası tarafından kendi kızından peydahlandığına kanaat getirmişti - çocuk her zaman evin yakınlarında Clytie'yle birlikte görülüyordu, yine Clytie'nin gözetiminde çift sürmeyi öğrenmişti, ayrıca onunla konuşmak için yapılan her teşebbüsün Clytie tarafından sert ve kesintisiz bir uyanıklıkla hemen keşfedilip engellendiği biliniyordu, ama sonunda çocukla, delikanlıyla, üç dört sene önce mezarı ziyarete gelmiş olan çocukla sadece deden konuşabildi - beş yıl sonra o öğleden sonra en son ne zaman Jefferson'da gördüğünü hatırlamadığı Judith dedenin bürosuna geldi - artık kırk yaşında bir kadındı, üzerinde aynı biçimsiz basma elbise, aynı soluk bone, oturmak bile istememişti, yüz yerine taşıdığı o nüfuz edilmez maskeye rağmen korkunç bir telaş içindeydi, bir yandan derdini anlatırken bir yandan adliyeye, davanın görüldüğü kalabalık odaya doğru yürümelerinde ısrar etmişti ve kalabalık odaya girdiklerinde deden onu gördü, çocuk (artık erkek olmuştu) bir polise kelepçeliydi, öteki kolu askıya alınmıştı, başı da sargılıydı, çünkü oraya getirmeden önce onu doktora götürmüşlerdi, deden yavaş yavaş ne olup bittiğini öğrendi, daha doğrusu öğrenir gibi oldu, zira Mahkeme şahitlerin, ne kaçanların, ne şerifi çağıranların, (orada bulunamayacak kadar ağır yaraladığı hariç) ne de kavga ettiklerinin ağzından fazla bir şey alamamıştı - Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nden birkaç kilometre ötede bir barakada bir zenci eğlencesi düzenlenmiş, çocuk da oradaymış, deden böyle bir eğlenceye daha önce kaç kere katıldığını öğrenememişti, belki dans, belki de mutfakta oynanan bakara için gitmiş, zaten arbede de mutfakta çıkmış, şahitlere bakılırsa arbedeyi zenciler değil, o çıkartmış, hem de yok yere, ne hile suçlaması varmış ne bir şey; çocuk bunların hiçbirini inkâr etmiyor, hiçbir şey söylemeden, ağzını bile açmadan kaşları çatık, solgun ve sessiz orada oturuyormuş: bu yüzden de o sırada bilinen yegâne gerçek buymuş, bütün kanıtlar birbirine girmiş zenci sırtları, başları, siyah kolları ve odun, tava, bıçak tutan elleri arasında kaybolup gitmiş, orta yerde beyaz adam varmış, elinde bir yerlerden bulduğu bir çakı, beceriksizce, ustalık ve alışkanlıktan düpedüz yoksun kullanıyormuş çakıyı, yine de ölümcül bir kararlılığı ve narin yapısına uymayan bir gücü varmış, salt çaresiz iradeden ve cezaya karşı bağışıklıktan oluşan bir güç, aldığı darbelerle yaraları adeta hissetmiyormuş; - bir sebebi yok, bir gerekçesi

yok; kimse neler olduğunu tam olarak bilemeyecekti, onu çileden çıkarabilecek ne küfürler, ne hakaretler sarf edildiği belli değildi ve sadece deden iblisin kendisinin sergileyebileceği gözü dönmüş ve yılmaz bir çaresizlikle mevcut durumun suratına çarpılan o düello eldiveninin, o canhıraş isyanın, ilahi düzene başkaldırının varlığını el yordamıyla sezmiş, kavramıştı, sanki çocuk, delikanlı bu hissi, iblisin meydan okuduğu kaderinden silleyi yiyene kadar arasında yaşadığı duvarlardan, içinde yürüdüğü ve soluduğu havadan kapmıştı; bunu sezen sadece dedendi, çünkü yargıç ve diğerleri onu tanımamışlardı, başı ve kolu sargılı, nemrut kaderine razı (kanı çekilmiş) zeytuni yüzlü, sorulara cevap vermeyi ve konuşmayı reddeden bu delikanlıyı tanımamışlardı: bu yüzden de deden içeri girdiğinde, nutuk atacak bir fırsat ve kitle bulmuş olan yargıç (Jim Hamblett) toplulukta konuşma yaparken kendilerini dinlemekten hoşlanan insanların basiret tutulmasından cilanan gözleriyle hükmünü okumaya başlamıştı bile: 'Şu günlerde, memleketimiz zalim bir zorbanın demir ökçesi altından doğrulma mücadelesi verirken, kadınlarımız ve çocuklarımız için tahammülü mümkün bir yer olarak Güney'in geleceği kendi elimizin emeğine bağlıyken, kullanmamız, güvenmemiz gereken yegâne araç siyah adamın gururu, doğruluğu ve sabrı, ve beyaz adamın gururu, doğruluğu ve sabrıyken; sizin, yani beyaz bir adamın, beyaz bir---- ve deden 'Jim. Jim. Jim!' diyerek ona ulaşmaya, onu durdurmaya, kalabalık arasından ilerlemeye çalışıyor ve artık çok geç, sanki Hamblett'in kendi sesi onu en nihayet uyandırmış ya da birisi burnunun altında parmaklarını şaklatarak onu kendine getirmiş gibi mahkûma bakıyor, ama sesinin yankısı daha kesilmeden tekrar 'beyaz' diyor, sanki sesi kesme talimatı bir kısa devre yaratmış ve Hamblett 'Sen nesin? Kimden nereden geldin?’ diye bağırırken odadaki bütün yüzler mahkûma dönüyor.

"Deden onu dışarı çıkardı, hükmü bozdurdu, kefaleti yatırdı, bürosuna götürdü ve Judith dışarıda beklerken onunla konuştu. 'Sen Charles Bon'un oğlusun,' dedi. 'Bilmiyorum,' diye cevap verdi öteki haşin ve nemrut. 'Hatırlamıyor musun?' dedi deden. Öteki cevap vermedi. Sonra deden ona uzaklaşması, ortadan kaybolması gerektiğini söyledi, eline biraz para tutuşturdu: 'Ne olursan ol, bir kere yabancıların, seni tanımayan insanların arasına karıştın mı ne istersen o olursun. Ben bu işi hallederim; onunla konuşurum - Sahi ona nasıl hitap ediyorsun?' Bu sefer çok ileri gitmişti, ama artık durmak için çok geçti; öylece oturup Judith'inkinden fazla ifade taşımayan o sakin yüze baktı, ne umut ne acı: sadece nemrut ve

anlaşılmazdı ve parayı tutan tırnakları çatlamış, nasırlı kadınsı ellerine bakıyordu, deden onun zenciler gibi 'Bayan Judith' diyemeyeceğini düşündü, zira bu kanını iyice kabullenmek olurdu. Sonra bunu gizlemek isteyip istemediğini bile bilmiyorum diye düşündü. Bu yüzden de Bayan Sutpen dedi. 'Bayan Sutpen'le konuşurum, tabii nereye gideceğini söylemem, çünkü ben kendim de bilmeyeceğim. Sadece gittiğini, gitmeyi düşündüğünü benim bildiğimi ve bunun senin için daha iyi olacağını söylerim.'

"Çocuk gittikten sonra deden atına atlayıp durumu Judith'e anlatmaya gitti, kapıyı Clytie açtı, yüzüne dik dik baktıktan sonra hiçbir şey söylemeden Judith'i çağırmaya gitti ve deden mobilyaları örtülmüş o loş salonda bekledi ve ikisine de ne olup bittiğini anlatmasına gerek kalmayacağını düşündü. İkisine de ne olup bittiğini anlatmasına gerek kalmadı. Biraz sonra Judith geldi ve durup ona bakarak 'Herhalde bana nereye gittiğini söylemeyeceksiniz' dedi - 'Söyleyemem' dedi deden. 'Ona söz verdiğim için filan değil. Ama parası var; onun için daha iyi-----' ve sustu, aralarında o görünmez, hüzünlü küçük çocuk duruyordu, ipek ve keten giysilerinden arta kalanların üzerine geçirilmiş bir paltoyla oraya gelen, antik lanetinin üniformasını -hasır şapka ve tulum- giyen delikanlıya dönüşen, erkek kuvvetine sahip bir erkeğe dönüştüğü halde tirşe-mavi kazağı içinde hâlâ o yalnız çocuk olan o adam ve deden kırık dökük boş sözler söylüyordu, teselli dediğimiz sahte ve anlamsız kandırmacaları sıralıyor, bir yandan da düşünüyordu, Ölse daha iyiydi, hiç yaşamasa daha iyiydi: sonra bunları Judith'e söylese onun için nasıl boş ve manasız bir özet olacağını düşündü, kuşkusuz kendisi de bunu çoktan söylemiş, düşünmüştü. Kasabaya döndü. Bir dahaki sefere onu çağırmadılar, olanları kasabanın geri kalanı nasıl öğrenmişse öyle öğrendi: kaynağı zenciler olan fısıltı gazetesinden, Charles Etienne Saint-Valery Bon geri dönmüştü (yuvaya değil, geri dönmüştü) daha deden ne halde döndüğünü öğrenemeden, kömür karası maymun gibi bir kadınla ve sahici bir evlilik cüzdanıyla çıkagelmişti, daha doğrusu onu kadın getirmişti, zira kısa zaman önce öyle feci dövülmüştü ki ayağı aksayan, eğersiz katırın üzerinde bile durabilecek hali yoktu, karısı düşmesin diye onu tutarak katırın yanında yürümüştü; eve gitmiş ve anlaşılan evlilik cüzdanını yılmaz bir çaresizlikle Judith'in suratına fırlatmıştı, tıpkı bakara oynayan zencilere saldırdığı gibi. Kimse o bir yıllık yokluğun ardında ne inanılmaz bir hikâyenin yattığını bilmiyordu, kendisi asla sözünü etmiyordu, kadınsa bir sene sonra, çocukları doğduktan sonra

bile hâlâ geldiği zamanki dehşete kapılmış, robotvari vaziyette olduğundan anlatmıyor, muhtemelen anlatamıyor, sanki yavaş yavaş koyveriyor, korku ya da endişe anlarında koy verilen ter gibi korkunç ve inanılmaz bir salgı halinde çıkarıyordu: kocasının onu nasıl bulduğunu, kendi zihniyeti dahilinde zorla da olsa yiyeceğini ve barınağını çıkarttığı iki boyutlu sakin bir yerden (ya adını hiç öğrenmediği ya da dönmemek üzere ayrılmanın şokuyla unuttuğu kasaba mıdır, köy müdür her neredense) onu nasıl çekip çıkarttığını, onunla nasıl evlendiğini, daha adını, hatta beyaz olmadığını öğrenemeden (kocasının Judith'ten bir parsel arazi kiraladıktan sonra tamir ettiği köhne köle barakalarından birinde oğlunu doğurduktan sonra, şimdi bile bu sonuncuyu tam olarak bildiğinden kimse emin değildi) deftere zor zahmet çarpı işareti atarken elini nasıl tuttuğunu neden sonra anlatmaya başladı; onunla evlenen beyaz tenli adamın adını bilmediği yerlerdeki - kasabalar, şehirler- küf kokulu odalarda, yediği son dayağın nekahatini sırtüstü yatarak geçirdiği, kopuk film gibi son derece hareketsiz dönemleri takip eden çılgınca, akıl almaz, görünüşe göre sebepsiz hareket ve ilerleme dönemlerinden oluşan bir yıl - adamın kim bilir neye ulaşmak ya da neden kaçmak için, kim bilir nasıl bir öfkeyle onu da peşinden sürükleyerek içinden geçtiği, her biri bir önceki gibi bittiğinden artık bir alışkanlık halini alan bir yüzler, bedenler kasırgası - adamın karşısına çıkan herkesin suratına kömür karası maymunvari yol arkadaşının bedenini çarpmak için fırsat kollayışı: onun beyaz olduğunu düşünen ve ne kadar inkâr ederse beyaz olduğuna o kadar inanan buharlı gemilerdeki ve şehirlerin izbe tavernalarında zenci hamallarla, tayfalarla; zenci olduğunu söylediğinde postu kurtarmak için ya da daha beteri salt cinsi sapıklığının sarhoşluğundan yalan söylediğine inanan beyazlarla giriştiği kavgalarda sonuç hep aynıydı: neredeyse kız kadar ince ve narin vücutlu adam ilk yumruğu atıyordu, genellikle silahsızdı ve karşısında kaç kişi var umursamıyordu, aynı öfkeyle, gözünü budaktan sakınmadan, acıya ve cezaya karşı fiziksel bir bağışıklıkla küfretmeden, soluk soluğa kalmadan saldırıyordu, yüzünde bir gülümsemeyle.

"Judith'e evlilik cüzdanını gösterdi ve hamileliği iyice ilerlemiş olan karısını tamir ettiği harap barakaya götürüp yerleştirdi, belki bir hareketiyle hapsetti ve eve döndü. O akşam Judith'le arasında neler geçtiğini kimse bilemeyecek, yemek yapmak, ısınmak ya da hastalanınca su ısıtmak için kırılıp yakılmamış hangi sandalyeler ve mobilyalarla döşenmiş kim bilir hangi halisiz odada - gelin olmadan dul kalmış kadın, onu dul bırakan

adamın oğlu ve aile geleneği zenci bir odalık, beyaz kanını inkâr ettiği şiddetle siyah kanma üzülmeyen, bu inkârı da tıpkı iblis gibi kendi dönüşsüzlüğünün bünyesindeki tuhaf ve saldırgan bir mübalağayla yapan bir adam. (Çünkü aşk vardı dedi Bay Compson Getirip babaannene verdiği o mektup vardı Mektup gözlerinin önüne geldi (Quentin'in) önündeki masada açık duran kitabın üstünde açık duran mektubu gördüğü gibi gördü onu, puro kokusunun, morsalkım kokusunun, ateşböceklerinin süzüldüğü eylül alacasında babasının keten pantolonu üzerindeki karanlık elinde tuttuğu beyaz mektubu gördü, düşünüyordu *Evet. Çok fazla şey işittim, çok fazla şey anlattılar; çok fazla şey dinlemek zorunda kaldım, çok uzun süre* düşünüyor *Evet, tıpatıp Babam: o mektup, o evin, o odanın, o gecenin ıssızlığında nasıl bir ahlaki onarım düşündüğünü kim bilebilir, eski katı geleneklerin üzerinden nasıl atladı, zira sağlam addetmeyi öğrendiği her şey rüzgâra savrulmuş saman gibi uçup gitmişti; - dik arkalı bir sandalyede lambanın yanında dimdik oturuyor, üzerinde aynı basma elbise, ama bu sefer bone yok, başı açık, o eski kömür karası saçlarına kır düşmüş, adam karşısında ayakta duruyor. Oturmak istemez; belki Judith de oturmasını istememiştir ve soğuk alçak ses lambanın alevinden daha yüksek çıkmıyor: 'Hatalıydım. Kabul ediyorum. Eskiden önemli olan şeylerin hâlâ önemli olduğuna inanıyordum. Ama hatalıydım. Nefesten, nefes almaktan, aklı başında ve hayatta olmaktan daha önemli bir şey yok. Çocuğa, cüzdana, belgeye gelince. Ne olmuş? O kâğıt seninle kaçınılmaz olarak zenci olan birisi arasında; ortadan kaldırılabilir, başında kavak yelleri esen genç bir adamın bir hoşluğu olduğu haricinde bir şey söylemeye de kimse cesaret edemez. Çocuğa gelince, olsun. Benim babam da zenci bir çocuk sahibi olmamış mıydı? bu yüzden bir şeyi eksildi mi? İstersen kadınla çocuğu da burada tutabiliriz; burada kalırlar, Clytie de...' adamı seyrediyor, ona bakıyor, ama kıpırdamıyor, hareketsiz, dimdik, elleri kucağında kavuşturulmuş kımıldamadan duruyor, karşısındaki vahşi bir kuş veya hayvanmış da burun deliklerinin açılıp kapanmasıyla veya göğsünün inip kalkmasıyla kaçacakmış gibi adeta soluk bile almıyor: 'Hayır: Ben. Onu ben yetiştiririm ve... Bir soy adına ihtiyaç duymaması için gerekeni yaparım; onu tekrar görmene ya da canını sıkmana gerek yok. General Compson'dan arazinin bir kısmını satmasını rica ederiz; satınca sen gidersin. Kuzeye-----şey bile olsan 'fark etmeyecek yerlere-----Ama yok. Zaten cesaret edemezler. Henry'nin oğlu olduğunu söylerim, kim karşı çıkmaya cesaret edebilir ki----' öylece duruyor, Judith kendisine bakıp*

bakmadığını anlayamıyor, zira yüzü aşağıya eğik - durgun ifadesiz ince yüzü, Judith kımıldamaya cesaret edemeden onu izliyor, sesi mırıl mırıl, yeterince net yeterince dolgun, ama ona pek ulaşmıyor: 'Charles': cevap: 'Hayır, Bayan Sutpen': ve Judith tekrar konuşuyor, hâlâ kımıldamıyor, tek kasını bile oynatmıyor, bir çalının içine girmeye kandırdığı, göremese bile kendisini izlediğini bildiği bir hayvanın biraz ötesinde duruyor, hayvan sinmemiş, korkmuş hatta tedirgin bile değil, hürlerin o dingin havai ıslah olmazlığı var üzerinde, kaçtı mı kendisini taşıyan toprağın üzerinde tek bir iz bile bırakmayacak ve Judith ona dokunabilecek olsa bile elini uzatmaya cesaret edemiyor, sadece konuşuyor, sesi yumuşak ve baygın, kadının silahı olan o baştançıkarıcılıkla, o ilahi vaatle dolu: 'Bana Judith Hala de, Charles') Evet, bir şey dedi mi, demedi mi, kim bilebilir, arkasını dönüp çıkıyor, Judith hâlâ orada oturuyor, kımıldamıyor, onu izliyor, onu hâlâ görüyor, gözleri duvarları da karanlığı da deliyor, otlu yoldan boş harap barakalar arasında karısının beklediği barakaya gidiyor, kendi buyurduğu ve kendisi için yarattığı Gethsemane'e doğru dikenli ve çakıllı patikada ilerliyor, kendi kendini çarmıha gerdiği yere doğru, bir anlığına indiği çarmıhına geri dönüyor.

"Deden bilmiyordu. Kasabalı ne biliyorsa o da onu biliyordu: Clytie'nin gözlediği, çiftçiliği öğrettiği, o gün mahkemede başı sarılı, bir kolu askıda, öteki kelepçeli yetişkin bir erkek olarak oturan, sonra hayvanat bahçesinden kaçma bir şeye benzeyen etten kemikten bir eşle dönen, şimdi Sutpen çiftliğinden kiraladığı bir parseli ekip biçen, bu işi de kendi fiziksel sınırları içinde, giriştiği iş için hâlâ çok narin görünen bedeniyle tek başına ve düzenli ziraatle gayet iyi yapan, tamir ettiği ve oğlunun da içinde doğduğu barakada bir münzevi gibi yaşayan, ne siyahlarla ne beyazlarla ahbaplık eden (artık Clytie onu gözlemiyordu; buna gerek yoktu) ve dört sene boyunca Jefferson'da sadece üç kere görülen, o zaman da ondan, Clytie'den ya da Judith'ten korktuğu anlaşılan zenciler tarafından zenci dükkânlarının bulunduğu Depot Caddesi mıntıkasında ya sızdığı ya da körkütük sarhoş olduğunun haber verilmesiyle kasabada olduğu anlaşılan bu adamı deden (ya da çok içmiş, zıvanadan çıkmışsa polisler) alıkoyar, gözleriyle ellerinden başka bir canlılığı olmayan karısı, o kara koncolos arabaya atları koşup gelene, onu arabaya yükleyip eve götürene kadar bırakmazdı. Bu yüzden ilk başta kasabada da eksikliği hissedilmedi; sarıhummaya yakalandığını, Judith'in onu büyük eve aldığını, kendisinin baktığını, ama Judith'in de hastalığı kaptığını deden Kasaba Doktorundan öğrendi, bu

durumu Bayan Coldfield'e bildirmesini söyledi ve atına atlayıp çiftliğe gitti. Atından inmedi; içeriye seslendi, üst kat pencerelerinden birinden Clytie uzanıp ona 'hiçbir şeye ihtiyaçları yok' dedi. Bir hafta zarfında deden Clytie'nin doğru söylemiş olduğunu anladı, en azından söylediği artık doğruydu, ama ilk önce Judith ölmüştü."

"Ya," dedi Quentin. - Evet diye düşündü Çok fazla, çok uzun beşinci mezara nasıl baktığını hatırladı ve Judith'i her kim gömmüşse öteki ölülerin ondan hastalık kapacağından korkmuş olmalı diye düşündü, zira onun mezarı açıklığın öteki uçundaydı ve diğerlerinden açıklığın izin verdiği nispette uzaktı, Babamın bu sefer 'düşün' demesine gerek yok diye düşündü, çünkü üzerindeki yazıyı okumadan önce o mezar taşını kimin sipariş ettiğini ve satın aldığını biliyordu, öleceğini anladığında, Judith'in, o dikkatle yazılmış talimatları Clytie için kâğıda dökmek uğruna kendini nasıl (muhtemelen ateşli sayıklamalardan) kaldırdığını hayal edebiliyordu; Clytie'nin sonraki on iki sene, köle barakasında doğan çocuğu yetiştirerek ve Judith'in yirmi dört yıl önce dedesine yüz dolarını verdiği mezar taşının geri kalan borcunu ödemek için para biriktirerek nasıl yaşadığını tahmin edebiliyordu, dedesi bu parayı almayı reddettiğinde Clytie bozuk paralar ve buruşuk kâğıt paralarla dolu paslı tenekeyi masanın üzerine koymuş, tek kelime bile etmeden bürodan çıkıp gitmişti. Bu mezar taşını okumak için de üzerine yapışmış sedir yapraklarını temizlemesi gerekiyordu, bu harflerin de elinin altında belirişini izlerken yaprakların orada nasıl asılı kalabildiklerine, haşin ve amansız tehditten nasıl yanıp kül olmadıklarına şaştı: Judith Coldfield Sutyen. Ellen Coldfield'in kızı. 3 Ekim 1841de doğdu. Bu Dünyanın Eziyetine Meşakkatine 42 yıl 4 ay 9 gün katlandı ve En Nihayet 12 Şubat 1884te huzura kavuştu. Dur Ey Fani; Kibri, Budalalığı Hatırla ve Uzak Dur Quentin düşünüyordu *Evet. Bunu kimin düşündüğünü, kimin yazdırdığını sormama gerek yoktu diye* düşünüyordu *Evet çok fazla, çok uzun. Dinlememe gerek yoktu, ama işitmek zorundaydım, şimdi de tekrar tekrar işitmek zorundaydım, çünkü tıpkı Babam gibi konuşuyor. Güzel hayatlar - yaşıyor kadınlar. Soluk alırken bile gerçekdışı hoş bir incelikten nafaka çıkartıyorlar, o gerçekdışı ki içinde gerçeklerin -doğumun, ölümün, acının, hayretin, ümitsizliğin- gölgeleri ve görüntüleri garden parti mimiklerinin nazik manasızlığıyla hareket ediyor, zahiri bütün hareketler kusursuz olsa da bir anlamları ya da acı verme güçleri yok. O taşı Bayan Rosa sipariş etmişti. O mezar taşını almasını Yargıç Benbow'a emretmişti. Yargıç babasının mirasının idaresinden sorumluydu, gerçi bir vasiyetle*

görevlendirilmemişti, zira Bay Coldfield ne vasiyet, ne de evden ve dükkânın yağmalanmış kabuğundan başka miras bırakmıştı. Bu yüzden de yargıç kendi kendisini tayin etmiş, Bayan Coldfield'in durumunu tartışmak için toplanan ve onu güneşin altında hiçbir şeyin, ne bir insanın ne de komitenin yeğeniyle kayınbiraderinin yanma dönmeye ikna edemeyeceğini anlayan komşular ve hemşeriler meclisi arasından kendisini seçmişti - bu toplananlar geceleri kapısının önüne yemek dolu sepetleri bırakan komşularla hemşerilerdi, yemeklerin konulduğu tabaklan, üzerlerini örten peçeteleri asla yıkamaz, kirli kirli boş sepete geri koyar, sepeti de hangi basamakta bulmuşsa oraya bırakırdı, sanki asla var olmadığı ya da en azından kendisinin ona hiç dokunmadığı, onu boşaltmadığı, dışarıya çıkıp sinsilik, hatta muhalefet bile taşımayan bir edayla almadığı yanılsamasını sürdürmek istiyordu, oysa kuşkusuz yiyeceklerin tadına bakıyor, kalitelerini ya da pişirilme tarzlarım eleştiriyor, çiğneyip yutuyor ve sindirdiğini hissediyordu, ama yine de o yanılsamaya dört elle sarılıyor, inkârı mümkün olmayan bütün kanıtların gösterdiği gerçeğin var olmadığında serinkanlı ve yılmaz bir inatla ısrar ediyordu, ancak bir kadının yapabileceği şekilde; - kendini yine aynı şekilde kandırarak dükkânın satılmasının ona bir şeyler getirdiğini, beş parasız kalmadığım reddetmişti, dükkânın satışından elde edilen parayı Yargıç Benbow'dan almayı reddetmişti, ama (bir iki sene içinde sıfırlanan) bu maddi bedelin karşılığında çeşitli şeyler kabul ediyordu: evin yanından geçen zenci çocukları durdurur, evinin önünü tırmıklatırdı, kuşkusuz çocuklar da diğer kasabalılar gibi bu emekleri karşılığında para alamayacaklarını, perdenin arkasından onları izlese de bir daha yüzünü göremeyeceklerini, ama paralarını Yargıç Benboıu'un vereceğini bilirlerdi - tıpkı Yargıç Benbow'dan iki yüz dolarlık mezar taşını talep ettiği gibi dükkânlara girer, raflardan vitrinlerden bazı şeyler talep eder ve onları alıp dışarı çıkardı - sepetlerdeki tabaklarla peçeteleri yıkamasını engelleyen aynı sapkın kurnazlıkla maddi meselelerini Yargıç Benbow'la konuşmayı reddetmişti, zira ondan aldığı şeylerin toplamının seneler önce dükkândan gelen parayı aştığını biliyor olmalıydı (Benbow'un bürosunda, üzerinde Goodhue Coldfield'in Mirası yazan kalın bir dosya vardı. Üzerine sabit mürekkeple Özel yazılmıştı. Yargıç öldükten sonra oğlu Percy bu dosyayı açtı. At yarışı kuponları, artık kemiklerinin bile nerede olduğunu kimsenin bilmediği, kırk yıl önce Memphis hipodromunda yarışlar kazanıp kaybetmiş atlar üzerine oynanmış, iptal edilmiş bahisler buldu, bir de hesap defteri vardı, Yargıcın el yazısıyla özenle hazırlanmış bir liste, her

maddede bir tarih, bir at ismi, üzerine ne kadar yatırıldığı, kazandığı ya da kaybettiği yazıyordu; bir başka liste de o efsanevi hesaba kırk yıl boyunca kazandığı her parayı, ona eşit miktarda da kaybını işlediğini gösteriyordu).

Ama sen dinlemiyordun, çünkü zaten biliyordun, bütün bunların hemen yakınında, bunlarla doğup büyüdüğün için sözün aracılığına ihtiyaç duymadan öğrenmiştin, bütün çocuklar gibi: bu yüzden de babanın anlattıkları kelime kelime hatırlayışın titreşen tellerini tınlatmak haricinde fazla bir şey söylemiyordu sana, buraya daha önce de gelmiştin, amacı sadece avlanmak olmayan avare çocukluk seferlerinde birçok kereler görmüştün bu mezarları, tıpkı eski evi gördüğün gibi, daha görmeden önce bile nasıl görüneceğine aşinaydın, günün birinde şenle akran, aynı cüssede dört beş çocukla oraya gidebilecek kadar büyüdün ve hayaleti uyandırmak için birbirinizi kışkırttınız, zira ev perili olmak zorundaydı, yirmi altı yıldır orada bomboş, tehditkârlıktarı uzak duruyor olsa da ille de perili olması lazımdı, gerçi kimse orada bir hayaletle karşılaşmamıştı, böyle bir haber duyulmamıştı, ta ki Arkansas'tan gelen bir vagon dolusu yabancı geceyi geçirmek için orada durana kadar; daha vagonu boşaltmaya bile başlamadan bir şey olmuştu, bunu anlatmıyor, anlatamıyor ya da anlatmak istemiyorlardı, ama her ne olmuşsa on dakika içinde onları vagona geri döndürmüş, katırları dört nala kaldırmış, Jeffersona ulaşana kadar da hiç durdurmamıştı - bel vermiş revağı, pul pul dökülen duvarları, sarkmış storları, tahta panjurlu pencereleriyle çürüyen kabuk, devlete intikal eden ve tekrar tekrar alınıp satılan, alınıp satılan arazinin orta yerinde. Hayır, dinlemiyordun; dinlemene gerek yoktu: sonra köpekler kımıldandı, ayağa kalktılar; başını kaldırdın ve bekleneceği üzre, tam da babanın söylediği gibi, katırla iki atı sedirlerden yirmi beş metre kadar uzakta yağmurun altında durdurmuş olan Luster'ı gördün, bacaklarını çuvalın altına toplamış oturuyordu ve dumanı tüten hayvanların buğulu buharıyla kuşatılmıştı, sanki babanla sana hazin ve acısız bir araftan bakıyormuş gibi. 'Yağmurda durma, buraya gel, Luster' dedi baban. 'Ben varken bizim Albay sana bir şey yapamaz.' - 'Siz gelin de eve gidelim,' dedi Luster. 'Bugün av olmaz artık.' - 'Islanırız,' dedi baban. 'En iyisi şu eski eve gidelim. Orada ıslanmayız.' Ama Luster yerinden kıpırdamadı, yağmurda oturup eve gitmemek için bahaneler uydurmaya başladı - damının akacağını, ateş olmadığından üçünüzün de hasta olacağınızı, oraya gidene kadar sırılsıklam olacağınız için en iyi çarenin eve dönmek olduğunu söyledi: baban Luster'a gülüyordu, ama sen o kadar da gülmüyordun, çünkü Luster

gibi siyah olmasan da ondan daha büyük değildin ve beşiniz, birbiriyle akran beş oğlan eve gittiğinizde Luster da seninle birlikte oradaydı, evi daha görmeden birbirinizi kışkırtmaya başlamıştınız, arkadan gelmiştiniz, eski köle barakalarının arasından geçen yoldan - bir sumak, Trabzon hurması, funda ve hanımeli ormanından, çalılara gömülmüş eskinin kereste duvarları, taş bacaları ve tahta çatıları olan cüruf yığınları arasından geçtiniz, sadece biri ayaktaydı; ona yaklaştınız; ilk başta yaşlı kadını görmediniz, çünkü oğlana bakıyordunuz, fim Bond'a, sizden bir iki yaş daha büyük, daha iri, hantal, sarkık dudaklı, meşin-rengi çocuğu seyrediyordunuz, erimiş, solmuş, yine de temizce- ne bir gömlek ve üzerine çok küçük gelen bir tulum giymişti, barakanın yanındaki bahçede çalışıyordu: kadının orada olduğunu bilmiyordunuz, ta ki aynı anda irkilip başınızı çevirene ve barakanın duvarına dayanmış bir sandalyeden sizi izlediğini görene kadar - bir maymundan fazlaca büyük olmayan kurumuş bir kadındı, on bin dahil her yaşta olabilirdi, üzerinde solgun bol bir etek, tertemiz bir türban vardı, sandalyenin iki yanından sarkan kahverengi ayakları maymunlarınki gibi sallanıyordu, toprak bir pipoyu tüttürüyor ve kahverengi yüzünün sayısız kırışığı arasına gömülmüş ayakkabı düğmelerine benzeyen gözleriyle size bakıyordu, piposunu ağzından çıkartmaya zahmet etmeden, beyaz bir kadınınkine benzeyen sesiyle: 'Ne istiyorsunuz?' diye sordu, biraz sonra biriniz 'Hiçbir şey.' dedi ve bir anda hanginizin önce başladığını ve korkmadığınız için nedenini bilmeden koşmaya başladınız, bomboş, yağmurun düzlediği, çalıların boğduğu eski tarlalarda koşuyordunuz, sonunda eski kırık çite gelip dışarı çıktınız, kendinizi üzerine fırlattınız, ancak o zaman toprak, gökyüzü, ağaçlar ve koru tekrar değişik, tekrar eskisi gibi görünmeye başladı

"Evet," dedi Quentin.

"Şimdi Luster'ın sözünü ettiği de oydu!' dedi Shreve. "Baban tekrar gözlerini sana dikmişti, çünkü bu ismi daha önce duymamıştın, o gün onu sebze bahçesinde gördüğünde bir ismi olabileceğini bile düşünmemiştin, 'Kim? Jim ne?' dedin ve Luster 'O çocuk. O yaşlı kadınla oturan açık renkli çocuk' ve baban hâlâ seni izliyordu, 'Harf harf söyle' dedin ve Luster 'Avukatların sözlerinden. Kanuna yakalandın mı oluyo. Ben anca yazılı kelimelerin harflerini söyleyebiliyom.' Bu o çocuktu, adı Bond'a dönüşmüştü, ama umrunda değildi, mazisini annesinden ve asla sahip olamayacağı geleceğini babasından miras almıştı, baban ona Charles

Bon'un oğlu olup olmadığını sorsaydı sadece bilmemekle kalmaz umursamazdı da: ona Bon'un oğlu olduğunu söylesen, (onun değil) senin, zihni olduğunu söylebileceğin şeye şöyle bir dokunur, sonra hiçbir tepki, gurur, keyif, öfke ya da acı uyandırmadan silinip giderdi, değil mi?"

"Evet," dedi Quentin.

"Yirmi altı yıldır perili evin arkasındaki o evde yaşıyordu, artık yetmişini aşmış olan yaşlı kadınla birlikte, yine de kadının türbanı altında tek tel beyaz saç yoktu, derisi sarkmamıştı, sanki normal insanlar gibi belli bir noktaya kadar yaşlanmış, sonra durmuş ve saçları aklaşıp etleri yumuşayacağı yerde büzüşmeye başlamıştı, öyle ki yüzünün ve ellerinin derisi milyonlarca incecik kırışıkla kaplanmıştı ve vücudu bacaya asılıp füme edilen et gibi çekmişti, Bornelilerin kuruttukları kafatasları gibi - ille de bir hayalet gerekiyorsa pekâlâ o olabilirdi, birilerinin evin etrafında dolanmaktan başka yapacak işi olmasaydı ki vardı; evin içinde etrafta dolaşanlardan korunması gereken bir şey olsaydı ki yoktu; içinde saklanacak ya da gizlenmesi gereken biri olsaydı ki yoktu. Yine de bu ihtiyar hatun, bu Rosa Teyze, sana içeride birinin saklandığını söyledi, sen de Clytie veya Jim Bond olabileceğini söyledin, o Hayır dedi, sen başka biri olamayacağını söyledin, iblis ölmüştü, Judith ölmüştü, Bon ölmüştü, Henry öyle uzağa gitmişti ki bir mezar bile bırakmamıştı: ama o Hayır dedi bunun üzerine oraya gittiniz, geceleyin bir at arabasında on beş kilometre yol aldınız ve hem Clytie'yi hem Jim Bond'u içeride buldunuz, sen Gördünüz mü? dedin ama o hâlâ Hayır diyordu bunun üzerine aramaya devam ettiniz ve orada...?"

"Evet."

"Dur bir dakika," dedi Shreve. "Tanrı aşkına dur.")

7

Artık Shreve'in kolunda kar yoktu, kolunda gömleğinin yeni de yoktu: yumuşak erosvari tombul koluyla eli lambaya tekrar yaklaştı, pipoları koydukları boş kahve tenekesinden bir pipo aldı, doldurup yaktı. Demek dışarıda sıcaklık sıfır diye düşündü Quentin; birazdan pencereyi açıp belden yukarısı çıplak, yumrukları sıkılı derin derin nefes almaya başlar, buz gibi avluya bakan o sıcak hava cebinin içinde. Ama hâlâ yapmadı, Quentin bunu düşüneli bir saat olmuştu, pipo bitmiş, ters dönmüş, soğumuş, Shreve'in kavuşturduğu, sarı kıllı pembe kollarının önündeki masanın üzerinde ince bir kül serpintisi bırakmıştı, Shreve, gözlüğünün lambayı yansıtan bir çift opak ayı ardından Quentin'i seyrediyordu. "Demek tek istediği bir torunmuş," dedi. "Sadece bunun peşindeymiş. Tanrım, Güney de hoş doğrusu. Tiyatrodan iyi. Ben Hur'dan iyi. Arada bir uzaklaşmak istemenize şaşmamak lazım."

Quentin cevap vermedi. Masaya bakarak sükûnetle oturdu, üzerinde mektubun durduğu açık ders kitabının iki yanında duruyordu elleri: ortadan katlanmış olan dikdörtgen kâğıt şimdi açık duruyordu, dörtte üçü açık, eski kat yerinin etkisiyle alt tarafı ağırlıksız ve mantığa aykırı bir hareketle yarı yarıya yukarı kalkmıştı, Quentin öyle bir açıyla duruyordu ki bu fazladan engel olmasa bile üzerindeki yazıyı okuması mümkün değildi. Yine de ona bakıyor gibi görünüyordu ya da Shreve'in tahmin edebildiği kadarıyla başını biraz eğmiş, kaşlarını adeta çatmış derin derin düşünüyordu. "Dedeme anlatmış," dedi. "Mimar kaçtığında, kaçmaya çalıştığında, nehre gidip New Orleans'a ya da gitmek istediği yer her neresiyse oraya kaçmaya çalıştığında anlatmış—" ("İblis di mi?" dedi Shreve. Quentin ona cevap vermedi, susmadı, sesi alçak, tuhaf, biraz hülyalıydı, yine de alttan alta bir kafa karışıklığı, için için kaynayan bir alınganlık seziliyordu konuşmasında; gözünde gözlüğüyle (belden aşağısını masa saklıyordu; odaya birisi girecek olsa onu çırılçıplak zannedebilirdi) sapıkça şeylere kâbusumsu bir yatkınlık duyan birisi tarafından renkli kek hamurundan yaratılmış barok bir heykele benzeyen Shreve de düşünceli ve dikkatli bir merakla kımıldamadan onu izliyordu.) "—Dedemle birlikte birkaç kişiye haber yollamış, köpekleri ve vahşi zencileriyle mimarın peşine düşmüşler ve iki gün sonra onu nehir yatağı boyunda bir mağarada sıkıştırmışlar. Oraya gelişinin ikinci yazıydı, bütün tuğlalar yapılmış, temeller atılmış, büyük kerestelerin çoğu kesilip

hazırlanmıştı, günün birinde mimar bu hayatı daha fazla kaldıramadı ya da belki açlıktan öleceğinden korktu ya da vahşi zencilerin (hatta belki Albay Sutpen'in) yemek bulamayıp onu yiyeceklerinden korktu ya da sıla hasretine kapıldı ya da belki sadece gitmek istedi— ("Belki onu bekleyen bir kadın vardı," dedi Shreve. "Belki de kadın istiyordu. İblisle zencilerin arasında sadece iki kadın olduğunu söylemiştin." Quentin buna da cevap vermedi; belki yine duymamıştı, o tuhaf bastırılmış sakin sesle konuşuyordu sanki önündeki masaya, onun üzerindeki kitaba, onun üzerindeki mektuba ya da kitabın iki yanında duran ellerine hitap ediyordu.) "—ve gitti. Güpegündüz, yirmi bir kişinin gözleri önünde ortadan kayboldu. Ya da belki sadece Sutpen'in sırtı dönüktü, zenciler gittiğini görmüş, ama sözünü etmeye gerek görmemişlerdi; vahşi olduklarından kendileriyle birlikte bütün gün çamurda debelenen Sutpen'in derdinin ne olduğunu bilmiyorlardı. Bu yüzden de bence mimarın neden orada olduğunu, ne yapması gerektiğini, yaptığını, yapabileceğini anlamıyorlardı, bu yüzden de belki onu Sutpen'in gönderdiğini, gidip nehirde kendi kendini boğmasını, ölmesini ya da sadece gitmesini emrettiğini düşündüler. Böylece güpegündüz, işli yeleği, Fauntleroy kravatı ve şapkasıyla Baptist bir meclis üyesi gibi fırladı gitti, muhtemelen şapkayı elinde taşıyordu, bataklığa koştu ve zenciler gözden kayboluşunu izlediler, sonra işlerine geri döndüler ve Sutpen görmedi, gece olana, muhtemelen yemek vakti gelene kadar yokluğunu bile fark etmedi, o zaman zenciler ona adamın gittiğini söylediler, o da ertesi günü tatil ilan etti, çünkü gidip birkaç köpek ödünç alması gerekiyordu. Zencileri iz sürebildiğinden köpeğe ihtiyacı yoktu aslında, ama belki misafirlerinin, zencilerle iz sürmeye alışık olmayan adamların köpeği tercih edeceklerini düşünmüştü. Dedem (o zamanlar o da gençti) biraz şampanya götürdü, başkaları viski getirdiler ve günbatımından biraz sonra orada toplanmaya başladılar, henüz duvarları olmayan evinde, toprağa gömülmüş birkaç sıra tuğladan başka bir şey olmayan evinde, ama mesele değildi, çünkü Dedem zaten yatmadıklarını söyledi, şampanya ve viski içerek, onun son öldürdüğü geyiğin bir parçasını yiyerek ateşin başında oturdular ve gece yarısına doğru köpekli adamlar geldi. Sonra gün ağardı ve köpekler ilk başta biraz bocaladılar, çünkü vahşi zencilerden biri zevk olsun diye önden gidip izi bir iki kilometre kadar takip etmişti. Ama sonunda izi buldular, köpeklerle zenciler nehir yatağı boyuca ilerliyordu, adamların çoğuysa yolun daha düzgün olduğu yukarı taraftan gidiyordu. Ama Dedemle Albay Sutpen köpekler ve zencilerin yanındaydı, çünkü

Sutpen zencilerin mimarı onlardan önce bulmasından korkuyordu. Dedemle ikisi, zencilerden biri atları bozuk yerlerin etrafından dolaştırırken epeyce yürüdüler. Dedem havanın güzel olduğunu, izin de gayet iyi seçildiğini söylemiş, ama mimar ekim ya da kasıma kadar beklese daha iyi olurdu dedi. Bunun üzerine Sutpen ona kendi hikâyesini anlatmaya başlamış.

“Tek sorunu masumiyetti. Birdenbire ne yapmak istediğini değil, ne yapması gerektiğini keşfedivermişti, istese de istemese de bunu yapmak zorundaydı, çünkü yapmazsa hayatının geri kalanında kendisine tahammül edemezdi, onu o yapmak için ölen bütün kadınlarla erkeklerin aşması için içinde bıraktıkları şeyle birlikte yaşayamazdı, bütün ölmüşler bu işi becerebilecek mi diye bekler ve onu izlerken, sadece ölmüşlerin değil, o ölmüşlere karıştığında yerini alacak canlıların da yüzüne bakabilmesi için bu işi başarması gerekiyordu. Bu işin ne olduğunu anladığı anda dünyada yapmaya en hazırlıksız olduğu iş olduğunu da anladı, çünkü bunu yapması gerektiğini o ana kadar bilmemesi bir yana, on dört yaşına kadar istenebilecek, yapma ihtiyacı duyulabilecek böylesi bir şeyin varlığından bile habersizdi. Çünkü Batı Virginia'da doğmuştu, dağlarda—" ("Batı Virginia değil," dedi Shreve. "—Efendim?" dedi Quentin. "Batı Virginia değil," dedi Shreve. "Çünkü 1833'te Mississippi'de yirmi beş yaşındaysa 1808'de doğmuş olmalı. O tarihte de Batı Virginia diye bir yer yoktu çünkü —" "Tamam," dedi Quentin. "—Batı Virginia—" "Tamam tamam," dedi Quentin. "—daha o zaman Birleşik Devletler'e—" "Tamam tamam tamam" dedi Quentin.) "—tanıdığı üç beş kişi kendi doğduğu ev gibi çocuk kaynayan barakalarda yaşıyordu - erkeklerle delikanlılar ava çıkar ya da ateşin önünde yerde yatarlardı, kadınlarla genç kızlar yemek pişirirken ateşe ulaşabilmek için onların üzerlerinden atlaya atlaya gelip giderlerdi, teni değişik renkte olan yegâne insanlar Kızılderililerdi, onlar da ancak silahların arpacığından görülürdü; düzgün parçalara ayrılmış, birilerinin mülkiyetindeki toprakları, işlerini başkasına gördüren ve o topraklar üzerinde güzel atlarıyla gezmek ya da büyük evlerin balkonlarında güzel kıyafetleriyle oturmaktan başka işi olmayan insanların yaşadığı bir yeri hiç duymamıştı, hayal bile edemezdi; böyle bir hayat tarzının var olabileceğini ya da arzulanabileceğini, böyle bir hayatta arzulanabilecek pek çok eşyanın halihazırda var olduğunu, bunlara sahip olanların sahip olmayanları küçümsemeleri bir yana, bu küçümsemenin sadece bu eşyalara sahip kişiler tarafından değil, onlara sahip olmayan, asla olamayacaklarını bilen ve küçümsenen kişiler tarafından da onaylandığını hayal edemezdi. Çünkü

onun yaşadığı yerde toprak herkesindi, bu yüzden de bir yerin etrafına bir çit çevirme zahmetine katlanan ve 'Burası benim' diyene deli gözüyle bakılırdı; eşyalara gelince, kimsenin diğerinden fazla eşyası yoktu, çünkü herkes almaya ve muhafaza etmeye gücü ve enerjisi yeten şeylerin sahibiydi ve sadece bir deli yiyebileceğinden veya barut ve viski karşılığı değiş tokuş edebileceğinden fazlasını almaya, hatta istemeye zahmet ederdi. Bu yüzden de baştan başa bölünmüş, ayrılmış, düzenlenmiş bir memleket ve üzerinde yaşayan derilerinin rengine, sahip oldukları şeylere göre bölünmüş, ayrılmış, düzenlenmiş insanlar olabileceğini düşünemezdi bile, içlerinden bir kısmının ötekiler üzerinde yaşatma, öldürme, pazarlık etme ve satma hakkı olabileceğini, bir sürahiden bardağa viski koyup eline verme ya da geceleyin yatarken çizmelerini çıkarma gibi zamanın başlangıcından beri insanların kendi kendilerine yaptıkları, ölene kadar da yapmak zorunda oldukları ve kimsenin yapmayı sevmediği ve sevemeyeceği, ama tanıdığı hiçbir adamın tıpkı çiğnemek, yutmak ve nefes almak gayreti gibi vazgeçmeyi düşünemeyeceği sonsuz, sürekli tekrar eden kişisel vazifeleri bile gördürecek canlı insanlara sahip olabileceğini hayal bile edemezdi. Çocukken onun dağlarına bile sızmayı başarmış muğlak ve puslu Sukıyısı ihtişamı hikâyelerini dinlemezdi, çünkü o zamanlar bunların ne manaya geldiğini anlayamazdı, biraz büyüdüğünde de bu hikâyelere kulak tıkadı, çünkü görünürlerde onları kıyaslayabileceği ölçebileceği, bu dünyalara canlılık ve anlam kazandıracak bir şey yoktu, böyle bir kıyaslamayı yapma şansı (günün birinde yapabileceğine dair düşüncesi ya da inancı) da yoktu, hem diğer çocukların yaptığı işleri yapmakla meşguldü; büyüyüp delikanlı olduğunda merakı, dinlediğini ve yorumladığını hatırlamadığı hikâyeleri gömülü oldukları yerden çıkardı, oralar ilgisini çekiyordu ve bir kez olsun görmek istiyordu, ama kıskanmadan, üzülmeden, çünkü kimi insanların bir yerde kimi insanların başka bir yerde doğduğunu, kiminin zengin (şanslı, derdi belki: ya da şanslılara zengin derdi) kiminin yoksul doğduğunu ve bunları seçmenin insanların kendilerinin pek elinde olmadığını, (Dedemin anlattığı kadarıyla) üzülmenin de anlamsız olduğunu düşünüyordu, çünkü herhangi birinin otorite ya da yetki gibi kör bir rastlantıyı diğerlerini küçümsemek için kullanmasını aklı almıyordu. Bu yüzden de bu dünyanın içine yuvarlanana kadar ona dair pek bir şey işitmemişti.

"Şöyle olmuş. İçine yuvarlanmışlar, bütün aile, ilk Sutpen'in (muhtemelen Old Bailey Jamestovvn'a ulaştığında) ayak bastığı sahile dönmüşler, salt yüksekte, yukarıda olduklarından, salt yerçekiminden tepetaklak Sukıyısına

geri yuvarlanmışlar, ailenin zaten dağdayken de zayıf olan bağları (Dedeme annesinin oradayken öldüğünü, babasının onun iyi ve bezdirici bir kadın olduğunu, onu özleyeceğini söylediğini; o kadar Batıya gitmeye babasını annesinin zorladığını söylemişti) iyice kopmuş, artık babadan yetişkin kızlara, onlardan daha yürümeyi öğrenmemiş olana kadar hepsi dağlardan aşağı kayıyormuş, cansız nesnelerin arada bir sergiledikleri sapkın bir otomasyonla taşkın bir nehirde akıntının tersine hareket eden çer çöp gibi gittikçe hızlanan palas pandıras süreduran bir yuvarlanmayla Virginia platosundan, James Nehrinin ağzındaki gevşek ovalara inmişler. Neden yola çıktılarını bilmiyordu ya da eskiden biliyorsa bile sebebini artık hatırlamıyordu - belki iyimserlikti, babasının yüreğindeki bir umut ya da hasretti, zira babasının tam olarak nereden geldiğini, döndükleri yerin orası olup olmadığını bilmiyordu, hatta babasının da bunu bildiğinden, hatırladığından, hatırlamak ve tekrar bulmak istediğinden emin değildi - belki birisi, bir gezgin babasına yaşamın rahat olduğu, dağlarda ısınmanın, yiyecek bulmanın zorluklarından uzak bir yerden söz etmişti ya da belki babasının bir zamanlar tanıdığı veya babasını bir zamanlar tanıyan ve hatırlayan birisinin onu düşüneceği tutmuştu ya da onu unutmaya çalışan, ama başaramayan bir akrabası onu çağırtmış o da razı gelmişti, vaat edilen iş için değil, rahat için gitmişti, belki kan bağının çalışma zorunluluğunu ortadan kaldıracağına inanıyordu olanca tembelliğiyle, ya da kan bağına güvenmiyorsa o zamana kadar onu gözetmiş tanrılara güveniyordu. Ama o —" ("İblis," dedi Shreve) "—neden gittiklerini duyduğunu ya da kendisine anlatıldığını hatırlamıyordu. Tek hatırladığı, babasının bir sabah kalktığında büyük kızlara bütün yiyeceği paketlemelerini söylediğini, birilerinin bebeği sarmaladığı, birilerinin ateşe bir kova su attığı ve dağlardan yolların bulunduğu yere indikleriydi. Orada yamru yumru iki tekerlekli bir kağnı, iki de topal öküz edinmişlerdi. Babasının onu nerede ve ne zaman aldığını hatırlamadığını söylemişti Dedeme, öküzleri o sürüyordu (o zaman on yaşındaydı; iki büyük oğlan bir süre önce çekip gitmişler, bir daha da onlardan haber alınamamıştı), zira kağnı alınır alınmaz babası bu değişimin hareketle ilgili bölümünü uygulamaya geçirmişti, arabada yan gelip yatıyor, yorganların, fenerlerin, kovaların, giysi tomarlarının ve çocukların arasında sızıp kendini bilmeden horulduyordu. Dedeme böyle anlatmıştı. Yolculuk haftalarca, aylarca yoksa bir yıl boyunca mı sürmüş hatırlamıyordu (sadece barakadan ayrıldıklarında bekâr olan büyük ablalarından birinin durduklarında hâlâ bekâr olduğunu, ama son mavi dağ sırası gözden

kaybolmadan önce bir çocuk doğurduğunu hatırlıyordu) yolda önce kışın, sonra ilkbaharın, sonra yazın mı onlara yetişip geçtiğini, yoksa aşağılara inerken ağır bir seyirle onların mı mevsimleri geçtiğini yoksa inişin kendisinin mi bu işi hallettiğini, zamana paralel ilerlemek yerine sıcaklık ve iklimde dikine mi indiklerini bilemiyordu - bir (buna dönem denemez, çünkü hatırladığı kadarıyla ya da Dedeme hatırladığını söylediği kadarıyla belli bir başı ve sonu yoktu. Belki azalma demek daha yerinde olur) - sınırsız bir atalet ve sabırlı bir eylemsizlik gün geçtikçe azalıyordu; meyhanelerin, tavernaların kapısında babalarının kendini bilmeyecek kadar içmesini bekleyişleri, yaşlı adamı baraka mıdır, kulübe midir, çukur mudur her neresiyse oradan çıkartıp kağnıya yükledikten sonra sanki onlar ilerlemiyormuş da yer altlarında değişiyormuş, düzleşiyormuş, hepsinin doğduğu dağ kovuğundan açılıyormuş, yükseliyormuş, içinde yabancı haşin sert yüzlerle bir gelgit dalgası gibi kabarıyormuşçasına bir tür hülyalı ve amaçsız ilerleme, yaşlı adamın girmek üzere olduğu ya da dışarı taşındığı veya atıldığı (bir keresinde devasa boğa gibi bir zenci, gördükleri ilk siyah, ilk köle, yaşlı adamı arpa çuvalı gibi omzuna vurmuş bir halde kapıdan çıkmıştı, ağzı gümbür- tülü kahkahalar ve mezar taşı gibi dişlerle doluydu) meyhane kapılarının etrafında yüzen, yok olan, yenilenen ve yanlarından akıp geçen yüzler arasında, kağnı bir ayak değirmeninde ilerliyordu sanki (kâh baharda, kâh yazda, hiç görmedikleri, değil gitmeyi istemek, hakkında bir fikirlerinin bile olmadığı bir yere doğru gidiyorlardı; hem de - yolculuğun bir bölümünü anlaşılan izini sürdüğü ahududu-renkli filler ve yılanlarla yapan babaları haricinde- hiçbirinin yolunu bulamayacağı dağların tepesindeki küçük kayıp bir noktadan) ölçülü durgun taşra şaşkınlıklarına yabancı yüzlerle yerleri, hem yüzleri hem yerleri yanaştırıp yanaştırıp uzaklaştıran bir ayak değirmeninde - artık meyhanelerle tavernalar mezralara, mezralar köylere, köyler kasabalara dönüşüyordu, coğrafya düzleşmişti, güzel yollar, tarlalar, tarlalarda çalışan zenciler, güzel atlarının tepesinde oturup onları seyreden beyazlar, tekrar güzel atlar ve yüzlerinde dağlılardan daha farklı bir ifade olan güzel giysili adamlar vardı, artık yaşlı adamın tavernaların ön kapısından girmesine bile izin verilmiyordu ve daha iyice sarhoş olamadan dağlarda edindiği içki alışkanlıkları dışarı atılmasına neden oluyordu (bu yüzden artık hiç de fena yol almıyorlardı) ve dışarı atılırken kahkahalar, alaylar duyulmuyordu, hoş o eski kahkahalarla alayların da insani bir tarafı yoktu pek.

"Her şeyi göre göre anladı. Sadece beyazlarla siyahlar arasında değil, beyazlarla beyazlar arasında da örs kaldırmayla, göz oymayla, içebildiğin kadar viski içip kalkıp odadan çıkmayla ölçülemeyecek bir fark olduğunu öğrenmeye başladı. Yani farkında olmadan sezmeye başladı. Hâlâ bunun sadece insanın nerede ve nasıl doğduğuyla; şanslı olup olmadığıyla ilgili olduğunu; şanslıların bu imtiyazı ya da itibarı kullanmakta, onlara şanstan başka bir şey kazandırdığını hissetmekte daha aciz kalacaklarını; tek farklarının şanssızların onlara asla besleyemeyeceği bir şefkati şanssızlara beslemeleri olabileceğini düşünüyordu. Bütün bunların aslını astarını sonradan öğrenecekti. Ne zaman öğrendiğini iyi hatırlıyordu, çünkü masumiyeti keşfettiği andı bu. O an, o dakika fazla uzun sürmemişti: ona ulaşması uzun sürmüştü: herhalde artık seyahat etmediklerini, yol almadıklarını, bir yere gitmediklerini fark ettikleri, buna inandıkları andı, ama sıradan bir duraklama, idareten yerleşme değildi bu, çünkü bir keresinde yolda bunu yapmışlardı; bir yerde ayakkabılarla kalın giysilerin varlığıyla yokluğu arasında nasıl kademeli bir değişiklik olduğunu hatırlıyordu: ablasının bebeğini doğurduğu, Dedeme anlattığına, geçmiş zamanda aşağı yukarı hesapladığına bakılırsa ikinci bebeğine de hamile kaldığı bir ahırdı bu geçici yer. Ama artık gerçekten de durmuşlardı. Nerede olduklarını bilmiyordu. Bir süre, ilk günler, haftalar ya da aylar boyunca ona hâkim olan avcı içgüdülerine uysa dağlardaki barakanın yolunu tutması işten değildi, ne de olsa ona büyüdüğü ortamdan yadigârdı bu içgüdüler, belki de barakayı ebediyen terk edip ortadan kaybolan ağabeylerinden (biri ta Mississippi Nehri'ne kadar uzanmıştı bir keresinde) kürkleriyle birlikte ona miras kalmıştı, zaten kendisi de küçük hayvanlar avlayarak iyice bilemişti içgüdülerini. Ama artık o an geçmişti, yani tam olarak nerede doğduğunu söyleyebildiği an haftalarca, aylarca (belki de bir yıl, zira kaç yaşında olduğunu karıştırdığı, bir daha da toparlayamadığı yıldı o) geride kalmıştı. Yani ne nereden geldiğini, ne nerede olduğunu, ne de bunların sebebini biliyordu. Sadece oradaydı, yüzlerle kuşatılmıştı, tanıdığı, oldum olası tanıdığı hemen bütün yüzler (gerçi Dedeme anlattığına göre, hâlâ bekâr olduğu halde çok geçmeden ikinci bebeğini doğuran büyük ablasının gayretlerine rağmen iklim, sıcaklık, nem yüzünden bu yüzler azalıyor, seyreliyordu) dağdakinin neredeyse aynısı bir barakada yaşıyordu, tek farkı serin rüzgârın bağrında değil, büyük durgun bir nehrin kıyısında olmasıydı, bazen hiç akmıyormuş gibi görünen, bazen de geri geri akan bir nehirdi bu, erkek ve kız kardeşleri akşam yemeğinden sonra hasta oluyor, kahvaltıya

kadar da ölüyorlardı, beyaz adamların seyrettiği bölük bölük zenciler hiç duymadığı şeyler ekip yetiştiriyordu (yaşlı adam da içmek dışında bir şeyler yapıyordu artık. En azından sabahleyin kahvaltıdan sonra barakadan çıkıyor, akşama ayık dönüyor ve onları iyi kötü doyuruyordu) ve bütün toprakların, zencilerin ve görünüşe göre çalışanlara nezaret eden beyazların sahibi olan adam gördüğü en büyük evde oturuyordu, öğleden sonranın büyük kısmını (emekleyerek bahçedeki çalıların arasına gizlendiğini ve adamı izlediğini anlatmıştı) ayakkabılarını çıkarıp iki ağaç arasına gerilmiş bir hamakta yatarak geçiriyordu ve her gün kendisinin, babasının, kız kardeşlerinin ömrü billah sahip olduklarından ya da olmayı umacaklarından çok daha güzel giysiler giyen bir zenci onu yelpazelemek ve ona içkiler getirmek dışında hiçbir şey yapmadan başında bekliyordu; o ise (on bir, on iki, belki on üç yaşındaydı, çünkü yaşının hesabını şaşırdığını tam da o sırada anlamıştı) bütün ikindiyi çalıların arasında saklanarak geçirirdi, bu sırada ablaları üç kilometre ötedeki barakanın kapısına çıkıp odun ya da su getirsin diye onu çağırırlardı, ama o hem yazın giyecek ayakkabısı olan, hem de onları giymek zorunda olmayan bu adamı seyrederdi.

"Ama hâlâ izlediği adamı kıskanmıyordu. Ayakkabılara gıpta ediyordu, babasına şişeyi uzatacak, ablalarının temizlik yapmaları, yemek pişirmeleri, evi ısıtmaları için odun ve su taşıyacak böylece kendisini de bu işlerden kurtaracak keten elbiseli bir maymunlarının olmasını da isterdi belki. Belki böyle hizmetlerinin görülmesinin konu komşuya (zencilerinki kadar iyi inşa edilmiş olmayan, hele bakımlı hiç olmayan kendilerininkine benzer barakalarda yaşayan, yine de sağlam çatılarına ve kireç badanalarına rağmen kölelerin evlerinde bulunmayan özgürlüğün parlak halesiyle kuşatılmış insanlara) karşı ablalarına ne büyük keyif vereceğini de hissediyor, anlıyordu. Çünkü masumiyetini henüz kaybetmemiş olması bir yana, daha ona sahip olduğundan bile haberi yoktu. Bu adamı da tüfeği olan bir dağlıdan daha fazla kıskanmıyordu. Tüfeğe gıpta edebilirdi, ama sahibinin ona sahip olmaktan duyduğu gururu ve keyfi kendisi de destekler, onaylardı, çünkü tüfeğin sahibinin tüfeği bir başkasına değil de ona veren talihten kendine kaba bir imtiyaz çıkarıp başkalarına: Bu tüfek benim olduğu için kollarım, bacaklarım, kanım ve kemiklerim sizinkilerden üstün diyebileceği aklına bile gelmezdi, tabii tüfekli bir çatışmadan zaferle ayrılması haricinde: nasıl olurdu da bir adam bütün ikindi ayakkabısız hamakta yatmakla ve şık zencilere sahip olmakla bir başkasıyla savaşabilirdi? savaşsa bile bunu ne adına yapardı? Babası o gün onu bir

mesajla büyük eve gönderdiğinde masum olduğunun farkında bile değildi. Mesajın ne olduğunu hatırlamıyordu (ya da Dedeme söylememişti), anlaşılan daha babasının tam olarak ne işle uğraştığını, çiftlikle ilintili nasıl bir iş yaptığım (ya da yapmasının beklendiğini) bilmiyordu - on üçünde ya da on dördündeydi, hangisi bilmiyordu, babasının çiftlik levazımcısından aldığı, giyip eskittiği, ablalarından birinin üzerine göre küçülttüğü giysiler vardı üzerinde, derisinin nasıl farkında değilse, o giysiler içinde nasıl göründüğünün ya da bir başkasının nasıl görüneceğinin de farkında değildi, yolu takip edip bahçe kapısından girdi, bütün gün çiçek dikip çimenleri kesmekten başka işi olmayan zencilerin yanından geçerek eve, revağa, ön kapıya yöneldi, sonunda içeriyi görebileceğini düşünüyordu, giymesinin bile gerekmediği ayakkabılarını çıkartacak ve ona içkisini uzatacak özel bir zencisi olan adamın başka neleri olduğunu görecekti, tıpkı dağ adamının tüfeği tamamlayan barut boynuzunu ve mermi kalıbını göstermek istemesi gibi, onun da sahip olduğu diğer şeyleri göstermek isteyeceğinden emindi. Çünkü hâlâ masumdu. Farkında olmadan biliyordu bunu; Dedeme anlatmıştı, kapıyı açan maymun zenci daha lafını bitirmeden adeta çözüldüğünü, içinde bir şeylerin gerisin geri dönüp orada geçirdikleri iki yılı taradığını, hani bir odanın bir ucundan girip her şeye bakarak öbür ucuna gidersin, sonra geri dönüp her şeye ters taraftan bakarak odayı tekrar katedersin ve o şeyleri aslında hiç görmemiş olduğunu anlarsın ya, işte o şekilde iki yılı hızla taradığını ve kendisinin hiç anlamamış olduğu en az bir düzine olay gördüğünü anlatmıştı: ablaları ve diğer beyaz kadınların zencilere sinsi temkinli sessiz bir yaklaşımı vardı, korku ya da çekinmeyle değil, bir nevi nazari düşmanlıkla bakıyorlardı onlara, bilinen bir sebebi bir gerekçesi olmasa da hem beyazlara, hem siyahlara miras kalıyordu bu bakış, bel vermiş barakaların kapılarındaki beyaz kadınlarla sokaktaki zenciler arasında, zencilerin daha güzel kıyafetler giymesiyle açıklanamayacak nahoş bir his vardı ve zenciler buna düşmanlıkla ya da herhangi bir meydan okumayla karşılık vermiyor, böyle bir şey hiç yokmuş gibi davranıyorlardı (onlara vurabileceğini biliyordun, demiş Dedeme, onların sana vurmayacağını, hatta karşı koymayacağını da. Ama vurmak istemiyordun, çünkü onlar (zenciler) o değildi, gerçekte vurmak istediğin şey değildi; onlara vurdun mu üzerine bir yüz çizilmiş bir balona vurmuş olurdun, gevşek yumuşak şişirilmiş, kahkahayı koy vermek üzere olan bir yüze, bu nedenle vurmaya cesaret edemezdin, çünkü sadece gülerdi, kahkahasını dinlemek yerine gözünün önünden çekilmesini tercih ederdin) -

geceleri bir misafirleri olduğunda ya da kendileri yemekten sonra bir başka barakaya misafirliğe gittiğinde geçen konuşmaları, ölçülü hatta sakin, ama karanlık ve kasvetli bir niteliğin hâkim olduğu kadın seslerini ve sadece bir adamın, genelde içkili babasının kendi değerini, fiziksel gücünün arkadaşlarında uyandırdığı saygıyı haşince özetleyen sesini dinlerdi; belki on üç, belki on dört, belki on iki yaşındaki oğlan, erkeklerle kadınların aynı şeyden söz ettiğini, bir kere bile adlı adınca söylenmese de bilirdi, insanların kuşatmayı ağızlarına almadan mahrumiyetten, salgınının lafını etmeden hastalıktan söz etmeleri gibi; - bir öğleden sonra ablasıyla yolda yürürlerken arkadan bir arabanın geldiğini duydu ve kenara çekildi, sonra ablasının inatla arabaya yol vermediğini fark etti, başının duruşunda amansız bir geçit vermezlikle hâlâ yolun ortasında yürüyordu, ona seslendi: sonra ortalık toz duman oldu, atlar duraklıyor, koşumlarla tekerlekler parıldıyordu; arabanın içinde iki şemsiye gördü, melon şapkalı zenci bağırdı: 'Hooop! Çikilsene be kadın, çikil yoldan!' derken her şey başladığı gibi bitti: araba gitti, toz yatıştı, şemsiyelerin altından öfkeyle ablasına bakan iki yüz gitti: sonra kendini havalanmış tozun ardından manasızca toprak parçaları fırlatırken buldu, artık biliyordu, toprakları zenci arabacıya değil, kibirli narin tekerleklerin kaldırdığı toza savuruyordu, manasızca; - bir gece babası geç vakit eve geldi, yıkıla yıkıla barakaya girdi; uyku sersemliği hislerini zayıflatmış olduğu halde viski kokusunu alabiliyordu, babasının sesinde yine aynı haşin böbürlenmeyi, haklı çıkma gayretini duydu: 'Bu gece Pettibone'un zencilerinden birini dövdük/ bunu duyunca yataktan doğruldu, uyandı, hangi zenci diye sordu, babası bilmediğini söyledi, zenciyi daha önce hiç görmemişti: zencinin ne yaptığını sordu babası 'Ne fark eder, kahrolası orospu çocuğunun teki ya.' dedi - henüz masumiyeti keşfetmemiş olduğundan farkına varmadan babasının cevabıyla aynı şeyi kastetmişti sorusunda: belli bir zenci, yaşayan bir yaratık, acı duyan, kıvranan, haykıran bir can değildi sözünü ettiği. Onları görür gibi oluyordu: ağaçların arasında meşalelerin böldüğü karanlık, beyaz adamların vahşi isterik yüzleri, zencinin balon yüzü. Belki zencinin elleri bağlanmıştı ya da birisi tutuyordu, ama zaten fark etmezdi, çünkü balon yüzün mücadele etmek, özgürlüğe ulaşmak için kullanacağı eller bunlar değildi, balon yüz bunu yapmazdı: aralarında öylece asılı duruyordu, havada, şişirilmiş, kâğıt gibi incecik bir satıhla. Sonra birisi balona tek bir umutsuz ve umarsız yumruk atıyordu, sonra hepsinin kaçıştığını, koşuştuğunu görür gibi oluyordu, bütün çevrelerini kuşatan, onları yakalayan, yanlarından

geçip giden, sonra tekrar geri dönüp onları boğan o anlamsız, korkunç, yüksek, mülayim kahkahanın gürleyen dalgaları altında kalıyorlardı. Şimdi o maymun zencinin perdelediği beyaz kapının önündeydi, zenci ona yukarıdan bakıyordu, yamalı küçültülmüş kot giysilerine, ayakkabısız ayaklarına, karmakarışık saçlarına bakıyordu, zannetmem ki bir kerecik eline bir tarak almış olsun, çünkü ablaların en sağlam saklayacağı şeylerdendi tarak - o maymun zenciyi görene kadar ne kendi saçlarıyla giysileri, ne de bir başkasının saçlarıyla giysileri üzerine hiç düşünmemişti, kendi iradesi haricinde belki de Richmond'da—" ("Ya da belki Charleston'da," dedi Shreve fısıltıyla.) "—bir evde yetiştirilme bahtına ermiş bu zenci ise onun saçlarıyla giysilerine bakıyordu, sonradan zencinin neler söylediğini hiç hatırlayamadı, daha o ne için geldiğini söylemeye fırsat bulamadan zencinin bir daha asla ön kapıya gelmemesini, arkaya dolanmasını ona nasıl söylediğini hiç hatırlayamadı.

"Oradan nasıl ayrıldığını bile hatırlamıyordu. Birdenbire kendini koşarken bulmuştu, malikâneden epeyce uzaklaşmıştı, kendi evine de gitmiyordu. Dediğine bakılırsa, ağlamıyordu. Öfkelenmemişti bile. Sadece düşünmesi gerekiyordu, bu yüzden de kafasını dinleyebileceği, düşünebileceği bir yere gidiyordu ve oranın neresi olduğunu biliyordu. Ormana girdi. Nereye gideceğine karar vermemişti: bedeni, ayakları onu götürüyordu - bir hayvan patikasının kamışlığa girdiği yerde, devrilmiş bir meşe ağacı adeta bir mağara oluşturmuştu, orada sakladığı demir bir tavada arada bir avladığı küçük hayvanları pişiriyordu. Emekleyerek mağaranın içine girdiğini ve sökülmüş köklere sırtını dayayarak oturup düşündüğünü söylemiş Dedeme. Çünkü meseleyi bir türlü çözemiyordu. Esas sorunun, onu engelleyen şeyin kendi masumiyeti olduğunun farkında değildi daha. Bu yüzden de deneyim diyebileceği pek az şey arasından bunu ölçüye vurabileceği bir şey arıyor, ama hiçbir şey bulamıyordu. Daha ne için geldiğini söyleyemeden arka kapıya gitmesi söylenmişti, onun geldiği yerde evlerin arka kapıları değil, pencereleri vardı ve oradan girip çıkmaya çalışan birisi ya kaçıyor ya da saklanıyor demekti, kendisi bunların ikisini de yapmıyordu. Aslında iş için gelmişti, iş söz konusu olduğunda herkesin kabul ettiğini zannettiği iyi niyetle gelmişti. Tabii ki yemeğe davet edilmeyi beklemiyordu, zira zamanın, tıkırdayan bir tencereden diğerine geçen zamanın saatlerle ya da günlerle ölçülmesine gerek yoktu; belki eve buyur edilmeyi de hiç beklememişti. Ama birisinin söylediklerini dinleyeceğini ummuştu, çünkü bir iş için gelmiş, gönderilmişti ve bunun ne olduğunu hatırlamasa, hatta o

sırada anlayamamış olsa bile kuşkusuz çiftlikle ilgili bir şeydi, o pürüzsüz beyaz evi, o pirinç süslemeli pürüzsüz beyaz kapıyı, daha ne iş için geldiğini söyleyemeden onu arka kapıya gönderen maymun zencinin giydiği keten elbiseyi ve ipek çorapları temin eden ve devamını sağlayan çiftlikle ilgili. Sanki tüfek sahibi adama bir topak kurşunla, hatta dökülmüş mermilerle gitmiş, adam da tüfeği görebileceği kadar yanaşmasına bile izin vermeden, getirdiklerini ormanın kıyısındaki bir kütüğün üzerine bırakmasını istemişti.

"Çünkü öfkeli değildi. Dedeme bunu ısrarla söylemişti. Sadece düşünüyordu, çünkü bu işin bir çözümü olduğunu biliyordu; hayatının bundan sonrasında kendine tahammül edebilmek için bir şeyler yapması gerekecekti ve daha yeni keşfettiği masumiyeti yüzünden bunun ne olduğuna karar veremiyordu, onunla (masumiyetle; adamla ya da gelenekle değil) mücadele etmesi gerekecekti. Tüfek misalinden başka bunu kıyaslayabileceği, ölçebileceği bir şey yoktu, o da çok manalı olmuyordu. Gayet sakin olduğunu söylemişti, hayvan patikasının yanında, rüzgâr tersten estiğinde birkaç kere on adım ötesinden geçen geyikleri gördüğü ininde kollarını dizlerine dolamış oturuyor, kendi kendisiyle sessizce ve sükûnetle tartışıyordu, iki tartışmacı da başka birisine, daha büyük ve akıllı birisine fikir danışmanın iyi olacağında hem fikirdi. Ama öyle biri yoktu, sadece kendisi vardı, on üç, on dört, belki on beşinde olan o bedenin içinde iki kişiydiler, ama kesin bir karar alamıyorlar, sessiz sakin tartışıyorlardı: Ama onu vurabilirim. (Maymun zenciyi değil. Nasıl o gece babasının dövmeye yardım ettiği zenci esas hedef değilse bu zenci de değildi. O da sadece o mülayim yüksek ve korkunç kahkahayla şişirilmiş, yumuşak balon yüzlerdendi, bu yüzden de onu patlatmaya cesaret edemiyordu; ne olduğunu anlayamadan içinden bir şey uçup gitmiş, o balon yüzün ardına konmuştu, oradan ona ayakkabılarını giymeye mecbur olmayan adamın gözleriyle bakıyordu, balonun içinde sakladığı ve onun gibilerden koruduğu kahkahanın sahibiydi bu adam ve göze görünmeden çocuğa, aralık kapının önünde duran eski püskü giysili, çıplak yayvan ayaklı çocuğu delip geçerek arkasında bir yerlere bakıyordu, bizzat kendisi kendi babasını, kız ve erkek kardeşlerini ev sahibinin (zencinin değil), zengin adamın onları oldum olası gördüğü gibi görüyordu - davar gibi, hantal zarafetten uzak yaratıklar gibi, bir umutları ya da amaçları olamayacak şekilde barbarca dünyaya fırlatılmış, kendileri de barbarca ve habis bir üstelemeyle yavrulayacak, çoğalacak, iki üç katma çıkacak, yeri göğü dolduracak bir ırk gibi, zencilere

giysileri bedava veren dükkânlardan, sırf beyaz oldukları için fahiş fiyatlara aldıkları aynı giysileri nesiller boyu küçültüp, yamayıp giyecek bir ırk, tek mirası kahkahadan patlamak üzere olan balon yüzdeki o ifade, küçük bir çocukken bir kapıyı çalan ve bir zenci tarafından arka kapıya gitmesi söylenen, hatırlamadıkları, ismini bilmedikleri bir atalarının gördüğü o ifade olan bir ırk.) Ama onu vurabilirim: öteki: *Hayır. İşe yaramaz: önceki: Peki o zaman ne yapacağız? öteki: Bilmiyorum: birinci: Ama onu vurabilirim. Oradaki çalıların arasına süzülürüm, gelip hamağa yatana kadar beklerim, sonra da vururum: öteki: Olmaz. Bir şeyi değiştirmez: önceki: Peki ne yapacağız? öteki: Bilmiyorum.*

"Artık acıkmıştı. Büyük eve öğle yemeğinden önce gitmişti, şimdi büzüştüğü yerde hiç güneş yoktu, yine de etrafındaki ağaçların tepelerinde hâlâ gün ışığını görebiliyordu. Ama midesi vaktin geç olduğunu ve eve vardığında daha da geç olacağını çoktan haber vermişti bile. O sırada Ev düşüncesi gelmiş aklına. Ev, ilk başta gülmeye çalıştığını zannetti, esasen ne yaptığını anladıktan sonra da kendi kendine bunun gülmek olduğunu söyledi durdu; ağaçların arasından çıkıp kimseye görünmeden ona doğru ilerlerken eve iyice baktı - kısmen çürümüş kereste duvarlar, eksik kiremitlerinin yerine yenisini koymak yerine akan yerlerinin altına taslar kovalar yerleştirdikleri eğri büğrü dam, mutfak yerine kullanılan arka tarafa eklenmiş oda, güzel günlerde bacasının olmaması hiç mesele olmuyordu, zaten yağmurlu havalarda içinde bir şey pişirmeye kalkışmıyorlardı; ablası avluda bir leğenin başında ritmik hareketlerle arkası ona dönük eğilip kalkıyordu, kalçaları bir ineğinki kadar genişti, üzerinde şekilsiz bir basma elbise, ayağında babasının eski ayakkabıları vardı, bağları bağlanmamıştı, çıplak bileklerinin etrafında yalpa vuruyorlardı, hoyratça ve budalaca harcadığı emek, getireceği ödülü kat be kat aşıyordu: emeğin, zahmetin ancak bir hayvanın dayanabileceği, dayanacağı en ham haline indirgenmiş asıl özü; işte o anda babası ona mesajı iletip iletmediğini sorduğunda ona ne cevap vereceği ilk olarak aklına gelmiş, yalan söylese mi söylemese mi, zira yalan söylerse belki anında yalanı ortaya çıkacaktı, çünkü muhtemelen adam babasının yapması gereken şeyi neden yapmadığını öğrenmek için bir zenci yollamıştı, zira babasının onunla yolladığı mesaj bu işi yapmama bahanesi olmalıydı - tabii başka bir şey değilse, ama (babasının nasıl biri olduğu düşünülürse) muhtemelen öyleydi. Ama korktuğu hemen başına gelmedi, çünkü babası evde değildi. Sadece ablası vardı, sanki onun dönmesini odun getirsin diye değil de kendi ses tellerini kullanmak için

beklemişti, ablasının odun isteyen haykırışlarını reddetmemiş, ona karşı koymamış, sadece duymamış, onunla ilgilenmemişti, çünkü hâlâ düşünüyordu. Sonra babası geldi, ablası onu babasına şikâyet etti, yaşlı adam da ona odunu getirtti: vazifesi hakkında hâlâ bir şey konuşulmamıştı, ne akşam yemeğini yerken, ne de babası her zaman üzerinde uyuduğu, öylece üzerine uzanarak dinlenmeye çekildiği döşeğine yattığında bir şey söylenmemişti, babası elleri başının altında öylece dururken hâlâ yalan söyleyip söylemeyeceğini bilmiyordu. Çünkü işin en kötü tarafı hâlâ aklına gelmemişti, içindeki iki ses sükûnetle ve sırayla tartışırken öylece uzanıyordu, hatta sakin ve makul olmak, kindar davranmamak için sırtüstü yatmıştı: Ama onu öldürebilirim. —Hayır. Hiçbir şeyi değiştirmez —Peki ne yapacağız? —Bilmem: sadece dinliyordu, dediğine göre fazla ciddiye almıyordu, dinlemeden işitiyordu bu konuşmayı. Çünkü o anda düşündüğü şeyi kendisi düşünmek istememişti. Kafasında belirivermişti, bir oğlan, bir çocuk için doğaldı, buna kulak aşmamasının nedeni de ancak bir çocuğun düşünebileceği bir şey olmasıydı, kendine tahammül etmek için, yapması gerekeni yapabilmek için tam bir erkek gibi düşünmesi gerektiğini biliyordu, *Zenci bana hiç konuşma fırsatı vermedi, bu yüzden adam (tabii zenci de) getirdiğim haberi, neyin yapılmayacağını iş işten geçene kadar öğrenemeyecek, bu yüzden de zenciye yaptırdığı şeyin cezasını çekecek, keşke ahır ya da ev yanıyor olsaydı da zenci ona söylememe onu uyarmama izin vermeseydi,* diye düşünüyordu, sonra dediğine bakılırsa iş birdenbire düşünmekten çıktı, öteki döşekteki ablalarının ve en küçük iki kardeşiyle yatan ve odayı alkollü horultusuyla dolduran babasının duyabileceği bir çığlık halini aldı: *Söylememe fırsat bırakmadı, Babam da ona söyledim mi diye hiç sormadı, Babamın ona mesaj gönderdiğini asla öğrenemeyecek, bu yüzden de mesajı alıp almadığının hiç önemi yok, Babam için bile; o kapıya o zenci bana bir daha ön kapıya gelmememi söylesin diye gittim, söyleyeceğimi söylesem ona bir faydam dokunmayacaktı, söylemeyince bir zararım dokunmadı, şu koca dünyada ona bir faydamın ya da zararımın dokunması imkânsız.* Öyle söyleyivermiş, bir patlama gibi - yok olan ve ne kül, ne de artık bırakmayan parlak bir alev gibi: sadece sınırsız durgun bir düzlük, tam ortasında bir abide gibi yükselen kesif masumiyetinin vahim şekli; o masumiyet, içindeki iki ses gibi onu sükûnetle eğitiyordu, kendi tüfek benzetmesini kullanarak, o yerine onlar dediğinde, bütün öğleden sonrayı ayakkabılarını çıkarıp hamaklarda yatarak geçiren bütün aciz fani insanlardan daha fazlasını kastediyordu: Tüfeği olanlarla dövüşeceksen ilk

yapman gereken ödünç alabileceğin, çalabileceğin ya da kendin yapabileceğin eli yüzü düzgün bir tüfek edinmektir, değil mi?' buna Evet cevabını verdi. 'Ama bu iş tüfek işi değil. Bu yüzden de onlarla savaşabilmek için onun sana yaptığını yapmalarını sağlayan şeylere sahip olmalısın. Onlarla savaşabilmek için toprağın, zencilerin, güzel bir evin olmalı. Anlıyor musun?' tekrar Evet dedi. O gece evden ayrıldı. Gün ağarmadan kalktı ve yatağa girdiği gibi çıkıp gitti: döşekten kalkıp parmaklarının ucuna basarak evden çıktı. Ailesinin hiçbir ferdini bir daha görmedi.

"Batı Hint Adaları'na gitti." Quentin kıpırdamamıştı, açık ders kitabının üzerinde duran mektuba dalgın bir şaşkınlıkla bakan başının duruşunu bile değiştirmemişti, elleri mektupla kitabın iki yanında duruyordu, mektubun bir yarısı havalanma sırrını kısmen öğrenmiş gibi hiç desteksiz kat yerinden yukarı kalkmıştı. "Öyle söylemiş. Dedemle ikisi o sırada bir kütüğün üzerinde oturuyorlarmış, çünkü köpekler izi kaybetmiş. Bir ağaca gelip takılmışlar - mimarın inmiş olamayacağı bir ağaç, ama kuşkusuz tırmanmış, çünkü ağaca tırmanmak için kullandığı bir ucuna pantolon askıları bağlanmış değneği bulmuşlar ama ilk başta pantolon askısının ne işe yaradığını anlayamamışlar, ancak üç saat sonra mimarın onları atlatabilmek için mimariyi, fiziği kullandığını keşfedebilmişler, bir acil durumda insan hep en iyi bildiği şeye başvurur - katil cinayete, hırsız hırsızlığa, yalancı yalana. Mimar, Sutpen'in köpek bulacağını tahmin etmese de vahşi zencileri gayet iyi biliyordu; o ağacı seçmiş, değnekle üzerine tırmanmış, gerilimi, mesafeyi, rotayı ölçmüş ve en yakın ağaçla arasındaki -uçan bir sincabın bile aşamayacağı- mesafeyi aşmıştı ve ağaçtan ağaca bir kilometre kadar gittikten sonra yere ayak basmıştı. Vahşi zencilerden biri (köpekler ağacın yanından ayrılmıyordu; üzerinde olduğundan emindiler) onun nerede ağaçtan indiğini bulana kadar üç saat geçmiş. Bu yüzden de Dedemle ikisi kütüğün üzerinde oturup konuşmuşlar, vahşi zencilerden biri kampa dönüp et ve viskinin geri kalanını getirmiş, öteki adamları da borularla çağırmışlar ve oturup yemeklerini yemişler, beklerlerken de Dedeme hikâyenin bir kısmını daha anlatmış.

"Batı Hint Adaları'na gitmiş. Sadece bunu söylemiş: ne Batı Hint Adaları'nın yerini nasıl bulduğunu, ne oraya giden gemilerin nereden kalktığını, ne kendisinin gemilerin olduğu yere nasıl gittiğini ve içlerinden birine nasıl kapağı attığını, ne denizi nasıl bulduğunu, ne denizci hayatının

zorluklarını anlatmış, oysa onun için gerçekten de zor olmuş olmalı, hayatında okyanusu görmemiş on dört on beş yaşlarında bir çocuk 1823'te denize açılıyor. Sadece 'Ben de Batı Hint Adaları'na gittim/ demiş, köpekler mimarın hâlâ üzerinde olduğuna inandıkları ağacın altında havlarken kütüğün üzerinde Dedemin yanında oturuyor- muş - tıpkı otuz yıl sonra Dedemin bürosunda otururken (o zaman üzerinde güzel giysiler vardı, gerçi üç yıllık savaşın ardından biraz lekelenmiş ve eskimişlerdi, cebindeki paraları şıngırdatıyordu, sakalı da en olgun devresindeydi: bir adamı adam yapan sakalı, bedeni ve zekâsı doruk noktasındaydı, kafama koyduğum her şeyi gerçekleştirdim, istersem bu noktada durabilirim, kimse de beni tembellikle suçlayamaz, kendim bile diyebilecek bir haldeydi - belki de Kader insanı mat etmek için hep bu anı kollar, ama zirve öyle sarsılmaz ve sağlam gelir ki insana, düşüşe geçtiğini ilk anda anlayamaz - başı yine kimsenin kimden taklit ettiğini bilmediği tavırla hafif yukarı kalkıktı, belki bu duruşu da o kelimeleri, purosu için ateş isterken ya da puro ikram ederken bile kullandığı o şaşaalı sözleri öğrendiği kitaptan öğrenmişti - kibirli değildi, hatta Dedemin söylediği kadarıyla komik bir yanı da yoktu, asla kaybetmediği o masumiyet yüzünden, çünkü masumiyeti o gece ona ne yapacağını söyledikten sonra onu tümüyle unutmuştu ve ona hâlâ sahip olduğunun farkında değildi) ve Dedeme anlatmıştı - anlatmıştı diyorum, dikkat et; kendini mazur göstermeye çalışmamış, merhamet dilenmemişti; bahane uydurmamış, kendini temize çıkarmamıştı: sadece Dedeme ilk karısını on birinci on ikinci yüzyıl kralları gibi nasıl bir kenara bıraktığını anlatmıştı: 'Kendi suçu olmasa da benim kafamdaki plana bir katkısı ya da yardımı olamayacağını anlayınca ona belirli bir gelir temin edip bir kenara bıraktım/ - zencilerin diğer konuklar ve viskiyle birlikte geri dönmesini beklerlerken de Dedemle aynı şekilde konuşuyordu: 'Ben de Batı Hint Adaları'na gittim. Bir kış biraz okula devam etmiştim, o da adalar hakkında bir şeyler öğrenmeme, isteklerim için münasip olduklarını anlamama yetti.' Okula ne münasebetle gittiğini hatırlamıyordu. Yani babasının neden birdenbire onu okula göndermeye karar verdiğini, ihtiyar adamın zihni yerine geçen alkol, zenci dövme ve işten kaytarma yolları düşünme sisinin arasında nasıl bulutsu bir hayal ya da şekil belirdiğini bilemiyordu - hırs ya da başarı imgesi değildi bu, oğlunun iyiliğini de düşünmüyordu, muhtemelen kendisininki gibi en az yüz ailenin, orada yaşamış ve geride en ufak bir iz, bir paçavra, hatta kırık bir çanak bile bırakmadan kaybolup gitmiş yüz ailenin başına damı akmış olan o eve karşı bir anlık kör bir isyan

da değildi bu, herhalde ara sıra gördüğü çiftçilere duyduğu hınçlı bir kıskançlıktı nedeni. Her neyse, bir kış üç aylığına okula gönderilmişti — kendisinden üç dört yaş küçük, üç dört sınıf ileride çocuklarla dolu bir odada on üç on dört yaşında bir oğlan, hem öğretmenden (küçük bir sahil çiftlikleri öbeğinde tek sınıflı bir köy okulunun öğretmeni) daha iri kıyım olmakla kalmıyordu, daha fazla erkekti de, muhtemelen okula gelirken ciddi, dikkatli dağ ihtiyatının yanı sıra bol bol üstü örtülü itaatsizlik de getirmişti, ama ilk başta öğretmenin ondan korktuğunu nasıl fark etmediyse bunun da farkında değildi. Yola gelmezlik denemezdi buna, belki gurur da denemezdi, belki sadece dağların ve yalnızlığın getirdiği kendine güvenme haliydi, zira kanının en azından bir kısmı (annesi dağlık yerlerde yetişmişti, İskoç'tu, Dedeme anlattığına göre İngilizce konuşmayı asla tam manasıyla öğrenememişti) dağlıydı, ama adı her ne olursa olsun hesap işlerini ezberlemesine engel oluyordu ama öğretmenin yüksek sesle okuduğu şeyleri dinlemesine izin veriyordu. - 'Orada! demişti Dedeme, 'ister iyi ister kötü olsun, ister rezalet ister alkış ister ödül getirsin, insanın yapabileceği bütün her şeyin zaten vuku bulduğu ve ancak kitaplardan öğrenilebileceği haricinde fazla bir şey öğrenmedim. Bu yüzden de bize okuduğu zaman dinlerdim. Şimdi fark ediyorum da okumaya genelde bütün öğrenciler kalkıp sınıfı terk etme noktasına geldiğinde başlardı. Ama sebebi ne olursa olsun bize bir şeyler okurdu, ben de dinlerdim, gerçi o zamanlar kitaptaki bütün toplamalarla çıkartmaları ezberlesem bile sonradan kuracağım plan için kendimi bunları dinlemekten daha iyi hazırlayamayacağımın farkında değildim. Batı Hint Adaları'nı böyle öğrendim. Nerede olduklarını değil, gerçi o zaman bu bilginin günün birinde işime yarayacağını bilseydim onu da öğrenirdim. Benim öğrendiğim Batı Hint Adaları diye bir yer olduğu, fakir adamların oraya gemilerle gidip zengin olduğuydu, nasıl zengin olunacağı önemli değildi, yeter ki adam zeki ve cesur olsun: bu İkincisine sahip olduğuma inanıyordum, birincisine gelince, girişim ve deneyim okulunda enerji ve iradeyle elde edilebilecek bir şeyse onu da öğrenebilirdim. Bir ikindi dersler bittikten sonra nasıl kalıp öğretmeni beklediğimi, nasıl pusuya yatıp (sanki ömrü billah tavan aralarında, kilerlerde yaşamış gibi hep tozlu görünen ufak tefek bir adamdı) yolunu kestiğimi hatırlıyorum. Beni görünce nasıl da irkilmişti, o zaman ona gerçekten vuracak olsam bir çığlık sesi çıkmayacağını, tıpkı ipe asılmış bir halıya vurur gibi sadece darbenin sesinin duyulacağını ve bolca toz çıkacağını düşünmüştüm. Ona doğru olup olmadığını, Batı Hint Adaları'na

gidip zengin olan adamların doğru olup olmadığını sordum. "Neden yalan olsun?" dedi, geriye sıçrayarak. "Kitaptan okuduğumu duymadın mı?" - "Okuduklarının kitapta yazdığını nerden bileyim?" dedim. Öyle toydum, öyle köylüydüm ki. Daha kendi adımı okumasını bile öğrenmemiştim; okula neredeyse üç aydır devam etmeme rağmen korkarım sınıfa ilk adım attığım zamankinden fazla bir şey bilmiyordum. Ama bunu bilmek zorundaydım. Belki insanın gelişimi tek türlü değildir, yarma ya da ertesi seneye sadece vücudu gelişmez, eylemlerinin de geleceğe yönelik geri dönüşsüz bir gelişimi vardır, zayıf hislerinin ve zekâsının öngöremediği, on yirmi ya da otuz yıl sonra bir ölüm kalım meselesine dönüşecek bazı eylemlerin temellerini de önceden atar. Geri çekilen adamın koluna yapışan ben değildim belki, bu içgüdüydü (ondan şüphe etmiyordum aslında. O zaman, o yaşta bile bunları uydurmadığını, insanın bir çocuğu bile yalan söyleyerek kandırabilmesi için sahip olması gereken o şeyin onda olmadığını anlamıştım. Ama emin olmam gerekiyordu, bunun için elimdeki her yönteme başvurabilirdim. Elimde de bir tek o vardı) bana korkuyla bakarak çırpınmaya başladı, ona iyice yapışıp dedim ki -Sakindim, gayet sakindim; sadece bilmem gerekiyordu- "Diyelim ki oraya gittim ve durumun hiç de öyle olmadığını gördüm?" ama artık bağırmaya, "İmdat! İmdat!" diye çığlıklar atmaya başlamıştı, ben de onu bıraktım. Bu yüzden de planımı gerçekleştirmek için öncelikle ve her şeyden çok paraya, kısa zamanda ve bol miktarda paraya ihtiyaç duyacağımı anladığımda bize okuduklarını hatırladım ve Batı Hint Adaları'na gittim.'

"Sonra öteki misafirler de gelmeye başlamışlar, bir süre sonra zenciler bir çaydanlık dolusu kahve, bir geyik budu ve viskiyle (bir de gözden kaçmış bir şişe şampanyayla) geri dönmüşler, bunun üzerine konuşmaya ara vermiş. Yemeklerini yeyip purolarını içmeye başlayana kadar da bir şey söylememiş, bu sırada zencilerle köpekler (köpekleri ağaçtan sürükleye sürükleye uzaklaştırmak zorunda kalmışlar, özellikle de mimarın pantolon askısının bağlı olduğu o değnekten, sanki değnek sadece mimarın değil, onları atlatmanın bir başka yolunu bulduğunda duyduğu coşkunun da dokunduğu son şeydi ve köpekler yalnızca adamın değil, coşkunun da kokusunu alarak deliye dönüyorlardı) dört bir yana dağılıp uzaklaştıkça uzaklaşmışlar, ta ki günbatımına çok az kala zencilerden biri seslenene kadar, o zaman (bir süredir ağzını açmıyordu, demişti Dedem, dirseğine yaslanmış uzanıyordu, ayağında güzel çizmeler ve sahip olduğu tek pantolon vardı, bir de mimarı eğer canlı istiyorsa kendisinin araması

gerektiğini anladığında çamurdan çıkıp yıkanarak üzerine geçirdiği gömlek, kendisi konuşmuyordu, belki pamuktan ve politikadan söz eden adamları da dinlemiyordu, sadece Dedemin ona verdiği puroyu içiyor ve ateşin közlerine bakıyordu, belki kafasında o Batı Hint Adaları seyahatini tekrar yapıyordu, öyle bir yolculuk ki nereye gittiğini ve oraya ulaşıp ulaşamayacağını bilmiyordu, tıpkı geminin oraya gittiğini söyleyen adamın yalan söyleyip söylemediğini ya da öğretmenin kitaptakiler hakkındaki söylediklerinin doğru olup olmadığını bilmediği gibi. Yolculuğun zor olup olmadığını, bu uğurda nelere katlandığını hiç anlatmamıştı. Kuşkusuz pek çok şeye katlanmıştı, ama o zaman tek gerekenin cesaret ve kurnazlık olduğuna inanıyordu, birincinin kendisinde olduğunu biliyordu, İkincisini ise öğrenilebilecek bir şeyse öğrenebileceğine inanıyordu, geminin Batı Hint Adaları'na gittiğini söyleyen adamların yalan söylemediğine onu muhtemelen yolculuğun zorlukları inandırmıştı, çünkü o sıralarda kolay olan bir şeye inanamazdı herhalde.) - 'Buldular! demiş ve kalkmış, sonra hep birlikte gidip mimarın hemen hemen üç saatlik bir kazançla nerede yere indiğini bulmuşlar. Bu yüzden de hızlı gitmeleri gerekiyormuş, konuşacak fazla zaman yokmuş ya da en azından, Dedemin söylediğine göre, anlatmayı sürdürme niyeti varmış gibi görünmüyormuş. Sonra güneş batmış ve öteki adamlar kasabaya dönmek zorunda kalmışlar; Dedem dışında hepsi gitmiş, çünkü o hikâyenin geri kalanını da dinlemek istiyormuş. Adamlardan biriyle eve haber göndermiş (daha evli değilmiş) ve Sutpen'le ikisi ışık çekilene kadar ilerlemişler. İki zenci (o sırada Sutpen'in kampından yirmi kilometre kadar uzaktaymışlar) çoktan battaniye ve biraz daha yiyecek almak için geri dönmüşler. Sonra hava kararmış ve zenciler çam meşalelerini yakmaya başlamışlar ve bir müddet daha iz sürmeye devam ederek biraz daha mesafe kazanmaya çalışmışlar, zira karanlık bastıktan sonra mimarın daireler çizmemek için bir yerde duracağını biliyorlarmış. Dedemin aklında kalanlar şunlardı: Sutpen'le ikisi atlarını çekerek yürüyorlardı (ara sıra arkasına baktığında atların gözlerinin meşalelerin ışığında parladığını, başlarının inip kalktığını ve omuzlarıyla böğürlerinde gölgelerin oynaştığını görüyordu) köpeklerle zenciler (pantolon giymiş bir ikisi dışında çoğu çıplaktı) başlarının üzerinde tüten ve yalazlanan çam meşalelerinin yuvarlak başlarına ve kollarına vuran kırmızı ışığı altında ilerliyorlardı, bataklıkta sivrisineklerden korunmak için vücutlarına sürdükleri çamur kurumuş, cam gibi, porselen gibi parlıyor, gölgeleri kâh boylarını aşıyor, kâh kayboluyordu, ağaçlarla çalılar bile bir

vardı bir yoktu, yine de orada olduklarını biliyordun, kendi nefes alışından anlıyordun, sanki görünmeseler de soluduğun görünmez havaya baskı yapıyorlar onu yoğunlaştırıyorlardı. Sutpen yeniden anlatmaya başlamıştı, Dedem anlattıklarının hikâyenin devamı olduğunu anlayana kadar biraz vakit geçti, sonra bir insanın kaderiyle (ya da kendisiyle) ilintili bir şeyin, giysileri gibi kaderinin de o insanın şeklini almasına neden olduğunu düşündü, mesela bir palto yeniyken binlerce adamın üzerine uyabilir, ama birisi onu bir müddet giydikten sonra başkalarının üzerinde sırıtır, paltonun sadece yenini ya da yakasını görsen bile bir başkasına ait olduğunu anlarsın: işte onun—" ("İblisin," dedi Shreve) "—kaderi de kendini ona uydurmuştu, masumiyetine, ucuz drama ve basit çocuksu kahramanlığa, o safiyane yatkınlığına tıpkı o dört yıl boyunca on bin adamın üzerinde görülen halis keten üniformalar gibi kendini uydurmuştu; otuz yıl sonra o ikindi dedemin bürosuna geldiğinde de üzerinde o üniforma vardı, bütün hareketlerinin salınımına ve iddialı şişinmesine kendini uydurmuştu, en basit en rezil şeyleri 'çocuklara has' denebilecek o açık masumiyetle anlatıyordu, ama insan çocuğunun samimi de masum da olmayan yegâne canlı olduğunu unutmamak lazım. Hikâyenin devamını anlatıyordu, çoktan lafa girmişti bile, ama hâlâ oraya nasıl gittiğini ya da kendini nasıl o vaziyette bulduğunu (artık en azından yirmi yaşında olduğu açıktı, karanlıkta bir pencerenin arkasına sinmiş, birinin doldurup ona verdiği silahları atıyordu), Dedemi de kendisiyle birlikte kuşatma altındaki o Haiti odasına götürmüştü, Batı Hint Adaları'na gitmeye karar verip hemen gidivermesi gibi kolayca; bu hikâye görünürde ötekinin devamı değildi, ama dedemin aklına ellerinde meşalelerle önlerinde yürüyen zencileri getirmişti; Sutpen oraya nasıl gittiğini, İngilizce'den başka dil bilmeyen on dört yaşında bir çocuk olarak Batı Hint Adaları'na gitme ve zengin olma kararı almasının ardından geçen altı yıl boyunca ne yaptığını, şekerkamışı eken Fransız bir çiftlik sahibinin kâhyası, yardımcısı ya da filancası olarak adamın ailesiyle nasıl olup da evde kuşatma altında kaldığını anlatmamıştı (Dedem otuz yıl sonra nasıl ilk olarak - adeta bir anlığına boy gösterip sonra tümüyle silinmese de solan bir gölge gibi – bir ---- " ("Bir kız," dedi Shreve. "Açıklamana gerek yok. Devam et.") "----kızdan, amacına uygun bulmayarak bir kenara bıraktığını ama geçimini garanti altına aldığını söylediği bir kızdan bahsettiğini anlatmıştı) bir iki korkmuş melez hizmetkâr da vardı, arada bir pencereden başını çeviriyor çiftçiyle ikisinin dışarıya ateşledikleri silahlara mermi dolduran kıza yardım etsinler diye onları tekmeleyip, küfrediyordu; sanırım

bu noktada Dedem tıpkı senin gibi 'Dur dur, Allah aşkına dur' demeye başlamıştı, öyle ki sonunda susup, geriye dönüp tekrar başlaması gerekti, bu sefer mantık sırasına ve devamlılığa dikkat etmese bile en azından sebep sonuç ilişkisini biraz dikkate alıyordu. Ya da belki oturdukları için daha iyi anlatıyordu, o gecelik yeterince gittiklerine karar vermişlerdi, zenciler bir kamp kurmuş, yemek pişirmişlerdi, Dedemle ikisi de pişenleri viski eşliğinde yemiş, ateşin başına oturup viskinin geri kalanını da yudumlamaya başlamışlardı, Sutpen baştan anlatıyordu ama hâlâ -nasıl ve neden orada olduğu, ne iş yaptığı- çok açık değildi, çünkü kendinden söz etmiyordu. Bir hikâye anlatıyordu. Yaptığı bir şeyle övünmüyordu; Thomas Sutpen adında bir adamın tecrübe ettiği bir şeye dair bir hikâye anlatıyordu, adamın hiç adı olmasaydı da, geceleyin viski içerken birine ya da kimseye atfedilmeden anlatılsa da hikâye değişmeyecekti.

"Onu yavaşlatan buydu belki. Ama yavaşlaması hikâyeyi netleştirmek için yeterli değildi. Hâlâ Dedeme Thomas Sutpen adındaki adamın oraya hangi basamaklardan geçerek geldiğini anlatmamıştı. İlle de yaşanmış olması gereken, bir yerlerde var olması gereken o altı yedi yıldan tek bir vesileyle bahsettiğini söylemişti Dedem, çiftliği idare edebilmek için yerli dilini ve belki nişanlanmak için olmasa da evlendikten sonra karısını boşamak için mutlaka ihtiyaç duyacağı Fransızca'yı öğrendiğini söylemişti - sadece cesaretin ve kurnazlığın yeterli olacağını düşündüğünü söylemişti Dedeme, ama bu düşüncesinin yanlış olduğunu sonradan anlamıştı, bütün insanların aynı dili konuşmadıklarını keşfettiğinde Batı Hint Adaları efsanelerinin yanı sıra okulda öğretilen diğer şeyleri de öğrenmediğine çok yanmıştı, çünkü sadece cesur ve kurnaz olması yetmiyordu, yeni bir dil öğrenmesi de gerekiyordu, yoksa kendini adadığı plan ölü doğmuş olacaktı. Bu yüzden herhalde bu yeni dili de tıpkı denizci olmayı öğrendiği gibi öğrendi, çünkü Dedem ona neden kendine bir kız bulup dili kolay yoldan öğrenmediğini sormuş, o ise yüzüne ve sakalına vuran ateşin karşısında sakin, gözleri tuhaf tuhaf parlayarak oturmuş ve - Dedem onun ilk olarak sükûnetle basit bir şey söylediğini duydum demişti: 'Sözünü ettiğim gece (ayrıca ilk evliliğime kadar) hiçbir cinsel tecrübem olmamıştı. Herhalde buna inanmayacaksın, açıklamaya kalksam hepten ikna olmayacaksın. Bu yüzden de sadece bunun kafamdaki planın bir parçası olduğunu söyleyeceğim' demiş, Dedem 'Neden inanmayayım ki?' demiş ve Sutpen parlak sakin gözlerini ondan ayırmadan 'İnanıyor musun peki? Yirmi yaşımda kimseyi arzulamayacak ve hiç arzulanmayacak biri olduğumu düşünecek kadar hor mu görüyorsun beni?'

demiş ve Dedem, 'Haklısın. İnanmamam gerekir. Ama inanıyorum,' demiş. Yani kadınlara ve kuşkusuz aşka dair bir hikâye değildi bu: o kadın, o kız, bir silahı doldurabilen, ama o gece dışarı ateş etmesine izin verilecek kadar güvenilmeyen (belki de bir değil yedi sekiz gece, karanlıkta büzüşüp pencerelerden depoların, ambarların, şekerkamışı her nerede depolanıyorsa oraların ve tarlaların cayır cayır yanışını seyretmişlerdi: nefret ve amansızlığın, nefreti ve amansızlığı yaratan binlerce karanlık yılın iyice yoğunlaştırdığı ağır, tatlı, mebzul şeker kokusundan başka hiçbir koku duymadan: sonra Dedem onun kahvesini hep şekersiz içtiğini hatırlamış ve sebebini anlamış, ama emin olmak için yine de sormuştu ve Sutpen ona sebebin gerçekten de bu olduğunu söylemişti; tarlalarla ambarların hepsi yandıktan sonra ve yanık şeker kokusunu artık duymaz olduklarında bile korkmamıştı, ama ondan sonra şekere hiç tahammülü kalmamıştı) - kız anlatılanların arasında bir anlığına belirmişti, neredeyse tek bir kelimeyle, onu patlayan silahlardan birinin alevinde bir anlığına görür gibi olduğunu söylemişti Dedem - öne eğilmiş bir yüz, tek bir yanak, dökülen saçların perdesi altında bir an beliren bir çene, yukarı kalkan beyaz ince bir kol, bir harbiye yapışmış narin bir el, hepsi bu. Bu konuda başka ayrıntı ve bilgi yok, tıpkı nezaret ettiği zenciler palalarıyla üzerine saldırdığında tarladan kuşatma altındaki eve nasıl geldiği ya da Virginia'daki çürük barakadan nezaret ettiği tarlalara nasıl geldiği hakkında bir bilgi olmaması gibi: bu seferki, Virginia'dan oraya gitmesinden daha inanılmaz görünmüştü Dedeme, çünkü o uzun yol en azından zaman gerektiriyordu, zira zaman bütün mesafelerden uzundur, oysa tarlalardan kuşatma altındaki eve gelme hemen hemen hikâyesindeki kadar çabuk, zamanın bir nevi vahşi feshiyle vuku bulmuş olmalıydı - zamanın kendi vahşetinin ölçüsü olan bir özeti gibi; Sutpen bunları o hoş, hafif adli, hikâyeci üslubuyla anlatıyordu, nasıl hatırlıyorsa, kendisini nasıl etkilemişse öyle, korkunun bile (korkmadığı, kendi deyimiyle korkmaya başlamadığı bir zamanı anlatarak, tersine bir süreçle ima etmişti korkuyu) pek fazla etki edemediği mesafeli, gayrişahsi bir alaka ve merakla. Çünkü her şey bitene kadar korkmadı, demişti Dedem, çünkü olanlar onun için sadece seyirlik bir şeyden ibaretti, izlenecek bir şey, çünkü böyle bir şeyi bir daha görme fırsatını bulamayabilirdi, zira masumiyeti hâlâ işler vaziyetteydi ve her şey bitene kadar hem korku nedir bilmemiş, hem de korkmadığının farkına bile varamamıştı; cesur ve kurnazsan (aslında kurnazlığı kastetmiyordu, demişti Dedem. Vicdansızlık demek istiyordu, ama bu kelimeyi bilmiyordu, çünkü öğretmenin okuduğu

kitapta böyle bir söz olamazdı. Ya da belki cesaretten kastettiği vicdansızlıktı.) çabucak para kazanabileceğin o yeri bulduğunu da bilmiyordu, ama öyle bir yerdi ki bu, paraya yüksek ölüm riski de eşlik ediyordu ve doların üzerindeki ışıltı altın değil kandı - şiddet, haksızlık, kıyım için, insan hırsının, zalimliğinin bütün şeytani düşkünlükleri için, her şeyden men edilmiş paryaların ve bütün kem yazgılıların son ümitsiz gazabı için Tanrı'nın yaratıp bir kenara ayırdığı bir dünya köşesi - güleç, hiddeti-pusuda, inanılmaz lacivert denizin ortasına kondurulmuş küçük bir ada, cangıl dediğimiz şeyle uygarlık dediğimiz şeyin orta yerinde; siyah kanın, siyah kemiklerin ve tenin ve düşünüşün ve hatırlayışın ve umutların ve arzuların vahşice koparılıp alındığı kara esrarlı kıtayla, yazgılı olduğu soğuk aşikâr kıtanın, yüzleşilemeyecek ve dayanılamayacak kadar çığrından çıkmış kendi kanını, düşünüşünü ve arzularını kovan ve ıssız okyanusta yurtsuz, ümitsiz, yalnız bırakan uygar toprakların orta yerinde - iklimine dayanabilmek için on bin yıllık ekvator mirası gerektiren bir enlemde küçük kayıp bir ada, iki yüz yıllık baskı ve sömürünün siyah kanla gübrelediği toprağından inanılmaz bir çelişki, huzurlu bir yeşil, kızıl çiçekler ve iki üç adam boyunda bilek kalınlığında, biraz hantal, ama her gramı neredeyse gümüş kadar değerli şekerkamışı fışkıran bir ada, sanki doğa bir denge kurmuş, çetele tutmuş, parçalanan vücutlar ve zulmedilen yürekler için insanın sunmadığı bir teselli sunmuş, hem doğanın hem insanın yetiştirdikleri sadece akan kanla sulanmakla kalmamış, rüzgârın, kötü yazgılı gemilerin boşuna kaçmaya çalıştığı, parçalanmış son yelkenlerini de mavi denize gömen, bir kadının ya da çocuğun umutsuz son çığlığını uzaklara sürükleyen rüzgârın soluğunu da hep yüzünde duymuş - insanın ektikleri de vardı tabii: çiğnedikleri toprakta yitip gitmiş o eski uyumak bilmez kanla intikam intikam, diye zonklayan sağlam kemikler ve beyinler. Nezaret ettiği buydu işte, bir yandan dil öğrenirken içinde atıyla huzurla dolaştığı ortam buydu (dil, demişti Dedem, insanların gizli ve yalnız hayatlarının küçük yüzeysel köşeleriyle kenarlarını zaman zaman bir anlığına birleştirebilen, sonra da ruhun ilk kez haykırdığı ve duyulmadığı, son kez haykıracağı ve duyulmayacağı o karanlığa geri gömülen o zayıf ve kırılgan çizgi) üzerinde dolaştığı şeyin bir yanardağ olduğunu bilmiyordu, geceleyin havanın davul ve insan sesleriyle gümbürdediğini, nabız gibi attığını hissediyordu, ama duyduğu sesin toprağın yüreğinden geldiğini anlamıyordu, toprağın uysal ve sevecen olduğuna, karanlığın sadece gördüğün, daha doğrusu içinde göremediğin bir şey olduğuna inanıyordu;

nezaret ettiği şeyi nazarından kaçırdığının farkında değildi, günlük seferlerini silahlı bir kalede yapıyordu, ta ki o gün gelene kadar. O günün nasıl husule geldiğini, onu hazırlayan basamakları da anlamamıştı çünkü, Dedemin demesi, o masumiyet yüzünden muhtemelen her gün gördüğü şeyleri anlaşılan kavrayamamış, değerlendirememişti - üzerinde hâlâ biraz kokuşmuş et olan bir domuz kemiği, birkaç tavuk tüyü, bir sabah çiftlik sahibinin yastığında bulunan, hiç kimsenin (hele o yastıkta uyuyanın) oraya nasıl geldiğini anlayamadığı, içine birkaç çakıl taşı bağlanmış lekeli bir çaput, tam da o sırada bütün melez hizmetkârlar kaybolduğundan bu işaretleri anlamaları iyice imkânsızlaşmıştı; çiftlik sahibi söyleyene kadar çaputun üzerindeki lekelerin çamur ya da yağ değil, kan lekesi olduğunu ve adamda Galyalı öfkesi zannettiği şeyin aslında korku, dehşet olduğunu fark etmemişti; kendisi ise merakla ve ilgiyle onları izliyordu, çünkü hem çiftlik sahibi, hem de kızma (o ilk kuşatma gecesine kadar kızın adını bilmediğini, daha önce duyup duymadığına da hiç kafa yormadığını söylemişti Dedeme. Yeni bir deste kâğıdın içinden jokeri çıkarttıktan sonra çıkarıp çıkartmadığını unutmuş gibi laf arasına çiftlik sahibinin karısının İspanyol olduğunu sıkıştırıvermişti, bunun üzerine Sutpen olmasa bile Dedem saldırının o ilk gecesine kadar onun kızı muhtemelen ancak on on beş kere görmüş olabileceğini fark etmişti) hâlâ yabancı gözüyle bakıyordu; - melezlerden birinin cesedi sonunda bulunmuştu (o bulmuştu, karşısında gördüğü şeyin boş bir siyah ketum yüzler duvarı olduğunu, bu duvarın arkasında hemen her şeyin hazırlanmakta olabileceğini ve sonradan öğreneceği üzere hazırlanmakta olduğunu anlamadan iki gün boyunca melezin izini sürdü, üçüncü gün ceset ilk başta orada olsa ilk günün ilk saati bulabileceği bir yerde buldu) Sutpen kütüğün üzerine oturmuş, ellerini kollarını savurarak anlatıyordu, demişti Dedem, evini yaptığı sıralarda kamp ateşinin ışığında vahşi zencilerinden biriyle göğüs göğüse dövüşürken görmüştü onu, kafasındaki o planı gerçekleştirmesine yardımcı olacak kadınla en nihayet evlendikten sonra bile ahırda fener ışığında dövüşecekti onlarla, hiç de böbürlenmeden, üzerindeki kanı temizleyip gömleğini giyerken kimsenin elini sıkmasını, tebrik etmesini beklemeden, zira dövüşün sonunda zenci mutlaka soluk soluğa yere serilmiş olurdu ve başka bir zencinin üzerine kovayla su atması gerekirdi; - orada oturmuş Dedeme melezi, daha doğrusu melezden arta kalanları sonunda nasıl bulduğunu anlatıyordu, kimseden aşağı kalmayacak kadar çok şey görmüş ve pek övünmediği bazı şeyler de dahil kimseden aşağı kalmayacak kadar çok şey

yapmıştı: ama uygar olma iddiasındaki bir adamın mecbur kalıp görse bile sözünü etmemesi gereken şeyler vardı, bu yüzden de sadece melezi sonunda bulduğunu ve işin ciddileşebileceğini anlamaya başladığını söylemekle yetinecekti; sonra ev, kuşatma, beşi -çiftlik sahibi, kızı, iki kadın hizmetçi ve kendisi- içeride kapalı, havada duman ve yanık şekerkamışı kokusu, gökyüzüne yangının dumanıyla ışıltısı vuruyor, ortalık davul ve insan sesleriyle gümbürdüyor - küçük kayıp ada ters çevrilmiş çanaklar gibi dönüşümlü olarak üzerlerine kapanan gece ve gündüzün hiçbir yardımı içeri sokmayan fanusu altında kapalı, dışarıdaki dünyanın rüzgârları bile giremiyor içeri, sadece alizeler, tecrit eden, ıssız denizde öldürülen yurtsuz ve mezarsız kadınlarla çocukların umutsuz seslerini yüklenip adanın üzerinde dolaştıran alizeler girebiliyor - bu esnada iki hizmetçiyle henüz adını bilmediği kız babasıyla Sutpen'in belli başlı bir düşmana değil Haiti gecesinin kendisine sıktığı kurşunları dolduruyordu - dalgın, kan-bıkkını, gümbürtülü karanlığa küçük, faydasız, cılız alevlerini fışkırtan kurşunları: tam da boraların kesildiği mevsim, hiç yağmur umudu yoktu: sekizinci gün su bittiğinde bir şey yapmak gerekti, bunun üzerine Sutpen silahını bıraktı, dışarı çıktı ve onları yendi. Tam da böyle anlatmıştı: dışarı çıktığını ve onları yendiğini söylemişti, döndüğünde de kızla ikisi nişanlanmışlardı, Dedem 'Dur, dur bekle!' diyordu kuşkusuz, 'Ama kızı tanımıyordun bile; kuşatma başladığında adını bile bilmediğini söylemiştin', Dedeme baktı ve 'Evet. Ama malum ya, kendimi toplamam biraz zaman aldı,' dedi. Nasıl yaptığını anlatmamıştı. Bunu da anlatmamıştı, hikâye için fazla önemi yoktu; sadece silahı bırakmıştı, birisi kapının sürgüsünü açıp arkasından yine sürgülemişti, karanlığa doğru yürümüş ve onları yenmişti, belki daha yüksek sesle bağırarak, belki dayanıklılığıyla, kemiğin ya da etin dayanabileceğini, dayanacağını (evet: en korkuncu da bu olmalı: etin dayanması beklenenden daha fazlasına dayanması) düşündüklerinden daha fazlasına dayanarak yendi onları; belki kendilerininkiyle aynı biçimde olan, kanı tıpkı kendi kanları gibi fışkıran beyaz kollarla bacaklardan, kendi ruhlarıyla aynı ateşten gelmiş gibi görünen, ama geldiğine bir türlü inanamadıkları bu yılmaz ruhtan dehşet içinde kaçtılar (Dedeme yara izlerini göstermişti, bunlardan birinin onu ömrü billah bekâr bırakmaya çok yaklaştığını söylemişti Dedem) sonra sekiz gündür ilk olarak gün ışığı davul sesleriyle gelmedi ve içeridekiler (muhtemelen adamla kızı) dışarı çıktılar ve hiçbir şey olmamış gibi pırıl pırıl parlayan güneşin altında kül olmuş toprakta yürüdüler, inanılmaz büyük bir ıssızlık ve huzurlu bir

sükûnet içinde, ve onu bulup eve getirdiler: iyileşince kızla nişanlandılar. Hikâyeyi tam burada kesmiş."

"Olsun," dedi Shreve. "Sen devam et."

"Sana kesmiş dedim ya," dedi Quentin.

"Duydum. Neyi kesmiş? Hem nişanlanıp hem hikâyeyi nasıl keser, sonradan boşayacağı bir karısı olmamış mı? Haiti'ye nasıl gittiğini hatırlamadığını söylemiştin, sonra zencilerin kuşatması altındaki eve nasıl girdiğini de hatırlamamış. Evlendiğini bile hatırlamadığını mı söyleyeceksin bana? Nişanlandığım, sonra da bu işi burada kesmeye karar verdiğini, ama günün birinde bu karara uymayıp evlendiğini fark ettiğini mi söyleyeceksin?"

"Konuşmayı, anlatmayı kesmiş," dedi Quentin. Hiç kımıldamamıştı, görünüşe göre ellerinin arasındaki açık kitabın üzerinde duran mektupla konuşuyordu. Karşısında Shreve piposunu doldurmuş ve tekrar içmişti. Pipo yine ters duruyordu, kül tablasından masanın üzerine beyaz küller saçılmıştı, kollarıyla hem kendini destekliyor, hem de kendine sarılıyor gibiydi, zira saat henüz on bir olduğu halde oda serinlemeye başlamıştı, gece yarısı radyatörlerde sadece boruların donmasını engelleyecek kadar sıcaklık kalacaktı gerçi (bu gece açık pencere önünde derin nefes alma idmanı yapmayacaktı) daha yatak odasına gidip önce bornozuyla, sonra üzerine giydiği paltosu ve elinde Quentin'in paltosuyla geri dönmemişti. "Sadece nişanlandığını söylemiş ve anlatmayı kesmiş. Susuvermiş, sanki başka anlatılacak bir şey yokmuş, daha fazlası beklenemezmiş, geceleyin viski içerken bir adamın diğerine anlatabileceği ancak bu olabilirmiş gibi kesivermiş. Belki gerçekten de öyleydi." Yüzü (Quentin'in) öne eğikti. Hâlâ o tuhaf, adeta melankolik, durgun sesle konuşuyordu, Shreve'in baştan beri dikkatli mesafeli bir tahlil ve merakla onu izlemesine neden olmuştu bu ses tonu, gözlüğünün yoğunlaştırdığı, belki de yarattığı o meleksi, bilgiç hayret ifadesinin ardından bakıyordu Quentin'e. "Sadece ayağa kalktı viski şişesine baktı ve 'Bu gecelik bu kadar. Uyuyalım; sabah erken kalkmamız lazım. Belki onu harekete geçmeden yakalarız.' dedi.

"Ama yakalayamadılar. Ancak akşamüzeri yakalayabildiler -mimarı yani- mimari numaralarıyla karşı kıyıya geçmeye çalışırken bacağını yaralamasa yine de yakalayamazlardı. Ama bu sefer hesap hatası yapmıştı, tabii köpeklerle zenciler de onu kıstırmışlardı, zenciler (belki de, mimarın

kaçmakla yasak et konumundan gönüllü olarak feragat ettiğine inanıyorlardı, demişti Dedem, kaçmakla gönüllü bir av haline geldiğine, zencilerin de onun izini sürerek bu durumu kabul ettiklerine ve artık onu pişirip yemelerine izin verileceğine inanıyorlardı, hem zaferi kazananlar hem de yenilenler bunu sportmenlik ruhuyla kabul etmeliydi, karşılıklı bir hınç ya da garez söz konusu değildi) onu dışarı çıkartmak için haykırıp duruyorlardı (bir gün önce sürek avına gelenlerin üçü hariç hepsi geri dönmüş, yanlarında da birilerini getirmişlerdi, bu yüzden baştakinden daha kalabalıktılar) - haykırarak onu nehir kıyısındaki mağaradan dışarı çıkartmaya çalışıyorlardı: kuyruklu ceketinin bir kolu kopmuş, çiçekli yeleği sudan ve içine düştüğü çamurdan lekelenmiş, pantolonunun bir paçası yırtılmış, şapkası kaybolmuş ufak tefek bir adam, paçanın yırtığından gömleğinin eteğini yırtarak sardığı şişmiş bacağı görünüyor, paçavra da kanlanmış. Şapkayı bulamamışlardı, bunun üzerine evin bittiği ve mimarın kasabayı terk ettiği gün Dedem ona yeni bir şapka vermişti. Mimar dedemin bürosunda şapkayı almış, ona baktıktan sonra gözyaşlarına boğulmuştu. - biraz hırpalanmış, iki günlük sakalı çıkmış yüzünde vahşi bir ifade olan ufak tefek bir adam, yaralı bacağına rağmen mağaradan dövüşerek çıkmıştı, havlayan köpeklerin ve ölümcül, keyifli bir beklentiyle haykıran zencilerin arasında bulmuştu kendini, av yirmi dört saatten fazla sürdüğü için zenciler kuralların otomatik olarak iptal edileceğini ve onu pişirmek için beklemelerinin gerekmeyeceğini düşünüyorlardı, ta ki Sutpen kısa bir sopayla aralarına dalıp zencilerle köpekleri kovalayana kadar, mimar ortada tek başına kalmıştı, zerrece korkusu yoktu, sadece biraz hızlı nefes alıyordu ve Dedemin demesi, zenciler onu yakalamanın heyecanıyla bacağını hırpaladıkları için yüzü biraz allak bullaktı, mimar hepsine Fransızca bir nutuk attı, öyle hızlı ve uzun bir konuşmaydı ki Dedem karşısında bir Fransız bile olsa tümünü anlayamayacağını düşünmüştü. Ama kulağa hoş geliyordu; Dedem kendisinin -herkesin- mimarın özür dilemediğini anladığını söylemişti; çok hoştu, demişti Dedem, Sutpen üzerine yürümeye yeltendiğinde Dedem çoktan mimarın yanma gitmiş, kapağı açılmış viski şişesini ona uzatmıştı bile. Dedem o çökmüş yüzdeki gözleri görmüştü, ümitsiz, çaresiz, ama yılmaz, yenilmez gözlerdi; hiçbir şey karşısında gerilemedikleri belliydi, demişti Dedem karanlıkta, bataklıkta, uykusuz, yorgun, aç, gidecek bir yeri olmadan ve oraya gitme umudu olmadan geçirdiği o elli saate rağmen: sadece bir tahammül iradesi ve yenilgi beklentisi vardı, ama gözü hiç korkmamıştı: küçük kirli rakunvari elini

uzatıp şişeyi aldı, sonra öteki elini kaldırıp başında biraz arandıktan sonra şapkasının kaybolduğunu hatırladı ve Dedemin tarif etmesi imkânsız dediği bir hareketle elini savurdu, insan ırkının maruz kaldığı bütün talihsizlikleri ve yenilgileri bir tutam toz gibi parmaklarının arasına almış ve başının üzerinden geriye fırlatmıştı, sonra şişeyi önce Dedeme sonra etrafında halka olmuş atlarının üzerinden ona bakan diğer adamlara kaldırarak şişeden bir yudum aldı, hayatı boyunca içtiği ilk viskiydi bu, nasıl bir Brahman köpek yemesini sağlayacak bir durumda kalabileceğini aklına bile getirmezse o da viski içmesini sağlayacak bir durumda kalabileceğini düşünmemişti hiç."

***

Quentin sustu. Shreve hemen "Tamam. Anlatmayı kesti demeye kalkma; sen devam et," dedi. Ama Quentin hemen devam etmedi - o durgun, nedense ölgün ses, öne eğik yüz, nefes almak dışında hiç kıpırdamayan gevşek vücut; ikisi de nefes almak dışında kıpırdamıyorlardı, iki genç, ikisi de aynı yıl doğmuş: biri Alberta'da, öteki Mississippi'de; birbirlerine yarım kıta uzakta doğmuş, yine de bir araya gelmişlerdi, o Kıta Oluğunun, coğrafi bir göbekbağı gibi fiziksel araziden ve menzili dahilindeki varlıkların ruhsal hayatlarından akmakla kalmayıp Çevrenin bizzat kendisi olan, enlemlere, sıcaklığa gülüp geçen o Nehrin birleştirdiği iki genç, gerçi etkisi altındaki varlıklardan bazıları onu hiç görmemiştir, Shreve gibi - dört ay önceye kadar birbirlerini bir kez olsun görmemiş olsalar da o zamandan beri aynı odada uyuyan, yan yana aynı yemeği yiyen, aynı birinci sınıf derslerinde anlatmak için aynı kitaplardan çalışan iki genç, bu dar manastırımsı hücreyi, en halis düşüncenin bu hülyalı ve sıcaklıktan yoksun köşesini vahşi ve laf anlamaz cinlerle, iblislerle dolduran çalakalem mektubun kırılgan Pandora kutusunun durduğu aydınlık masanın üzerinde karşılıklı oturuyorlardı. "Hadi," dedi Shreve. "Devam etsene."

"Bunun için otuz yıl geçmesi gerekecekti," dedi Quentin. "Dedeme hikâyenin devamını anlatması için otuz yıl geçmesi gerekecekti. Belki çok meşguldü. Boş boş konuşmak için ayırdığı bütün zamanı kafasındaki planı geliştirmeye harcıyordu, tek rahatlama yolu vahşi zencileriyle ahırda dövüşmekti, isteyenler atlarını arka tarafa bağlayıp evden görünmeden onu seyretmeye geliyorlardı, çünkü artık evliydi, evi bitmişti, hırsızlık yaptığı iddiasıyla tutuklanmış, sonra serbest bırakılmıştı, yani her şey yoluna girmişti, bir eş iki çocuk -hayır, üç- arazi otlardan temizlenmiş, Dedemin ödünç verdiği tohumlar ekilmişti, artık gittikçe zenginleşiyordu"

"Evet," dedi Shreve; "Peki Bay Coldfield meselesi neydi?"

"Bilmiyorum," dedi Quentin. "Kimse tam olarak öğrenemedi. Konşimento gibi bir şeydi, Bay Coldfield'in itibarını kullanabilmek için onu ikna etmişti: işe yaradı mı senden iyisi yoktur, yaramadı mı adını değiştirip Texas'a taşınırsın: Babama göre Bay Coldfield küçük dükkânında oturup bir vagonluk malının on senede iki katma çıktığını ya da en azından azalmadığını izlemiş ve böyle bir fırsatı baştan beri beklemişti, ama vicdanı (cesaret değil: Babam cesaretten yana sıkıntısının olmadığını söylerdi) ona izin vermemişti. Sonra Sutpen gelmiş ve ona bu işi teklif etmişti, işe yararsa ganimeti paylaşacaklardı, yaramazsa bütün suçu Sutpen üstlenecekti. Bay Coldfield razı oldu. Babam Bay Coldfield'in bu planın işe yaramayacağını, yakalarını sıyıramayacaklarını düşündüğünü, ama bir türlü aklından atamadığı için razı olduğunu söyledi, deneyip de başarısız olduklarında aklından atabilecekti; başarısız olup da yakalanırlarsa Bay Coldfield ceza olarak kendine ait suçu üzerine almakta ısrar edecek ve seneler boyu zihnen günah işlemesinin kefaletini verecekti. Çünkü Bay Coldfield bu düzenin işleyeceğine hiç ihtimal vermemişti, işleyeceğini anladığında, gerçekten de işlediğinde ise yapabileceği en basit şey kârdan hissesini almayı reddetmek oldu; düzenin işlediğini görünce Sutpen'den değil, kendi vicdanından nefret etti; - kendi vicdanından ve toprağından, vicdanını yaratan, sonra da bu fırsatı tepmek zorunda olan vicdanına onca para kazanma fırsatını sunan memleketinden nefret etti; o memleketten o kadar nefret etti ki, o lanetli, ölümcül savaşa adım adım yaklaştığını görmekten memnuniyet duydu; Yanki ordusuna katılabilirdi, demişti Babam, ama asker değildi; ya öldürüleceğini ya da zorluklara dayanamayıp öleceğini ve Güney'in, ekonomik yapısını katı ahlakın kayasına değil, fırsatçılığın ve ahlaki haydutluğun kaygan kumlarına inşa etmesinin bedelini ödediğini fark ettiği günü göremeyeceğini düşündü. Bu yüzden de savaştan sağ çıkacak ve pişmanlığını paylaşacak olanlara hoşnutsuzluğunu dayatmak için aklına gelen tek yolu seçti

"Tabii," dedi Shreve. "Doğru. Ama Sutpen. Planı. Devam et."

"Evet," dedi Quentin. "Planı. - Zenginleştikçe zenginleşmek. Gelecek ona güzel ve açık görünüyor olmalıydı artık: ev bitmişti ve o gün kapısına gittiği, kapıyı açan maymun kıyafetli zencinin arka kapısına gitmesini söylediği evden daha büyük ve daha beyazdı, hatta ayakkabılarını çıkarıp hamakta yatan adamın sahip olmadığı kendine mahsus zencileri vardı,

yalınayak, babasının küçültülmüş pantolonunu giyen küçük bir çocuk gelip kapısını çalacak olursa onu arka tarafa göndermek için içlerinden birini seçip eğitebilirdi. Ama Babama göre artık esas derdi bu değildi, otuz yıl sonra o ikindi vakti Dedemin bürosuna geldiğinde, mimarın izini sürdükleri gece alttan alta yaptığı gibi, kendini mazur göstermeye çalışmıyordu, artık sadece açıklamak istiyordu, açıklamak için elinden geleni yapıyordu, çünkü artık yaşlanmıştı ve yaşlandığının farkındaydı, yaşlılığa karşı koymak için konuştuğunu biliyordu: iradesiyle cesaretinden nasıl şüphesi yoksa etiyle kemiklerinden de yoktu, yine de karşısına fırsatlar ve olasılıklar çıkaracak zaman azalıyordu, esas derdinin kapıdaki çocuk-simgesi olmadığını anlatmıştı Dedeme, çünkü çocuk-simgesi yalnızca şaşkın ve çaresiz çocuğun uydurmasıydı; artık o çocuğu asla beyaz bir kapının önüne gitmek ve onu çalmak zorunda kalmayacağı bir yere götürecekti: sırf barınsın diye değil, o çocuk, o isimsiz yabancı kapıyı arkasından kapatıp bildiği her şeyi geride bırakabilsin diye ve gelecekte, henüz dünyaya düşmemiş ışık huzmeleri altında, ileride belki adını bile duymayacak olan, zamanında birisinin onları hayvan gibi yaşamaktan kurtardığını bilmeden doğmayı bekleyen torunlarına bakabilsin diye içeri alacaktı, kendi (Sutpen'in) çocukları da"

"Baban gibi konuşan tek ben değilim herhalde," dedi Shre- ve. "Ama sen devam et. Sutpen'in çocukları. Devam et."

"Evet," dedi Quentin. "İki çocuk" *Evet* diye *düşündü. Belki ikimiz de Babayız. Belki hiçbir şey bir kerede olup bitmez. Belki olmak bir kereliğe mahsus değildir, belki taş dibe battıktan sonra suyun üzerinde oluşan halkalar gibidir, halkalar genişler, yayılır, havuz göbekbağı gibi dar bir su yoluyla oldum olası beslediği, halen beslemekte olduğu ikinci bir havuza bağlıdır, isterse bu ikinci havuzun ısısı farklı olsun, sonsuz değişmez gökyüzünü değişik bir tonda hissetmiş, hatırlamış, yansıtmış olmanın farklı moleküllerliğine sahip olsun, fark etmez: düşüşünü görmediği taşın su yankısı onun yüzeyinde de asli dalga sathında, o eski silinmez ritimle ilerler. Evet diye düşündü İkimiz de Babayız. Ya da belki Babamla ben Shreve'iz, belki Babamla beni toplaşan bir Shreve ederiz ya da Shreve'le beni toplaşan Babam ya da hepimizi toplaşan Thomas Sutpen eder.* "Evet, iki çocuk, bir kız bir oğlan, cinsiyetleriyle yaşları plana öyle uygun ki sanki bizzat Sutpen tasarlamış, zihinsel ve fiziksel özellikleriyle plana öyle uygunlar ki gökteki melekler arasından sanki bizzat kendi seçmiş, tıpkı ilk karısıyla çocuğunu

planına uygun bulmayarak yüzüstü bıraktığı zaman kim bilir nasıl bir pazarlık sonucu seçip aldığı yirmi zenci gibi. Dedem bu konuda hiç vicdan azabı çekmediğini söylemişti, otuz yıl sonra o ikindi vakti Sutpen büroda oturmuş ve nasıl ilk başta biraz vicdan azabı çektiğini, ama vicdanını sakin ve mantıklı bir ikna gayretiyle yatıştırdığını anlatmıştı, tıpkı Bay Coldfield'in konşimentosu konusunda ikna ettiği gibi (ama muhtemelen bu öteki kadar uzun sürmemişti, çünkü zaman kıttı); - belli bir açıdan bakıldığında yaptığının haksızlık olduğunu teslim ediyordu, ama hileye başvurmayarak bu haksızlığı elinden geldiğince gidermeye çalışmıştı; onu aniden terk edebilirdi, şapkasını alıp ortadan kaybolabilirdi, ama yapmamıştı: Dedemin de kabul edeceği gibi pekâlâ hak iddia edebilirdi, içindeki beyazların hayatlarıyla birlikte tek başına kurtardığı çiftliğin tümü üzerinde olmasa bile evlilik anlaşmasıyla üzerine devredilen bölümünde hakkı vardı, bu evliliği tam bir samimiyetle, kendi belirsiz kökenini ve maddi donanımını hesaba katmadan yapmıştı, oysa karşı taraf bunları hesaba katmakla kalmamış, bir de kandırmacaya başvurmuştu, hem öyle bir kandırmacaydı ki bu kendisi farkında olmadan bütün planının temel itkisini hem hükümsüz kılmış ve hüsrana uğratmıştı, hem de bu planı gerçekleştirmek için geçmişte çektiği zorlukları ve gelecekte elde edeceği kazanmaları ironik bir yanılsamaya döndürecekti - toprak üzerindeki hakkından gönüllü olarak feragat etti, hak iddia edebileceği pek çok şey arasından sadece yirmi zenciyi aldı, oysa onun yerinde başka biri olsa haklarında ısrar eder, vicdanen olmasa bile kanunen ve ahlaken destek bulurdu: Dedem bu sefer 'Dur dur' demiyordu, çünkü karşısına yine o masumiyet çıkmıştı, ahlakın içerdiklerinin bir kekin malzemeleri gibi olduğuna, ölçüp biçip karıştırıp firma attın mı işi bitirdiğine, fırından ancak kek çıkabileceğine inanan o masumiyet. - Evet, Dedemin bürosunda oturmuş sabırlı şaşkın bir döküm yaparak bazı şeyleri açıklamaya çalışıyordu, ama Dedeme de kendine de değil, çünkü sükûnetinin bütün bunları anlama umudunu çoktan kaybettiğinin göstergesi olduğunu söylemişti Dedem, kesinlikle akıl almaz bir sonucu getiren mantıklı basamakları, ahvale, bizzat kadere açıklamaya çalışıyordu, inatçı ne yapacağı belli olmaz bir çocuğa açıklar gibi tarihinin (ikisinin de bildiği) basit ve net özetini tekrar ediyordu: 'Malum, kafamda bir plan vardı. İyi mi kötü mü olduğunun önemi yok; esas mesele benim Nerede hata yaptığım, bu plan dahilinde ne yapıp ne yapmadığım, kime ya da neye ne zarar verdiğim. Bir planım vardı. Onu gerçekleştirmek için paraya, eve, çiftliğe,

kölelere ve aileye ihtiyacım olacaktı - tabii mecburen bir de eşe. Bunları elde etmek için yola çıktım, kimseden bir şey dilenmedim. Hatta bir kere hayatımı tehlikeye bile attım, sana da anlatmıştım, ama yine sana anlattığım gibi bu riske bir eş edinmek için atılmadım, gerçi neticede öyle oldu. Ama bunun da önemi yok: bir eşim oldu, onu bütün samimiyetimle kabul ettim, kendime dair hiçbir endişe taşımadan, onlardan da bunu bekledim. Talepte bile bulunmadım, benim gibi kökeni belirsiz birinin, soylu insanlara gösterilmesi gereken nezaketten habersiz olduğu için bazı taleplerde bulunması beklenebilirdi (ya da en azından mazur görülebilirdi). Bir şey talep etmedim; onların kendilerine biçtiği değeri kabul ettim, ayrıca kendimi ve atalarımı da onlara açık açık anlattım: yine de onlar benden bilmeye hakkım olan bir şeyi, bütün her şeyden vazgeçmeme neden olacağını bildikleri bir şeyi sakladılar, bilmeseler saklamazlardı - bu gerçeği ancak oğlum doğduktan sonra öğrenebildim. O zaman bile aceleci davranmadım. Onlara heba olan yılları hatırlatabilirdim, programımın gerisinde kalmıştım, hem de sadece bu geçen yılların rakamsal değeri kadar değil, eriştiğim ve kaybettiğim noktaya tekrar gelebilmek için harcamam gerekecek telafi mahiyetindeki zaman kadar. Ama kafalarına kakmadım. Sadece bu yeni ortaya çıkan gerçeğin bu kadınla çocuğun planıma dahil olmasını nasıl imkânsız kıldığını açıkladım ve bunu takiben, sana anlattığım gibi, hayatım pahasına kazandığım, sonra da imzalı belgelerle bana verilen toprağı elimde tutmaya kalkışmadım, tam aksine bütün haklarımdan vazgeçtim, feragat ettim, sorumlu tutulabileceğim bir haksızlığı telafi edebilmek için, gelecekte sahip olacağım şeylerden mahrum bıraktığım düşünülebilecek iki kişiye maddi imkân sağlamak için: hem bu da anlaşmayla oldu; iki tarafın anlaşmasıyla. Yine de otuz küsur yıldan sonra, vicdanımın beni haksızlık etmişsem bile telafi ettiğime ikna etmesinin üzerinden otuz küsur yıl geçtikten sonra " Dedem bu sefer Dur demiyor, başka şeyler söylüyor, hatta belki bağırıyor: "Vicdan mı? Ne vicdanı? Tanrım, ne bekliyordun ki? Değil onca seneyi senin gibi yaşamış, o kadar zaman manastıra kapanmış biri bile başına bir talihsizlik geleceğini hissetmez miydi acaba? ananın sütüyle birlikte emdiğin kadın korkusu ve dehşeti de kulağına küpe olmadı mı? Birilerinin sana bekârlık diye öğrettiği nasıl dipsiz, aymaz bir masumiyet bu? topu topu bir haklılıkla ona karşı dokunulmazlığını satın alabileceğine seni inandıran nasıl bir vicdandır bu?'
"

İşte tam bu noktada Shreve yatak odasına gidip üzerine bornozunu giydi. Bekle, demedi, sadece kalkıp Quentin! masanın, açık kitabın ve mektubun başında bıraktı, dışarı çıktı, bornozuyla geri dönüp tekrar oturdu ve soğuk pipoyu eline aldı, ama ne yeniden doldurdu, ne de yaktı. "Tamam," dedi. "Sonuçta o Noel Henry onu evine, eve getirdi ve iblis bir bakışta yirmi sekiz yıl önce bedelini ödeyip kurtulduğunu zannettiği yüzü gördü. Devam et."

"Evet," dedi Quentin. "Babama göre çocuğun adını muhtemelen o koymuştu. Charles Bon. Charles İyi. Dedeme bu konuda bir şey söylemese de Dedem bu adı onun koyduğuna inanıyordu. Bu da temizlenmenin bir parçasıydı, tıpkı hasta (ya da meşgul) olmasa tabancaların fişeklerinin kendine düşen bölümünü temizleyeceği gibi; belki evli kalmakta ısrar edebilirdi, ama o göz yumsa bile kadınla çocuğun planında kendilerine bir yer bulmasını engelleyen vicdanıydı, belki onu kandırdıkları gibi kandıramazdı bütün dünyayı, ama kimse bu sırrı yüksek sesle konuşmaya cesaret edemesin diye ortalığa korku salabilirdi - yine aynı vicdan çocuğun ne Sutpen'in, ne de kendi dedesinin soyadını almasına izin vermemişti, zira çocuk oğlandı, ama reddettiği karısına geleneğe uyup hızlı tarafından bir koca tedarik etmesini ve oğluna gerçek bir soyadı kazandırmasını da engellemişti. Soyadını kendisinin seçtiğine inanıyordu Dedem, tıpkı ötekilerine isim verdiği gibi -Charles İyi'ler, Clytemnestra'lar, Henry'ler Judith'ler, hepsi- Babamın deyişiyle bütün o bereketli ejder dişleri. Babam---"

"Baban," dedi Shreve. "Kırk beş yıl bekledikten sonra bol bulamaç gecikmeli havadisi pek çabuk kapmış. Madem bütün bunları biliyordu, sana neden Henry'yle Bon arasındaki meselenin melez kadından kaynaklandığını söyledi?"

"O zaman bilmiyordu. Dedem de ona her şeyi anlatmamıştı, tıpkı Sutpen'in Dedeme hepsini anlatmadığı gibi."

"Peki kim anlattı?"

"Ben." Quentin kıpırdamadı, ona bakan Shreve'e bakmadı. "O günün----o gecenin ertesi----"

"Ha," dedi Shreve. "Seninle şu yaşlı teyze meselesi. Anladım. Devam et. Baban---"

"-----o öğleden sonra muhtemelen Sutpen'in ön balkonda durup Henry'yi ve Henry'nin bütün sonbahar mektuplarında yazdığı arkadaşını beklediğini söylemişti, belki Henry ilk mektupta arkadaşının ismini yazdığında Sutpen kendi kendine bunun imkânsız olduğunu söylemişti, mizahın bile bir sınırı vardı, ötesi hınzır ama önü alınabilecek eşek şakası ya da zararsız rastlantıydı, zira Babam kimseye ait olmayan ya da olmamış bir ismi uydurmanın mümkün olmadığını Sutpen'in bile bildiğini söylemişti: en nihayet patikada belirdiler ve Henry, 'Baba, bu Charles,' dedi ve o yüzü görür görmez---"("iblis," dedi Shreve) "----kimi durumlarda rastlantının, oyuna katılmak için bir Amerikan futbolu sahasına girmiş küçük bir çocuktan başka bir şey olmadığını anladı, oyuncular kılma bile zarar vermeden üzerinden atlayıp etrafından dolanarak geçip gittikten sonra kazanma ya da kaybetme mücadelesinin hararetinde kimse ne çocuğu, ne de onu kimin gelip felaketten kurtardığını hatırlardı; - tıpkı hayal ettiği, planladığı, kurduğu gibi kendi kapısının önünde duruyordu ve belli ki terk edilmiş isimsiz ve yuvasız garip çocuk elli yılın ardından o kapıyı çalmaya gelmişti ve ortalıkta maymun kıyafetiyle gelip çocuğu savuşturacak bir zenci yoktu; Babama göre, daha o anda, Bon ve Judith'in henüz birbirlerini görmediklerini bildiği halde, planın -evin, mevkiin, gelecek nesillerin, her şeyin- nasıl yoktan var edilmişlerse öyle yoka karıştıklarını hissetmiş, işitmişti, hiç ses çıkarmadan, en ufak bir hava akımı yaratmadan, hatta kalıntı bile bırakmadan. Bunun bir ceza olduğunu, babanın günahlarının yuvaya gecelemeye geldiğini kabul etmiyordu; hatta buna kötü şans bile demiyordu, sadece hata diyordu: bu hatanın ne olduğunu kendi başına bulamamış ve kendini mazur göstermek için değil, sadece olayları tarafsız (ve Dedeme göre hukuk eğitimi almış) bir zihne anlatmak, böylece hatanın nerede olduğunu onun ağzından öğrenmek için gelmişti Dedeme. Bunu bir ceza olarak görmüyordu yani: sadece eski bir hataydı, cesur ve kurnaz bir adamın (birincisine sahip olduğunu, İkinciyi de öğrendiğini biliyordu artık) üstesinden gelemeyeceği bir şey değildi, yeter ki hatanın ne olduğunu bulsun. Çünkü teslim olmamıştı. Asla teslim olmazdı; bunu takip eden hareketlerinin (yani bir süre hiçbir şey yapmamasının, böylece de belki korktuğu şeyin gerçekleşmesine yardım etmesinin) cesaret, kurnazlık ya da insafsızlık eksikliğinden kaynaklanmadığını, bütün her şeyin bir hataya bağlı olduğu inancından ve onun ne olduğunu anlayana kadar yeni bir hata yapmak istemeyişinden doğduğunu söylemişti Dedem.

"Bu yüzden Bon'u eve davet etti ve iki haftalık tatil boyunca (ama iş o kadar uzamamıştı; Bayan Sutpen'in daha Bon'un adını Henry'nin ilk mektubunda görür görmez Judith'le onu nişanladığını söylemişti Babam) Bon'u, Henry'yi ve Judith'i, daha doğrusu Bon'la Judith'i izledi, çünkü Henry'yle Bon'un arasında neler olduğunu Henry'nin okuldan yazdığı mektuplardan anlamıştı zaten; iki hafta boyunca onları izledi ve hiçbir şey yapmadı. Sonra Henry'yle Bon okula döndüler, artık Oxford'la Sutpen'in Yüzkilometrekaresi arasında mektup getirip götüren zenci seyis, Judith'e Henry'nin el yazısıyla yazılmamış mektuplar getiriyordu (ama bunun çok da önemi yoktu, demişti Babam, çünkü Bayan Sutpen aslında var olmayan nişanı cümle âleme ilan etmişti bile) yine bir şey yapmadı. Bahar gelip geçene ve Henry evine dönmeden önce bir iki gün kalmak üzere Bon'u getirdiğini yazana kadar bir şey yapmadı. Sonra Sutpen New Orleans'a gitti. Bon'la annesini bir arada yakalayıp meseleyi kökünden halletmek için mi bu zamanı seçtiğini kimse bilmiyor, tıpkı oradayken anneyi görüp görmediğini, kadının onu kabul edip etmediğini kimsenin bilmediği gibi; belki de kabul etmişti ve Sutpen bir kez daha onunla anlaşmaya çalışmıştı, belki onu parayla satın almak istemişti, zira küçük görülmüş, hakarete uğramış, kızgın bir kadının katı mantıkla satın alınabileceğine inanan biri parayla yatıştırılacağına da inanabilirdi Babama göre, tabii bu işe yaramamıştı; belki Bon da oradaydı ve teklifi reddeden oydu, gerçi Sutpen'in babası olduğundan Bon'un haberi olup olmadığını kimse bilmiyor, belki annesinin intikamını alıyordu ya da ilk başta olmasa bile sonradan âşık olmuştu, Bayan Rosa'ya göre, Sutpen'in başlattığı ve siyah olsun beyaz olsun kendi kanından gelenleri lanetleyen o ceza ve kader akıntısına kendini sonradan kaptırmıştı. Ama anlaşılan çabaları bir sonuç vermemişti; ertesi Noel Henry'yle Bon tekrar Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne geldiler, artık Sutpen bir çıkar yol olmadığını anlamıştı, Judith Bon'a âşıktı; Bon ister intikam istesin, ister kendisi de kapılmış, batmış, lanetlenmiş olsun önemi yoktu. Öyle anlaşılıyor ki Noel arifesi tam akşam yemeğinden önce Henry'yi yanma çağırdı (belki New Orleans yolculuğundan sonra kadınlar hakkında yeterince bilgi edindiğinden ilk önce Judith'le konuşmanın bir faydası olmayacağını anlamıştı) ve ona durumu anlattı. Henry'nin ne diyeceğini biliyordu, Henry tam beklediği gibi konuştu, onu yalancılıkla itham etti, babasının bu ithama ses çıkartmadığını gören Henry onun doğruyu söylediğini anladı; Babama göre Sutpen muhtemelen Henry'nin nasıl davranacağını biliyordu ve onun başka türlü davranmayacağına

güveniyordu, çünkü hâlâ bunun küçük bir taktik hatası olduğuna inanıyordu, etrafı sarılmış bir avcı gibiydi, geri çekilemiyordu, yeterince sabrederse, akıllı, sakin ve dikkatli davranırsa düşmanı dağıtabileceğini, tek tek avlayabileceğini zannediyordu. Henry tam onun beklediği gibi davrandı. Sutpen muhtemelen Henry'nin bir sonraki adımının ne olacağını da biliyordu, Henry gerçeği kendisi öğrenmek için New Orleans'a gidecekti. Sonra 61 senesi geldi çattı, Sutpen bu sefer de ne yapacaklarını biliyordu, sadece Henry'nin ne yapacağını değil, Bon'u neye zorlayacağını da biliyordu; belki (iblis olduğundan - gerçi artık savaş çıkacağını anlamak için ille de iblis olmaya gerek yoktu) Henry'yle Bon'un Üniversitedeki öğrenci birliğine katılacaklarını da önceden anlamıştı; belki onları izlemenin, isimlerinin hangi gün listeye yazıldığını öğrenmenin bir yolunu bulmuştu, daha Dedem onların birliğinin bağlı olduğu alayın komutanı olmadan birliğin nerede olduğunu biliyordu, sonra Dedem Pittsburg Düzlüğünde (Bon'un yaralandığı yerde) yaralandı ve sağ kolsuz yaşamaya alışmak için eve döndü, 64'te Sutpen de iki mezar taşıyla geri geldi ve ikisi de savaşa dönmeden bir gün önce bürosunda onunla konuştu; -Sutpen bütün bu süre zarfında Henry'yle Bon'un nerede olduklarını biliyordu, Dedemin alayındaydılar ve Dedem farkında olmadan bir bakıma onlara göz kulak oluyordu- tabii buna gerek varsa, çünkü Sutpen de gözaltından, Henry'nin ne yaptığından, üçünü (kendisini, Judith'i ve Bon'u) nasıl askıda tuttuğundan haberdardı - bu sürünceme devresinde Henry vicdanıyla boğuşuyor, onu yapmak istediği şeye rıza göstersin diye ikna etmeye çalışıyordu, tıpkı babasının otuz küsur yıl önce yaptığı gibi, hatta belki o da Bon gibi kaderci olmuştu artık ve kendisini, Bon'u ya da ikisini birden öldürerek meseleyi onun adına halletmesi için savaşa fırsat tanıyordu (ama kendisinin bir yardımı, bir zorlaması yoktu, çünkü Pittsburg Düzlüğünde yaralandıktan sonra Bon'u cephe gerisine taşıyan oydu) ya da belki Güney'in yenileceğini biliyordu, o zaman hiçbir şeyin fazla önemi kalmayacaktı, hiçbir şey fazla celallenmeye değmeyecekti, hiçbir şeye karşı koymak, hiçbir şey için acı çekmek, ölmek, hatta yaşamak gerekmeyecekti. Büroya geldiği gün bir günlük izne çıkmıştı-----" ("İblis," dedi Shreve) "---mezar taşlarıyla eve geldi, Judith oradaydı, herhalde birbirlerine baktılar, sonra Sutpen 'Nerede olduğunu biliyorsun' dedi ve Judith ona yalan söylemedi, sonra (Henry'yi tanıyordu) 'Ama henüz bir haber almadın,' dedi, Judith yine yalan söylemedi, ağlamadı da, çünkü ikisi de eğer gelecek olursa mektupta ne yazacağını biliyorlardı, bu yüzden de sormasına gerek

yoktu, 'Sana geleceğini yazdığında, Clytie'yle ikiniz gelinliği dikmeye başlarsınız' dedi, belki Judith bu konuda yalan söyleyebilirdi, ama söylemedi: bunun üzerine Sutpen taşlardan birini Ellen'ın mezarına koydu, ötekini holde duvara dayadı ve Dedemi görmeye geldi, sorunun tek kaynağı olduğuna inandığı o hatayı Dedem bulabilsin diye durumu açıklamaya çalıştı, yıpranmış şekli bozulmuş üniformasıyla, eskimiş eldivenleri ve kemeriyle (şapkasında mutlaka tüy olmalı. Süvari kılıcından vazgeçebilirdi, ama tüyünden asla) şapkasındaki kırılmış, yolunmuş, kirlenmiş tüyle öylece oturmuştu, eyerli atı aşağıdaki sokakta onu bekliyordu, alayını bulmak için bin beş yüz kilometre yol tepecekti, yine de önünde binlerce gün varmış gibi, hiç acelesi telaşı yokmuş gibi, gideceği yer on beş kilometre ötedeki Sutpen'in Yüzkilometrekaresi, bin günlük hatta yıllık tekdüzelik, refah, huzurmuş gibi, ölse bile orada olacakmış, göz alabildiğine uzanan erkek torunları, onla- rm da erkek torunlarını izleyecekmiş gibi izin gününün yarısını büroda geçirmişti; sanki ölse bile Wash Jones'un dediği gibi sıkı bir adam olarak kalacaktı, ama şimdi değildi. Şimdi kendi kişisel ahlakıyla yaptığı bire bir savaşın sisine gömülmüştü: (Dedemin demesi) Roma yakılır, Eriha yıkılırken o soyut kılları manasızca kırk yarma işine vermişti kendini, genç, esnek ve kuvvetliyken tek bir basit Evet'e ya da Hayır'a elektriğin yakılıp söndürülmesi gibi anında tepki veren adamların bunamaya yüz tuttukça ağırlaşan kanlarının, kazık kesilen kemikleriyle damarlarının etkisiyle saptıkları şu da doğru olurdu eğer, bu da doğru olurdu ama teranelerine vermişti kendini, oturmuş konuşuyordu, ama Dedem neden söz ettiğini anlamıyordu, çünkü Sutpen ona hâlâ her şeyi anlatmamıştı, zaten kendi söylediklerini kendisi de anlamıyormuş gibi gelmişti Dedeme. Yine o aynı ahlak, demişti Dedem: kendini kandırılmış hissetse bile ilk karısının, en azından evliliğinin hatırasına ihanet etmesine izin vermeyen o ahlak, kendisini onaylatmak isteyecek kadar ketumluğuna ve aklıselimine güvendiği bir ahpabına bile, başka bir evlilikten olma oğluna bile bu sırrı söyletmeyen o ahlak, sırf hayatının kazanımı ve ihtirasını tehlikeye atmamak için, son ana kadar. O son an geldiğinde bir an tereddüt etmezdi, demişti Dedem: ama o zamana kadar tek kelime etmezdi. Kandırılmıştı, ama kimseden yardım istemeden ve almadan kendini kurtarmıştı; onun gibi tuzağa düşürülmüş bir başkası olsa kendini zor kurtarırdı. - Orada oturmuş fikir yürütüyordu, hangi yolu seçmiş olursa olsun sonuçta hayatının elli yılını verdiği adeta başladığı noktaya geri dönmüştü, Dedem onun sözünü ettiği öteki yolun ne olduğunu bile

bilmiyordu, son kelimesini söyleyene kadar da bu ikinci yolun ne olduğunu anlamadı, sonra Sutpen ayağa kalktı, Dedemin sol elini sıktı ve atma binip gitti; bu ikinci yol, bunu seçme ihtiyacı, ilk seçenek yani evliliğin iptali kadar anlaşılmaz görünmüştü Dedeme: bu yüzden de 'Hangisini seçsen daha iyi olurdu bilmiyorum' demedi, gerçi söyleyebileceği başka bir şey yoktu, bu yüzden de bunu söylemek cevap vermemekten de beter olacaktı, ama cevap vermemesinin esas nedeni ne söylese işe yaramayacak olmasıydı, zira Sutpen dinlemiyordu, cevap beklemiyordu, merhamet dilenmeye gelmemişti, kimsenin öğüdünü tutma niyeti yoktu, zaten vicdanı da onu otuz yıl önce onaylamıştı. Cesarete sahip olduğunu hâlâ biliyordu, bir aralar edindiğine inandığı kurnazlıktan son zamanlarda şüphe etmeye başlasa da dünyanın bir yerlerinde öğrenilmeyi beklediğine, öğrenilebilecek bir şeyse kurnazlığı öğreneceğine inanıyordu - onu daha önce kurtarmış olan kurnazlık ikinci kez kurtaramazsa, ikinci bir başlangıç yapmasına imkân veren cesaretin, üçüncü başlangıcı yapmasını sağlayacak irade ve gücü vereceğine de inanıyordu belki - ne merhamet dilenmek, ne de yardım istemek için gelmişti büroya, çünkü Dedeme göre binlerinden yardım ya da başka bir şey istemeyi öğrenememişti hiç, bu yüzden de Dedem ona yardım edebilse bile bu yardımı nasıl değerlendireceğini bilemezdi, ılımlı ve sakin bir hayretle gelmişti, hukuka yatkın bir kafanın, hâlâ üzerinde ısrarla durduğu, kendisinin bulmayı başaramadığı o ilk hatayı kavrayabileceği ve açıklayabileceğini umut etmişti (tabii umut denen şeyden haberi varsa, yaptığı şey sadece yüksek sesle düşünmek değilse) 'Planımı gerçekleştirme yolunda ilerlerken, haberim olmadan, hileyle maruz bırakıldığım bir gerçeği, planımı mutlak ve dönüşsüzce hükümsüz kılacak bir gerçeği kabullenmek durumunda kalacaktım; ya da bu planı gerçekleştirmek uğruna maruz kaldığım bu durumdan kurtularak ilk başta planladıklarıma sadık kalacaktım. Seçimimi yaptım, bu seçimi yapmakla sebebiyet vermiş olabileceğim bir zararın telafisi için de gücümün yettiği tazminatı ödedim, hatta bu seçimi yapma ayrıcalığı için benden beklenenden, (kanuni) zorunluluğumdan çok daha büyük bir bedel verdim. Yine de şimdi ikinci kez seçim yapma mecburiyetiyle karşı karşıyayım, işin tuhaf tarafı senin belirttiğin, benim de ilk başta zannettiğim gibi yeni bir seçim yapma mecburiyetinin doğmuş olması değil, ne seçim yaparsam yapayım, hangi yolu seçersem seçeyim aynı sonucu verecek olması: ya son kartımı oynamanın kaçınılmaz sonu olarak planımı kendi ellerimle yok edeceğim, ya da hiçbir şey yapmayacağım, olayların tahmin ettiğim seyri takip edişini

izleyeceğim ve planım herkesin gözünde gayet normal, doğal ve başarılı bir sona ulaşacak, ama benim gözümde elli yıl önce kapıya gidip geri çevrilen o çocukla alay edilmiş, ona ihanet edilmiş olacak, halbuki sırf onun intikamını almak için hazırlanmış ve yürütülmüştü bu plan, ta ki bu seçim anma kadar, birinciden türeyen bu ikinci seçime kadar, zaten birinci seçim iyi niyetle hiçbir şey gizlemeden yaptığım bir anlaşma sonucu bana dayatılmıştı, gerçekleştirmeye çalıştığım planı mahvedecek en önemli etkeni benden saklayan, hem de çocuk doğana kadar anlayamayacağım kadar iyi saklayan karşı taraf yüzünden'----"

"Senin peder," dedi Shreve. "Deden ona bunları anlatırken onun neden söz ettiğini bilmiyordu, tıpkı iblis dedene anlatırken dedenin bilmediği gibi, değil mi? Senin pederin sana anlattıklarından sen de bir şey anlamayacaktın, tabii gidip Clytie'yle konuşmasaydın. Öyle mi?"

"Evet," dedi Quentin. "Dedem onun tek arkadaşıydı."

"İblisin mi?" Quentin cevap vermedi, kıpırdamadı. Oda iyice soğumuştu. Kaloriferler sıcaklıklarını kaybetmişti, soğuk petekler uyumaları için haşin seslerle onları uyarıyordu, uyku, küçük ölüm, yenilenme. Çanlar on biri vuralı epeyce zaman geçmişti. "Tamam," dedi Shreve. Pembe çıplak, neredeyse tüysüz kollarına sarındığı gibi şimdi de bornozuna sarmıyordu. "Seçimini yaptı. Zamparalığı seçti. Ben de onu seçerdim. Sen devam et." Küstahlıkla, hatta küçümsemeyle ilgisi yoktu bu sözünün. Gençlerin katı ve genellikle kaba bir düşüncesizlik şeklini alan ıslah olmaz duygusuz duygusallığıyla söylemişti - bu arada Quentin bunu hiç dikkate almamıştı, hiç sözü kesilmemiş gibi anlatmaya devam ediyordu, yüzü hâlâ öne eğikti, görünüşe göre hâlâ ellerinin arasındaki açık kitabın üzerinde duran mektubu düşünüyordu.

"O gece Virginia'ya doğru yola çıktı. Dedem pencereye gidip onun meydanı geçişini seyrettiğini söylemişti; sıska siyah aygırının üzerinde, solmuş gri üniformasının içinde dimdikti, tüyü kırık şapkasını hafif yana yatırmıştı, ama eski günlerdeki kadar değil, sanki (Dedem söylemişti) rütbesine ve ayrıcalığına rağmen eskisi gibi salınmıyordu, talihsizlik aklını başına getirdiğinden, savaştan bıktığından ya da yorulduğundan değil, içinde bulunduğu o derin hayret yüzünden; hayret ettiği o anlaşılmaz ve mantıksız insanlar fırtınasından kurtarmaya çabaladığı şey, ne soluk almak için yukarıda tuttuğu başı, ne de gelecek nesli yaratmak için elli yıldır harcadığı

çaba ve emekti, esas kurtarmak istediği kendi mantık ve ahlak kodu, bir türlü denkleyemediği gerçekler ve sonuçlar formülü, o müthiş tarifeydi; - Dedem onun Holston House'a yaklaştığını gördü, içeriden yaşlı Bay McCaslin'le iki adam çıkıp onu durdurdular, aygırının üzerinde alçak sesle yine de vakur onlarla konuşmaya başladı, hareketlerinde ve omuzlarının duruşunda tartışıyormuş, nutuk atıyormuş gibi bir hal vardı. Sonra yoluna devam etti. Hava kararmadan Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne ulaşması mümkündü, bu yüzden de muhtemelen aygırını ancak akşam yemeğinden sonra Atlantik Okyanusu'na sürdü, belki Judith'le ikisi bir dakikalığına karşı karşıya durdular 'Elimden gelirse durdururum/ demesine gerek yoktu, Judith'in de 'Madem öyle durdur - elinden gelirse,' demesi gerekmiyordu, sadece hoşçakal dedi, onu alnından öptü, gözyaşı yoktu; Clytie'yle Wash'a bir iki kelime etti: efendiden köleye, barondan kula: 'Clyde, Bayan Judith'e göz kulak ol. - Wash sana Washington'dan Abe Lincoln'ün ceketinden bir parça gönderirim' herhalde Wash asma çardağının altında damacanadan içki, kovadan kaynak suyu içtikleri zamanki gibi cevap vermiştir 'He ya Albay; alçaklardan birini gebertemeden dönme!' Kekini yedi, nohut kahvesini içti ve yola çıktı. 65 senesiydi ve ordu Georgia üzerinden Carolina'ya çekilmişti (Dedem de orduya dönmüştü; rütbesi yükselmişti, ama bence bunun tek nedeni bir kolunu kaybetmesi değildi), artık herkes yenilginin fazla uzak olmadığını biliyordu. Sonra günün birinde Lee müfrezelerin birinden Johnston'a takviye gönderdi ve Dedem takviye gelen bu birliklerden birinin Yirmi birinci Mississippi birliği olduğunu fark etti. Neler olduğunu bilmiyordu: Sutpen'in kulağına giden neydi acaba, Henry tıpkı babasının otuz yıl önce yaptığı gibi vicdanıyla düşüncesini uzlaştırmış mıydı, yoksa Judith ona bir mektup yazıp Bon'dan haber aldığını ve neye niyetlendiğini mi bildirmişti, yoksa dördü aynı anda tek bir insan gibi bir şeyler yapmayı gerektiren o noktaya mı ulaşmışlardı, Dedem bilmiyordu. Sadece Sutpen'in bir sabah Dedemin eski alayının karargâhına geldiğini, Henry'yle konuşma izni aldığını, onunla konuştuğunu ve gece yarısından önce tekrar yola çıktığını öğrenmişti."

"Demek sonunda seçimini yapmıştı," dedi Shreve. "O son kartı oynadı. Sonra eve geldiğinde "

"Dur," dedi Quentin.

"----bulmak istediği ya da bulacağını bildiği şeyi buldu----"

"Dur, anlatacağım!" dedi Quentin, hâlâ kımıldamamış, hatta sesini bile yükseltmemişti - sesi gergin boğuk mesafeliydi: "Anlatacağım" *Hepsini tekrar mı duyacağım diye düşündü Hepsini tekrar duymam gerekecek zaten hepsini tekrar duyuyorum hepsini tekrar dinliyorum bundan sonra sonsuza kadar başka bir şey dinleyemeyeceğim anlaşılan adam sadece babasından değil arkadaşlarıyla tanıdıklarından fazla da yaşayamıyor:* - (Judith yenildiğini bildirmek için ona haber göndermişse bile onun böyle bir uyarıya ihtiyacı yoktu, zaten Bay Compson'a göre Judith de Bon'un onu yendiğini haber vermiş olamazdı, hem Bay Compson'ın dediğine bakılırsa kadınlar hakkında çok az şey bilen, çok az şey öğrenmiş olan Sutpen'in beklediği öfke ve ümitsizlikle karşılamamıştı onu (Bayan Coldfield onun hiç yas tutmadığını söylemişti) yine de Bayan Coldfield'e göre buz gibi sükûnetinin altında başka bir şey vardı - neredeyse iki yılın ardından yine alna kondurulan o öpücük; sesler, konuşmalar, sakin, kontrollü, adeta gayri şahsi: "Ya—?" "Evet. Henry onu öldürdü" ardından başladığı an biten gözyaşları, sanki nem, sigara kâğıdı inceliğinde insan yüzü şeklinde tek bir tabakadan ibaretmiş gibi; sonra "Ah Clytie. Ah Rosa. - Wash. Sana söz verdiğim o ceketin bir parçasını getirecektim, ama Yanki saflarının o kadar arkasına sarkamadım"; (Jones'un) gülüşü, dil şaklatışı, hem zaferleri hem bozgunları atlatan dile gelmiş çamurun o her zamanki budalaca sağlamlığı: "N'apalım Albay, belki bizi öldürdüler, ama daha yenemediler, di mi?": hepsi bu. Geri dönmüştü. Yeniden evindeydi, artık tek sorunu telaş, geçen zaman ve acele etme gerekliliğiydi. *Onu endişelendiren,* demişti Bay Compson, *cesaret, irade, hatta artık kurnazlık bile değildi. Üçüncü bir başlangıç yapabileceğinden bir an olsun şüphe duymamıştı. Tek endişesi üçüncü bir başlangıç yapmasına, kayıpları telafi etmesine yetecek zamanı bulamamaktı. O zamanın bir anını bile boşa harcamadı. İradesiyle kurnazlığını da harcamadı, ama kuşkusuz beklediği fırsatı ele geçirmesini sağlayanın iradesi de, kurnazlığı da olmadığını düşünüyordu, zira üç aydan kısa bir sürede, gafil Bayan Rosa'yla nişanlanması kurnazlık ve iradeden ziyade cesaret işiydi - Bayan Rosa'yla, iblis tacizi tarikatının başmüridi ve yandaşı, bir numaralı (kurbanı olmasa bile) düşmanıyla, daha kendisiyle aynı evde oturmaya alışamadan nişanlanıvermişti; - evet, iradeden ziyade cesaret işiydi bu, ama içinde biraz kurnazlık da vardı: elli yıldır küçük küçük işkencelerle edinilmiş kurnazlık aniden geçmişi kavrayıp kucaklamış ya da bir hava boşluğunda ve kaskatı bir keseğin içinde uzun zamandır atıl yatan bir tohum gibi aniden fışkırıp çiçek açmıştı. Virginiadan geriye*

yaptığı yolculuğun kesintisiz bir devamı gibi hiç durmadan, ailesiyle hasret gidermekten ziyade Jones'u alıp yabani otla kaplanmış tarlalara, kırılmış çitlere sürüklemek, eline keser ya da kazma tutuşturmak için uğradığı evinin içinden geçip giderken sezmişti Bayan Rosa'nın menzilenmiş kız kuruluğundaki saldırıya dirençsiz tek zayıf noktayı ve eski ustasının (Yirmi üçüncü Mississippi bir ara Jackson'ın emri altındaydı) amansız taktik becerisiyle saldırıyı bir hamlede yapıp başarılı olmuştu. Sonra kurnazlık onu bir kez daha yarı yolda bıraktı. Tutukluk yaptı, ona daha önce de ihanet eden o eski iktidarsız mantık ve ahlak içinde kayboldu; kim bilir ne gündü, bir ayağı havada, aniden hissizleşen ellerinde sabanın sapları hangi karıkta donakalmıştı, hangi çit tahtası onu hissetmeyen kaslar tarafından hiç ağırlığı yokmuş gibi havada asılı bırakılmıştı, tam o sırada fark etmişti meselenin zaman kıtlığından ibaret olmadığını, esas başka bir kıtlığı iyice damıtmak gerekiyordu: artık altmışını geçmişti ve muhtemelen en fazla bir oğul sahibi olabilirdi, vücudunda en iyi ihtimalle bir oğula yetecek malzeme vardı, tıpkı dağılmadan önce ancak son bir atış yapabilecek eski bir top gibi. Bu yüzden de Bayan Rosa'ya malum teklifi yaptı; Bayan Rosa'nın ne tepki vereceğini tahmin etmesi gerekirdi, bütün parçaları tam olan, ama işlemeyi reddeden o ahlaka saplanmamış olsa muhtemelen tahmin ederdi. Bu teklifi, bu hakareti o büyük hayret takip etti; Bayan Rosa bir yonga kadar hafif, etekleri selin üzerinde balonlana balonlana, bonesi sinirden sımsıkı kafasına bağlanmış bir halde o gelgitin, o tiksinti ve öfke dalgasının üzerinde Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nden çekip gitti. Sutpen atın yuları omzunda kalakaldı, belki sakalının altında ve gözlerinin etrafında gülümsemeye benzer bir şey vardı, gözleriyse gülmüyordu, hiddetli düşüncelerin dalgın kırışıklığına gömülmüşlerdi: - acele şarttı; telaş ama korku değil, endişe değil: sadece geçen zamanı ıskalamıştı, ama neyse ki bu az malzemeli bir deneme atışıydı ve eski silah, eski namlu, eski top arabası hasar görmemişti; ama bir dahaki sefere hem deneme atışı, hem de esas atış için yeterince barut kalmamış olabilirdi; - aslında kurnazlığın, cesaretin ve iradenin ipleri, geri kalan hayatının ipleriyle aynı makaraya sarılıyordu ve o makara adeta elini uzatıp tutabileceği kadar yakındı. Ama fazla endişeye gerek yoktu daha, zira asla ona ihanet etmemezlik etmemiş o eski mantık, eski ahlak çoktan bir şekil almaya başlamıştı bile, neticede doğru yaptığını gösteriyordu ona, zaten buna emindi, bu yüzden de olanlar sadece bir yanılsamaydı ve gerçekte vuku bulmamışlardı)

"Hayır," dedi Shreve; "sen dur. Bırak biraz sazı ben elime alayım. Wash'a gelelim. İblis atının üzerinde, silahı eyerde, kılıcı kınında, üniforması güveler arasında huzur bulmayı bekliyor, şeref hariç her şeyini kaybetmiş: sonra oyunu açan ve kapayacak olan sadık mezar-kazıcının sesi adeta Shakespeare'in kendisi gibi kulisten duyuluyor: 'N'apalım Albay, belki bizi öldürdüler, ama daha yenemediler, di mi?' " Shreve'in bu söylediği de küstahlıktan değildi. Etkilenmiş olmanın verdiği gençlik utancını gizleyen koruyucu bir düşüncesizlik boyasıydı sadece, Quentin de onun içinden konuşuyordu, somurtkan dalgınlığının, (ikisinin de) küstahlığının, gergin bir biçimde rol yapmasının nedeni oydu: ikisi de, bilseler de bilmeseler de soğuk odada (artık epeyce soğumuştu) Sutpen'in ahlakına ve Bayan Coldfield'in iblisleştirmesine çok benzeyen bir muhakemeye vakfetmişlerdi kendilerini - böylesi bir muhakemeye vakfedilmekle kalmayıp adeta özel olarak ayrılmış olan oda bu işe çok uygundu, zira (mantığın ve ahlakın) en az zarara yol açabileceği yer burasıydı; - ikisi sanki son siperde sırt sırtaydılar, Quentin'in Mississippi hortlağına, hayattayken asgari mantık ve ahlakla hareket etmiş, ölmekle ikisinden de tümüyle kurtulmuş, öldükten sonra bunlara karşı kayıtsız kalmakla yetinmeyip zırhlanmış, her nasılsa dirisinden bin kat güçlü ve canlı bu hortlağa Hayır diyorlardı. Shreve'in niyeti incitmek değildi, zaten incinen de yoktu, zira Quentin susmamıştı bile. Dili bile dolaşmamıştı, virgülsüz, noktasız, paragrafsız Shreve'i sürüklüyordu:

"-----artık bir deneme atışı yapma payı yoktu bu yüzden de bu seferkini çalıların arasından tavşan çıkarır gibi minik bir toprak parçası fırlatarak dışarı çıkardı. Belki o toprak parçası Wash'la ikisinin küçük dükkânından çıkma bir kolyeydi; müşteriler, zenciler, ıvır zıvır, pazarlık onu çileden çıkarıp herkesi kovaladıktan sonra, kapıyı kapatıp içinde körkütük sarhoş olana kadar içtiği dükkândan çıkma bir kolye. Belki Wash kendi elleriyle götürdü, demişti Babam, Sutpen savaştan döndüğünde bahçe kapısındaydı, o birliğiyle savaşa gittikten sonra kimi görse Albay'ın çiftliğiyle zencilerine göz kulak olduğunu söylemiş, belki kendi de inanmıştı. Babaannem, Sutpen'in zencilerinin bu lafı duyduktan sonra, (sekiz yaşındaki) torunuyla birlikte oturdukları nehir kıyısındaki balıkçı kulübesinden gelen yolda habire önünü kesmeye başladıklarını söylemişti. Dövemeyeceği, dövmeye cesaret edemeyeceği kadar kalabalık olurlardı: ona neden savaşa gitmediğini sorarlardı, onlara 'Çekilin yolumdan pis zenciler/ derdi, sonra zenciler açıktan açığa gülmeye, birbirlerine (aslında ona) sormaya başlarlardı: "Bu kim oluyor da bize pis zenci diyor?' sopayla üzerlerine saldırırdı, sadece sopanın değmeyeceği kadar çekilirler, hiç kızmaz gülerlerdi. Avladığı (belki çaldığı) balıklarla hayvanları hâlâ malikâneye getiriyordu, o sırada Bayan Sutpen'le Judith'in (ve Clytie'nin) bunlardan başka yiyebilecekleri hemen hemen hiçbir şey yoktu; Clytie sepetle bile mutfağa girmesine izin vermezdi, 'Orada dur, beyaz adam. Tam orada. Albay buradayken bu eşikten içeri hiç adımını atmadın, şimdi de atmayacaksın,' derdi. Clytie'nin dediği doğruydu, ama Babama göre Wash bunu gurur meselesi yapmıştı: eve girmeyi hiç denememişti, hem de denemeye kalkışsa Sutpen'in onu engellemelerine izin vermeyeceğine inanmasına rağmen; (Babamın söylemesi) kendi kendine şöyle diyordu herhalde *Denemememin nedeni kara bir zenci parçasının içeri giremeyeceğimi söylemesine meydan vermemek değil, Bay Tom'u bir zenciyi azarlamak ya da benim yüzümden karısından azar işitmek durumunda bırakmamak.* Ama pazar ikindileri asma çardağının altında birlikte içerlerdi ve haftanın diğer günleri Sutpen'i (onun deyimiyle bu sıkı adamı) siyah aygırının üzerinde çiftlikte dörtnala giderken görürdü, işte o anda Wash'in yüreği sükûn ve gurur dolardı; İncil'e göre Tanrı'nın beyaz tenli insanlara kulluk etsinler diye yarattığı ve vahşiliğe mahkûm ettiği zencilerin kendisiyle torunundan daha iyi yerlerde oturduğu, daha güzel giysiler giydiği bu dünyanın - zenci kahkahalarının alaycı ve aşağılayıcı yankılarıyla çınlayan bu dünyanın sadece bir rüya, bir yanılsama olduğunu

ve gerçek dünyanın kendi yalnız ilahının siyah safkanı üzerinde dörtnala gittiği dünya olduğunu düşünürdü; belki, Babamın dediği gibi, Kitap'ta bütün insanların Tanrı'nın suretinde yaratıldığının ve her halükârda Tanrı'nın gözünde aynı olduklarının, en azından ona aynı göründüklerinin yazdığını düşünür, sonra Sutpen'e bakar ve Sıkı adam, mağrur adam. Tanrının kendisi aşağı inip, şu bizim dünyada dolaşmaya kalksa tam da böyle görünmek isterdi diye düşünürdü. Belki ilk kolyeyi kendi elleriyle götürmüştü, hatta belki sonraki üç yıl boyunca, o tip bütün kızlar gibi hızla olgunlaşan kıza diğer kurdeleleri de tek tek o götürdü, demişti Babam; zaten torunu kurdeleleri nereden ve nasıl aldığına dair yalan bile söylese bir bakışta tanırdı ki torunu da muhtemelen yalan söylemiyordu zira dedesinin üç yıldır her gün kurdeleleri raflarda gördüğünü ve kendi ayakkabıları kadar iyi tanıdığını biliyor olmalıydı. Sadece dedesi değil, bütün diğer adamlar, müşteriler, aylaklar, kız dükkânın önünden geçerken balkonda oturarak ya da çömelerek onu seyreden siyahlar ve beyazlar biliyorlardı, pek kibirli değildi, pek yaltaklanmıyordu, kurdeleleri ve kolyeleriyle pek fazla olmasa da çalım satıyordu; hepsinden biraz biraz vardı halinde tavrında: cesur, kapalı ve ürkekti. Ama elbiseyi gördükten ve kızın ağzını aradıktan sonra bile Wash'in yüreğini muhtemelen hâlâ ferah tuttuğunu söylemişti Babam, muhtemelen biraz daha ciddileşmişti, torununun o ketum küstah ürkek yüzünü seyrediyordu (daha o sormadan, belki fazlaca ısrarlı, fazlaca gönüllü anlatıvermişti) elbiseyi ona Bayan Judith'in verdiğini, yapmasına yardım ettiğini söylemişti kız: belki Wash balkondaki adamların yanından geçtiğinde kendisinin de arkasından bakacaklarını, onun düşündüklerini daha yeni anladığı şeyi çoktan beri bildiklerini fark etmişti birdenbire. Ama Babam yüreğini hâlâ ferah tuttuğunu söylemişti, karşı koymaları yasaklamaları bir kenara bırakıp cevap vermişti, tabii ağzını açmışsa: 'He ya. Madem Albay'la Bayan Judith sana bunu vermişler, inşallah teşekkür etmişindir.' - Paniğe kapılmadı, demişti Babam: sadece düşünceli ve ciddiydi; Dedem o öğleden sonra bir iş için Sutpen'i görmeye gitmişti, dükkânın ön tarafında kimse yoktu, tam dışarı çıkıp eve gitmek üzereyken arka taraftan sesler duydu ve o tarafa yöneldi, bu yüzden de daha dinlemeye başlamadan, kendi sesini Sutpen'e duyuramadan konuşmalarına kulak misafiri oldu. Dedem onları henüz göremiyordu, sesini duyurabileceği kadar bile yaklaşmamıştı, ama adeta gözlerinin önündeydiler: Sutpen çoktan Wash'a şişeyi çıkartmasını söylemişti, sonra Wash konuşmuş, Sutpen ona doğru dönmeye başlamıştı, Wash'in dediklerinin ne manaya geldiğini

tam olarak kavrayamadan onun şişeyi getirmediğini fark etmişti, sonra daha tam yüzünü dönmeden ne dediğini anlamış, aniden geri çekilerek başını kaldırmış, Wash'a bakmıştı; Wash karşısında duruyordu, yaltaklanır gibi bir hali yoktu, inatçı, sakin, yaltaklanmayan bir tavırla ona bakıyordu, Sutpen 'Elbiseye ne olmuş?' dedi, Dedemin dediğine göre tiz ve ivedi olan Sutpen'in sesiydi: Wash'unki değil; Wash'un sesi durgun ve sakindi, alttan almıyordu: sadece sabırlı ve yavaş konuşuyordu: 'Seni tanımam yirmi seneyi geçti. Şindiye kadar bi dediğini iki etmedim. Artık altmışımı geçtim. O da topu topu on beş yaşında bir çocuk.' Sutpen 'Kıza zarar vereceğimi mi söylemek istiyorsun? Ben de senin yaşındayım.' Wash: 'Başkası olsan benimle aynı yaştasın derdim. Yaşlı olsan da olmasan da ne o elbiseyi, ne de senden gelen bir başka şeyi almasına izin vermezdim. Ama sen farklısın.' Sutpen: 'Nasıl yani?' Dedem Wash'un cevap vermediğini, tekrar seslendiğini, ama ikisinin de duymadığını söylemişti; sonra Sutpen konuştu: 'Bu yüzden mi benden korkuyorsun?' Wash: 'Korkmuyorum. Çünkü cesursun. Hayatının sadece bir saniyesinde, bir dakikasında, bir saatinde cesur davrandığın ve General Lee'den bunu gösteren bir kâğıt getirdiğin için değil. Canlı olduğun gibi, soluk aldığın gibi cesur olduğun için. İşte fark bu. Ben kâğıt mağıt anlamam, bunu bilir bunu söylerim. İster bi alay adam olsun, ister cahil bi kız, ister av köpeği elini neye değdirsen adam edersin.' Sonra Dedem Sutpen'in ani bir hareket yaptığını duydu, herhalde Wash'ın düşüncelerini kafasında tartıyordu, demişti Dedem. Ama sadece, 'Şişeyi getir,' dedi - 'He ya, Albay,' dedi Wash.

"O günden bir yıl sonra, Bayan Rosa'ya bir deneme yapmalarını, oğlan olursa evlenmelerini teklif edişinden üç yıl sonra o pazar günü geldi. Daha gün doğmamıştı ve kısrağının siyah aygırın yavrusunu doğurmasını bekliyordu, bu yüzden de o sabah şafak sökmeden evden çıktığında Judith onun ahıra gittiğini düşündü, babasıyla Wash'un torunu hakkında neyi ne kadar bildiğini, Clytie'nin bildiklerinin (belki anlatmış belki anlatmamıştı) ne kadarını ister istemez öğrendiğini kimse bilmiyordu, zira beyaz olsun siyah olsun bütün o civarda oturanlar, hep bildikleri kurdeleler ve kolyelerle kızın önlerinden geçişini seyredenler her şeyi biliyorlardı, acaba o elbiseyi dikerken Judith (Babam elbiseyi gerçekten onun diktiğini söylemişti; kız Wash'a yalan söylemiyordu: bir hafta kadar ikisi gün boyu evde baş başa kalmışlardı: ne konuşmuşlardı, kız çamaşır namına giydiği şeylerle, asık küstah ketum dikkatli bir yüzle karşısında dikilirken Judith nelerden söz etmişti, kız ona ne cevap vermişti, Judith'in duymamaya çalıştığı neler

söylemişti kimse bilmiyordu) bazı şeyleri görmezden gelmeyi ne kadar başarmış olabilirdi. Bu yüzden de ancak Sutpen'in öğle yemeğine gelmediğini gördükten sonra ahıra gitti ya da Clytie'yi yolladı ve kısrağın geceleyin yavruladığını, ama babasının orada olmadığını öğrendi. Büyükçe bir çocuk bulup, eline biraz para sıkıştırarak Wash'tan Sutpen'in nerede olduğunu öğrenmek için balıkçı kulübesine yollaması da ikindiyi buldu, oğlan ıslık çala çala barakanın önüne dolaştı, kim bilir belki önce tırpanı gördü ya da Wash'un daha biçmediği otların arasında yatan bedeni, bağırarak başını kaldırdığındaysa VVash'un pencereden onu seyrettiğini gördü. Bir hafta kadar sonra zenciyi, zenci ebeyi yakaladılar, şafak sökerken Wash'un orada olduğunun farkında bile olmadığını, önce atı sonra Sutpen'in ayak seslerini duyduğunu, gelip kızla bebeğin yattığı döşeğin üzerine dikildiğini ve 'Penelope -("kısrağın adı")- bu sabah yavruladı. Nefis bir tay. 61'de Kuzey'de koşturduğum babasının tıpatıp aynısı olacak. Hatırlıyor musun?' dediğini söylemiş, bunun üzerine yaşlı zenci 'Evet, Efendim' demiş ve Sutpen kamçısını döşeğe doğru sallayarak, 'Eee? Kara derisi dökülesice, söyle: at mı kısrak mı?' ebe söylemiş, Sutpen kamçısı bacağına dayalı, bir an orada kımıldamadan durmuş, delik duvardan süzülen ışıklar beyaz saçlarına ve tek kır düşmemiş sakalına vuruyormuş, sonra ebe gözlerini ve sakallarının arasından dişlerini gördüğünü, kalkıp kaçmak istediğini, ama dizlerinde derman bulamadığını söylemiş: sonra Sutpen tekrar döşekteki kıza bakmış ve 'Ne yazık ki sen kısrak değilsin, Milly. Öyle olsaydın sana ahırda iyi bir yer verebilirdim/ demiş ve arkasını dönüp çıkmış. Ama ebe hâlâ kımıldayamıyormuş, Wash'un dışarıda olduğunu bile bilmiyormuş, sadece Sutpen'in 'Geri dur, Wash. Sakın ilişeyim deme,' dediğini duymuş: sonra Wash'un yumuşak, neredeyse duyamayacağı kadar alçak sesini işitmiş: 'Sana dersini verecem, Albay', sonra tekrar Sutpen konuşmuş: 'Geri dur Wash!' bu sefer sesi tiz çıkıyormuş, sonra Wash'un suratına inen kamçının sesini duymuş, ama tırpanın sesini duyup duymadığını hatırlayamıyordu, çünkü artık hareket edebildiğini fark etmiş, ayağa kalkıp otların arasına dalmıştı, koşa koşa----"

"Dur," dedi Shreve; "dur. Sonunda istediği gibi bir oğul sahibi olduğunu, yine de -----"

"-----Wash zenci ebeyi almak için beş kilometrelik yolu yürümüş, onunla birlikte gece yarısından önce geri dönmüştü, gün ağarana, torunu çığlık atmayı kesene kadar dışarıda, bel vermiş balkonda oturdu, hatta bir kere

bebeğin sesini bile duydu, Sutpen'i bekledi. Babama göre yüreğini hâlâ ferah tutuyordu, akşamleyin bütün kulübelerde ne konuşulacağını bilmesine rağmen, torunun durumunun artık şüphe götürür yanının kalmadığı (Wash asla gizlemeye çalışmamıştı) son dört beş aydır neler konuşulduğunu bilmesine rağmen: Wash Jones yaşlı Sutpen'i sonunda kapana kıstırdı. Yirmi yıl uğraştı ama sonunda yaşlı Sutpen'i avcunun içine aldı, adam ya bunları yakacak ya da kendini. Zenci ebenin emrine uyup çıktığı balkonda bunları düşündüğünü söylemişti Babam, belki paslı tırpanın iki yıldır dayalı durduğu direğin hemen yanında durmuştu, torununun çığlıkları saat gibi düzenli geliyordu, ama onun yüreği ferahtı, endişeye ya da paniğe kapılmamıştı hiç; belki de karmakarışık düşüncelerin sisine gömülmüştü, kimsenin hatırlamadığı eski barış günlerinde bile hep dörtnala giden toynakların sesi, katılmadığı dört yıllık bir savaş boyunca eskisinden de kahraman, mağrur ve gür çıkan nalların sesi karışırdı bu körleme düşüncelerine (Sutpen'inkinden pek de farklı olmayan ahlakı, baştan sona haklı olduğunu söylüyordu ona); - belki aradığı cevabı bulmuştu; belki o güzel mağrur aygır imgesi üzerindeki adam, güzel mağrur imgesiyle şafağın sarı göğünden kopup hür ve yalın dörtnala gelmiş, böylece o sisli karmaşık düşünceler de netleşip belirginleşmişti ama, Babamın demesi, bir temize çıkartma, haklı bulma, mazur gösterme ya da affetme şekline bürünmemişti, sadece karşısındaki adamı yalnız, anlaşılabilir, her türlü insani kusurun ötesinde biri olarak görmeye yaramıştı: *Bizi, bizimkileri, karısını öldüren, kızını dul bırakan, oğlunu evden kaçıran, zencilerini çalan, toprağını mahveden Yankilerin hepsinden daha büyük; uğruna savaştığı bu ülkeden, ona olan borcunu ekmeğini çıkartmak için küçük bir köy bakkalı işletmek zorunda bırakarak ödeyen bu ülkeden daha büyük; Kitap'taki acı şurup gibi dudaklarına bulaşan küçümseme ve inkârdan daha büyük. Nasıl oldu da yirmi yıl yanında yaşamama rağmen beni hiç değiştirmedi? Belki ben onun kadar büyük değilim, belki at koşturmadım. Ama en azından nereye gitse peşinden sürüklendim. İkimiz hâlâ bu işi başarabiliriz, başaracağız da, yeter ki benim ne yapmamı istediğini söylesin;* belki Sutpen kulübeye girdikten sonra dışarıda kalmıştı, aygırın yularını tutuyordu, hâlâ kulağında nal sesleri vardı, dörtnala giden o mağrur imgenin geçip gidişini seyrediyordu, o ilahın yığılan yılların, zamanın değiştirdiği cismiyle, yorulmadan, ilerlemeden doruk noktasına koşuşunu, gök gürültüsü renginde bir gökten aşağı sallanan mermiyle yırtılmış sancakların ve savrulan bir kılıcın altında sonsuza kadar at koşturuşunu izliyordu; orada durdu ve

Sutpen'in evin içinde torununa söylediği o tek selamlama, soru ve veda cümlesini dinledi, Sutpen'in elinde kamçısı evden dışarı çıkışını izlerken bir an ayağının altındaki toprak kaymış olmalı, demişti Babam, rüyada gibi sükûnetle düşünmüş olmalı: Biliyorum duydum, ama duymuş olamam. Duymuş olamam. Demek onun için erkenden kalkmış. O tay için. Benim için, benim kanım canım için değil. Hatta kendi kanı için bile değil, toprağı hissetmemiş, dengesini kaybetmiş olmalı, belki Sutpen yüzünü (yirmi yıldır tıpkı aygırı gibi emir almadan hareket etmeyen bu adamın yüzünü) görüp durduğunda kendi sesini bile duymuyordu: 'Bir kısrak olsaydı ona ahırda iyi bir yer verebileceğini söyledin', belki Sutpen telaşlı ve tiz bir sesle: 'Geri dur. Sakın ilişeyim deme,' dediğinde onu bile duymadı, ama duymuş olmalı, çünkü cevap verdi: 'Dersini verecem, Albay', sonra Sutpen tekrar 'Geri dur, Wash' dedi, yaşlı kadın kamçının sesini duymadan hemen önce. Ama kamçı iki kere şaklamıştı; o gece Wash'un yüzünde iki iz buldular. Belki o iki darbe onu yere bile yıkmıştır; belki ayağa kalkarken attı elini tırpana-----"

"Dur," dedi Shreve; "Tanrı aşkına dur. Yani sen—---"

"-----bütün gün yolu gören küçük pencerenin önünde oturdu; muhtemelen tırpanı yere bırakıp hemen eve koşmuştu, belki döşekte yatan torunu aksi bir sesle ne olduğunu sormuştu, o da 'Ne? Ne gürültüsü, tatlım?' demiş ve onu bir şeyler yemeye ikna etmişti - muhtemelen cumartesi gecesi dükkândan getirdiği et artıklarını ya da şekeri vermiş, belki şekerle onu avutmaya çalışmıştı - çizgili bir çuvaldan çıkma bir kuruşluk bayat jöleleşmiş zamk, belki pencerede oturup aşağıdaki otların arasında duran cesetle tırpanın üzerinden yolu gözlerken kendisi de yemişti. Çünkü büyücek oğlan ıslık çalarak evin etrafını dolandığında onu pencerede görmüştü. Karanlık bastıktan kısa bir süre sonra ne olacaksa olacağını fark etmiş olmalı, demişti Babam; orada otururken atlarıyla, köpekleri ve silahlarıyla toplandıklarını hissetmiş olmalı, Sutpen cinsi -tuhaf ve intikamcı- adamlar, o (Wash) eve asma çardağından daha fazla yaklaşamazken onun masasında onunla birlikte yemek yiyen adamlar - başı çeken, onlardan daha aşağı olanlara nasıl savaşılacağını öğreten, belki cesarette en birinci olduklarını belgeleyen generallerin elinden çıkma kâğıtlara sahip adamlar - eski günlerde güzel çiftliklerde güzel atlar üzerinde küstah ve mağrur at koşturmuş adamlar - hayranlık ve umut simgesi, çaresizlik ve keder vesilesi adamlar, tıpkı onun gibi; işte bunlardan kaçması gerekiyordu, onlardan kaçmakla üzerlerine koşmanın bir farkı yok

gibi görünüyordu Wash'a; kaçarsa sadece kibirli ve kötücül bir gölge güruhundan bir diğerine geçmiş olacaktı, zira bu adamların bütün dünyada birbirinin aynı olduğunu biliyordu, kendisiyse yaşlıydı, kaçmak istese bile kaçamayacak kadar yaşlı, zaten ne kadar çok koşsa ne kadar uzağa kaçsa onlardan kurtuluş yoktu; altmışını geçmiş bir adam o kadar uzaklaşmayı ümit edemezdi, hayatın düzenini ve kanununu belirleyen böyle adamların yaşadığı dünyanın sınırları ötesine geçmesi imkânsızdı: Yankilerin ya da başka bir ordunun na- sil olup da onları yenebildiğini belki ilk o zaman kavramaya başladı, demişti Babam - oysa kahramandılar, mağrur, cesurdular; cesareti, şerefi ve gururu taşımak için seçilmiş, onaylanmışlardı. Herhalde artık güneş batmak üzereydi, muhtemelen artık çok yaklaştıklarını hissediyordu; Babama göre, artık onları işitiyormuş gibi geliyordu Wash'a: bütün sesleri, ertesi günün, daha ertesi, daha ertesi günün mırıltılarını, ilk baştaki hiddetin ardından gelen mırıltıları duyar gibi oluyordu: Yaşlı Wash Jones sonunda layığını buldu. Sutpen'i avcunun içine aldığını zannediyordu, ama Sutpen onu kandırdı. Onu avcunun içine aldığını düşünüyordu, ama faka bastı sonra belki yüksek sesle, bağırarak söylendi, demişti Babam: 'Ama bunu hiç beklemiyordum, Albay! Hem de hiç!' belki bunun üzerine torunu uyandı ve tekrar aksi bir sesle bir şeyler söyledi, gidip onu yatıştırdı, sonra yine kendi kendine konuşmaya başladı ama daha dikkatli, sesini çıkartmadan çünkü artık bağırmasa da onu rahat rahat duyabilecek kadar yakındı Sutpen: 'Hem de hiç. Senden beklediğimi, bir Tanrının kulundan ne bekledim, ne dilendim, ne istedim. Senden de istemedim. İstememin gerekli olduğunu hiç düşünmedim: sadece kendi kendime gerek yok dedim. General Lee'nin kendi eliyle yazdığı bir belgeyle cesur olduğunu söylediği bir adama soru sormaya, ondan şüphe etmeye Wash Jones gibi birinin ne hakkı var? Cesur' (belki yine unutup bunu da yüksek sesle söyledi) 'Cesur! Keşke 65'te bir tanesi bile geri dönmeseydi. Keşke ne onun gibiler ne benim gibiler bu dünyaya hiç gelmeseydi. Bir başka Wash Jones'un bütün hayatının paramparça edildiğini, ateşe atılmış kuru bir kabuk gibi yok olduğunu görmesindense hepimiz dünya üzerinden temizlenelim daha iyi Sonra atlarıyla geldiler. Yolda ilerlediklerini duymuş olmalı, atları, köpekleri, hava artık iyice karardığından fenerleri görmüş olmalı. Şerif Binbaşı de Spain atından indi ve cesedi gördü, ama anlattığına göre Wash'u görmemişti, Wash pencereden, adeta gözlerinin içine bakarak sakin sakin adını söyleyene kadar da onun orada olduğunu fark etmedi: 'Sen misin Binbaşı?' De Spain dışarı çıkmasını söyledi, anlattığına göre bir dakika

bekleyin diyen Wash'un sesi hayli sakindi; fazlaca rahat, fazlaca sakindi; o kadar rahat o kadar sakindi ki de Spain bir an için fazlaca rahat ve sakin olduğunu fark etmemişti: 'Bir dakika bekleyin. Torunuma bir bakayım.' 'Biz onunla ilgileniriz!' dedi de Spain. 'Sen dışarı gel.' 'He ya, Binbaşı/ dedi Wash. 'Bir dakika bekleyin.' Karanlık evin önünde beklediler, ertesi gün Wash'm saklı tuttuğu ustura gibi keskin kasap bıçağını en az yüz kişi hatırladığını söyledi, demişti Babam -o paspal hayatında gurur duyduğu ya da özen gösterdiği bilinen tek şey- ama bunu hatırladıklarında artık çok geçti. Yani dışarıdakiler kafasında ne olduğunu bilmiyorlardı. Sadece karanlık evin içinde yürüdüğünü duymuşlardı, sonra torununun huysuz, aksi sesini duydular: 'Kim o? Işığı yak, Dede' sonra onun sesi duyuldu: 'Işığa gerek yok, canım. Bir dakika bile sürmez' sonra de Spain silahını çekip seslendi: 'Wash! Çabuk dışarı çık!' Wash hâlâ cevap vermemişti, hâlâ torununa mırıldanıyordu: 'Nerdesin?' huysuz ses cevap verdi: 'Burda. Nerde olacaktım ki? Bu da ne-----' sonra de Spain 'Jones!' dedi, torunu çığlığı bastığında o çoktan basamakları inmeye başlamıştı; oradakilerin hepsi bıçağın iki boyun kemiğini de kestiğini duyduklarını söylemişlerdi, ama de Spain duymamıştı. O sadece Wash'un balkona çıktığını gördüğünü ve kendini kenara attığını söylemişti; Wash ona doğru değil, balkonun öbür ucuna, cesedin yattığı yere doğru koşuyordu, ama şerifin aklına tırpan gelmemişti: bir iki adım geri atmıştı ki Wash'ın eğilip tekrar ayağa kalktığını gördü, Wash üzerine doğru koşuyordu. Sadece onun değil, herkesin üzerine koşuyordu, fenerlerin aydınlığına girmişti ve başının üzerine kaldırdığı tırpanı görebiliyorlardı; başının üzerinde tırpanla koşarken yüzüyle gözlerini de görebiliyorlardı, hiç ses çıkartmıyor, haykırmıyordu, de Spain önünde geri geri koşarak bağırıyordu, 'Jones! Dur! Dur, yoksa seni vururum. Jones! Jones! JONES!' "

"Dur," dedi Shreve. "Yani onca zahmetten sonra isteği erkek evlada kavuştuğunu, ama tersin yüz geri dönüp----"

"Evet. O öğleden sonra Dedemin bürosunda başını hafif geriye atmış otururken, belki de dördüncü sınıftayken Henry'ye aritmetik anlattığı gibi ona şöyle demişti: 'Tek istediğim bir erkek evlattı. Şimdiki konumuma bakıyorum da ne doğadan ne de talihten istenmeyecek bir şey değildi bu----' "

"Bi dursana!" dedi Shreve. " onca zahmete katlanarak sahip olduğu erkek evlat arkasındaki barakada yatarken, kızın dedesini önce kendisini, sonra da

bebeği öldürmeye kışkırttığını mı söylüyorsun?"

"—Ne?" dedi Quentin. "Çocuk erkek değildi. Kızdı."

"Ya," dedi Shreve. "----Hadi. Şu buzdolabından çıkıp yatağa girelim."

8

Bu gece nefes idmanı olmayacaktı. Birkaç istisna dışında bütün pencereleri karanlık olan karşıki binayla aralarındaki donmuş, boş avlu üzerindeki pencere kapalı kalacaktı; çok geçmeden çanlar gece yarısını vuracaktı, ahenkli ve dingin notalar, batıcı (kar dinmişti) durgun havada cam gibi şeffaf ve berrak. "Demek babası zenciyi gönderip Henry'yi çağırttı," dedi Shreve. "Henry içeri girdi ve babası 'Evlenemezler, çünkü o senin ağabeyin' dedi, Henry 'Yalan söylüyorsun' dedi, bir an durmadan düşünmeden: arasız, fasılasız, düğmeye basmakla ışığın yanması arasındaki o şeysiz. Babası öylece oturdu, kımıldamadı, ona vurmadı, bu yüzden de Henry tekrar 'Yalan söylüyorsun' demedi, çünkü artık doğru söylediğini biliyordu; sadece 'Doğru değil' dedi, 'İnanmıyorum' değil 'Doğru değil', çünkü belki babasının yüzüne tekrar bakmıştı ve iblis olsa da olmasa da yüzünde bir keder, bir acıma vardı, kendisi için değil, Henry için, çünkü Henry sadece gençti, oysa kendisi hâlâ o cesarete, hatta kurnazlığa sahip olduğunu-----"

Shreve yine Quentin'in karşısında, masanın arkasındaydı, ama bu sefer oturmuyordu. Bornozun üzerine gelişigüzel geçirdiği paltosuyla tüyleri karışmış bir ayı gibi kocaman ve biçimsiz Quentin'e (kanı belki hızlı aktığından, belki büyük ısı değişikliklerine uyum sağlamaya daha yatkın olduğundan, belki sırf yüzeye daha yakın olduğundan kolay kolay üşümeyen Güneyli'ye) bakıyordu; sandalyesinde büzüşmüş, iki kolu arasında kendini sıcak tutmak istercesine ellerini ceplerine sokmuştu, artık sıcaklığı da hoşluğu da kalmamış pembemsi lamba ışığında biraz kırılgan, hatta solgun görünüyordu, soğuk odada ikisinin de solukları belli belirsiz buharlaşıyordu, artık iki değil dört kişiydiler, soluk alanlar tek kişi sayılmazlardı, ama onlar için ikiz de denemezdi, gençliğin (Shreve on dokuz yaşındaydı, Quentin'den birkaç ay küçük. Tam on dokuzunda gösteriyordu; kimi insanlar vardır tam yaşlarım gösterdiklerinden o yaşta olduklarına bir türlü inanamaz insan, ille de görünümlerinden bir fayda sağlamalarım beklediğinden gerçek yaşlarını asla öğrenemez: ne iddia ettikleri, ne çaresizlikle kabul ettikleri, ne de başkalarının onlara yakıştırdıkları yaşlara inanabilir. İşte Shreve öyleydi) yüreği ve kanı, iki kişiye, iki bin kişiye, herkese yetecek kadar güçlü ve içten. Bir New England üniversitesinin oturma odasındaki iki kişiye de, altmış yıl önce bir Mississippi kütüphanesindeki bir kişiye de yetecek kadar; şömine rafının

üzerindeki vazolarda ökseotu ve dikenli defne vardı ya da belki resim çerçevelerine iliştirilmişler, günün önemine uygun bir biçimde onları taçlandırmışlardı, oğul içeri girdiğinde babasını başında bulduğu masanın üzerindeki fotoğrafı -anneyle iki çocuk- bir iki ince dal süslüyordu; ikisi -Quentin'le Shreve- oğlanı görür gibi oluyorlar, babası konuştuktan sonra, söylediklerinin şok etkisi geçip bir anlam ifade etmeye başlamadan önce kız kardeşiyle âşığını pencereden görüyor, ağır ağır yürüyorlar, kız kardeşi âşığının söylediklerini dinlerken başını eğmiş, aşığı hafif üzerine eğilmiş, ritmini gözlerin değil kalplerin belirlediği ağır adımlarla bir çalının ya da beyaz çiçek açmış bir sarmaşığın arkasında kayboluyorlar - yasemin, çançiçeği, hanımeli, belki toplanması imkânsız kokusuz sayısız Cherokee gülü - Shreve'in muhtemelen adını hiç duymadığı, onları besleyen nemli havanın önce kendi başının üzerinden geçmesine rağmen hiç görmediği bitkiler - bu noktada o bahçede de mevsimin kış olmasının, bu yüzden de muhtemelen ne bir yaprak ne de çiçek olmamasının, hatta önceki olaylar değerlendirildiğinde bahçede de gece olduğundan orada kimsenin yürümemesinin önemi yok. Zaten çok eskide kalmış. Buyruk veren ve yasaklayan baba, ret ve inkâr eden oğul, boyun eğen âşık, yas tutmayan sevgili kadar tenden azadeler yurt odasında bile, ateş karşısından ya da (bahçeye çıkılmışsa) bahçeden eyere geçmek gibi yıldırıcı bir değişime maruz kalmadan, o aralık gecesinin, huzur, neşe, dikenli defne, iyi niyet ve şöminede çıtırdayan odunlar anlamına gelen o Noel şafağının donmuş tekerlek oyukları üzerinde nallarını çınlatabilirler hiç yerlerinden kıpırdamadan; orada ve o anda ikisi değil dördü sürüyor o iki atı, buz gibi karanlıkta: yüzleri nasıl, kendilerini ne diye tanıtıyorlar, ne adla çağrılıyorlar hiç önemi yok, o kan damarlarında aktığı müddetçe - kan, ölümsüz kısa yeni kalıcı kan, şerefi miskin pişmansızlığın, aşkı şişman ve kolay utancın üzerinde tutan kan.

"Bon bilmiyordu," dedi Shreve. "Babası kımıldamamıştı, bu sefer Henry 'Yalan söylüyorsun' demedi, 'Doğru değil' dedi, babası, 'Ona sor. Madem öyle Charles'a sor' dedi, o zaman Henry babasının baştan beri ne demek istediğini anladı, babasına yalan söylüyorsun dediğinde esas karşı çıktığı buydu, çünkü babası ona sadece 'O senin ağabeyin' demekle kalmıyordu 'Baştan beri senin ve kız kardeşinin ağabeyi olduğunu biliyordu' diyordu. Ama Bon bilmiyordu. Babanın ne dediğini hatırlasana, iblis öteki karısının onu nasıl bulduğunu, izini nasıl sürdüğünü bir kez olsun merak etmemişti, kadının onca zaman, ücretini ödeyip makbuzunu aldıktan sonra geçen otuz

yıl boyunca neler yaptığını bir kez olsun merak etmemişti, borç senedinin ortadan kalktığını, paramparça edilip rüzgâra savrulduğunu kendi gözleriyle görmüş (inanmıştı); sadece kadının gerçekten de izini sürmüş olmasına, böyle bir şeyi isteyebilmesine, istemiş olmasına şaşmıştı. Bon'a eski karısı söylemiş olamazdı. Belki de sırf iblis ondan böyle bir şey bekleyeceği için söylememişti kadın. Ya da belki bir fırsatını bulamamıştı. Belki küçük düşürüldüğünü ve acı çektiğini anlatmak için kendi bedeninden çıkan yalnız bir çocuk kadar yakın birini bulamayacağını hiç düşünmemişti. Ya da belki daha çocuk kelimelerin ne anlama geldiğini bilebilecek kadar büyümeden anlatmaya başlamıştı, bu yüzden de çocuk kendisine anlatılanı anlayacak yaşa gelene kadar hikâyeyi o kadar çok tekrar etmişti ki artık söylediklerinin çocuk için de bir anlamı kalmamıştı, çünkü zaten onun için bir anlam ifade etmeleri gerekmiyordu, bu yüzden de kadın, anlattığını düşünürken aslında sustuğu bir noktaya gelmişti, suskunluk ise sadece nefret, öfke, uykusuzluk ve unutamamadan ibaretti. Ya da belki çocuğun öğrenmesini istemiyordu henüz. Belki önceden göremediği, ama geleceğini bildiği bir an için hazırlıyordu oğlunu, o an gelmek zorundaydı, yoksa onun da Rosa Teyze gibi yapması, soluduğunu reddetmesi gerekecekti - o an gelecek ve oğlu babasıyla yan yana duracaktı (yüz yüze değil) kader, talih, adalet ya da her ne isim veriyorsa o, işin geri kalanını halledecekti (nitekim kendisinin planlayabileceğinden, ümit edebileceğinden, hayal edebileceğinden çok daha iyi halletti ve baban, kadın olduğu için onun olanlara muhtemelen hiç şaşırmadığını söylemişti) - oğlunu bizzat kendisi hazırlıyordu, kendi elleriyle yetiştiriyordu, yıkıyor, besliyor, yatırıyor, ilaç verir gibi ölçülü dozlarla, çocukların sevdiği, oyalandığı, ihtiyaç duyduğu şeyleri, şekerleri, oyuncakları ona kendi elleriyle veriyordu: buna mecbur değildi, iblisin ahlak hesabını denkleyebilmek için gönüllü olarak bıraktığı, fidye verdiği parayla bu işi yapabilecek bir düzine kişi tutabilir, yüz köle satın alabilirdi: ama yüzlerce seyis ve odalık sahibi olabilecekken tek bir atı, tek bir bakiresi, beklediği tek bir an, ona kilitlenmiş yüreği, kasları ve iradesi olan milyoner gibiydi: kendisi tulumunun içinde kan ter içinde ahır çamurunda sabırla bekleyen bu milyoner gibi o da sabırla 'Bu senin baban. Seni de beni de terk etti, sana soyadını vermedi. Ne yaparsan yap/ diyeceği anı bekliyordu, sonra oturacak ve Tanrı'nın bu işi bitirmesini bekleyecekti: tabancayla, bıçakla ya da işkenceyle; yıkımla, kederle ya da acıyla: tabancanın mı ateşleneceğine, işkence tekerinin mi çevrileceğine Tanrı karar verecekti. İnsan görür gibi oluyor: küçük bir çocuk, daha kendi adını,

oturduğu kasabanın adını, konuşmayı öğrenmemiş küçük bir çocuk, oynadığı oyundan çekilip almıyor, sevgiden (en azından onun anladığı sevgiden) hoyratlaşmış iki elin arasına sıkışıyor, iki hoyrat, sert dize dayanıyor, daha hatırlamanın başlamadığı zamanlardan beri hatırladığı o yüz, damak, mide, bağırsakların hayvani keyiflerine, sıcaklığa, zevke, emniyete nezaret eden o yüz adeta alevli bir kıpırtısızlıkla üzerine eğiliyor: oyununun yarıda kesilmesi ona normal geliyor, hayatın diğer doğal olguları gibi; adeta ateş gibi feci, neredeyse dayanılmaz bir affedememeyle (üzüntü, çaresizlik değil: amansız bir intikam isteğiyle) dolu yüz ona memelilerin sevgi gösterilerinden biri gibi görünüyor - bütün bunlardan hiçbir şey anlamıyor, öfkeden, nefretten ve korkunç hızdan bir şey çıkaramayacak kadar küçük; anlayamıyor, zaten önemsemiyor da: sadece merak ediyor, kendi kendine (hiç yardım almadan, zira yardım alabileceği kimse yok) kafasında resmediyor kendi Porto Riko'sunu ya da Haiti'sini ya da geldiğini düşündüğü o belli belirsiz yeri, ortodoks çocuklarının cenneti ya da lahana bahçesi gibi bir yeri, ama onlarınkinden bir farkı var, oraya geri dönmek gibi bir beklentisi (en azından annesinin) yok (belki annesinin yaşına geldiğinde, düşüncelerinde oraya geri dönme isteği gibi kokan ya da o tatta olan bir şeyi her bulduğunda dehşete kapılacak); ne zaman ve neden ayrıldığını değil, sadece kaçtığını bildiğin bir yer, bu yeri nefret etmen için yaratan hangi kuvvetse seni de oradan uzaklaştırmış böylece (huzur olmasa da) sükûn ve tekdüzelik içinde ondan rahatça nefret edebiliyor, asla bağışlamıyorsun; unutmaman gerekse de, belki unutmaya cesaret edemesen de, neyse ki hiç hatırlamadığın için Tanrı'ya şükrettiğin bir yer - belki farkına bile varmadan bütün çocukların babalarının olmadığını kabullenmişti, kimsenin canını sıkmadan, hatta kimseyi düşünmeden yaptığın zararsız bir şeyden birisinin seni, sırf senden büyük ve güçlü olduğu için her gün çekip almasını, belki bir belki beş dakika anlaşılmaz bir öfkenin, feci bir arzunun, hıncın ve kıskanç gazabın adeta basınçlı suyuna tutmasını çocukluğun bir parçası olarak görüyordu, bütün çocukların annelerinin kendi annelerinden gördüğü bir muameleydi bu ve bu anneler o Porto Riko'dan, Haiti'den, hepimizin geldiği, ama hiçbirimizin içinde yaşamadığı o yerden geliyordu: bu yüzden de büyüyüp çocuk sahibi olduğunda onun da bunu çocuklarına geçirmesi gerekecekti (belki orada ve o anda bunun çok zahmetli olduğuna ve çocuk sahibi olmayacağına karar vermişti, en azından çocuklarının olmamasını ummuştu) ona göre hiçbir erkeğin babası yoktu, kimsenin kendine has Porto Riko'su ya da Haiti'si

yoktu, ama çocuk sahibi olmuş bütün anne yüzlerinin, adeta ölçüyle uyguladığı belirsiz, yıllanmış, genel bir saldırganlık, kanlı canlı lisanlı etin maruz bile kalmadığı sadece miras aldığı bir tecavüz vardı; yürümüş ve solumuş tüm erkek çocuklar o muğlak kaçak karanlık görünmez babadan türemişti, bu yüzden de güneşin altında her yerde daima ve her an dertli—" Birbirlerine baktılar -dik dik- sakin, düzenli solukları odanın türbe atmosferinde, belli belirsiz düzenli olarak buharlaşıyordu. Birbirlerine bakışları tuhaftı, tuhaf ve gayet dikkatli, iki genç adamın bakışları gibi değil, bir delikanlıyla bir genç kızın bakışları gibi - bir nevi sessiz ve çıplak tetkik, gençlerin o ezeli zaman saplantısıyla, ama yaşlılar gibi zamanı fazlaca ağır değil, çok uçarı bulan o saplantıyla ve on beş on altı yaşlarının bütün kayıp anlarının ışıltılı anılarıyla yüklü bakışlar. "Sonra büyüdü ve annesine (belki kendisine; ikisine) rağmen onun kanatları altından çıktı, hiçbir şey umrunda değildi. Annesinin bir şeylerin peşinde olduğunu anlamıştı, ama hem peşinde olduğu şey, hem de bunun ne olduğunu bilmemek umrunda değildi; daha da büyüdü ve annesinin kendi eliyle yapamadığı bir şeye onu alet etmek için istediği gibi şekillendirdiğini, tavına getirdiğini anladı, belki annesinin onu şekillendirirken hileye başvurduğuna inanır oldu (ya da bunu gördü), ama yine umursamadı, çünkü muhtemelen artık dünyada sadece üç şey olduğunu öğrenmişti: soluk, keyif, karanlık; para yoksa keyif yoktu, keyif yoksa soluk alındığı bile söylenemezdi, böylesi ilkel bir soluma, kör örgen- sizliğin ışıktan hiç nasibini almamış karanlığa çöküşü olabilirdi ancak. O paraya sahipti, çünkü annesi Yarış Günü geldiğinde onu turnikeye girmeye zorlayacak, ikna edecek tek şeyin para olduğunu biliyordu, bu yüzden paradan kısmaya cesareti yoktu, oğlunun bunun farkında olduğunu da biliyordu: böylece belki annesine şantaj yapmış, onu satın almış oluyordu: 'İstediğim fidyeyi verirsen, nedenini niçinini sormam.' Ya da belki annesi onu hazırlamakla öyle meşguldü ki parayı aklına bile getirmemişti, nefret etme ve çileden çıkma nöbetleri arasında parayı hatırlayacak, sayacak ya da ne kadar olduğunu merak edecek vakti hiç bulamamıştı muhtemelen, bu yüzden de Bon'un para işlerine avukat bakıyordu, Bon ne zaman annesine gitse avukatın paçasının tutuşacağını hemen öğrenmişti, milyonlar kazandıran at her zamankinden biraz daha terli gelse jokeyin kendini ertesi gün kapı önünde bulma riski nasıl varsa avukat için de bu risk söz konusuydu. Kuşkusuz parayı kontrol eden oydu: yani avukat, muhtemelen çekleri imzalarken üzerlerinde başka bir yazı var mı diye bakmayacak kadar paraya

ilgisiz, rahatça sağılabile- cek, hususi deli kadın bir milyonere sahip avukat -Bon'u belleğinin bilmediği bir zamandan beri, farkında olmadan ya da olsa bile umursamadan bir anda kendini toprak altında bulacağı o güne hazırlayan annesinin yanı sıra, hem onu hem de annesini Bon çoktan toprak olmuş gibi sürmekte, ekmekte, biçmekte olan avukat- belki gizli bir kasanın gizli bir çekmecesinde gizli bir kâğıt ya da savaşlarda generallerin üzerine renkli raptiyeler taktıkları grafiklere benzer bir şey saklayan ve her şeyi gizli bir kodla bu grafiğe kaydeden avukat: *Bugün sarhoş bir Kızılderilinin yüz kilometrelik bakir toprağını çalma işini sonuçlandırdı, değ. 25.000. Bugün 2.31'de evin son tahtasıyla bataklıktan çıktı, toprakla bir. değ. 40.000. Bu akşam 7.52'de evlendi. Çifteşlilik tehdidi değ. sıfırın altında hemen alıcı çıkmazsa. Olanaksız. Kuşkusuz aynı gün eşiyle birleşti. Diyelim bir yıl* sonra belki günü ve saatiyle: *Oğlan. Esas değ. evin ve arazinin olası ama olanaksız satışı artı mahsul değ. eksi çocuğun çeyrek payı. Duygusal değ. artı %ıoo çarpı sıfır artı mahsul değ. Diyelim on yılda bir ya da iki çocuk daha. Esas değ. evin & ıslah edilmiş toprağın mecburi satışı artı menkuller eksi çocukların payı. Duygusal değ. her çocuk için yıllık %ıoo artış artı esas değ. artı menkuller artı edinilmiş iş itibarı* ve belki burada da bir tarih: Kız hatta belki onun ardında bir soru işareti veya bir tekrar: kız? kız? kız? düşünce sürüp gittiği için değil, tam o noktada sekteye uğradığı için, biraz duralayıp sonra yayıldığı için, incecik bir suyun önüne bir çubuk konduğunda suyun önce duralayıp sonra yayılması gibi etrafına yayılıp yavaş yavaş kabarmıştı düşünceler, kapısını kilitleyip huzurla oturduğu yer neresiyse orada, Bon'un fahişelere ve şampanyaya harcadığı parayı annesinin yekûnundan çıkarttığı, ertesi güne, ertesi aya, ertesi yıla ya da Sutpen'in tam kıvamını bulacağı zamana ne kadar kalacağını hesap ettiği odada - Bon'un atları, giysileri, şampanyası, kumarı ve kadınları (gizli bile olsa melezi ve uygunsuz evliliği annesinden önce öğrenmiş olmalıydı; belki yatak odasında bir casusu vardı, tıpkı Sutpen'inkinde olduğu gibi; hatta belki bu işi o ayarlamıştı, bir köpekten söz eder gibi kendi kendine iyice başıboş oldu. Bağlamak lazım. Ama köstek istemez: hafif bir bağ, kendini bir yerlere kapattırmasın diye) için savurduğu parayı sadece avukat kısmaya çalışıyordu, cesaret edebildiği kadar, pek de aşırıya kaçamıyordu, çünkü Bon'un annesine gitmesinin yeterli olacağını biliyordu, yarış atının istediği altın bir yalaksa hemen önüne konacaktı, hatta jokey dikkatli olmazsa yeni bir jokeyin eli kulağındaydı - parayı hesap ediyordu, her zamanki oran uygulandığında birkaç sene içinde cebe ne kadar para indirebileceğini,

ondan sonra geri kalacak paranın getirisinin ne olacağını hesaplıyordu, bu sırada iki sorun arasında çarmıha gerilmişti: belki de işin Sutpen cephesini bir kenara bırakıp, geri kalan parayı cebe indirmeli ve Texas'a kaçmalıydı: ama ne zaman bunu yapmak aklından geçse Bon'un o zamana kadar harcadığı parayı düşünüyor ve on sene, beş sene önce ya da geçen sene Texas'a gitmediğine yanıyordu: bu yüzden de belki geceleri pencerenin griye dönmesini beklerken Rosa Teyze'nin söylediği gibi hissediyordu kendini, nefes aldığını reddedecek oluyordu (belki hiç almamış olmayı diliyordu) ama her Yılbaşı yüzde iki yüz çarpı esas değer işi değiştiriyordu; - sopanın ardında duralayan, yükselen, sonra etrafından taşan su, ışık gibi kesintisiz ve sessiz çevresine yayılıyordu ve kendini basiretin (ya da altıncı hissin, ya da insan talihsizliği ve budalalığının, ne derseniz onun) beyaz ışıltısı içinde buluyordu, bu basiret ona sadece neler olabileceğini değil, tam tamına neler olacağını gösteriyordu, ama onun inanası gelmiyordu, sadece bir hayal olduğu için değil, içinde aşk, şeref, cesaret ve gurur olduğu için; yine de böyle bir olasılık olduğunu düşünüyordu, mantıklı ya da mümkün olduğundan değil, bütün taraflar için meydana gelebilecek en talihsiz şey olduğundan; faillerini görmeden nasıl kötülüğe, erdeme, cesarete ya da korkaklığa inanmazsa, bir ceset görmeden ölüme de inanmazdı, ama talihsizliğe inanırdı, çünkü o mutaassıp ve meşakkatli köhne hadım terbiyesiyle yetişmişti, insanın talihiyle sevinçlerini Tanrı'ya bırakmasını, karşığılında Tanrı'nın bütün acılarını, budalalıklarını ve talihsizliklerini Coke ve Littleton bitleriyle pirelerine yükleyeceğini öğreten o terbiyeyle. Ve bizim yaşlı Sabine ----"

Birbirlerine -dik dik- baktılar, sesleri buharlaşan solukların gözle görülen mırıltısı kadar sessizdi (konuşan Shreve'di, aradaki enlemlerin onlara aşıladığı hafif bir farklılık (ses tonu ya da yüksekliği değil, deyimlerden ve kelimelerin kullanılışından kaynaklanan bir farklılık) olmasa kimin konuştuğu anlaşılmazdı, hatta belki ikisi birden konuşuyordu: düşünceleri birdi, düşünceyi anlatan ses ise, sadece düşüncenin duyulur, konuşur hale gelmesiydi; eski hikâyelerle söylentilerin paçavralarından belki de hiçbir yerde var olmamış insanlar yaratıyorlardı, bu hayaller, yaşamış ve ölmüş etten kemikten insanların hayalleri değildi (en azından birisi, en azından Shreve için) hayaletlerin hayalleriydi). Artık çanlar gece yarısını vuruyordu, kapalı, karla mühürlenmiş pencerenin ardından ahenkli, ağır, boğuk geliyordu sesleri. "---yaşlı Sabine, ne istediğini, beklediğini, ümit ettiğini öleceğini bilse ne sana ne avukata ne Bon'a ne başkasına muhtemelen

anlatmazdı, çünkü kadındı ve bir şey istemesi, ümit etmesi, beklemesi gerekmiyordu, o sadece istiyor, bekliyor, ümit ediyordu (hem baban dememiş miydi, şöyle esaslı bir nefretin varsa ümit etmen gerekmez, çünkü nefret seni beslemeye yeter); - yaşlı Sabine (henüz o kadar yaşlı değildi, ama herhalde kendini bırakmıştı, hani makineleri temiz tutar yağlarsın, depoya en iyi kömürü koyarsın, ama metal akşamı parlatmakla, güverteyi taşlamakla uğraşmazsın, aynen öyle; sadece dış görünüm açısından kendini bırakmıştı. Şişman değildi; yediklerini daha ağzından midesine inmeden gırtlağında yakıp kavuruyordu; çiğnemekten keyif almıyordu; çiğneme mecburiyeti de giyinmek gibi külfetti; eski giysilerin yıpranması, yenilerini seçmek zorunda olmak da külfetti: onun—" ikisi de 'Bon' dememişti "—endamından da keyif almıyordu; bacaklarına oturan güzel pantolonları, omuzlarına oturan güzel ceketleri, başkalarından çok daha fazla saati, kol düğmesi, pahalı yatak takımları, atları ve sarı tekerlekli faytonları (kızlar da cabası) olmasını da önü alınamayan bir külfet olarak görüyordu, oğlunun ona bir faydasının dokunabilmesi için bunları atlatması gerekiyordu, tıpkı diş çıkartmayı, suçiçeğini, ince çocuk kemiklerini atlattığı gibi) - yaşlı Sabine, cepheden karargâha gönderilen raporlar gibi yalan yanlış raporlar alırdı avukattan, belki bu raporları taşımaktan başka bir işi olmayan bir zenci dışarıdaki odada beklerdi, bazen iki yılda bir, bazen iki günde beş kere, ne zaman havadise ihtiyaç duyacağına ve avukatı sıkıştırmaya başlayacağına bağlı - Texas'ta, Missouri'de ya da California'da (California biçilmiş kaftan, iyice uzak; gayet uygun, sırf uzaklığı bile başlı başına bir kanıt, kabul etmek, inanmak için) ona ne kadar yaklaştığımızı, ha bugün ha yarın enseleyeceğimizi, endişeye gerek olmadığını bildirirdi raporlar. Bu yüzden de herhalde hiç endişelenmiyordu: sadece arabayı hazırlatıyor ve avukata gidiyordu, üzerinde dökümlü bir soba borusu parçasını andıran elbisesi, belki başında şapka yerine bir şalla, öyle ki tek eksiği bir bezle bir de kovaydı - birden içeri dalıyor ve 'Öldü. Biliyorum öldü, nasıl ölebilir, nasıl' diyordu, Rosa Teyze gibi: onu öldürebilecek bir mermiyi nerede buldular ya da icat ettiler manasına gelmiyordu bu sözleri, Haksızlık yaptığını kabul etmeden, acısını pişmanlığını çekmeden ölmesine nasıl izin verilebildi manasına geliyordu, iki saniye sonra onu yakalamalarına ramak kalıyordu (avukat ona henüz eline geçen, tam da zenciye verip ona göndermek üzere olduğu bir mektubu gösteriyordu, İngilizce yazıldığı için Sabine okuyamıyordu, avukat sırtını dönüp de mektubu dosyadan çıkarana kadar geçen iki saniye içinde gerekli tarihi çiziktirebilecek kadar

ustalaşmıştı artık) - yakalamışlardı, hayatta olduğundan emin olacak kadar yaklaşmışlardı; öyle yaklaşmışlardı ki Sabine'i oturmasına fırsat vermeden bürodan çıkarıp, arabasına bindirir tekrar eve gönderirdi, evde Floransa aynaları, Paris kumaşları, kabarık iç gömlekleri arasında yine temizliğe gelmiş gibi görünürdü, beş altı yıl önce yeniyken bile ahçının dönüp bakmayacağı siyah elbisesiyle, okuyamadığı mektubu tek eliyle sımsıkı tutardı (belki içinde tanıyabildiği tek kelime 'Sutpen' olurdu) öteki eliyle demir rengi düz saçlarını bastırırdı, istese yapabileceği halde mektuba okuyormuş gibi bakmazdı, üzerine hararetle çullanırdı, okumak için tek bir saniyesi olduğunu bilirdi sanki, gözleri değdikten sonra mektup sadece bir saniye bütünlüğünü korur sonra alev alır ve uzun uzadıya okunmak yerine tükenip giderdi, onu elinde siyah ufalanan kâğıt külüyle bırakarak. O da—" (İkisi de 'Bon' demedi) "—yanında olur, Sabine'i seyrederdi, artık çocukluk zannettiği şeyin çocukluk olmadığını öğrenecek kadar büyümüştü, öteki çocuklar anneleriyle babalarının ürünüydü, ama o bir kadınla bir avukat arasında hatırlamaya başladığı anda yeni baştan yaratılmıştı, vücudu bebeklikten çıkıp çocukluğa geçtiği anda yeni baştan yaratılmıştı, çocukluğu bırakıp erkek olduğu anda yeni baştan yaratılmıştı, kendisini kendi olduğu için beslediğini, yıkadığını, yatırdığını, damağı ve zevki için yeni tatlar bulduğunu zannetmişti o kadının, ama yeterince büyüdükten sonra aslında yıkadığı, şeker yedirdiği, hoş tuttuğu kişinin kendisi olmadığını, henüz gelmemiş, onun bile hiç görmediği, geldiği zaman o çocuktan başka bir şey olacak bir adam olduğunu anlamıştı, geldiğinde o çocuğun ötesinde bir şey olacaktı bu adam, evi, aileyi, hatta bütün toplumu yok eden dinamit gibi bir şey, o barışçıl kâğıtçık rüzgârda aylakça savrulsa, şen talaşçıklar olmasa, mülayim kimyevi maddecikler sessiz toprağın altında ilişilmeden, karanlıkta dursa, on numaralık gözlüğüyle işgüzarın biri gelip onları kazıp çıkarmasa, elekten geçirmese, hamur yapmasa, kâğıda sarmasa var olmayacak dinamit gibi bir şey; - bu kadınla tutulmuş bir avukat arasında yaratılmıştı (hatırlayamadığı zamanlardan beri onu gelip geçecek tek bir ana hazırladığını, o an geçtikten sonra onun için topu topu bir araba toprak olacağını yeni anladığı bir kadın; ve hatırlayamadığı bir zamandan beri çoktan toprağa dönüşmüş gibi onu süren, eken, sulayan, gübreleyen, biçen bir avukat): - kadını seyrediyordu, kolaycı bir kutsallık veren harem buhuru kokuları arasında, güzel giysileri içinde şöminenin rafına yaslanmıştı belki, onun mektuba bakışını seyrediyordu, annemi çırılçıplak seyrediyorum diye düşünmüyordu, zira nefret çıplaklıksa onu

öyle uzun süredir giyiyordu ki elbisesi gibi olmuştu, hani tevazu için derler ya-----

"Böylece memleketinden ayrıldı. Yirmi sekiz yaşında okula gitti. Bunu hangisinin yaptığını bilmiyor ve umursamıyordu: annesi mi, avukat mı karar vermişti okula gitmesine, nedeni neydi hiç umrunda değildi, çünkü baştan beri annesinin de avukatın da ayrı ayrı şeyler planladığını biliyordu, bu planların ikisi de ne olduklarını öğrenmeye çalışacak kadar ilgisini çekmiyordu; avukatın, annesinin bir şeyler planladığını bildiğini biliyordu, ama annesi avukatın bir şeyler planladığını bilmiyordu, annesi istediği şeyi gerçekleştirirse avukat için de iyi olacaktı, yeter ki avukat kendi istediği şeyi bir saniye önce ya da en azından aynı anda gerçekleştirebilsin. Okula gitti; 'Tamam' dedi ve melezle vedalaştı ve okula gitti, yirmi sekiz yıl boyunca kimse bir kez olsun ona 'Şunu herkes nasıl yapıyorsa öyle yap; bu işi yarın, cuma ya da pazartesi saat dokuza kadar bitir' dememişti; belki melezi bile kullanmışlardı (daha doğrusu avukat kullanmıştı) - gün gelip de kendisini çitlerle çevrili bulmasın diye avukatın ona iliştirdiği o hafif bağdı melez (köstek değil). Belki annesi melezi, çocuğu, töreni öğrenmişti ve avukatın farkına varamadığı (Bon'un vurdumduymaz olsa da aptal olmadığını düşünen avukatın farkına varsa da inanmayacağı) bazı şeyler keşfetmiş ve oğlunu çağırtmıştı, o da gelmiş ve yine şömine rafına yaslanmıştı, belki meselenin ne olduğunu biliyordu, annesi ona söylemeden neler olduğunu anlamıştı, yüzünde gülümseme denebilecek bir ifadeyle rafa yaslanıyordu, ama bu aslında gülümseme değildi, sadece arkası görülmeyen, derinine inilemeyen bir ifadeydi ve annesi onu demir-rengi düz saçları yüzüne dökülmüş halde, artık mektuba bakmadığından onları geriye itme zahmetine bile girmeden gözleri ateş saçarak izliyordu, sesi telaştan, panikten ve korkudan oğluna harlayacak gibi oluyordu, ama kendini yatıştırmayı başarıyordu, zira ihanetten söz edemezdi, çünkü ona henüz bir şey anlatmamıştı ve o anda anlatma riskini göze alacak cesareti yoktu; - o ise gülümseme olmayan, sadece ardındakinin görünmesini engelleyen bir ifadeyle annesine bakıyordu, kabul ediyordu: 'Neden olmasın? Bütün erkekler yapıyor. Hem törenle. Çocuk hesapta yoktu ama oldu işte... Hem fena çocuk değil' ve annesi onu izliyor, ona dik dik bakıyordu, söylemesi gerekeni söyleyemiyordu, çünkü çok fazla ertelemişti: 'Ama sen. Sen başkasın' (bunu söylemesine gerek yoktu. Bon zaten biliyor olmalıydı, çünkü onu neden çağırttığını biliyordu, hatırlayamadığı bir zamandan beri, severek ya da sevmeyerek kadınlarla birlikte olmaya daha başlamadığı bir

zamandan beri annesinin bir şeyler planladığını biliyordu, bunun ne olduğunu bilmese ve umursamasa bile) 'Neden olmasın?' dedi 'Erkekler er ya da geç evleniyorlar gibime geliyor. Hem ben bu kızı tanıyorum, başıma dert açmıyor. Törene gelince, o çoktan oldu bitti. Şu bir damlacık zenci kanı meselesine gelince---' çok konuşmasına, çok şey söylemesine gerek yoktu, *bu dünyaya baba namına yek az şeyle geldim öyle ki hayattayken hakaret edecek ve utandıracak pek çok erkek kardeşim var, bu yüzden de payıma düşen azıcık zarar ziyanı miras bırakacağım pek çok mirasçım* ölü, demesine gerek yoktu; sadece 'bir damlacık zenci kanı----' demiş, sonra karşısındaki yüzü izlemeye koyulmuştu, ümitsiz telaş ve korkuyu, sonra ayrıldı, belki ayrılmadan önce onu öptü, eline aldığı, hatta belki dudaklarına dokunan eli ölü gibiydi, belki çaresizce bir çıkış yolu aradığından; belki dışarı çıkarken annesi avukata gideceğini söylemişti; beş dakika beklesem onu şalına bürünmüş görebilirim. Öyleyse muhtemelen bu gece her şeyi öğrenebileceğim - ama umrumda değil. Belki o gece, belki onu bulabildilerse, haber gönderebildilerse gece olmadan öğrendi, çünkü annesi avukata gitmişti. Tam da avukatın beklediği şeydi bu. Belki daha kadın doğru düzgün anlatmaya başlamadan bir lambanın fitili yükseltilir gibi beliren o yumuşak beyaz aydınlık avukatın etrafım sarmıştı; belki kız? kız? kız? sözcüklerinin asla yazılmadığı o boşluğa kendi eliyle yazdığını görür gibi oluyordu. Çünkü belki avukatın derdi, tasası ve endişesi baştan beri buydu; kadın Bon'un babasının kim olduğunu söylememesi için ondan söz aldığından beri bunu yapma fırsatı kolluyor, nasıl yapabileceğini kuruyordu, zira Bon'a söylerse Bon'un belki inanacağını belki inanmayacağını; ama mutlaka annesine gidip avukatın kendisine söylediklerini aktaracağını biliyordu, o zaman (avukat) batardı, kimseye bir zarar verdiğinden değil, çünkü bundan zarar gelmezdi, zira vaziyeti değiştirmezdi, paranoyak müşterisinin sözüne karşı geldiğinden batardı. Belki bürosunda oturup paraları birbirine ekleyip çıkarırken ve Sutpen'den alacaklarını eklerken (Bon'un gerçeği öğrendiğinde ne yapacağından hiç şüphesi yoktu; muhtemelen uzun zaman önce Bon'a düşünebildiğini söyleyerek iltifatta bulunmuştu, babasını kendi kendine bulamayacak kadar vurdumduymaz ve tembel olsa da birisi ona doğru hamleyi gösterdiğinde bu durumdan faydalanmayacak kadar aptal değildi; Bon'un sevgi, şeref ya da Tanrı ve hukuk nezdinde her hangi bir şeyden dolayı kendisine gösterileni yapmayı reddetmesi halinde avukat artık nefes almadığını kanıtlamayı dahi düşünmüştü) - belki onca zaman huzurunu kaçıran buydu: Bon'u gerçeği

kendi kendisinin öğrenebileceği veya birisinin -anne ya da babasının- ona söyleyebileceği bir noktaya nasıl getireceği. Bu yüzden de belki daha kadın bürodan çıkarken -ya da en azından Henry'nin gittiği okulun Mississippi Üniversitesi olduğundan emin olmak için kasayı açıp, gizli çekmeceye bakar bakmaz- kız? kız? kız? sözcüklerini hiç yazmadığı o boşluğa hızla yazmaya başlamıştı - belki yine tarihiyle: *1859. İki çocuk. Diyelim 1860,20 sene. Senelik artış esas değerin %200'ü artı menkuller artı kazanılmış itibar. Ort. değ. 1860 itibariyle 100.000. Soru: çifteşlilik tehdidi, Evet ya da Hayır. Olası Hayır. Ensest tehdidi: Mümkün Evet* ve el noktayı koymadan önce hareket etmeye devam ediyor, Mümkün'ü silip Kesin yazıyor, altını çiziyor.

"Okula gitmek de umrunda değildi; sadece 'Tamam' demişti. Çünkü belki artık annesinin ne istediğini bilmediğini ve asla bilemeyeceğini anlamıştı, bu yüzden de onu alt edemezdi (belki de melezden kadınları asla alt edemeyeceğini ve akıllıysan ya da gürültü patırtıdan hoşlanmıyorsan buna kalkışmaman gerektiğini öğrenmişti), ama avukatın tek istediğinin para olduğunu fark etmişti; bu yüzden de karşılaşacağı her şeyi yenebileceğine inanma yanılgısına düşmezse, sakin ve tetikte olursa en azından bir kısmını yenebilirdi. - Bu yüzden de 'Tamam' dedi ve annesinin güzel giysilerle güzel yatak takımlarını sandıklara, bavullara doldurmasına göz yumdu, belki avukatın bürosuna da uzandı ve gülümseme denebilecek o şeyin ardından avukatı seyretti, atlarının buharlıya yüklenmesi, fazladan bir uşak alınması ve gerekli paranın ayarlanması söz konusu olduğunda yaptığı dirsek hareketini seyretti; avukatın oturaklı baba rolü oynayarak ilim irfandan, kültürden, onu hayattaki mevkiine hazırlayacak ve cilalayacak Latince ve Yunanca'dan, azmetmiş birinin bunu her yerde, hatta kendi kütüphanesinde bile öğrenebileceğinden söz edişini o gülümsemenin ardından izledi; ama öyle bir şey, kültürün öyle bir niteliği vardı ki ancak manastırımsı bir yerde - diyelim ki gizli ve küçük (ama birinci sınıf, birinci sınıf) bir ünivesitenin - münzevi tekdüzeliğinde edinilebilirdi; - ve o----" (ikisi de 'Bon' demedi. Shreve'in 'o' derken kimi kastettiği konusunda aralarında henüz hiçbir yanlış anlama olmamıştı) "---ardındakileri göstermemesi gereken o ifadenin arkasında nezaketle ve sessizce dinliyordu, sonunda bir soru sordu, belki nezaketle ve incelikle avukatın sözünü kesti -ince bir alay, bir istihza yoktu sesinde hiç- 'Bu okulun adı ne demiştiniz?': annesiyle ilk konuştuğu andan beri ezberlediği üniversitenin

adının yazılı olduğu kâğıdı bulmak için belgeleri karıştırırken avukat epeyce dirsek hareketi yaptı: 'Mississippi Üniversitesi,'---Nerede demiştin?"

"Oxford'da" dedi Quentin. "Bizim oradan hemen hemen altmış kilometre----"

"----'Oxford'. Sonra kâğıtlar tekrar kımıltısız kaldı, çünkü avukat konuşuyordu: sadece on sene önce kurulmuş küçük bir üniversiteyi anlatıyordu, orada onu derslerinden ayartabilecek hiçbir şey yoktu (orada bir bakıma bilgelik bakir olacaktı, en azından elden düşme olmayacaktı) annesi vefat ettikten sonra temsil edeceği ekonomik güç ve edineceği mevki düşünüldüğünde (kuşkusuz yakında patlak verecek savaşın, hepimizin umduğu ve şüphe etmediği başarılı neticeyle bitmesi kaydıyla) yüce kaderinin bağlı olduğu bu ülkenin başka bir bölümünü, taşrasını inceleme imkânı bulacaktı; bu söylenenleri o ifadenin arkasında dinliyordu 'Demek hukuk mesleğini tavsiye etmiyorsunuz öyle mi?' dedi, bunun üzerinde avukat bir anlığına sustu, ama fazla uzun değil; belki bir duraklama denemeyecek kadar kısa ve anlaşılmaz bir an; o da Bon'a bakıyordu: 'Hukukun sana cazip gelebileceği hiç aklıma gelmemişti' dedi, bunun üzerine Bon: 'Kılıç kullanmayı öğrenmek de ilk anda bana fazla cazip gelmemişti. Ama hayatımda en az bir kere öğrenmiş olmaktan çok memnun kaldım' sonra avukat yumuşak ve rahat bir tavırla: 'Madem öyle mutlaka hukuk olsun. Annen çok şaş— sevinecek' dedi. 'Tamam,' dedi karşılık olarak, 'hoşçakal' değil; umrunda değildi; belki meleze bile hoşçakal dememişti, o gözyaşlarına, ağıtlara, hatta belki dizlerine sarılmış yumuşak, çaresiz manolya-rengi kollara hoşçakal dememiş, o kemiksiz çelik prangaların (mesela) bir buçuk metre üzerinde gülümseme denemeyecek, sadece ardındakilerin görünmesini engelleyen o ifadeyle öylece durmuştu. Çünkü onları yenemezsin: sadece kaçarsın (Tanrı'ya şükür kaçabilirsin, kadınlarla erkeklerin çifter çifter dizildiği ve dokuz kuka oyunundaki gibi yerle bir edildiği bir dayanışmadan, bütün dünyayı kaplayan iki metre kalınlığında tek parça bir kurtlu-peynir dayanışmasından kaçabilirsin; kadınların fişek-yataklı kalçalarının onları sıkı sıkı tuttuğu yere tamı tamına oturan o eril kalçasız, uca doğru incelen mıhtan hangi Tanrılar mesulse onlar sayesinde); - hoşçakal dememişti: tamam demişti: ve bir gece fenerler arasında iskelede ilerledi, muhtemelen onu geçirmeye sadece avukat gelmişti, o da iyi yolculuklar dilemek için değil, gerçekten tekneye bindiğine emin olmak için. Yeni fazladan zenci özel kamarada bavulları

açmış, güzel giysileri çıkartmıştı, akşam yemeği için hanımlar çoktan salonda, erkekler barda toplanmıştı, son hazırlıklarını yapıyorlardı, ama o orada değildi; o tek başına güvertedeydi, belki ağzında bir puro vardı, şehrin uzaklaşmasını, ışıklarının kırpışarak parıldamasını, şehrin batıp kayboluşunu seyrediyordu, sonra bütün hareket durdu, kımıltısız, ilerlemeyen tekne bacalardan çıkan iki kıvılcımlı duman halatıyla yıldızlara asılı kalakaldı. Kimbilir neler düşünüyordu, nasıl ciddi bir tartma ve eleme harekâtına girişmişti, o ki senelerdir annesinin bir şeylerin peşinde olduğunun farkındaydı, gerçi bunun ne olduğunu bilmiyordu (muhtemelen öğrenebileceğine de inanmıyordu); avukatın da bir şeylerin peşinde olduğunu biliyordu, ama onunki paraydı, yine de erkek olmasından kaynaklanan sınırları dahilinde avukat adeta kapalı bir kutu olan annesi kadar tehlikeliydi; şimdi bir de bu çıkmıştı -bu okul, bu üniversite- hem yirmi sekiz yaşında. O kadar olsa gene iyi, hiç duymadığı, on sene öncesine kadar var olmayan bir üniversite; hem bu okulu seçenin bizzat avukat olduğunu da biliyordu - nasıl ciddi, nasıl dalgın, nasıl kaşları çatık, Neden? Neden? Neden bu üniversite, o kadar okul dururken neden bu? - belki duman soluyan makinelerin arasında yapayalnız dururken cevabı yakalar gibi olmuştu, tamamlanmayı bekleyen bir yap-bozu, adeta görüş sahasının hemen dışında pusuda yatan, çözülmesi imkânsız, karışık, ayırt edilmez, yine de tamamlanması an meselesi, ona bir şimşek gibi bir anda bütün hayatının, geçmişinin -Haiti'nin, çocukluğunun, avukatın, annesi olan kadının- anlamını gösterecek bir yap-bozu görür gibi oluyordu. Belki mektup da ayaklarının altındaydı, karanlıkta bir yerlerde, üzerinde durduğu güvertenin altında - üzerinde Thomas Sutpen Sutpen'in Yüzkilometrekaresi değil, Sayın Henry Sutpen, Mississippi Üniversitesi Yurdu, Oxford, Mississippi yazıyordu: günün birinde Henry ona bu mektubu gösterecekti ve Bon kendisinden neredeyse on yaş küçük delikanlının masum yüzüne usul usul yayılan bir aydınlanmayla değil, bir yıldırımla, bir parlamayla bakacaktı (görünürde bir babasının olmaması bir yana, bebekliğinde bile, ona asla bir babasının olmadığını öğreten her an uyanık fitneci bir eğilimle çevrili bulmuştu kendini, annesi limbodaki misafirliğinden, zayıf insan etinin dayanamadığı tanrısız karanlık güçlerden kaçan zayıf duyuların sığındığı o mübarek hafıza kaybından çıkagelmiş, uyanıp kendini hamile bulmuştu, çığlık atmış, haykırmış, kıvranmıştı, ama doğumun feci sancılarından değil, şişen uzuvlarını kabullenemediğinden; annesinden bir baba vasıtasıyla doğal bir yoldan doğmamıştı, bütün dizginsiz dehşet ve

karanlığın o eski cehennemi ölümsüz erkek unsurundan annesinin bedenine damlamış ve dışarı taşmıştı) bu esnada bir tarafı şöyle diyecekti Benim alnım benim kafatasım benim çenem benim ellerim bir tarafıysa Bekle. Bekle. Ne malum. Gördüğün şeyin baktığın şey olduğu, gördüğüne inandığın şey olduğu ne malum. Bekle. Bekle, diyecekti. - Mektubu yazmaya----" bu sefer Bon'u kastetmemişti, yinede Quentin hiç zorluk çekmeden avukatı kastettiğini anlamış gibiydi "-----belki de rapora, kız? kız? kız? sözcüklerinin boşluğuna eklediği son maddeyi yazmayı bitirir bitirmez başlamıştı, bir taraftan da düşünüyordu Artık kesinlikle bilmemeli, oraya gidene kadar kimse ona söylememeli, kızla ikisi - gençlik aşkının nasıl bir şey olduğunu kendi gençliğinden hatırlamıyordu, hatırlasa da inanmazdı yine de tıpkı cesareti ve gururu kullanacağı gibi bunu da kullanmaya can atıyordu, bastırılmış vahşi ısrarlı kanı, dokunmaya aç hafif elleri düşünmüyordu, bu Oxford denen yerle Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nin arasında sadece bir günlük mesafe olduğunu ve Henry'nin çoktan Üniversiteye kaydolduğunu düşünüyordu, bu yüzden de avukat belki hayatında ilk defa Tanrı'ya bile inandı: *Sevgili Bay Sutpen: Bu mektubun altındaki imzayı tanımayacaksınız, yazanın mevkii ve durumundan da habersizsiniz, oysa ileriki bir zamanda tanışma umudunun teminatı olacak ölçüde gizlisi saklısı olmayan bu mevkiin yansıttığı bir değer ve (umarım) itibar mevcut - bu değer ve itibarın kaynağı asil ve mevki sahibi iki kişi, birisi bir hanım, dul bir anne, bu mektubun yazıldığı şehirde vaziyetine yaraşır bir münzevi hayatı sürüyor, diğeri genç bir beyefendi, bu hanımın oğlu, siz bu mektubu okuduğunuz sırada ya da okuduktan kısa bir süre sonra sizinle aynı ilim irfan Mahkemesi önünde davacı olacak. Bu mektubu bu beyefendinin yararına yazıyorum. Hayır, yarar demekle hata ettim; bu terim, Efendim, sizin gibi eyaletinizin önde gelen ailelerinden birinin oğlu olma bahtiyarlığına ermiş birine sarf edilmiş olsa bile ne bu hanımefendi annenin ne de genç beyefendinin böyle bir terim kullandığımı bilmesini istemem. Gerçekten de bunu hiç yazmamış olmayı isterdim. Ama yazdım; yazmış bulundum; dönüşü yok; bu mektupta bir alttan alma sezerseniz biliniz ki anneyle de oğulla da alakası yoktur, söz konusu kişilere hukuk danışmanlığı yapan birinin mütevazı kaleminden kaynaklanmaktadır; senelerdir cömertlikleri sayesinde et, ekmek, ateş, çatı bulan birinin (bunu itiraf değil ilan ediyorum) hiç bilmese bile geçen onca zamanda öğreneceği sadakat ve minnettarlıkla yazılmıştır, bu hisler bu kişiyi aracı amacının gerisinde kalan bir harekete sevk etmiştir, zira bunu*

yazan neyse odur, başka bir iddiası yoktur. Bu nedenle, Efendim, bunu mazeretsiz bir küstahlık addetmeyin, üzerime vazife olmayan bu işi, bu mektubun okunduğu yerde mevkii açıklama ve tekrar gerektirmeyen genç bir beyefendiye, yazıldığı yerde mevkii açıklama ve tekrar gerektirmeyen diğer bir genç beyefendinin tanıştırılması kabul edin. - Hoşçakal dememişti; tamam demişti, öyle çok babası vardı ki ne sevgi ve gurur edinmişti, ne de verebilirdi, paylaşabileceği ya da hediye edebileceği ne onuru, ne de utancı vardı; kedi gibi onun için her yer birdi - kozmopolit New Orleans ya da pastoral Mississippi fark etmezdi: miras aldığı ve bırakabileceği Floransa lambaları, sırmalı tuvalet oturakları, ipekli çerçeveli aynaları ya da topu topu on yıllık küçük bir taşra üniversitesi fark etmezdi; melezin yatak odasındaki şampanya ya da bir papaz hücresindeki yeni kaba masa üzerinde viski fark etmezdi; karşına kimin çıktığı da önemli değildi, okula gelene kadar belli ki baba evinden uzakta (belki geceleyin açık havada ateş başında koşan köpekleri dinleyerek yatmak dışında) on on beş gece geçirmemiş pastoral bir veliahtın, onun giyinişini, hareketlerini, konuşmasını farkında olmadan taklit eden bir delikanlının ne önemi olabilirdi, ta ki bir gece (delikanlı) içki içerken ağzından bir şey kaçırana kadar - hayır, kaçırmak denemez: zar zor bir şeyler anlatmaya çalışıyor: o ise (delikanlıdan neredeyse on yaş büyük, kozmopolitan, üzerinde delikanlının daha önce hiç benzerini görmediği ve sadece kadınların giydiğini zannettiği ipek bir sabahlıkla, uzanıyor) delikanlının kıpkırmızı olduğu halde yüzüne bakışını, gözlerini kaçırmadan durduk yerde zorlana zorlana konuşmaya başlamasını seyrediyor: 'Bir erkek kardeşim olsaydı benden küçük olmasını istemezdim' o: 'Öyle mi?' diyor, delikanlı: 'Öyle. Benden büyük olmasını isterdim,' diyor, o: 'Toprak sahibi bir babanın oğlu asla bir ağabey istemez' diyor, delikanlı: 'Ben isterdim,' diyor ötekinin, o gizemli zevk ve lüks düşkününün gözlerine bakıyor, artık ayakta, dimdik, ipince (çünkü çok genç) yüzü kıpkırmızı, ama başı yukarıda, gözlerini kaçırmıyor: 'Evet. Hem onun tam senin gibi olmasını isterdim' sonra o: 'Öyle mi? Viski sırası sende. Ya iç ya ver.'

"Şimdi," dedi Shreve, "aşktan söz edeceğiz." Ama tıpkı o dediğinde kimi kastettiğini açıklaması gerekmediği gibi bunu söylemesine de gerek yoktu, zira ikisinin de aklında başka bir şey yoktu; çok şey yaşanmıştı, üzerinden geçmek gereken çok şey vardı ve onlardan başka bu işi yapacak kimse yoktu, hani kamp ateşi yakmadan önce birinin yaprakları tırmıkla toplaması gerekir ya onu yapıyorlardı. Bu yüzden kimin konuştuğu ikisi için de o

kadar önemli değildi, zira bu işi icra ve ikmal eden sadece konuşma değildi, konuşmayla dinlemenin mutlu evliliğiydi, aşka geçebilmek için, açmaz ya da çelişkiyle anılabilecek, ama kusur ya da yanlışla anılamayacak aşka geçebilmek, bu talebi bu ihtiyacı karşılayabilmek için birbirlerinin hatalarını bağışlıyor, görmezden geliyor, unutuyorlardı - tartıştıkları (daha doğrusu içinde yaşadıkları) bu hayali yaratırken yapıyorlardı yanlışlıkları, dinliyor, eliyor, hataları safdışı ediyor ve doğru görünenleri ya da ilk izlenimlerine uyanları muhafaza ediyorlardı. "Şimdi aşka gelelim. Judith'i daha görmeden hakkında her şeyi öğrenmiş olmalı - nasıl göründüğünü, hatta aile erkeklerinin bile fazlaca bilmesi uygun kaçmayan taşralı kadın dünyasında geçirdiği mahrem saatleri öğrenmiş olmalı; hem tek soru sormaya gerek duymadan. Tanrım, üzerine boca edilmiş olmalı. Henry ondan sadece kadınların giydiğini sandığı sabahlıklar ve terliklerle bir yatak odasında uzanmayı, kadınların kullandığı parfümlere benzeyen hafif, ama belirgin bir koku sürmeyi, kadınlar gibi sigara içmeyi, ama bunları en patavatsız ve kaba erkekler dışında kimsenin bir kadınla kıyaslamayı aklına getirmeyeceği şekilde tembel ve ölümcül bir kendine güvenle yapmayı öğrenirken geceler geceler geçmiş olmalı (öğretmeye, eğitmeye, akıl hocasını oynamaya talip değildi - belki sonradan sonraya kendini tutamamıştı; kim bilir kaç kere bakmıştı Henry'nin yüzüne, paylaşmadığımız kanın mayası araya karışmasa, işte benim kafatasım, benim alnım, göz çukurlarım, şekli ve duruşuyla benim çenem, bunların ardında kısmen benim düşüncelerim, benim baktığım gibi bakmayı bilse o da bütün bunları benim yüzümde görebilir diye düşünmemişti ama var olması için gerekli olan o yabancı kan biraz gizlese de, biraz geride bıraksa da ikimizi de gelecek dediğimiz o kör raslantısal karanlıktan şekillendiren adamın yüzü işte orada; orada -orada- büyük bir istekle, iyice odaklanarak, korkunç bir gereksinimle o yabancı mayayı üzerinden ayırırsam, sahip olduğumu bilmediğim için hiç eksikliğini hissetmediğim kardeşimin değil, babamın yüzünü görebilirim, yokluğunun gölgesinden ruhumun babasız doğmuşluğunu asla kurtaramadığım babamın yüzünü diye düşünmüştü; - içinde yaltaklanmanın zerresi olmayan hevesi, gururunun bir gıdımından bile vazgeçmeyen alçakgönüllülüğü -mutlak bir ruh tesliminin sadece kabuğu olan, bilinçsiz giyim, konuşma, hareket taklitlerini- seyrederken kim bilir hangi noktada, istesem dünden hazır bu et ve kemikle neler yapmam ki, benimle aynı kaynaktan çıkan, ama benim gibi nefret, öfke ve bağışlamazlık içinde fışkırıp gölgeden akmak yerine huzur ve

memnuniyetle çıkıp tekdüze de olsa kesintisiz gün ışığında akan bu et, bu kemik, bu ruhla neler yapmam -bu uysal ve hevesli kili o babanın sokamayacağı ne şekillere sokarım- belki de, mutlaka o kanda iyi bir şeyler vardı, ama onu şekillendirecek birisi yoktu, ama artık çok geç: kendi kendine bunların saçma olduğunu, böyle raslantıların ancak kitaplarda olabileceğini söylediği de olmuştu - bezginlikle, kadercilikle, o uslanmaz kedi yalnızlığıyla- Hödük piç kurusu. Ondan nasıl kurtulmalı diyordu, sonra öteki ses devreye giriyordu: Öyle demek istemiyorsun: cevap veriyordu: Peki. Ama hödük piç kurusunda ısrarlıyım) ve birlikte ata bindikleri (Henry onun at sürüşünü de taklit ediyordu, oysa kendisi daha iyi sürücüydü, belki Bon'un stil diyebileceği bir şeye sahip değildi, ama ata binme konusundan ondan daha deneyimliydi, onun için yürümek gibi bir şeydi, her şeyi her yerde her durumda sürebilirdi) o günler o ikindiler boyu Henry'nin heyecanlı gerçekdışı konuşmasının içine çekildiğini, battığını, onların (üçünün: kendisi, Henry ve hiç görmediği, belki merak bile etmediği kız kardeşinin) dışında hiçbir şeyin olmadığı bir dünyaya tercüme edildiğini hissediyordu, Henry'nin yanında atını sürüyor, onu dinliyordu, soru sormasına gerek yoktu; yanındaki adamla kardeş olabileceğinden zerrece şüphelenmeyen, nefesi ses tellerini her titretişinde Bundan böyle benim ve kız kardeşimin evi senin olacak, benim ve kız kardeşimin hayatı senin olacak diyen bu delikanlıyı konuşmaya teşvik etmesine gerek yoktu; tam zıt konumlarda olsalardı, Henry yabancı, kendisi has evlat olsaydı ve şüphe ettiği şeyi bilseydi, onun bu söylediklerini söyler miydi merak ediyordu; sonra (Bon) en nihayet razı oldu, 'Tamam. Noel'de seninle geleceğim' dedi, Henry'nin peri masalının üçüncü sakinini görmek için değil, kız kardeşini görmek için değil, çünkü onu bir kez olsun düşünmemişti: sadece onun hakkında söylenenleri dinlemişti: En nihayet onu göreceğim, asla görmemek üzere yetiştirildiğim, hatta ihtiyaç duymadan yaşamayı öğrendiğim adamı göreceğim diye düşünüyordu, eve girip de onu peydahlayan adamı gördüğünde babası olup olmadığını anlayacağını düşünüyordu belki; bir parlama olacaktı aralarında, inkâr edilemez bir anlık bir itiraf ve kesinlikle emin olacaktı, sonsuza kadar - belki Sadece bunu istiyorum, diye düşünüyordu. Oğlu olduğumu söylemesine bile gerek yok; böyle bir şey yapmasına gerek olmadığını, böyle bir beklentimin olmadığını, bundan incinmeyeceğimi ona hemen anlatıveririm, tıpkı onun bana hemen oğlu olduğumu belli edeceği gibi, belki yüzünde gülümsemeye benzeyen, ama gülümseme olmayan, hödük bir piç kurusunun bile

ardındakileri göremeyeceği o ifadeyle düşünüyordu: En azından annemin oğluyum: ben de onun gibi ne istediğimi bilmiyorum. Çünkü ne istediğini gayet iyi biliyordu; bu sadece lafın gelişiydi - sır da olsa gizli de olsa o fiziksel dokunuşu istiyordu - kendi tenini ısıtmak için miras aldığı o kanla, kendisi doğmadan çok önce ısınmış bu tenin dokunuşunu istiyordu, o öldükten, hatta kendisi öldükten çok sonra bile o ilk tenden miras aldığı bu kanı sımsıcak ve uğultuyla akacağı damarlara ve organlara miras bırakacaktı. Sonunda Noel geldi ve Henry'yle birlikte Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne uzanan altmış kilometrelik yola düzüldüler, Henry hâlâ konuşuyordu, üçünün (kendisinin, dostunun ve hiç görmediği (Henry bilmese de) hiç düşünmediği, sadece daha acil düşünceleri ardından dinlediği kız kardeşi) içinde var oldukları, yaşadıkları, hatta belki tenden azade haller olarak dolaştıkları o peri masalı balonunu sürekli üfleyerek gergin, hafif ve yanardöner tutuyordu. Henry muhtemelen eve yaklaştıkça Bon'un suskunlaştığını, hiçbir konuda fazla bir şey söylemediğini, hatta daha az dinlediğini fark etmemişti. Sonra Bon eve girdi: belki yüzüne bir bakan olsa, onun Henry'nin yüzünde görmeye alışık olduğu ifadeyi görebilirdi -alçakgönüllülükle, ama gururla sunulan tam bir teslimiyet- belki kendi kendine Hem ne istediğimi bilmiyorum hem de görünen o ki zannettiğimden çok daha toyum diyordu: ve muhtemelen babası olan adamı gördü, hiçbir şey olmadı -ne bir şok, ne de konuşmanın engellemeye yetişemeyeceği o sıcak ten anlaşması- hiçbir şey. Orada tam on gün kaldı, Henry'nin Üniversitede taklit etmeye başladığı gizemli, zevk düşkünü, ipeksi mozaik kını içindeki çelik kılıç olarak değil, sadece, bir sanat nesnesi olarak görüldü, çünkü Bayan Sutpen onu (baban demişti ya) görgü ve moda timsali bir sanat nesnesi olarak kabul etmiş (baban öyle dememiş miydi?) ve bu kabulü dayatmıştı (aralarında fiyatı yükselten çıkmasa hemen Judith'i verip onu satın alırdı - yoksa bunu söyleyen baban değil miydi?) Henry'yi de alıp ortadan kaybolana kadar Bayan Sutpen'in gözünde öyle kaldı, zaten onu bir daha hiç görmedi, sonra savaş, dert, tasa, açlık, onu unuttuğunu bile hatırlamasına imkân vermeyecek ölçüde doldurdu günlerini. (Kıza, kız kardeşe, bakireye gelince - Tanrım, o gün onlar yoldan eve doğru ilerlerken ne gördü kim bilir, ne dua etti, hangi masal ülkesinden çıkagelen nasıl bir genç kız rüyasıydı karşısındaki, bu ipeksi, trajik Launcelot kaba saba tenekelerine bürünmemişti, otuzuna az bir şey kalmıştı, kendisinden on yaş büyüktü, yorgundu, Henry'nin mektuplarından çıkarttığı kim bilir ne tecrübelere, ne zevklere doymuştu). Ayrılık günü geldiğinde Sutpen'den

hâlâ bir işaret yoktu; Henry'yle ikisi yola çıkana kadar hiç işaret gelmedi, ayrılırlarken o yüzde ilk gördüğü zamankinden farklı bir şey yoktu, oysa sakal olmasa orada gerçeği görebilirdi, o zaman bir işarete de gerek kalmazdı; kendi yüzünü gören gözlerde hiçbir işaret yoktu, çünkü onları saklayabilecek bir sakal yoktu, gözlerde olsa mutlaka görürdü gerçeği: ama içlerinde hiç pırıltı yoktu: bu yüzden işaretin yüzde olduğunun farkındaydı, çünkü karşısındakinin kendi yüzündeki işareti gördüğünü biliyordu, ertesi sene Noel arifesinde Henry babasının hiçbir şey dememesinden, hiçbir şey yapmamasından yalan söylemediğini nasıl anlayacaksa şimdi o da aynı şekilde biliyordu. Sakal bırakmasının sebebinin bu olduğunu düşündü belki, belki baştan beri hep o sakalın arkasına gizlendiğini düşündü, iyi ama neden? neden? Ama neden? Neden? diyordu, çünkü istediği çok azdı, karşısındakinin o işareti gizlice vermek istemesini anlayışla karşılayabilirdi, nedenini anlayamasa da bu işaretin gizlice verilmesinden memnun olurdu, bütün bunların arasında Tanrım, toyum, toyum ama farkında bile değildim; bana toy olduğumu bile söylemediler diye düşünüyordu, insanın babasının fiziksel cesaretten kaçışını izlerken kapıldığı çaresizlik ve utancı hissediyordu, Kaçan ben olmalıydım; ben, ben, Annemin kanındaki tahammül edemediği o şeyle bozulmamış, lekelenmemiş kanı taşıyan o değil, — Dur," diye bağırdı Shreve, oysa Quentin konuşmamıştı: sadece hâlâ gevşek ve büzüşmüş duran vücudundaki bir toparlanma konuşacağı hissini vermişti, çünkü Shreve Dur. Dur demişti Quentin konuşmaya başlayamadan. "Çünkü Judith'e bakmamıştı bile. Tamam onu görmüştü, bunun için bol bol fırsat bulmuştu; zaten istese de görmemezlik edemezdi, çünkü Bayan Sutpen her şeyi ayarlamıştı - okul kitaplarındaki ölü generallerin seferleri gibi önceden tasarlanmış, düzenlenmiş, gerçekleştirilmiş mahremiyet anlarıyla dolu on gün, kütüphanelerde, salonlarda, öğleden sonra fayton gezintilerinde - hepsi üç ay önceden tasarlanmıştı, Bayan Sutpen Henry'nin ilk mektubunda Bon'un adını gördüğü ilk andan itibaren, belki Judith bile kendini bir japon balığı çiftinin parçası gibi hissetmeye başlamıştı: hem Bon onunla konuşuyordu da, genç olsun yaşlı olsun er geç gübre gibi kokmaya başlayan erkeklerden başkasını görmemiş bir köy kızıyla ne kadar konuşulursa; salondaki altın yaldızlı koltuklarda oturan geçkin hanımla konuştuğu gibi konuşuyordu, tek farkı kızın yanındayken bütün konuşmayı kendisinin yapmak zorunda kalmasıydı, oysa geçkin hanımın yanındayken kendini kurtaracak bir bahane bulamıyor, Henry'nin gelip onu almasını bekliyordu. Hatta belki o

sıralarda Judith hakkında düşünmüştü bile; belki kendi kendine imkânsız bu; gerçekten öyle olsaydı her gün bana böyle bakıp bir işaret vermemesi mümkün olmazdı dediği zamanlarda düşünmüştü, hatta Kolay olacak demişti, yemek masasında şampanyayı bırakıp büfedeki viskiye doğru ilerlerken bir sehpanın üzerindeki limon şerbetinin yanında durup Çok kolay olurdu ama isteyen kim demek gibi. -----Nasıl beğendin mi?"

"Ama bu aşk değil," dedi Quentin.

"Neden ki? Çünkü dinle. Şu yaşlı hanım, Rosa Teyze ne demişti? Bazı şeyler belli bir şekilde olmak zorundadır, öyle olan şeylerden daha fazla öyle olmak zorundadır, öyle olup olmadıklarının zırnık önemi yoktur. Durum buydu. Sadece henüz zaman bulamamıştı. Tanrım, işin nereye varacağını baştan beri biliyor olmalıydı. O avukatın düşündüğü gibi, aptal değildi; esas mesele aptal-olmayışmın avukatın düşündüğü şekilde bir aptal-olmayış olmamasıydı. Bunun gerçekleşeceğini biliyordu. Diyelim o şerbetin yanından geçtin, hatta büfedeki viskiye ulaşacağından eminsin, yine de yarın sabah o şerbeti isteyeceğini biliyorsun, sonra o viskinin yanma gidiyorsun ve o şerbeti içmek istediğini ancak o zaman anlıyorsun; belki büfeye bile gitmiyorsun, kirli porselenlerin, buruşmuş ipek peçetelerin arasında yemek masasında duran şampanyaya dönüp bir bakıyorsun, birdenbire oraya da geri dönmek istemediğini anlıyorsun. Bu bir seçim meselesi değil, şampanya viski ya da şerbetten birini seçmen gerekmiyor, ama birdenbire (daha önce baharını hiç görmediği o memlekete bahar gelmiş olacak, Kuzey Mississippi'nin Louisiana'dan daha sert bir iklimi olduğunu söylemiştin, kızılcık çiçekleri, menekşeler, erken açan kokusuz çiçekler, toprak ve geceler hâlâ biraz serin, akçaağaçlarla erguvanların sert sıkı nemli tomurcukları genç kızların meme uçları gibi, sedirlerde bile o zamana kadar hiç görmediği bir gençlik var) o şerbetten başka bir şey istemediğini, hiç istememiş olduğunu fark ediyorsun, onu uzun zamandır delice arzuladığını anlıyorsun - dahası o şerbetin orada seni beklediğini biliyorsun. Başka birini değil seni, başka biri dokunacak olsa dikenlerini batıracağını, ama senin elinde açık bir çiçek gibi olacağını sadece o bardağa bakmakla biliyorsun; Bon buna alışık değildi, zira şimdiye kadar bütün bardaklar onları alması için kolaylık göstermişler, can atmışlardı, içlerinde de şerbet değil şampanya, en azından sofra şarabı vardı. Hepsi bu da değil. Şüphelendiği şeyin doğru olabileceğini biliyordu ya da doğru olup olmadığını bilmiyordu. Esas sebebin ensest olasılığı olmadığını kim

söyleyebilir, çünkü kim âşık olmuştur da tensel temasın beyhude geçiciliğini keşfetmemiştir; o kısacık her şey bittiğinde hem aşktan, hem zevkten çekilmek zorunda olduğunu, kendi çöpünü ve artıklarını -dünyada peşin sıra sürüklediğin şapkaları, pantolonları, ayakkabıları- toplayarak çekilmen gerektiğini kim fark etmemiştir, zira tanrılar da buna göz yumar, tanrılar da bunu yapar, kapana kısılmış ve yağmalanmış o anın üzerinde unutkan unutkan süzülen o hülyalı sınırsız çiftleşme, o: yoktu:var:vardı sadece ağırlıksız puf puf fillerle balinaların bir imtiyazıdır: ama belki işin içine günah da girdiğinde kaçmana, tekleşmene, geri dönmene izin verilmeyecekti. —Değil mi?" Sustu; artık sözü kolayca kesilebilirdi. Artık Quentin konuşabilirdi, ama konuşmadı. Eskisi gibi oturdu öylece, elleri pantolon ceplerinde, omuzları büzülmüş, yüzü önde, her zamankinden daha ufak görünüyordu, çünkü ince uzundu - yirmi yaşında olmasına rağmen hâlâ ergenliğin son bir yankısı vardı anatomisinde, narin kemiklerinde - yani ondan daha küçük görünen karşısındaki delikanlının melek heykelciklerini andıran tombulluğuyla kıyaslandığında ufalmış gibiydi, Shreve'in cüssesi ve kilosu onu daha da genç gösteriyordu, on dört yaşındaki bir çocuktan on on beş kilo fazla olan on iki yaşındaki bir çocuğun yine de ondan küçük görünmesi gibi, çünkü on dört yaşındaki çocuk bir zamanlar sahip olduğu o tombulluğu (istese de istemese de) kaybetmiştir, ne bir oğlana ne de bir kıza ait olmayan o bakirelik hali uğruna satmıştır.

"Bilmiyorum," dedi Quentin.

"Tamam," dedi Shreve. "Belki ben de bilmiyorum. Sadece, Tanrım günün birinde âşık olmak zorundasın. Ama kimse seni bununla yenemez. Tanrı'nın İsa'nın doğmasını sağlayıp ona marangoz aletlerini verdikten sonra, o aletlerle yapacak hiçbir şey vermemesi gibi olur. Buna inanmıyor musun?"

"Bilmiyorum," dedi Quentin. Kımıldamadı. Shreve ona baktı. Konuşmadıklarında bile nefesleri türbemsi atmosferde usul usul buharlaşıyordu. Çanlar gece yarısını bir süre önce çalmış olmalıydı.

"Yani senin için bir önemi olmadığını mı söylemek istiyorsun?" Quentin cevap vermedi. "Doğru. Söyleme. Çünkü yalan söylediğini anlarım. -Tamam o zaman. Dinle. Çünkü aşk meselesini dert etmesine gerek yoktu, çünkü o kendi yolunu bulurdu. Belki üzerinde kara bir yazgı, bir lanet taşıdığını biliyordu, öyle ya da böyle bazı şeylerin mutlaka belli bir biçimde

olması gerektiğini söyleyen Rosa Teyzenin dediği gibi, sadece hesabı görmek için, eski bir sayfanın üzerine Ödendi yazabilmek, böylece defteri tutanların o sayfayı koparmasını, yakmasını, ondan kurtulmasını sağlamak için. Belki ihtiyarın, ister iyi ister kötü niyetle olsun yaptığı her neyse çeki ödeyecek kişinin ihtiyar olmayacağını biliyordu; artık ihtiyar ilerleyen yaşının verdiği güçsüzlükle iflas ettiğine göre oğullarından, kendi dölünden başka borcunu kim ödeyebilirdi, çünkü eskiden de öyle yapılmıyor muydu? ihtiyar İbrahim yaşını başını iyice alıp, güçsüz düştüğünde, artık daha fazla zarar veremeyecek bir hale geldiğinde sonunda ele geçirilmişti ve efendilerle tahsildarlar , 'Seni istemiyoruz ihtiyar' demişlerdi, İbrahim şöyle demiş olmalı 'Ulu Tanrım, yaptığım haksızlıklarla zulümlerin yükünü çeksin diye erkek evlatlar yetiştirdim; evet, hatta belki hırsızın elinden koyun ve davar sürülerimi geri alsınlar diye: son nefesimi verirken malımın mülkümün, onların ve benim soyumun yüz kat çoğaldığını görebileyim diye.' Baştan beri aşkın kendi yolunu bulacağını biliyordu. Belki bu yüzden üç ay boyunca Judith'i hiç düşünmemişti, eylülle Noel arasında Henry sürekli onu anlatırken, her nefes alışında: Onun ve benim hayatlarımız seninkinin içinde ve üzerinde sürecek derken onu aklına bile getirmemişti; aşk vuku bulduktan, elinde patladıktan sonra onun için zaman harcamasına gerek kalmamıştı, bu yüzden ona saklamak isteyeceği mektuplar yazma zahmetine girmemişti hiç (sonuncusu hariç) bu yüzden evlilik teklifinde bulunmamış ve Bayan Sutpen'in herkese gösterebileceği bir yüzük vermemişti. Çünkü Judith de yazgılıydı: çok yaşlı ve güçsüz olduğundan kimsenin borçları karşılığında canını istemediği o yaşlı İbrahim yine; belki bunu anlamak için Noel'de onu görmeyi beklemesine gerek kalmamıştı; Henry'nin dinlemeden işittiği konuşmalarından çıkarttığı şuydu: Genç bir kızı, bir bakire değil bu anlatıldığını duyduğun; etrafı çitlerle çevrili daracık, nefis, bakir bir tarla, sürülmüş, karıklanmış, tek yapmam gereken tohumu ekip üzerini toprakla örtmek, Noel'de onu gördü ve kesinlikle emin oldu, sonra unuttu, okula geri döndü ve unuttuğunu bile hatırlamadı, çünkü o sıralarda zamanı yoktu; belki sözünü ettiğin o bahar günlerinden birinde durdu ve kendi kendine: Tamam. Belki de kız kardeşim olan bir kızla yatmak istiyorum. Tamam dedi, sonra onu da unuttu. Çünkü zamanı yoktu. Yani zamandan başka hiçbir şeyi yoktu, çünkü beklemek zorundaydı. Ama Judith'i değil. O iş tamamdı. Öteki meseleyi bekliyordu. Zenci, Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nden her geldiğinde mektup çantasından çıkacağını düşünüyordu, Henry ise onun Judith'ten gelecek mektubu beklediğini

zannediyordu, oysa Bon'un düşüncesi bambaşkaydı Belki artık yazar. Sadece 'Ben senin babanım. Bunu yak' dese yakarım. Onu bile yazmasa, bir kâğıt parçasına sadece ‘Charles’ yazsa ne demek istediğini anlarım, yakmamı istemesine bile gerek kalmaz. Ya da saçından bir tutam, kestiği tırnağını yollasa hemen tanırım çünkü bana öyle geliyor ki ömrüm boyunca saçlarının ve tırnaklarının nasıl göründüğünü biliyordum, binlercesi arasından o bir tutam saçı bir kırtık tırnağı tanırım. Ama gelmedi, her hafta onun mektubu Judith'e gidiyor, Judith'inki ona geliyordu, Eğer mektuplarımdan biri açılmadan geri gelirse o zaman bunun bir işaret olduğunu anlarım diye düşünüyordu belki. Ama bu da olmadı: sonra Henry yola çıkmadan önce bir iki gün Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde kalmasının iyi olacağından söz etmeye başladı, ona da tamam dedi, Mektubu Henry alacak, benim gelmemin münasip olmayacağını yazacak mektup; anlaşılan benim oğlu olduğumu itiraf etme niyetinde değil, ama onu en azından bunu kabul etmeye zorlamış olmalıyım diyordu içinden. Ama Henry'ye de mektup gelmedi, gidecekleri gün belirlendi, Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ndeki aileye haber verildi, yine ses seda çıkmadı, bu sefer Ne olacaksa orada olacak; ona haksızlık ettim; belki beklediği buydu diye düşündü ve belki o anda yüreği kabardı, belki Evet. Evet. Onu reddedeceğim; aşkı, her şeyi reddedeceğim; ucuz olacak, çok ucuz, 'bir daha sakın karşıma çıkma; sevgimi ve kabulümü gizlice al ve git' dese bile, dediğini yapacağım; annemin ne hatası olduğunu, ona ve bana karşı davranışını haklı çıkarabilecek ne gibi bir kusuru olduğunu bile sormayacağım, dedi kendi kendine. Sonunda beklenen gün geldi, Henry'yle ikisi altmış kilometrelik yolu aldılar, bahçe kapısından geçip eve yöneldiler. Orada ne bulacağını biliyordu - bir kere görmekle içini dışını anladığı kadını ve daha hiç görmeden içini dışını anladığı kızı, her gün gördüğü, o korkunç yoğun ihtiyaç hissiyle gözlediği, ama asla nüfuz edemediği adamı; - o anne ki Noel ziyaretinde daha onlar eve geleli altı saat olmadan Henry'yi bir kenara çekmiş ve daha müstakbel nişanlı kızının adıyla yüzünü birbiriyle bağdaştırmaya fırsat bulamadan Henry'yi nişandan haberdar etmişti: öyle ki muhtemelen daha okula bile varmadan Henry Bon'a annesinin kafasında ne olduğunu farkında olmadan anlatmıştı (tıpkı kendi kafasındakileri anlattığı gibi); öyle ki belki Bon'un ikinci ziyaretinden çok önce - (haziran gelmiş olmalıydı, Kuzey Mississippi'de neler yoktu ki? ne demiştin? çiçeğe durmuş manolyalar, bülbüller, elli yıl sonra, cepheye gitmiş, savaşı kaybetmiş ve geri dönmüş olacaklardı, Anma Günü'nde temiz

fırçalanmış, ütülenmiş gri üniformaları içinde gaziler, baştan beri hiçbir anlam ifade etmemiş sahte bronz madalyalarını şıngırdatarak ilerliyor olacaklardı ve beyaz elbiselerinin bellerine kırmızı kuşaklar bağlamış seçme genç kızlar dolaşacaktı ortalıkta, bando Güneylilerin marşını çalacaktı ve oraya gelebilecek, meydanda yürüyebilecek, hatta şeref kürsüsünde oturabilecek takadi kalmadığını düşündüğün bütün sarsak ihtiyarlar haykırıp duracaklardı) - haziran gelmiş olmalıydı, ay ışığında manolyalar, bülbüller, haziranın o başlangıç havasında uçuşan tüller, müzik, kemanlar, üçgenler, inip kalkan kabarık etekler: Henry biraz gergindi herhalde, 'Kız kardeşime karşı nasıl bir niyet beslediğini bilmek istiyorum' demeye getiriyordu, ama bunu açıkça söylemiyor, ayışığında bile kızarıyordu, çünkü alçakgönüllü olacak kadar gururluysan alttan almazsın (soluğu ses tellerinin üzerinden her geçişinde Sana aitiz; bizle ne istersen yap diyordu) 'Her gün suratını göreceğim, her hareketi, her konuşması bana, kız kardeşinin vücudunun hiç göremeyeceğin ve dokunamayacağın yerlerini gördüm ve dokundum diyecek adamdan nefret edeceğimi düşünürdüm: artık ondan nefret edeceğime kesinlikle eminim, bu yüzden de o adamın sen olmanı istiyorum' diyordu, Bon'un ne demek istediği anlayacağını biliyordu, ona söylemeye anlatmaya çalıştığı, kendi kendine anlattığını düşündüğü şuydu: Sadece benden büyük olduğu, benden çok daha fazla şey bildiği ve benim hatırladığımdan daha fazla şey hatırladığı için değil: kendi özgür irademle, kendi hayatımı ve Judith'in hayatını ona verdim, verirken bunun farkında olup olmadığımın hiç önemi yok-----"

"Bu da aşk değil," dedi Quentin.

"Tamam," dedi Shreve. "Sadece dinle.----O altmış kilometreyi aşıp, bahçe kapısına, oradan da eve ulaştılar. Bu sefer Sutpen orada bile değildi. Ellen da nereye gittiğini bilmiyordu, iş için Memphis'e ya da Saint Louis'e gittiğine inanıyordu mülayim bir çenebazlıkla, Henry'le Judith bu konuyla onun kadar bile ilgili değillerdi, sadece Bon biliyordu Sutpen'in nereye gittiğini, kendi kendine Tabii diyordu emin değildi; emin olmak için gitmesi gerekiyordu, sonra yüksek sesle ve hızlı hızlı yineliyordu, düşüncelerini duymamak, duyamamak için, Ama şüphelendiyse neden bana söylemedi? Annemin kanıyla kirlenmemiş ve bozulmamış kanı taşıyan o halbuki, bu işi halledebilirdim, önce ona gidebilirdim; yüksek sesle ve hızlı hızlı Belki de beni beklemek için önden gitti; ötekiler şüphelenmesin diye bana bir mesaj bırakmadı yine de gittiğini öğrendiğimde nerede olduğunu hemen

anlayacağımı biliyordu, ikisini düşünüyordu, annesi olan ciddi hınçlı kadını ve ona on gün boyunca yüzünde en ufak bir ifade değişikliği olmaksızın bakan sert, katı adamı düşünüyordu, tehditkâr bir ateşkes içinde otuz yıl sonra o zengin barok çalışma odasında birbirlerine bakıyorlardı, evim dediği o evde, zira görünüşe göre herkesin bir evi vardı, babası olduğundan artık emin olduğu adam yine alçakgönüllü davranmıyordu (ve Bon bundan gurur duyuyordu) şimdi bile Hatalıydım demiyordu Tamam kabul ediyorum diyordu - Tanrım, o iki gün boyunca yüreğinin nasıl çarptığını düşün, bir yandan bizimki Judith'i her saniye üzerine fırlatıyor, çünkü Noel'den beri nişan haberini sır olarak yayıp durmakta - baharda çeyiz almak için Judith'i Memphis'e götürdüğünü söylememiş miydi baban? - Judith fırlatılmaya ne razı oluyor ne karşı çıkıyor, sadece var olmayı, olmayı, soluk almayı sürdürüyor Henry gibi, belki bir bahar sabahı uyanıp yatakta kımıldamadan yatan, her şeyin dökümünü yapan, bütün kalemleri ekleyen ve hesabı denkleyen Henry gibi, kendi kendine Tamam. Benim nasıl olmamı istediğini düşünüyorsam öyle olmaya çalışıyorum; benimle istediğini yapabilir; bir kere söylemesi yeter, hemen yaparım; yapmamı istediği şey şerefsizlik gibi gözükse bile yaparım diyordu Henry, oysa Judith kadın olduğu ve bu yüzden de çok daha bilge olduğu için şerefsizliği aklına bile getirmiyordu: sadece şu kadarını söylüyordu, Tamam. Benden ne istese yaparım bu yüzden de şerefsizlik addedeceğim bir şeyi yapmamı benden asla istemez: öyle ki (belki Bon onu öpmüştü bile, belki aldığı ilk öpücüktü bu, nazlanamayacak, utanamayacak, hatta kendisiyle gönül eğlendirildiğini bilemeyecek kadar masumdu, belki öpücükten hemen sonra huzurlu ve dalgın bir hayretle bakmıştı Bon'a, insanın sevgilisinin ilk öpücüğünün, tıpkı ağabeyininkine -tabii ağabeyi insanı dudaklarından öpmeyi aklından geçirebilirse, böyle bir şey yapmaya razı edilebilirse- benzemesine hayret etmişti) - öyle ki iki gün geçip de Bon gittikten sonra Ellen ona 'Ne? Nişan yok mu, söz yok mu, yüzük yok mu?' diye haykırdığında, yalan bile söyleyemeyecek kadar şaşırmıştı herhalde, çünkü kendisine hiçbir teklifte bulunulmadığını ilk kez fark etmişti. - Nehre doğru ilerlerken yüreğinin nasıl çarptığını düşün, sonra buharlı gemide, güvertede aşağı yukarı yürürken, aklının erdiği yaşa geldiği andan beri beklediğini daha yeni fark ettiği o ana onu günbegün yaklaştıran makinelerin titreşimini ayaklarının altında hissederken. Tabii sık sık, yüksek sesle ve hızlı hızlı tekrarlıyordu, Demek buymuş. Önce emin olmak istemiş, eski düşünceleri boğmaya çalışıyordu, Ama neden bu şekilde? Neden orada değil? Şu anda sahip

olduğu, (onun değil, diğerlerinin söylediklerinden anladığım kadarıyla) kim bilir ne fedakârlıklara, zorluklara, aşağılamalara katlanarak edindiği şeyler üzerinde hiçbir hak iddia etmeyeceğimi biliyor; bunu o kadar iyi biliyor ki aklına bile getirmez, sebebin bu olduğunu aklıma bile getirmeyeceğimi de biliyor, sadece cömert değil merhametsiz de, Annemi terk etmesinin karşılığında sahip oldukları her şeyi Annemle hana bırakmış olmalı, bu işi bu şekilde halletmesi Bon'u incitiyor, hiçe sayıyor, boşu boşuna sürüncemede bırakıyordu, çünkü Sutpen için bir önemi yoktu; üzülmesinin, hatta çarmıha gerilmesinin hiç önemi yoktu: sadece kendisinin bu işi bu şekilde halletmeyeceğini sürekli hatırlaması gerekiyordu, ama ne de olsa annesi kirlettikten ya da bozduktan sonra çıkmıştı o kandan. - Yaklaştıkça askıda olma hali, merak ve telaş birbirine karışıp yüceltilmiş pasif bir teslimiyete dönüşmüştü, tek bir şey düşünüyordu, Tamam. Tamam. Böyle bile. Bu işi böyle halletmek istese bile. Judith'i bir daha asla görmeyeceğime söz vereceğim. Onu da. Sonra eve vardı. Sutpen'in orada olup olmadığını hiç öğrenemedi. Hiç emin olamadı. Oraya gelmiş olduğuna inanıyordu, ama asla emin olamadı - annesi eylülde bıraktığı aynı ciddi, değişmemiş, haşin paranoyaktı, ondan dolaylı yoldan bir şey öğrenmesi imkânsızdı, açıktan açığa soracak cesareti de yoktu - avukatın ustalıklı soruları (okulu ve o havaliyi sevmiş mi - acaba oralı ailelerin çocuklarıyla arkadaşlık kurmuş mu?) Sutpen'in oraya gelmediğini ona kanıtlamaktan başka işe yaramadı, en azından gelmişse bile avukat farkında değildi, zira artık avukatın onu neden özellikle o okula gönderdiğini çözdüğüne inanıyordu, sorularda avukatın yeni bir şeyler öğrendiğini gösteren bir şeye rastlamamıştı. (Zaten avukatla yaptığı konuşmadan fazla bir şey öğrenmesi zordu, çünkü çok kısaydı; yapacakları en kısa görüşmeye yakındı kısalığı, yani son görüşmeye, bir sonraki yaz gerçekleşecek bu görüşmede Henry de yanında olacaktı.) Çünkü avukatın ona açıktan açığa sorma riskini göze alacak cesareti yoktu, tıpkı Bon'un annesine soracak cesaretinin olmaması gibi. Çünkü avukat onun kaim kafalı değil sadece aptal olduğuna inansa da, Bon'un bu türlü bir aptallık yapabileceğini bir an olsun aklına bile getirmemişti. Ne o avukata, ne de avukat ona bir şey söyledi, yaz geçti, eylül geldi, ama avukat (annesi de) onun okula dönmek isteyip istemediğini bir kez olsun sormadı. Sonunda dönmek niyetinde olduğunu kendisi bildirmek zorunda kaldı; belki son hamleyi kaybettiğini biliyordu, zira avukatın yüzünde bir vekilin rızasından başka bir şey yoktu. Bunun üzerine okula geri döndü, Henry onu bekliyordu (hem ne beklemek) 'Mektuplarıma

cevap vermedin, Judith'e de yazmadın' bile demedi, çoktan Ben ve kız kardeşim ve sahip olduklarımız şenindir demişti zaten; belki de Bon bu sefer Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne giden ilk zenci postasıyla Judith'e bir mektup gönderdi, olaysız bir yaz geçirdiğini, sözünü etmeye değer hiçbir şey bulamadığını yazdı, zarfın üzerinde gayet net, gözden kaçması imkânsız bir Charles Bon yazılıydı, Mutlaka görür. Belki geri yollar diye düşünüyordu Geri gelirse beni hiçbir şey durduramaz, belki sonunda ne yapacağımı bilirim artık. Ama mektup geri gelmedi. Diğer mektuplar da. Sonbahar geçti, Noel geldi, tekrar Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne gittiler, Sutpen bu sefer de orada değildi, ya tarladaydı, ya kasabada, ya avda - bir yerlerdeydi işte; onlar eve gittiklerinde orada yoktu ve Bon gelmesini beklemediğini anladı, Şimdi. Şimdi. Şimdi. Ne olacaksa şimdi olacak. Bu sefer olacak ve ben toyum, toyum çünkü hâlâ ne yapacağımı bilmiyorum dedi kendi kendine. Bu yüzden de belki alacakaranlıkta (çünkü Sutpen'in döndüğünü anladı, artık evdeydi; rüzgâr gibi, soğuk ve karanlık bir şey esti üzerinde, donakaldı, vakur, sessiz, tetikte, Ne? Bu da ne? diye düşünüyordu. Sonra anladı; ötekinin eve girdiğini hissedebiliyordu, tuttuğu nefesini sessizce ve usulca bıraktı, hiç hava kalmadı ciğerlerinde, kalbi de sessizleşti) kibar, zarif, otomatiğe bağlanmış gibi bahçede Judith'le yürür ve konuşurken (tıpkı yazın o ilk öpücüğü düşündüğü gibi: Demek buymuş. Demek aşk buymuş diye düşünüyordu Judith, hayal kırıklığından bir şamar daha yemişti, ama hâlâ ayaktaydı); - belki de Bon onunla yürürken bekliyordu, kendi kendine Belki beni çağırtabilir. En azından bana söyleyebilir diyordu, ama kendi de inanmıyordu: Şimdi kütüphanede, zenciyi yollayıp Henry'yi çağırttı, şimdi Henry odaya giriyor: belki durup Judith'in karşısına geçti, yüzünde gerçek bir gülümsemeyle, onu dirseklerinden tutup usulca eve çevirdi, 'Git. Tek başıma kalıp aşkı düşünmek istiyorum/ dedi, tıpkı o gün öpücüğe direnmediği gibi bu komuta uyup eve gitti Judith, belki bir an Bon'un avucunu hafifçe sırtında hissetti. Bon eve dönüp Henry dışarı çıkana kadar öylece bekledi, tek kelime söylemeden bir süre birbirlerine baktılar, sonra dönüp birlikte ahıra doğru yürümeye başladılar, belki orada bir zenci vardı, belki atlarını kendileri eyerlediler, zenci uşak toplanmış çantalarıyla gelene kadar beklediler. Belki o zaman bile 'Ama bana hiç haber yollamadı mı?' demedi."

Shreve sustu. Yani ikisi, yani Shreve'le Quentin adına, zira ikisi de aslında konuşmaya hiç başlamadığını biliyorlardı, zira hangisinin konuştuğunun ikisi için de önemi yoktu (bu farkın ikisi de farkında değillerdi). Öyle ki o

Noel arifesinin karanlığında donmuş aralık ayının tekerlek izleri üzerinde iki atı ikisi değil dördü sürüyordu: dördü ama iki gibi - Charles-Shreve ve Quentin-Henry, ikisi de Henry'nin (babasını kastederek) Hepimizi mahvetti diye düşündüğüne inanıyorlardı, Baştan beri biliyor, (Bon'u kastederek) en azından şüphe ediyor olmalı; bu yüzden öyle davrandı, geçen yaz benim mektuplarıma cevap vermedi, Judith'e yazmadı, ona evlenme teklif etmedi, hep bu yüzden demek aklına bile gelmiyordu; Henry evden çıktıktan sonra, Bon'la ikisi tek kelime etmeden bir süre birbirlerine bakarlarken, bahçede ahıra yürürlerken ve atları eyerlerlerken ikisi de Henry'nin bunu düşündüğüne inanıyorlardı, ama Henry böyle düşüncelere hiç girmemişti, çünkü duyduğu şeyin doğru olduğunu bilse de doğruluğuna inanamıyordu, çünkü bir buçuk yıl önce Bon'u ilk gördüğü andan itibaren ona karşı takındığı içgüdüsel tutumun sırrını büyük bir çaresizlikle idrak etmişti; hem biliyordu, hem bilmiyordu, inanmayı reddetmek zorundaydı. Bu yüzden o gece ve berrak kırağılı Kuzey Mississippi sabahında iki atı dördü sürüyordu, Nehre buharlıya giderlerken, kapı tokmaklarına dikenli defne asılmış, şamdanlarından ökseotu sarkan, yemek masalarının üzerinde kâse kâse yılbaşı içkileri duran, köle barakalarının bacalarında rüzgârın dağıtmadığı mavi odun dumanı asılı çiftlik evlerinin yanından geçerken adeta toplum dışına itilmiş gibi hissediyorlardı kendilerini. Buharlıda da Noel kutlamaları olacaktı: aynı dikenli defneler, ökseot- ları, aynı içkiler; belki, kuşkusuz, bir Noel yemeği ve balosu veriliyor olacaktı, ama onlar için değil: ikisi karanlıkta ve soğukta tırabzana dayanmış siyah suya bakıyorlar ve hâlâ konuşmuyorlardı, zira söylenecek bir şey yoktu, ikisi (dördü) her şeyi bilen, ama hâlâ inanmayan Henry'nin eseri olan o gözaltında, o sürüncemede kalakalmışlardı, Quentin'le Shreve'e göre, öğrenmesi ona ölüm gibi gelecek o gerçeği kendi gözleriyle görmek ve kendine kanıtlamak için gidiyordu. New Orleans'ta buharlıdan yine dördü indi, Henry hiç görmemişti bu şehri (okuldaki geçici ikameti dışında bütün büyükşehir deneyimi, hayvan ve köle almak için babasıyla Memphis'e yaptıkları bir iki yolculuktu muhtemelen) şimdi de bakacak zamanı yoktu - ikisi, her şeyi bilen, ama inanmayan Henry ve Bay Compson'ın kaderci dediği, ama Quentin'le Shreve'e göre uzun zamandır ne yapacağını bilmeyen, Henry'nin niyetini bilmediği ve umursamadığı halde onun buyruğuna ve planına karşı çıkmayan Bon; - Shreve'in uydurduğu, muhtemelen gerçeğine uygun, barok ve köhne bir ihtişamı olan o çalışma odasında dört kişiydiler; Fransız şeker üreticisi (Sutpen'in ilk

kayınpederinin demesi) ile İspanyol bir kadının Haiti doğumlu kızı (sıska, rüküş bir kadın, ak düşmüş dağınık kuzguni saçları at kılı kadar sert, teni kesekâğıdı rengi, sadece torbalanmış amansız gözlerinde yaşlılık yok, çünkü o gözlerde unutuştan eser yok, o da Shreve'le Quentin'in uydurması, ama muhtemelen gerçeğine uygun) hiçbir şey anlatmıyordu, çünkü buna gerek yoktu, çünkü söyleyeceğini çoktan söylemişti, 'Oğlum senin kız kardeşine âşık mı oldu?' dememişti 'Demek kardeşin ona âşık oldu' demiş ve haşin, tekdüze bir sesle Henry'ye gülmeye koyulmuştu, yalan söylemek istese bile söyleyemeyecek olan, Evet ya da Hayır cevabını bile vermesine gerek olmayan Henry'ye. - Orada, 1860'ta New Orleans'taki o odada dört kişiydiler, tıpkı bir bakıma, dördünün birden 1910'da Massachusetts'deki bu tür- bevari odada oldukları gibi. Bay Compson'ın dediği gibi Bon, muhtemelen Henry'yi melez metresle çocuğu görmeye götürmüştü, ama ne Quentin ne Shreve Henry'nin bu ziyaretten Bay Compson'ın dediği şekilde etkilendiğine inanmıyordu. Aslında Quentin Shreve'e babasının bu ziyaret hakkında söylediklerini anlatmamıştı bile. Belki o akşam evde Bay Compson'ın aktardığı (yeniden yarattığı?) hikâyeyi dinlememişti Quentin; belki sıcak eylül alacakaranlığında balkonda otururken dinlemeden yanlış olduğunu anlamıştı işittiklerinin, onun yerinde Shreve de olsa aynı şeyi yapardı, zira ikisi de melezle çocuğun Henry için Bon'un kıskanılacak değil taklit edilecek bir yönü olduğuna inanıyorlardı -ki muhtemelen bunda da haklıydılar- ama bunu taklit edebilecek zamanı ve barış ortamını bulamamıştı - aynı ırktan ve aynı milletten insanlar arasındaki barış değildi söz konusu olan, iki genç savaşçı ruh ve onları savaşmaya zorlayan değiştirilmez gerçek arasındaki barıştı, zira ne Henry'yle Bon, ne de Quentin'le Shreve savaşların arada bir sadece gençliğin özel zorluklarını ve hoşnutsuzluklarını gidermek için yapıldığına inanan (en azından bu inançla hareket eden) ilk delikanlılar değillerdi.

"Yaşlı hanım Henry'ye o tek soruyu sorduktan sonra oturup ona gülmeye başladı, tabii Henry hemen anladı, ikisi de anladılar. Bu yüzden de kısa olacaktı, avukatla bu seferki görüşme her zamankinden kısa olacaktı. Çünkü avukat onu hep izlemişti; belki avukatın beklemede olduğu ve görünürde hiçbir gelişmenin olmadığı o ikinci sonbahar sırasında Bon'a bir mektup gelmişti (belki yaz boyunca Bon'un Henry'yle Judith'in mektuplarına cevap vermemesinin nedeni avukattı: çünkü mektuplar hiç eline geçmemişti) - naçiz ve sadık hizmetkârınızız v. ve s. türünden şeylerle dolu, ama özetle dokuz kelimeden ibaret, Senin aptal olduğunu biliyorum, bakalım ne cins

bir aptalmışsın? diyen bir mektup, Bon en azından bu özeti çıkaramayacak kadar aptal değildi. - Evet, avukat onu izliyordu, henüz endişelenmemişti, sadece biraz tedirgindi, Bon'a bol bol zaman tanımıştı, belki koca bir hafta (önce Henry'yi yalnız yakalamış ve ona fark ettirmeden ne düşündüğünü ağzından almıştı) sonra Bon'u yalnız yakalamış ve ağzını aramaya başlamıştı, bunu öyle ustalıkla yapmıştı ki, Bon lafı nereye getirdiğini anlayamamıştı. Kısa bir görüşme olacaktı. Artık aralarında sır yoktu; sadece söylenmemişti: avukat masanın arkasındaydı (belki gizli çekmecedeki defterine geçen senenin toplam esas değerinin artı aşkın ve gururun yüzde iki yüz kâr getirdiğini henüz yazmıştı.) - avukat huzursuzdu, tedirgindi, ama hiç endişeli değildi, zira hem iplerin kendi elinde olduğuna inanıyordu, hem de Bon'un o türlü bir aptal olduğuna hâlâ inanmıyordu, gerçi onun ağır zekâlı, en azından budala olmadığına dair düşüncesi değişmek üzereydi; - avukat onu izlerken, yumuşak ve kaypak bir sesle konuşuyordu, zira artık sır filan yoktu, artık Bon'un darbeyi gerçekleştirmek için bilmesi gereken, bilebileceği her şeyi öğrendiğini biliyordu: 'Çok şanslı bir delikanlı olduğunu biliyor musun? Çoğumuz, intikamımızı alabilecek kadar şanslı olsak bile, bedelini ödemek zorunda kalırız, hatta bazen parayla. Oysa sen intikamını alıp, annenin adını temize çıkarmakla kalmayacaksın, onun yarasına iyi gelecek merhemin ikinci bir değeri daha olacak, genç bir adamın ihtiyaç duyduğu şeylere, ona layık şeylere tercüme edilebilecek bir değer bu ve hoşumuza gitse de gitmese de ancak trink para----' Bon *Ne demek istiyorsun?* demedi, daha kıpırdamamıştı da; yani avukat kıpırdamaya başladığını fark etmemişti, o kaypak ve rahat tavrıyla konuşmayı sürdürüyordu: 'İntikamdan da ötesi, deyim yerindeyse eşantiyon olarak, o ikindi buketini, başka biri yerine pekâlâ senin kucağında da çiçek açabilecek o kokusuz kır çiçeğini de alacaksın; -siz gençler nasıl diyorsunuz?- o hoş küçük parçayı-----' sonra herhalde Bon'u gördü, belki gözlerini, belki sadece ayak seslerini duydu. Sonra silahını çekti (cep tabancası, at tabancası, altı patlar, her ne ise) duvarın dibine, ters dönmüş sandalyenin arkasına çöktü, 'Geri dur! Yapma!' diye hırıldadı, sonra 'İmdat! İmdat! Beni------!' diye haykırdı, sonra hiçbir şey demeden haykırdı, çünkü silahı bırakmayan parmaklarının büküldüğünü hissediyordu, Bon elinin ayasıyla bir yanağına, tersiyle de öbür yanağına vururken boyun kemiği de büküldü; belki Bon'un sesini bile duyabiliyordu 'Kes şunu. Sus. Canını yakmayacağım' ya da belki içindeki avukat sus demişti, o da sözünü dinlemişti, içindeki avukat onu tekrar kaldırılan sandalyeye oturtmuştu, yarı

yarıya masanın üzerine uzanmış bir halde; içindeki avukat Bunu ödeyeceksin dememesi, masanın üzerinde yatması için onu uyarmıştı, sonra Bon namlusundan tuttuğu silahla hemen yanı başında ona bakarken incinen elini mendiline sardı, Bon 'Bununla tatmin olmadıysan her zaman için----' derken avukat geriye yaslandı ve mendili bu sefer yanağına bastırarak: 'Yanılmışım. Bu konudaki hislerinizi yanlış anlamışım. Özür dilerim,' dedi, Bon: 'Öyle olsun. Özür de kurşun da benim için fark etmez, hangisini tercih edersen' dedi ve avukat (yanağındaki kızıllık hafif solgunlaşarak, ama ne sesinde ne gözlerinde daha fazlasını açık etmeden) 'Benim bu talihsiz yanlış anlamam -hatta saçmalığım- karşısında sonuna kadar gitmeye niyetli olduğunuzu görüyorum. Haklı olduğuma inansaydım bile (ki inanmıyorum) böyle bir şeye kalkışmazdım. Nişancılıkta sizinle boy ölçüşemem' dedi, bunun üzerine Bon: 'Bıçağa veya kılıca ne dersiniz?' dedi, 'Onlar da olmaz/ dedi avukat aynı kaypak ve rahat sesle. Artık avukatın Bunu ödeyeceksin demesine gerek yoktu, çünkü Bon bunu içinden onun adına söylüyordu, tabancayı gevşekçe tutmuş düşünüyordu, Ama sadece bıçakla, kılıçla ya da tabancayla. Demek onu yenemeyeceğim. Onu vurabilirdim. Bir yılanı ya da beni boynuzlayan bir adamı vurur gibi kılımı kıpırdatmadan vurabilirdim. Yine de o yenmiş olurdu, durdu Evet. Beni yendi diye düşünecekti - (“Dinle," diye bağırdı Shreve. "İki yıl sonra Pittsburg Düzlüğü muharebesinin ardından Corinth'te bir evin yatak odasında yaralanmış omzunun iyileşmesini beklerken melezin sonunda ona ulaşabilen mektubunu aldı (belki çocukla ikisinin resminin olduğu mektuptu bu) para istiyordu ve avukatın en nihayet Texas'a ya da Meksika'ya gittiğini, annesini bulamadığını, kuşkusuz avukatın parayı çalmadan önce onu öldürdüğünü, zira ikisinin birlikte kaçmalarının ya da ona hiçbir şey bırakmadan ölmelerinin mümkün olmadığını yazıyordu, işte o zaman düşündü Beni yendi diye.") - Evet artık ikisi de biliyordu. Tanrım, Bon'u düşünebiliyor musun, öğrenmek istemişti, öğrenmek en çok onun hakkıydı, bildiği kadarıyla hiç babası olmamıştı, diğer çocuklarla oynamasına izin vermeyen o kadın ve kadının bir parça etle bir somun ekmek almasına bile karışan bir avukat arasında nasılsa yaratılmıştı - onu rahme düşürmekten ne zevk, ne tutku duyan, onu doğururken ne acı, ne sancı çeken iki kişi - birinden biri ona doğruyu söyleseydi bütün bu olanların hiçbiri meydana gelmeyecekti; oysa Bon'a anlatmadıkları doğruyu babası, güvencesi ve gönül rahatlığı olan Henry'ye anlatmışlardı. Bir de Henry'yi düşün, ilk başta duyduklarının yalan olduğunu haykırmış, sonra yalan olmadığını anlamış yine de

'İnanmıyorum' demişti, o 'İnanmıyorum' lafında, isyanını savunmak uğruna evini ve soyunu reddetmeye yetecek gücü bulmuştu, bu savunmayla haksız tarafta olma kararlılığını göstermiş ve ev onun için iyice yasaklı bir hal almıştı; Tanrım, taşımak zorunda olduğu yükü bir düşün, iki Metodistin (daha doğrusu uzun, kesintisiz bir Metodist soyunun) Kuzey Mississippi taşrasında yetiştirilmiş evladı olarak ensestle yüz yüze kalmıştı, karşılaşabileceği en korkunç şeyle, bütün mirasının ve terbiyesinin ilkesel olarak isyan etmesini emrettiği ensestle, hem de ne ensestin ne de terbiyesinin çözmeye yardım etmeyeceği bir halde. Bu yüzden de belki o akşam dışarı çıkıp sokaklarda dolanırlarken Bon sonunda sordu 'Eee? Şimdi ne olacak?' Henry 'Dur. Bekle. Bırak alışmaya çalışayım' dedi. Belki iki üç gün geçtikten sonra Henry 'Yapmamalısın. Yapmamalısın' dedi, bunun üzerine Bon 'Dur bakalım. Ben senin ağabeyinim, bana nasıl emir verirsin?' dedi. Sonra belki bir hafta daha geçti, belki Bon Henry'yi meleze götürdü ve Henry ona bakıp 'Bu senin için yeterli değil mi?' dedi ve Bon 'Sen yeterli olmasını mı istiyorsun?' dedi ve Henry 'Dur. Bekle. Alışmak için zamana ihtiyacım var. Bana zaman tanı.' dedi. Tanrım, o kış ve bahar boyunca Henry neler söyledi bir düşün, Lincoln seçilmişti, Alabama anlaşması imzalanmış, Güney, Birlik'ten çekilmeye başlamıştı, sonra Birleşik Devletler'de iki başkan boy gösterdi ve telgraf Charleston'la Lincoln'ün ordularını topladığı haberini getirdi, artık iş işten geçmişti, dönüş yoktu ve Henry'yle Bon daha birbirlerine danışmadan savaşa gitmeye karar vermişlerdi, birbirlerini hiç tanımamış olsalar bile giderlerdi, ama şimdi gidecekleri mutlaktı, çünkü insan hazır savaş bulmuşken kaçırmak istemez; - neler konuştuklarını düşün, Henry 'Ama onunla evlenmek zorunda mısın? Buna mecbur musun?' demiş olmalı, Bon 'Bana söylemesi gerekirdi, bana, bizzat kendisi. Ben ona karşı saygılı ve mert davrandım. Bekledim. Artık neden beklediğimi biliyorsun. Bana kendi ağzıyla söylesin diye ona her fırsatı verdim. Ama söylemedi. Söyleseydi ne Judith'i, ne seni, ne onu bir daha asla görmeme sözü verebilirdim. Ama bana söylemedi. İlk başta kendisinin de bilmediğini düşündüm. Sonra bildiğini anladım ve yine bekledim. Ama söylemedi. Sadece sana söyledi, bir dilenciye ya da serseriye zenci bir uşakla kapının önünden defolmasını buyurur gibi bana mesaj yolladı. Anlamıyor musun?' dedi herhalde, Henry de 'Ya Judith. Kardeşimiz. Onu düşün' dedi, Bon: Tamam. Onu düşüneyim. Ne değişir?', dedi çünkü ikisi de Judith'in gerçeği öğrendiğinde ne yapacağını biliyorlardı, çünkü kadınların her konuda gurur ve onurlarına düşkün

olduklarını biliyorlardı, bir tek aşk hariç, Henry, 'Evet. Biliyorum. Anlıyorum. Ama buna alışmam için bana zaman tanı. Sen benim ağabeyimsin; bana bu kadarını çok görme' dedi, ikisini bir düşün: Ne yapacağını bilmeyen, ama bildiğini söyleyen, biliyormuş gibi davranan Bon; ve ne yapacağını bilen, ama bilmediğini söylemek zorunda kalan Henry. Sonra tekrar Noel geldi, sonra 1861, Judith'ten hiç haber almamışlardı, çünkü nerede olduklarını bilmiyordu, çünkü Henry Bon'un ona yazmasına izin vermiyordu; sonra birliğin, Üniversite Grililerinin Oxford'da toplandıklarını haber aldılar, belki de bunu bekliyorlardı. Tekrar buharlıya binip Kuzey'e yollandılar, bu sefer gemide Noel'dekinden bile daha fazla neşe ve heyecan vardı, ortalık kötü yiyeceklerle, yaralı askerlerle, dullar ve yetimlerle dolmadan önce her savaş arifesinde olduğu gibi, bu sefer de keşmekeşe dahil olmuyorlar, girdaplanan suya bakarak tırabzanın yanında duruyorlardı, belki iki üç gün sonra Henry birdenbire bağıracaktı: Ama krallar da yapmış! Hatta dükler de! Hani şu Lorraine dükü var John bilmemne, kız kardeşiyle evlenmiş. Papa onu afaroz etmiş, ama ne zararı var! Yine de karı koca kalmışlar. Yine de yaşamışlar. Yine de birbirlerini sevmişler!' sonra tekrar, yüksek sesle, hızlı hızlı: Ama beklemen gerekecek! Bana zaman tanımalısın! Belki savaş bu işi halleder de bizim uğraşmamıza gerek kalmaz!' Belki de bu noktada baban haklıydı: Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne sokulmadan Oxford'a gittiler, birlik defterine imzalarını attılar ve bir yerlere saklanıp beklediler, Henry Bon'un Judith'e tek bir mektup yazmasına izin verdi; elden yolladılar, geceleyin köle barakalarına süzülüp mektubu Judith'in hizmetçisine verecek bir zenciyle, Judith de madeni çerçeveli resmi yolladı, birlik sancak dikmeyi, eyaleti dolaşıp kızlarla vedalaşmayı bitirip cepheye yollanana kadar biraz ileride bir yerde beklediler.

"Tanrım, bir düşün. Çünkü Bon Henry'nin ne yaptığını biliyordu, tıpkı birbirlerini gördükleri ilk günden beri ne düşündüğünü bildiği gibi. Belki Henry'nin ne yaptığını çok iyi bilmesinin nedeni kendisinin ne yapacağını bilmemesiydi, günün birinde gözünün önünde bütün netliğiyle belirene kadar da bilemeyecekti, ama o zaman aslında baştan beri ne yapacağını bildiğini anlayacaktı, bu yüzden de kendisiyle fazla meşgul olmuyordu, tek yapması gereken Henry'nin yapacağını bildiği şeyi mirasının ve terbiyesinin Hayır. Hayır. Yapamazsın. Yapmamalısın. Yapmayacaksın, diyen sesleriyle uzlaştırmaya çalışmasını izlemekti. Belki artık ateş altındaydılar, gülleler başlarının üzerinde gümbürdeyerek geçip patlıyordu, kendileri de yatmış

hücuma geçmeyi bekliyordu, Henry tekrar bağırdı 'Ama o Lorraine dükü yapmış! Dünyada bunu yapmış olan kimsenin bilmediği birçok kişi olmalı, belki bu yüzden acı çektiler, öldüler, şimdi de cehennemdeler. Ama yaptılar ve artık önemi yok; bildiklerimiz bile artık sadece birer isim ve hiç önemi yok' Bon onu izliyor, dinliyor ve düşünüyordu, Hep ben ne yapacağımı bilmediğim için oluyor, farkında olduğunu bilmese de kararsız olduğumun farkında. Belki ona şimdi bu işi yapacağımı söylesem o da kendini bilip, fikrini söyleyecek, Yapamazsın diyecek. Belki bu sefer baban haklıydı, belki savaşın bu işi halledeceğini, kendilerine bir şey kalmayacağını düşünüyorlardı ya da en azından Henry bunu umuyordu, çünkü belki baban Bon'un hiçbir şeyi umursamadığında da haklıydı; ona bir baba verebilecek insanların ikisi de bunu ondan esirgedikleri için artık hiçbir şey, ne intikam ne de aşk umurunda değildi, zira intikamın bir telafi, aşkın bir teselli olmayacağını biliyordu artık. Belki Judith'e yazmasını engelleyen Henry değildi, belki kendisi yazmıyordu, çünkü hiçbir şey umrunda değildi, henüz ne yapacağını bilmemesi bile. Bir sene geçti, Bon artık subaydı, nereye gittiklerini bilmeden Shiloh'a doğru ilerliyorlardı, sıraya girmiş ilerlerken konuşuyorlardı, subay erin uygun adım yürüdüğü sıranın arkasına sarkmıştı, Henry çaresiz ve canhıraş sesini bir fısıltıya dönüştürerek tekrar bağırdı: 'Hâlâ ne yapacağını bilmiyor musun?' Bon gülümsemeye benzer bir ifadeyle bir an atının üzerinden ona baktıktan sonra cevap verdi: 'Diyelim ki ona dönmek niyetinde olmadığımı söyledim?' Henry sırt çantası ve iki buçuk metrelik fişekliğiyle yanında yürürken nefes nefese kalmıştı, Bon onun nefes nefese yürüyüşünü izliyordu: 'Artık ben senin çok önündeyim; en önde savaşıyorum, hücuma kalkıyorum, senden önce----' Henry zorlukla nefes alarak 'Dur! Sus!' dedi, Bon ağzının ve gözlerinin etrafında o hafif lagar ifadeyle ona bakarak ekledi: '----kim bilir? Belki senin de kesin bir karar vermene gerek kalmaz, çünkü tam senin tetiği çektiğin anda bir Yanki mermisinin beni bulmayacağı ne malum, hatta belki daha önce----' Henry soluk soluğa, ona ve gökyüzüne ateş saçan gözlerle bakarak, dişleri meydanda, yüzünde ter, fişekliğinin üzerindeki elinin eklemleri bembeyaz güçlükle 'Sus! Sus! Sus! Sus!' dedi. Sonra Shiloh'a geldiler, ikinci gün, kaybedilen savaş, Pittsburg Düzlüğünden geri çekilen ordu---Dinle" diye bağırdı Shreve; "dur biraz; bekle!" (kendisi de soluk soluğa Quentin'e dik dik baktı, sanki hayaletine ne yapacağını bildirmekle kalmıyor, dediğine uysun diye nefes de veriyordu): "Çünkü baban bu konuda da hatalıydı! Bon'un yaralandığını söylemişti, ama yaralanan o değildi. Çünkü kim

söylemiş olabilir ki? Sutpen'e, hatta dedene hangisinin vurulduğunu kim söylemiş olabilir? Sutpen bilmiyordu, çünkü orada değildi, deden de orada değildi, çünkü orada yaralanmıştı, kolunu orada kaybetmişti. Madem öyle, onlara kim söyledi? Henry değil, çünkü babası onu sadece ziyaretine gittiğinde görmüştü, belki o sırada yaralar hakkında konuşacak zaman bile bulamadılar, hem zaten 1865'te Konfederasyon ordusunda yaradan söz etmek kömür madeninde kömür tozundan söz etmek gibiydi; Bon'dan da söz etmediler, çünkü Sutpen onu hiç görmedi, çünkü ölmüştü; - yani Bon değil, Henry; Bon sonunda Henry'yi bulmuş, onu kucaklamak için eğilmişti, ama Henry ona direndi 'Bırak! Bırak öleyim! O zaman bilmeme gerek kalmaz' dedi, bunun üzerine Bon 'Demek ona dönmemi istiyorsun' dedi, Henry ondan kurtulmaya çalışarak, güçlükle nefes alarak, yüzünde ter, ısırdığı dudağının içinde dişleri kanlı yatıyordu, 'Ona dönmemi istediğini söyle. Belki o zaman gitmem. Söyle' dedi Bon, Henry yerde ondan kurtulmaya çabalıyordu, gömleğinde taze kan, dişleri meydanda, yüzünde ter, sonra Bon kollarından tutup onu sırtına aldı---"

Önce ikisi, sonra dördü; yine ikisi. Oda gerçekten de türbe gibiydi: küflü, durgun, ölgün bir hava, keskin, canlı soğuktan bambaşka. Yatağın sıcağı on adım ötede de olsa o soğuğun içinde kaldılar. Shreve'in koltuğun koluna bıraktığı, oradan da yere düşen paltosunu bile giymemişti Quentin. Soğuktan çekilmediler. İki genç adamın ruh cefasını temsil eden fiziksel ıstırabı yüceltircesine bu acıya bile isteye katlandılar, onlar elli yıl önce çekmişti bu cefayı, daha doğrusu kırk sekiz, kırk yedi, kırk altı, zira önce 64'ü yaşamışlardı, sonra 65'i, Alabama ve Georgia üzerinden Carolina'ya çekilen bir ordunun aç, lime lime artığı, peşlerinde zafer kazanmış bir ordu değil, kaybedilmiş muharebe isimlerinin kabaran dalgası -Chickamauga, Franklin, Vicksburg, Corinth, Atlanta- sadece karşı taraf daha kalabalık, mühimmat ve levazım eksik olduğundan değil, generaller yüzünden kaybedilmiş bir savaş; general olmaması gereken, çağdaş yönetmelerle eğitildikleri bu yöntemleri öğrenmeye yatkın oldukları için değil, mutlak bir kast sistemi onlara kutsal bir İleri/ deme hakkı tanıdığı için general olmuş generaller yüzünden; ya da generaller, birbiri ardına eklenen kalabalık taktik savaşlarını idare etmeyi öğrenecek kadar uzun yaşayamadığı için, zira 28, 30 ve 32'de süvari saldırılarıyla savaş gemileri ele geçiren, şapkaları tüylü, pelerinleri kırmızı şeritli Richard, Roland ya da Gueschin kadar eskide kalmışlardı, tıpkı onlar gibi ne buğday ne et ne mermi bulabiliyorlardı; üç günde üç farklı orduyu bozguna uğrattıktan sonra kendi

tütsühanelerinden çaldıkları etleri kendi çitlerini kırıp yakarak pişiren, bir gecede bir avuç adamla düşman garnizonunu ateşe verip bir milyon dolarlık zarara uğrattıktan sonra komşunun karısıyla yatakta basılıp tek kurşunla öteki tarafı boylayan atalarından hiç farkları yoktu; - iki, dört, tekrar iki, Quentin ve Shreve'e göre, iki dört iki hâlâ konuşmakta - birisi ne yapacağını hâlâ bilmiyordu, öteki ne yapması gerekeceğini biliyor, ama gönlü razı gelmiyordu. Henry kendini ensest otoritesi ilan etmişti, Lorraine Dükü John'dan söz edip duruyordu, sanki bu lanetlenmiş, aforoz edilmiş ruhu çağırıp ona artık dert etmemesini söylemek istiyordu, hormonlarının ısrar ettiği şeyi haklı göstermek için Tanrıyı ya da şeytanı yardıma çağıran gelmiş geçmiş niceleri gibi; - ikisi dördü ikisi türbevari odada birbirlerine bakıyorlardı: Kanadalı Shreve, tipilerin soğuğun çocuğu, bornozunun üzerine giydiği paltosunun yakasını kulaklarına kadar kaldırdığı halde üşüyordu; Güneyli Quentin, yağmurun ve nemli sıcağın marazi, narin evladı, üzerinde Mississippi’den aldığı ince şık takım elbisesi olduğu halde (en az onun kadar ince) paltosunu yerden almaya bile zahmet etmiyordu:

(-----64 kışı, ordu Alabama üzerinden Georgia'ya çekilmiş; artık Carolina'ya bir şey kalmamıştı, subay Bon düşünüyordu 'Ya yakalanıp imha edileceğiz ya da Yaşlı Joe bizi buradan kurtaracak ve Richmond önlerinde Lee'yle buluşacağız, o zaman en azından teslim olma imtiyazımız olacak': sonra günün birinde aniden aklına geldi, babasının kumandasındaki Jefferson alayının Longstreet'e bağlı olduğunu düşündü ve belki o andan itibaren geri çekilmenin tek amacını onu babasına yaklaştırmak, babasına bir şans daha vermek gibi görmeye başladı. Ne yapacağına neden hâlâ karar veremediğini bu sefer anladığını düşünmüş olmalı. Belki bir anlığına ‘Tanrım, hâlâ toyum; geçen bu dört yıla rağmen hâlâ toyum' diye geçirdi içinden ama sadece bir anlığına çünkü bir solukta ekledi 'Tamam. Toysam toyum. Yine de değiştiğine inanıyorum, etlerini kanlarını indirimli fiyattan en fazla toprakla değiş tokuş etmek için adamlarını, canlı ve diri tutma gayretiyle geçen dört yılın, savaşın ve ıstırabın onu değiştirmiş olması gerektiğine (yanlış olduğunu bilsem de) inanıyorum, bana: Beni bağışla, demese bile: Sen büyük oğlumsun. Kız kardeşini koru; bir daha hiçbirimizi görme diyebilecek hale geldiğine inanıyorum.' Sonra 65 senesi geldi, Güney Ordusundan arta kalanlar, ağır ağır, inatla geri yürümek ve ateş altında dayanmaktan başka hiçbir şey yapamıyordu, belki artık ayakkabıların, paltoların, yiyeceğin eksikliğini bile hissetmiyorlardı, Bon'un en nihayet ne yapacağına karar verdiğinde Judith'e yazdığı mektupta ele geçirilen soba

cilasından o şekilde söz etmesinin nedeni buydu, kararını Henry'ye söyleyince Henry 'Tanrıya şükür. Tanrıya şükür' dedi, tabii ensest için değil, en nihayet bir şeyler yapacakları için, eski mirası ve terbiyeyi dönüşsüzce inkâr etmek ve ebediyen lanetlenmeyi kabul etmek anlamına gelecek olsa bile bir şeyler yapacakları için şükrediyordu. Belki o zaman Lorraine Dükünden söz etmeyi bile bırakacaktı, ona diyecekti ki 'Ne senin ne onun ne de Papa'nın cehennemine gideceğiz: annemin, onun annesiyle babasının ve onların annelerinin cehennemine gideceğiz, sen oraya gitmeyeceksin, sadece biz üçümüz - hayır dördümüz. Böylece en azından ait olduğumuz yerde hep beraber oluruz, zira o tek başına gitseydi bile mecburen biz de orada olacaktık çünkü üçümüz de onun mahsulü yanılsamalarız, insanın yanılsamaları da eti, kemikleri ve anıları gibi bir parçasıdır. Azabı da birlikte çekeceğiz, böylece aşkı da zinayı da hatırlamak zorunda kalmayacağız, hem belki azap çekerken insan neden orada olduğunu bile hatırlamıyordun Hem bütün bunları hatırlamazsak azap da çekmeyiz.' 65'in ocağı ve şubatında Carolina'daydılar, geriye kalanlar hemen hemen bir yıldır yürüyorlardı, Richmond'la aralarındaki mesafe geldikleri yoldan daha azdı; savaşın sonuyla aralarındaki mesafe ise ondan da azdı. Ama Bon için önemli olan yenilgiyle aralarındaki mesafe değil, öteki alayla aralarındaki mesafe, kendisiyle o saat, o dakika arasındaki mesafeydi: 'Benden istemesine bile gerek yok; elini tutup kendim söylerim: Merak etme; beni bir daha hiç görmeyecek, derim.' Sonra Carolina'da mart geldi, ağır ağır ve inatla hâlâ geriye yürüyorlardı, bir yandan da Kuzey'e kulak kabartıyorlardı çünkü diğer yönlerden ses seda çıkmıyordu çünkü diğer yönlerde her şey bitmişti, Kuzey'den duymayı bekledikleri tek şeyse yenilgiydi. Sonra günün birinde (subaydı; Lee'nin bazı birlikleri ayırıp onları takviye etmek için gönderdiğini duymuş olmalıydı; belki birlikler daha gelmeden isimlerini ve sayılarını da öğrenmişti) Sutpen'i gördü. Belki ilk seferinde Sutpen onu görmedi, belki ilk seferinde kendi kendine 'Beni görmediği için benimle konuşmadı' dedi, onun yoluna çıkmak, bir fırsat yaratmak kendisine düştü. İkinci sefer o taş gibi, ifadesiz yüzle karşı karşıya geldi, içinde en ufak bir kıvılcım olmayan açık renk, sıkıcı gözlere, kendi yüz hatlarını gördüğü yüze baktı, o yüzde sadece bir hatırlama gördü, hepsi bu. Hepsi bu, başka bir şey olmadı; belki sadece bir kere sessizce nefes aldı, yüzünde ilk bakışta gülümseme sanılabilecek o ifade vardı, 'Onu zorlayabilirdim. Yanına gidip onu zorlayabilirdim' diye düşündü, artık gidemeyeceğini biliyordu çünkü her şey bitmişti en sonunda. Belki o gece

belki bir hafta sonra durduklarında (çünkü Sherman'ın bile arada bir geceleri durması gerekiyordu) ucuz olduğu ve tükenmediği için yakılan ateşlerin başında Bon 'Henry,' dedi ‘Artık sona az bir şey kaldı, ondan sonra da hiçbir şey kalmayacak; bize yapacak bir şey de kalmayacak, bir amaç uğruna, onurumuz ve gururumuzdan arta kalan uğruna ağır ağır geri yürüme imtiyazından bile mahrum kalacağız. Tanrı uğruna değil; belli ki dört senedir Onsuz idare ettik, yalnızca bunu bize bildirmeyi gerekli görmedi; sadece ayakkabısız giysisiz değiliz buna ihtiyaç da duymuyoruz, yiyecek yetiştirmek için toprağımız ve imkânımızın olmaması bir yana yiyeceğe de ihtiyacımız yok çünkü onsuz yaşamayı da öğrendik; Tanrın yoksa, yiyeceğe, giyeceğe, bir çatıya ihtiyaç duymuyorsan, onurun ve gururun üzerine çıkıp tutunacağı ve gelişeceği bir şey yok demektir. Onurunla gururun yoksa zaten hiçbir şeyin önemi yoktur. Sadece içinde onuru ve gururu umursamayan, yalnızca yaşayan bir şey vardır, yaşayabilmek için bir sene boyunca geriye bile yürüyebilir; bütün bunlar bittiğinde ve yenilgi bile kalmadığında işte bu yaşayan şey güneşte kımıldamadan oturup ölmeyi reddedecektir, sadece iradenin ve dayanıklılığın onu hareket ettirmeye yetmediği yerde ormanlara dalacak, arayacak, köklere, yumrulara saldıracaktır - çaresizlikle zafer arasındaki farkı bile bilmeyen o eski akılsız sezgisel düşleyemeyen et parçası, Henry.' Sonra Henry 'Tanrıya şükür. Tanrıya şükür' demeye başladı, soluk soluğa 'Tanrıya şükür' diyordu, 'Açıklamaya çalışma. Bildiğin gibi yap' Bon: 'Bana izin mi veriyorsun? Onun ağabeyi olarak bana izin mi veriyorsun?' dedi, Henry: 'Ağabey mi? Ne ağabeyi? Sen en büyüğümüzsün: neden bana soruyorsun?' dedi, Bon: 'Hayır. Beni hiç kabul etmedi. Sadece ikaz etti. Ağabey de oğul da sensin. Bana izin veriyor musun Henry?' dedi ve Henry: 'Yaz. Yaz. Yaz.' dedi. Bunun üzerine Bon mektubu yazdı, tam dört yıl sonra, Henry de okudu ve postaladı. Ama hemen ordudan ayrılıp mektubu takip etmediler. Hâlâ yürüyorlardı, ağır ağır ve inatla, savaşın bittiği haberini duymak için Kuzey'i dinliyorlardı, çünkü kaybederken bir şeyi terk etmek insanın kişiliğini feci zedeler, bir senedir ağır ağır geriye yürüyorlardı, ellerinde kalan tek şey irade değil, artık yer etmiş hayatta kalma alışkanlığı, beceri- siydi. Sonra bir gece tekrar durdular zira Sherman da durmuştu, bir emir eri geçici ordugâhtan gelip sonunda Henry'yi buldu ve 'Sutpen, albay seni çadırında bekliyor,' dedi.)

"Yani şu yaşlı hanımla, Rosa Teyze'yle sen o gece çiftliğe gittiniz ve yaşlı zenci Clytie sizi, onu durdurmaya çalıştı; senin kolunu tuttu ve 'Yukarı

çıkmasına izin vermeyin, genç efendi' dedi, ama sen de onu durduramadın, kırk üç yıllık nefret kırk üç yıl çiğ et yemiş gibi kuvvetlendirmişti onu, Clytie'nin ise sadece kırk üç yıllık bir çaresizliği ve bekleyişi vardı; sana gelince, zaten oraya gitmeyi hiç istememiştin. Hem sen de onu durduramazdın, sonra Clytie'nin esas derdinin kızgınlık, hatta güvensizlik olmadığını fark ettin; dehşete, korkuya kapılmıştı. Sana uzun uzadıya durumu da anlatamadı, çünkü babası olan o adam uğruna hâlâ o sırrı saklıyordu, tabii o ana kadar şerefine leke sürülmemiş, köhne müzesine bekçilik ettiği, artık var olmayan aile uğruna da; - o gün Bon'un cesedini eve getirdiklerinde ve Judith ona kendi resmiyle yolladığı madeni çerçeveyi Bon'un cebinden çıkarttığında odada olduğunu da uzun uzadıya anlatmadı; seni bırakıp Rosa Teyze'nin kolunu yakaladığında ona hâkim olan dehşet ve korkudan anlaşılıyordu her şey, sonra Rosa Teyze dönüp Clytie'nin elini itti ve merdivenleri çıkmaya başladı, Clytie tekrar yanma koştu, bu sefer Rosa Teyze durdu, ikinci basamakta arkasına dönüp Clytie'ye erkek gibi bir yumruk attı ve dönüp merdivenleri çıktı: Clytie yere düşmüştü, seksenini geçmişti, boyu bir elliden fazla değildi, küçük temiz bir bohçaya benziyordu, gidip kolunu tuttun ve kalkmasına yardım ettin, kolu çırpı gibiydi, hafif, kuru, gevrek: yüzüne baktığında orada öfke değil dehşet gördün, zenci dehşeti değildi bu, çünkü kendisi adına değil, yukarıdaki her neyse, dört yıldır sakladığı her neyse onun adına duyuyordu dehşeti; sana kelimelerle anlatmadı, çünkü o korkuyla bile sırrına sadıktı; yine de bir şekilde anlattı, en azından sen aniden anlayıverdin----"

Tekrar sustu. Değişen bir şey olmadı, zira dinleyeni yoktu. Belki bunu fark etmişti. Sonra birden bire konuşan da kalmadı, gerçi muhtemelen bunun farkında değildi. Çünkü artık ikisi de orada değildi. İkisi de Carolina'daydı, kırk altı yıl öncesinde ve bu sefer dört kişi de değil, daha kalabalıktılar, zira artık ikisi de hem Henry Sutpen hem de Bon'du, tek birini değil, her ikisini de kapsıyorlardı, kırk altı yıl önce havaya savrulup giden dumanını kokluyorlardı *kamp ateşlerinin, bir çam korusunda yanıyordu ateşler, sıska, paçavralar içindeki adamlar ateşlerin etrafında oturuyor ya da uzanıyorlardı, savaştan konuşmuyorlardı ama tuhaftır (belki de değildir) hepsi yüzlerini Güney'e dönmüştü, karanlıkta nöbetçilerin durduğu yöne - Güney'i gözleyen nöbetçiler Federal kamp ateşlerinin ışıklarını görebiliyorlardı, binlercesi vardı, uzaktılar, ufkun yarısını kaplıyorlardı ve her bir Konfederasyon ateşine karşılık on ateş vardı, arada (İsyancı nöbetçisi ile Yanki ateşi arasında) Yanki nöbetçileri de karanlığı*

gözlüyordu, iki nöbetçi hattı birbirine o kadar yakındı ki iki taraf da karşı tarafta devriye gezen subayların tacizlerini duyabiliyordu: kaynağı görünmeyen, temkinli, alçak ses şu sözleri taşıyordu:

- Hey, İsyancı.

- Ne var?

- Sizinkiler nereye gidiyor?

- Richmond.

- Biz de. Neden bizi beklemiyorsunuz?

- Bekliyoruz ya.

Ateşlerin etrafındaki adamlar bu konuşmaları duyamıyordu ama ateşten ateşe giderek Sutpen'i arayan emir erini birazdan duyacaklardı, emir eri kendisine gösterilen yolu takip ederek en sonunda isli isli yanan bir kütüğün yanına geliyor ve tekdüze bir sesle: 'Sutpen burada mı? Sutpen'i arıyorum diyor, bunun üzerine Henry doğrulup 'Buradayım' diyor. İyice sıskalaşmış, üzeri yırtık pırtık, tıraşsız; hem geçirdiği dört sene yüzünden hem de o dört yıl başladığında henüz tam kilosunu bulamadığı için, tahminlerden beş santim daha kısa kalmış, bu dört yılın ardından birkaç yıl içinde muhtemelen bir on beş kilo kadar alacak, tabii o yılları görebilirse.

- Buradayım, diyor. — Ne oldu?

- Albay seni istiyor.

Emir eri onu peşine takıp geri dönmüyor. Henry tekerleklerin oyduğu bir yoldan tek başına gidiyor, o öğleden sonra geçen silahların oyduğu, çiğnediği, çukurlaştırdığı yoldan gidip sonunda çadıra ulaşıyor, iki üç çadırdan birine, içeride yanan mum kaput bezini hafifçe aydınlatıyor, önünde bir nöbetçinin silueti var, onu durduruyor.

- Sutpen, diyor Henry. — Albay beni çağırtmış.

Nöbetçi içeri girmesini işaret ediyor. Kapıdan geçerken eğiliyor, kaput bezi arkada biri varmış gibi düşüyor, çadırda bulunan tek kişi mumun durduğu masanın arkasındaki bir kamp sandalyesinden kalkıyor, gölgesi kumaş duvara koskocaman vuruyor. Henry üzerinde albay sırması olan gri bir yeni, sakallı bir yanağı, kır düşmüş dağınık saçları selamlıyor - Henry'nin

ilk anda tanımadığı bir yüz, dört senedir görmediği ve şimdi, burada görmeyi beklemediği için değil bakmadığı için tanımadığı bir yüz. Sadece sırmalı kolu selamlıyor ve karşısındaki konuşana kadar öyle kalıyor.

- Henry.

Şimdi bile Henry bir hamlede bulunmuyor. Öylece duruyor, ikisi birbirine bakarak öylece duruyorlar. Önce yaşlı adam hareket ediyor, ama ikisi çadırın orta yerinde buluşuyorlar, sarılıp öpüşüyorlar, daha Henry kımıldadığının bile farkına varamadan, babasını henüz (belki de hiç) affetmese de uzlaştıran, yaklaştıran o yakın kan bağı bir anlık refleksle onu harekete geçiriyor, babası yüzünü iki eliyle tutmuş ona bakarken karşı koymuyor.

- Henry, diyor Sutpen. — Oğlum.

Sonra oturuyorlar, masanın karşılıklı iki yanına, subay sandalyelerine, masa (üzerinde açık bir harita var) ve mum aralarında.

- Shiloh'ta vurulduğunu söyledi Albay Willow, diyor Sutpen.

- Evet, efendim, diyor Henry.

Tam cephe gerisine beni Charles taşıdı diyecekken vazgeçiyor çünkü birazdan ne duyacağım biliyor. Herhalde Judith ona mektup aldığını yazmamıştır ya da haberi Clytie yollamıştır diye düşünmüyor. Bunların ikisi de aklına gelmiyor. Babalarının Bon'la ikisinin kararını bilmesi ona mantıklı ve doğal geliyor: Bon'un mektup yazma karan almasını, kendisinin buna razı olmasını, dört yıl sonra babalarının aynı anda bundan haberdar olmasını o kan ahengine bağlıyor. Şimdi babası ağzındaki baklayı çıkarıyor, tam beklediği gibi:

- Charles Bon'u gördüm, Henry.

Henry hiçbir şey söylemiyor. Artık an meselesi. Hiçbir şey söylemeden babasına bakıyor - ikisi de solgun griler içinde, ortada tek bir mum, onları dışarıdaki karanlıktan, birbirlerine bakan, tetikte nöbetçilerden, açıkta uyuyup sabahı, ateşi ve usandırıcı yürüyüşün tekrar başlamasını bekleyen yorgun adamlardan ilkel bir çadır ayırıyor: yine de bir anda çadır mum gri üniformalar siliniyor, dört yıl önce Sutyenin Yüzkilometrekaresi'nde dikenli defnelerle süslenmiş kütüphanedeler, masa üzerine harita yaymaya uygun bir kamp masası değil, evdeki oymalı gülağacı masa, üzerinde annesinin,

kız kardeşinin ve kendisinin resmi var, babası masanın arkasında babasının arkasındaki bahçeye bakan pencereden Judith'le Bon görünüyor, kalp atışlarının adımlara uyduğu, gözlerin sadece birbirini gördüğü o ağır ritimle yürüyorlar.

- Onun Judith'le evlenmesine izin vermeyeceksin, Henry.

Henry hâlâ cevap vermiyor. Daha önce de duyduğu şeyler bunlar, hem şimdi dört yıllık o acılı mücadelenin ardından, kazandığı yenilgi de zafer de olsa en azından kazanmış ve huzura ermiş, huzurun çoğu çaresizlik olsa da.

- Onunla evlenemez, Henry.

Henry bu sefer konuşuyor.

- Bunu daha önce de söylemiştin. Sana o zaman diyeceğimi dedim. Şimdi, şimdi savaşın bitmesine az kaldı, o zaman hiçbir şeyimiz kalmayacak: ne onur, ne gurur, ne Tanrı, zira Tanrı bizi dört yıl önce yüzüstü bıraktı sadece bunu bize bildirmeye gerek duymadı; ne ayakkabımız, ne giysimiz, ne de bunlara ihtiyacımız var; yiyeceklerimizi yetiştirecek toprağımız olmadığı gibi yiyeceğe de ihtiyacımız yok, Tanrın, onurun ve gururun olmadı mı hiçbir şeyin önemi kalmadı demektir, sadece zaferi de yenilgiyi de umursamayan o eski akılsız ten kalmıştır, ölmez bile, ormanlara çayırlara vurur kendini, otlara köklere saldırır. - Evet. Kararımı verdim. Ağabeyim olsa da olmasa da kararımı verdim. İzin vereceğim. Vereceğim.

- Onunla evlenmemeli, Henry.

- Evet. İlk başta Evet dedim, ama o zaman daha kararımı vermemiştim. Ona izin vermedim. Ama bu dört yılda kararımı verdim. İzin vereceğim. Niyetliyim.

- Onunla evlenmemeli, Henry. Dedesi bana karısının İspanyol olduğunu söylemişti. Ona inandım; ancak o doğduktan sonra annesinde zenci kanı olduğunu öğrenebildim.

Henry çadırdan nasıl çıktığını hatırlamadığını hiç söylememişti. Her şeyi hatırlıyor. Kapıdan çıkarken tekrar eğildiğini, nöbetçinin yanından tekrar geçtiğini hatırlıyor; oyulmuş, çukurlaşmış yoldan geri yürüdüğünü, iki tarafındaki ateşlerin artık köze döndüğü çukurlu yolda karanlıkta tökezlediğini, sönen ateşlerin etrafında yerde uyuyan adamları zar zor görebildiğini hatırlıyor. On biri geçmiş olmalı diye düşünüyor. Yarın bir on

iki kilometre daha. Şu kahrolası silahlar olmasa. Neden Yaşlı Joe silahları Sherman’a vermiyor. Verse günde otuz kilometre ilerleyebiliriz. Lee'yi yakalayabiliriz. En azından Lee arada bir durup çarpışıyor. Hatırlıyor. Ateşinin yanına dönmediğini, ıssız bir yerde durup bir çam ağacına yaslandığını, sessizce kendini bıraktığını, başını kaldırıp demirden dökülmüş gibi duran sarkık dağınık dalların hareketsizce erken baharın serin canlı yıldızları önünde duruşunu seyrettiğini, umarım Albay Willow'a çadırını bize kullandırttığı için teşekkür etmeyi unutmaz diye düşündüğünü, ne yapacağım değil ne yapması gerektiğini kafasında tarttığım hatırlıyor. Çünkü ne yapacağını biliyor; Bon'un ne yapacağına, onu ne yapmaya zorlayacağına bağlı zira onu zorlayacağım biliyor. Yanma gitmem lazım, diye düşünüyor, Saat ikiyi geçti, yakında şafak söker.

Sonra şafak söktü, sökmeye yüz tuttu ve hava soğudu: eski yırtık ince giysilerin, bezginlikle gıdasızlığın, dayanma isteği ve iradesi olmasa da, pasif becerisinin içine işleyen bir serinlik; battaniyesine sarınmış, üzerine de pelerinini sermiş Bon'un uyuyan yüzünü diğerlerinden ayırt etmesine yetecek kadar bir ışık geliyordu bir yerlerden; Bon’u uyandırmasına ve Bon'un onun yüzünü tanımasına (daha doğrusu belki elinin ilettiği bir şeyi algılamasına) yetecek bir ışık çünkü Bon konuşmuyor, onu uyandıranın kim olduğunu sormuyor, sadece kalkıp pelerini omuzlarına atıyor, sönmüş ateşe yaklaşıyor, tam kurcalayıp canlandıracakken Henry konuşuyor:

- Dur.

Bon durup Henry’ye bakıyor; artık Henry'nin yüzünü görebiliyor.

- Üşüyeceksin. Üşümüşsün. Uyumadın değil mi? Al şunu, diyor.

Pelerini çıkarıp ona uzatıyor.

- Hayır, diyor Henry.

- Evet. Al. Ben battaniyeme sarınırım.

Bon pelerini Henry'nin omuzlarına koyuyor ve yerden battaniyesini alıp sarınıyor, biraz uzaklaşıp bir kütüğe oturuyorlar. Artık şafak söküyor. Doğu grileşmiş; birazdan pembeleşecek, sonra kızaracak ateş altında ve bir kez daha usandırıcı yürüyüş başlayacak, imha edilmekten kaçış, yenilgiyle koşuş ama henüz lam değil. Şafağın gittikçe artan aydınlığında, biri

battaniyeye diğeri pelerine sarınmış, o kütükte yan yana oturacak biraz daha zamanları var; sesleri sessiz şafağın sesinden daha yüksek değil:

-Demek tahammül edemediğin ensest değil, melezleşme.

Henry cevap vermiyor.

- Bana bir mesaj yollamadı mı? Beni ona göndermeni istemedi mi? Tek kelime, tek kelime etmedi mi? Tek yapması gereken buydu, şimdi, bugün; dört yıl önce ya da aradan geçen onca zamanın her hangi bir yerinde. Hepsi bu. Benden rica etmesine, istemesine gerek yoktu. Kendim teklif ederdim. O benden istemeden onu bir daha hiç görmeyeceğimi söylerdim. Bunu yapmasına gerek yoktu, Henry. Beni durdurmak için sana zenci olduğumu söylemesine gerek yoktu. Buna gerek kalmadan beni durdurabilirdi, Henry.

- Hayır! diye bağırıyor Henry. — Hayır! Hayır! Yapacağım - Yapacağım-—

Ayağa fırlıyor; yüzü allak bullak; çökmüş yanaklarını kaplayan seyrek sakalın arasından dişlerini görüyor Bon, gözleri göz çukurlarında çırpınıyormuş gibi akları görünüyor, hızlı soluğu da ciğerlerinde çırpınıyor - sonra hızlı hızlı solumayı bırakıp bir an nefesini tutuyor, gözleri kütüğün üzerinde oturan Bon a çevriliyor, sesi bırakılan bir nefesten daha yüksek değil:

- Beni durdurabilirdi demekle neyi kastediyorsun?

Bu sefer de Bon cevap vermiyor, üzerine eğilmiş yüze bakarak kütüğün üzerinde oturuyor. Henry hâlâ bir nefesten yüksek olmayan sesiyle konuşuyor:

- Ya şimdi? Yani artık ----

- Evet. Elimden başka ne gelir? Ona seçme şansı verdim. Dört yıldır veriyorum.

- Judith'i düşün. Beni değil: Judith'i.

- Düşündüm. Dört yıldır düşünüyorum. Onu da seni de. Artık kendimi düşüneceğim.

- Hayır, diyor Henry. — Hayır. Hayır.

- Yapamaz mıyım?

- Yapmayacaksın.

- Beni kim durduracak, Henry?

- Hayır, diyor Henry. — Hayır. Hayır. Hayır.

Artık Bon Henry'yi izliyor; gülümseme denebilecek o ifadeyle oturmuş Henry'yi seyrederken gözlerinin aklarını görebiliyor. Eli battaniyenin altında kaybolup namlusundan tuttuğu tabancasıyla tekrar beliriyor, kabzayı Henry'ye uzatıyor.

- Madem öyle şimdi yap, diyor.

Henry tabancaya bakıyor; artık hem hızlı hızlı soluyor hem de titriyor; tekrar konuştuğunda sesi bir nefes gibi bile değil artık, ciğerlerinde hapis boğucu bir hava gibi:

- Ağabeyimsin.

- Hayır değilim. Kız kardeşinle yatacak olan zenciyim. Tabii sen beni durdurmazsan, Henry.

Birdenbire Henry tabancayı yakalıyor, Bon'un elinden çekip alıyor ve elinde silah, güçlükle nefes alarak öylece duruyor; Bon tekrar açılmış gözlerinin aklarını görüyor, gözleriyle ağzının çevresinde gülümseme denebilecek o ifadeyle kütüğün üzerinden Henry'yi seyrederken.

- Şimdi yap, Henry, diyor.

Henry kendi etrafında dönüyor, aynı anda tabancayı da fırlatıyor, tekrar eğilip Bon'u omuzlarından tutuyor, nefes nefese.

- Yapmayacaksın! diyor. — Yapmayacaksın! Beni duyuyor musun?

Bon onu sımsıkı tutan ellerin arasında kımıldamıyor; hareketsiz oturuyor, o belirsiz sabit yüz ifadesiyle; çam dallarını hafifçe oynatan o ilk rüzgârdan daha hafif sesi:

- Beni engellemen gerekecek, Henry. "Hiç kaçmaya çalışmadı," dedi Shreve. "Kaçabilirdi, ama denemedi bile. Tanrım, belki de Henry'ye gidip 'Ben gidiyorum, Henry' dedi, belki birlikte yola çıktılar, Yanki keşif kollarından saklanarak Mississippi'ye, bahçe kapısına kadar beraber gittiler; yan yana, ancak oraya geldiklerinde birisi öne geçti ya da geri düştü, o zaman Henry hızlanıp atını çevirdi, Bon'la yüz yüze geldi ve silahını çekti; Judith'le

Clytie silah sesini duydular, belki Wash Jones arka avluda bir yerlerde bir şeylerle meşguldü, bu sayede Clytie'yle Judith'in onu eve taşıyıp yatağa yatırmasına yardım etti, sonra kasabaya gidip Rosa Teyzeye haber verdi, Rosa Teyze o öğleden sonra telaş içinde geldi ve kapalı kapının önünde tek damla gözyaşı dökmeden duran Judith'le karşılaştı, Judith'in elinde Bon'a yolladığı resminin çerçevesi vardı, ama içindeki melezle çocuğun resmiydi. Baban bunu da bilemezdi: kara orospu çocuğu neden Judith'in resmini çıkarıp melezin resmini çerçeveye koysundu ki, baban kendine göre bir sebep uydurdu. Ama ben biliyorum. Sen de. Değil mi? Değil mi?" Masanın üzerine eğilerek dikkatle Quentin'e baktı, yamru yumru kıyafeti içinde biçimsiz bir ayı gibiydi. "Biliyorsun. Kendi kendine 'Henry söylediği şeyi yapmazsa mesele yok; resmi çıkarır ortadan kaldırırım. Ama dediğini yaparsa Judith'e: Beş para etmem; benim için yas tutma dememin tek yolu bu' dedi. Öyle değil mi? Değil mi? Tanrım, değil mi?"

"Evet," dedi Quentin.

"Hadi," dedi Shreve. "Şu frijiderden çıkıp yatağa gidelim."

9

İlk başta, yatak karanlıkta çok daha soğuk geldi onlara, sanki Shreve ışığı söndürmeden önce o tek elektrik ampulünde hafif sıcaklık veren cılız bir şeyler vardı, onun da sönmesiyle soğuk som karanlık, uyku için gevşemiş dımdızlak tenin üzerindeki buz gibi çarşaflarla bütünleşmişti. Sonra karanlık nefes alır, geriye çekilir gibi oldu; kan karanlığın ağırlığıyla hızlanıp ısındıkça Shreve'in açmış olduğu pencere dışarıdaki karın pek de bu dünyaya ait olmayan ışıltısı önünde belirmeye başladı. "Mississippi Üniversitesi," dedi Shreve'in sesi karanlıkta Quentin'in sağ tarafından. "Medeniyete 60 kilometre (60'tı değil mi?) uzakta, ücralığından gururlu, titrek duvarlı bir bilim kalesi."

"Evet," dedi Quentin. "Üniversite kuruluşundan beri on kere mezun vermişti."

"Mississippi'de aynı anda okula gidecek on kişi bulunacağını hiç sanmazdım," dedi Shreve. Quentin cevap vermedi. Damarlarında, kollarında, bacaklarında ısınan kanı hissedip, pencerenin dörtgenini seyrederek yatıyordu. Artık ısınmış olmasına ve soğuk odada otururken bile azıcık titremiş olmasına rağmen, bütün vücudunu feci, kontrol edilmez bir titreme almıştı, öyle ki yatağın bile zangırdadığını duyuyordu, Shreve de hissetmiş ona dönmüş, tek dirseğinin üzerinde doğrularak Quentin'e bakmıştı, ama Quentin kendini gayet iyi hissediyordu. Öylece yatıp bir sonraki dizginlenemez titremeyi huzurlu bir merakla beklerken halinden memnun olduğu bile söylenebilirdi. "Tanrım, o kadar çok mu üşüdün?" dedi Shreve. "Paltoları üzerine sereyim mi?"

"Hayır," dedi Quentin. "Üşümüyorum. Bir şeyim yok. İyiyim."

"Peki bunu neden yapıyorsun?"

"Bilmiyorum. Elimde değil. Kendimi iyi hissediyorum."

"Tamam. Ama paltoları istersen söyle. Tanrım bu iklimde dokuz ay geçirmek zorunda kalsam Güneyli olmaktan nefret ederdim kesin. Belki de en başta Güney'den kalkıp gelmezdim, tabii orada kalabiliyorsam. Dur. Dinle. Komik olmaya, zeki görünmeye çalışmıyorum. Elimden geldiğince anlamaya çalışıyorum, daha iyi nasıl söylerim bilemiyorum. Çünkü benim halkımda olmayan bir şey bu. Eskiden varmışsa bile çok geride kalmış,

suyun öte yanında, bu yüzden de her gün görebileceğimiz onu hatırlatan bir şey yok. Yenilmiş dedelerin ve özgürlüğüne kavuşan kölelerin (yoksa ters mi anladım, özgürlüğe kavuşanlar sizinkiler, yenilenler de köleler miydi?) ve yemek masasındaki kurşunların, bize asla unutmamayı hatırlatan şeylerin arasında yaşamıyoruz. Ne ki bu? yaşadığın ve hava gibi soluduğun bir şey mi? elli yıl önce olup bitmiş şeylere dair zaptedilmez kızgınlıkla, gururla ve zaferle dolu bir vakum mu? babadan oğula aktarılan General Sherman'ı asla affedememe mirası mı? öyle ki çocuklarınızın çocuklarının çocukları olduğu müddetçe Manassas'taki Pickett taarruzunda ölmüş generallerin uzun soyuna eklenen halkalar olacaksınız."

"Gettysburg," dedi Quentin. "Sen anlayamazsın. Orada doğmadan anlaşılmaz."

"Doğsaydım anlar mıydım peki?" Quentin cevap vermedi. "Sen anlıyor musun?"

"Bilmiyorum," dedi Quentin. "Evet, anlıyorum tabii." Karanlıkta nefes alıyorlardı. Bir süre sonra Quentin: "Bilmiyorum," dedi.

"Evet. Bilmiyorsun. Şu yaşlı hanımı bile anlamıyorsun, Ro- sa Teyzeyi bile."

"Bayan Rosa," dedi Quentin.

"Tamam. Onu bile anlamıyorsun. En sonunda hayalet olmayı reddetmesi hariç. Aradan neredeyse elli yıl geçmesine rağmen adamın huzur içinde ölmesine izin vermeye razı olamadı. Aradan elli yıl geçtikten sonra hazırlanıp oraya gitmekle ve yarım bıraktığı işi bitirmekle kalmadı, onunla birlikte gidecek birini de buldu ve hırsızlama eve girdi, çünkü içgüdüleri ya da öyle bir şey ona işin nihayete ermediğini söylemişti. Öyle değil mi?"

"Hayır," dedi Quentin sükûnetle. Tozun tadını hissedebiliyordu. Şimdi bile, New England havasının kar-soluklu serin saf ağırlığını duyarken bile, o havasız (daha doğrusu, fırın soluklu) Mississippi eylül gecesini tadabiliyor, hissedebiliyordu. Hatta faytonda yanında oturan yaşlı kadının kokusu bile geliyordu burnuna, şalının küf ve kâfuru kokusu, hatta içine küçük bir balta, bir de fener sakladığı (bunu ancak eve vardıklarında analayacaktı) siyah keten şemsiyenin yüklük kokusu. Atın kokusunu da hatırlıyordu; ağırlıksız geçirgen tozda hafif tekerleklerin kuru gıcırtısını işitebiliyordu, hatta terleyen yüzünün üstüne konan cansız kuru tozu bile hissedebiliyordu, tıpkı

kurak toprağın kederinin uzaklardaki sayısız yıldıza yükselen tek derin iç çekişini duyabildiği gibi. Jefferson'dan çıktıklarından beri yaşlı kadın ilk olarak konuşmuştu, zira Quentin'in yardım etmesine fırsat vermeden, bir nevi beceriksiz, sakar, titrek hevesle (bunun korkudan, panikten kaynaklandığını zannetmişti, ama sonra yanıldığını anladı) çıkmıştı arabaya, sıranın en ucuna oturmuştu, küflü şalının içinde ufacıktı, şemsiyeyi sıkı sıkı kavramıştı, öne eğilmişti, sanki öne eğilirse daha çabuk gidecekti, attan hemen sonra, Quentin'den önce varacaktı arzusunun ve ihtiyacının önsezisi yolun bittiğini haber veremeden. "Artık," dedi. "Çiftlik arazisine girdik. Onun toprağına, Ellen'ın ve Ellen'ın varislerinin toprağına. Duyduğum kadarıyla burayı ellerinden almışlar. Ama yine de ona ait, Ellen'a ve varislerine ait." Ama Quentin araziye girdiklerinin zaten farkındaydı. Daha o konuşmadan kendi kendine: "İşte geldik" demişti ve (loş sıcak küçük evdeki o uzun sıcak ikindi boyunca olduğu gibi) faytonu durdurup kulak kabartsa dörtnala giden atların sesini duyacak gibi olmuştu; sanki siyah aygırla sürücüsünün yola fırlayıp önlerinden geçmesi an meselesiydi - o sürücü ki bir zamanlar topyekûn her şeyin, belli bir noktadan görebildiği her şeyin sahibiydi, her çırpı, ot, toynak, ayak ona bütün bunların ve kendisinin görüş alanındaki en büyük şey olduğunu hatırlatıyordu (tabii unuttuğu oluyorsa); burayı korumak için savaşa gitmiş, savaşı kaybetmiş, titriyorum." Tekrar yürümeye başladılar, Quentin'in bir koluna kadın asılmıştı, ötekine balta. "En azından eve girmek için ona ihtiyacımız olacak," dedi kadın, yanında güçlükle yürürken onu adeta sürüklüyordu. "Eminim bir yerlerden bizi izliyordur," diye sızlandı. "Onu hissedebiliyorum. Eve kadar bir gidebilsek, eve bir girebilsek----" Yol bitmek bilmiyordu. Quentin burayı biliyordu. Çocukken, mesafelerin gerçekten çok uzun göründüğü zaman (öyle ki bir erkek için çocukluğunun uzun, dolu dolu bir kilometresi bir taş atımından bile az bir hal alır) bahçe kapısından eve kadar yürümüştü, yine de şimdi evi hiç göremeyecekmiş gibi geliyordu ona: öyle ki kadının sözlerini tekrar ederken buldu kendini: 'Eve bir gidebilsek, eve girebilsek' kendini aynı solukta toparlamıştı: 'Korkmuyorum. Sadece orada olmak istemiyorum. Orada ne sakladığını bilmek istemiyorum.' Ama sonunda eve ulaştılar. Heybetli ve devasa karşılarında belirdi, bacaları kısmen yıkılmış, diş diş olmuşlardı, çatısı biraz bel vermişti; eve doğru telaşlı telaşlı ilerlerken Quentin bir an çatıdaki bir delikten gökyüzünü gördü, içinde üç parlak yıldız vardı sanki ev iki boyutluymuş gibi, yırtık bir perdeye boyanmış gibi; artık neredeyse dibine

gelmişlerdi, içinde hareket ettikleri ölü fırın nefesli hava ağır ve uzatmalı bir şiddetle terk edilmişlik ve çürümüşlük kokuyordu, sanki evin yapımında kullanılan tahta ettenmiş gibi. Kadın artık yanında koşar adım gidiyordu, kolunu tutan eli titrese de o cansız, katı kuvvetinden bir şey kaybetmemişti; konuşmuyor, tek bir kelime sarf etmiyor, yine de daimi bir sızlanma, adeta bir inilti çıkarıyordu. Anlaşılan artık hiçbir şey göremiyordu, bu yüzden Quentin'in onu basamakların bulunduğunu tahmin ettiği tarafa yönlendirmesi, sonra onu dizginlemesi gerekiyordu, fısıldayarak, tıslayarak, farkında olmadan onun gergin iç bayıcı telaşını taklit ederek: "Durun. Bu taraftan. Dikkatli olun. Basamaklar çürük." Onu basamaklardan yukarı adeta taşıdı, bir bebeği tutar gibi dirseklerinden destekleyerek; ince sert kollardan avuçlarına ve kollarına vahşi, amansız, dinamik bir şeylerin geçtiğini hissediyordu; Massachusetts'deki yatakta yatarken nasıl aniden kendi kendine 'Hiç de korkmuyor. Başka bir şey bu. Ama korkmuyor,' dediğini, bunu düşündüğünü, fark ettiğini hatırladı, onun ellerinden uçup gittiğini hissetmişti, balkonda ayak seslerini duymuştu, görünmeyen kapının önünde ona yetişmişti. "Şimdi ne yapacağız?" diye fısıldadı.

"Kır kapıyı," diye fısıldadı kadın. "Kilitlidir, çivilidir. Baltan var. Kır."

"Ama----" diyecek oldu.

"Kır!" diye tısladı kadın. "Ellen'ın malıydı. Ben onun kız kardeşiyim, yaşayan tek mirasçısı. Kır. Çabuk." Quentin kapıyı itti. Kapı kıpırdamadı. Kadın yanında hızlı hızlı nefes alıyordu. "Çabuk," dedi. "Kır."

"Bakın, Bayan Rosa," dedi Quentin. "Dinleyin."

"Baltayı bana ver."

"Durun," dedi Quentin. "Gerçekten içeri girmek istiyor musunuz?"

"İçeri gireceğim," diye sızlandı kadın. "Bana baltayı ver."

"Bir dakika," dedi Quentin. Duvara tutuna tutuna balkonda ilerledi, bazı tahtalar eksik ya da çürümüş olabileceği için dikkatle ilerliyordu, bir pencerenin önünde durdu. Panjurlar kapalıydı, kilitli gibi duruyordu, yine de baltanın ilk zorlamasıyla fazla bir ses çıkartmadan hemen açıldı - ya yaşlı ve zayıf birisi (bir kadın) ya da beceriksiz bir adam panjuru baştan savma tutturmuştu - tam pencerenin altında baltayı sokmuştu ki çerçevede cam olmadığını fark etti, tek yapması gereken içeriye girmekti. Bir an için

orada durdu, içeri gir diyordu kendi kendine, korkmadığını, sadece içeride ne olduğunu bilmek istemediğini söylüyordu. "Eee?" diye fısıldadı Bayan Coldfield kapının önünden. "Açabildin mi?"

"Evet," dedi. Fısıldamadı, ama fazla yüksek sesle de konuşmadı; içerideki oda sesini boş bir derinlikle yankıladı, bütün mobilyasız odalar gibi. "Siz burada bekleyin. Ben içeriden kapıyı açmaya çalışayım." - Artık mecburen içeri gireceğim,' diye düşündü pencereye tırmanırken. Odanın boş olduğunu biliyordu; sesinin yankısı ona bunu haber vermişti, yine de balkonda yürüdüğü gibi ağır ve dikkatli yürüyordu, eliyle duvarı tuta tuta ilerledi, köşeye geldi, kapıyı bulup dışarı çıktı. Artık holde olmalıydı; arkasındaki duvarın ötesinden Bayan Coldfield'in soluklarını duyacakmış gibi geldi ona. Zifiri karanlıktı; göremiyordu, göremeyeceğini biliyordu, yine de göz kapaklarıyla kaslarının gerilerek sızladığını hissetti, retinasında kırmızı noktacıklar bir görünüp bir kayboluyordu. Yürümeye devam etti; en sonunda elinin altında kapıyı hissetti, kilidi bulmaya çalışırken Bayan Çoldfield'in sızlanan nefesini gerçekten de duyuyordu artık. Sonra arkasında çakılan bir kibrit bir bomba, bir tabanca gibi patladı; daha kibritin ışığı bile belirmeden bütün organları bulantıyla hop etti; bir süre kımıldayamadı, oysa aklı selimi andıran bir şey kafatasında sessizce uğulduyordu: 'Korkacak bir şey yok! Tehlike yaratacak bir durum olsa adam kibriti yakmazdı!' Sonra kıpırdayabildi, döndüğünde başında bonesi, üzerinde bol eteği ufak tefek cüce gibi bir yaratık gördü, yorgun kahverengi yüzü ona bakıyordu, kahverengi, oyuncak bebek eli gibi bir el kibriti başının üzerinde tutuyordu. Quentin kadına değil, parmaklarının ucuna doğru yanan kibrite bakıyordu; kadının en sonunda hareket edip birinci kibritten ikinci bir kibriti yakışını sessizce seyretti; sonra duvardaki testere rafını ve üzerindeki lambayı gördü, kadın lambanın camını kaldırıp kibriti fitile yaklaştırdı. Massachusetts'teki yatağında yatmış hızlı hızlı solurken bunu hatırladı, artık huzurla sükûn onu terk etmişti. Kadının nasıl ona bir kelime bile etmediğini hatırladı, ne bir Sen kimsin, ne Burada ne işin var, sadece bir tomar kocaman eski anahtarla yanma geldi, sanki bu anın geleceğini, karşı koymanın imkânsız olduğunu baştan beri biliyordu, kapıyı açıp bir adım geri çekildi ve Bayan Coldfield içeri girdi. Clytie'yle Bayan Coldfield birbirlerine tek kelime bile etmediler, sanki Clytie karşısındaki kadına bir kere bakmayla konuşmanın bir faydası olmadığını anlamıştı; Quentin'e döndü ve kolunu tutarak "Yukarı çıkmasına izin vermeyin, genç efendi" dedi. Bu sefer Quentin'e bakmış ve bunun da işe yaramayacağını

anlamıştı, çünkü dönüp Bayan Coldfield'e yetişmiş ve kolunu yakalayıp "Yukarı çıkma Rosie" dedi, Bayan Coldfield Clytie'nin elini itip yoluna devam etti (Quentin elinde bir fener olduğunu gördü; 'Baltayla birlikte bunu da şemsiyeye koymuş olmalı' diye düşündüğünü hatırladı) Clytie "Rosie" dedi ve tekrar arkasından yetişti, bunun üzerine Bayan Coldfield merdivende arkasına döndü, bir erkek gibi okkalı bir yumrukla kadını yere serdi ve arkasını dönüp merdiveni çıktı. Clytie her yeri dökülen boş holde küçük biçimsiz temiz bir bohça gibi yatıyordu. Quentin yanına gittiğinde şuurunun yerinde olduğunu gördü, gözleri açık ve sakindi; başında durup 'Evet. İşte dehşetin sahibi bu' diye düşündü. Onu kaldırmak paçavralara sarılı bir tomar çırpıyı kaldırmak gibiydi, o kadar hafifti ki. Ayakta duramıyordu; onu tutması gerekmişti, uzuvlarında cılız bir hareket ya da bir niyet olduğunu sezer gibi oldu, sonra en alt basamağa oturmaya çalıştığını fark etti. Oturmasına yardım etti. "Sen kimsin?" diye sordu kadın.

"Quentin Compson," dedi.

"Evet. Dedeni hatırlıyorum. Yukarı çık, onu aşağı indir. Onu buradan götür. Her ne yaptıysa, ben de, Judith de, o da bedelini katbekat ödedik. Git onu getir. Buradan uzaklaştır." Bunun üzerine Quentin merdivene tırmanmaya başladı, yıpranmış çıplak basamakları, boyası dökülen çatlak duvarı, kimi parmaklıkları dökülmüş tırabzanı takip etti. Geriye dönüp baktığında onu hâlâ bıraktığı gibi oturur vaziyette gördüğünü hatırlıyordu, şimdi holde temiz bir gömlekle tulum giymiş, iriyarı, genç, açık renkli bir zenci vardı (Quentin geldiğini duymamıştı); kolları sarkıktı, meşin rengi, gevşek ağızlı budala yüzünde ne şaşkınlık ne de başka bir ifade vardı. 'Veliaht, son varis,' diye düşündüğünü hatırladı, Bayan Coldfield'in ayak seslerini duymuştu, yukarıdaki holde kendisine doğru yaklaşan fener ışığını görmüştü, Bayan Coldfield yanından geçip giderken, azcık tökezlemiş, kendini toparlamış, onu daha önce hiç görmemiş gibi yüzüne bakmıştı - görmeyen gözleri bir uyurgezerinki gibi ardına kadar açıktı, zaten soluk olan yüzünün kanı iyice çekilmişti - 'Ne? Bu ne şimdi? Şok değil. Zaten korku hiç olmamıştı. Zafer mi acaba?' diye düşündü, yanından geçip gitmişti bile. Clytie'nin adama "Onu bahçe kapısına götür, faytona bindir" dediğini duydu ve 'Onunla gitmeliyim' diye düşünerek bir an durdu, sonra 'Ama görmem de lazım. Görmek zorundayım. Belki yarın pişman olacağım, ama görmeliyim' dedi kendi kendine. Merdivenlerden indiğinde ('Belki benim yüzüm de onunki gibi görünüyordur, ama zaferle alakası yok' diye düşündüğünü hatırladı)

holde sadece Clytie vardı, hâlâ en alt basamakta oturuyordu, tıpkı onu bıraktığı gibi. Yanından geçerken başını kaldırıp ona bakmadı bile. Bayan Coldfield'le zenciye yetişmeye uğraşmadı. Hızlı gidilemeyecek kadar karanlıktı, ama önünden gittiklerini duyabiliyordu. Bayan Coldfield feneri kullanmıyordu; 'Kuşkusuz artık ışığın görünmesinden korkuyor olamaz' diye düşündüğünü hatırladı. Ama Bayan Coldfield feneri kullanmıyordu, bu sefer de zencinin kolunu mu tutuyor diye merak etti; zencinin düz, vurgusuz, ilgisiz sesinin 'Bu tağaf dağa düzgün" dediğini duyunca merakı geçti, kadın buna cevap vermedi, ama Quentin o şikâyetçi soluklarını duyacak (duyduğunu zannedecek) kadar yakındı artık. Sonra öteki sesi duydu ve kadının takılıp düştüğünü anladı; iriyarı gevşek-yüzlü zencinin yolun ortasında durduğunu, düşme sesinin geldiği tarafa baktığını, ilgisiz ve meraksız beklediğini görür gibiydi, seslerin geldiği tarafa doğru hızlandı.

"Zenci! Senin adm ne?"

"Jim Bond."

"Kalkmama yardım et! Sutpen değilsin! Beni tozun toprağın içinde bırakmana gerek yok!"

Quentin faytonu kapısının önüne çektiğinde Bayan Coldfield bu sefer tek başına inmeye kalkışmadı. Quentin arabadan inip öteki tarafa dolanana kadar yerinde bekledi; Quentin ona seslenene kadar bir elinde şemsiye, diğerinde balta öylece oturdu. Sonra kımıldandı; Quentin aşağı inmesine yardım etti; neredeyse Clytie kadar hafifti; kurmalı bir bebek gibi hareket ediyordu, Quentin ona destek olarak önce bahçe kapısına, sonra kısa patikadan küçük bebek-evine götürdü, ışığı yaktı, sabit uyurgezer yüzüne, kara gözlerine baktı, kadın şemsiyeyle baltayı sımsıkı tutarak öylece duruyordu, şalı ve elbisesi hızlanmıştı, düşmenin etkisiyle bonesi öne kaymıştı. "İyi misiniz?" dedi Quentin.

"Evet," dedi Bayan Coldfield. "Evet. İyiyim. İyi geceler." - 'Teşekkür bile etmedi' diye düşündü Quentin: 'Sadece iyi geceler dedi', evden çıkıp faytona giderken derin derin, hızlı hızlı nefes almaya başlamıştı, içinde bir koşma isteği duyuyordu, 'Tanrım. Tanrım. Tanrım' deyip duruyordu içinden, sıcak ölü fırın-soluklu havada, vahşi uzak yıldızların asılı durduğu gecede hızlı hızlı nefes alıyordu. Kendi evi karanlıktı; bahçe kapısından geçip ahıra yöneldiğinde atı hâlâ kamçılıyordu. Aşağı atladı, kısrağı faytondan çözdü, koşumunu çıkarıp asmak için bile durmadan koşum odasına bıraktı, terliyor,

hızlı hızlı nefes alıyordu; en nihayet eve yöneldiğinde koşmaya başladı. Kendine engel olamıyordu. Yirmi yaşındaydı; korkmamıştı, çünkü orada gördüğü şey ona zarar veremezdi, yine de koşuyordu; tanıdık eve girdiğinde bile ayakkabılarını eline alıp odasına koştu, kan ter içinde hızla soyundu, soluk soluğa. 'Yıkanmam gerekirdi,' diye düşündü: sonra kendini yatakta buldu, çıplak, çıkarttığı gömlekle vücudunu siliyordu, hâlâ terliyor, hızlı hızlı soluyordu: karanlıkta gerilen göz kaslarında bir ağrıyla, elinde neredeyse kurumuş gömlekle uyandığında 'Uyuyormuşum' dedi, ama değişen bir şey yoktu: uykuda ya da uyanık o üst holde boyası dökülen duvarların arasında, çatlak tavanın altında son kapıdan dışarı sızan solgun ışığa doğru yürümüştü, 'Hayır. Hayır' diyerek orada durmuş, sonra 'Mecburum. Yapmam gerek' diyerek panjurları kapalı, çıplak havasız odaya girmişti, derme çatma bir masanın üzerinde ikinci bir lamba yanıyordu: yatak, sararmış çarşaflar ve yastık, yastığın üzerinde çökmüş sarı yüz, adeta şeffaf gözkapakları, buruş buruş eller adam çoktan cesede dönüşmüş gibi göğsünün üzerinde kavuşmuş; uykuda da uyanık da olsa değişen bir şey yoktu ve yaşadığı müddetçe de olmayacaktı:

Siz—?
Henry Sutpen.
Burada ne zamandır----?
Dört yıl.
Ve eve----?
Ölmek için geldim. Evet.
Ölmek için mi?
Evet. Ölmek için.
Burada ne zamandır----?
Dört yıl.
Siz----?
Henry Sutpen.

Artık oda iyice soğumuştu; çanların saat biri çalması an meselesiydi; ayazın toparlanmış, koyulaşmış bir niteliği vardı, sanki şafaktan önceki ölü ana hazırlanıyordu. "Gidip onu almak için üç ay bekledi," dedi Shreve. "Bunu neden yaptı?" Quentin cevap vermedi. Yüzünde New England ayazı, kaskatı gövdesinde ve uzuvlarında sıcacık akan kanıyla Quentin sırtüstü kaskatı yatıyordu, ağır ama derin soluk alıyordu, faltaşı gibi açık gözleri penceredeydi, 'Huzurun sonu. Huzurun sonu. Sonu. Sonu. Sonu' diye düşünüyordu. "Gördüğünü anlattığında, bir girişimde bulunduğunda ne

olacağını bildiği için mi sence? Ne de olsa içkiye, uyuşturucuya benzeyen nefret bitecekti, onu o kadar uzun süredir kullanıyordu ki kaynağı kurutmaya, haşhaşın kökünü, tohumunu yok etmeye cesaret edememişti." Quentin hâlâ cevap vermiyordu. "Ama sonunda kendini razı etti, onun uğruna, onu kurtarmak, kasabaya onu iyileştirebilecek doktorlara götürmek için, o zaman gördüklerini anlattı, ambulansı, adamları alıp çiftliğe gitti. Yaşlı Clytie belki de üç aydır üst kat penceresinde bu anı bekliyordu: belki bu sefer baban bile yanılmamıştı, ambulansın bahçe kapısından girdiğini görünce zenci çocuğa gördüğünde haber vermesini tembihlediği o siyah araba olduğunu zannetti, Henry'yi alıp kasabaya götürecekti, orada beyazlar Charles Bon'u öldürdüğü için onu asacaklardı. Sanırım merdivenin altındaki odayı Clytie'nin talimatıyla üç aydır talaş ve kâğıtla dolduran, nedenini bilmese de gaz lambasıyla birlikte dahil üç aydır orayı tıka basa hazır tutan zenci çocuktu, sonra zamanı gelecek ve ulumaya başlayacaktı—" Artık çanlar biri vurmaya başlamıştı. Shreve onların susmasını bekliyormuş ya da seslerini dinliyormuş gibi sustu. Quentin de çanları dinliyormuş gibi kıpırdamadan yatıyordu, ama dinlemiyordu; Shreve'i nasıl dinlemeden ve cevap vermeden işitmişse onları da dinlemeden işitmişti, sonra çanlar sustu, tınlayan cama benzeyen gevrek, boğuk, melodili sesleri dondurucu havada eridi gitti. Quentin kendi gözleriyle görmese de neler olduğunu gözünde canlandırabiliyordu - şoförle ikinci bir adam, belki bir şerif yardımcısı arasında Bayan Coldfield, üzerinde şah, belki elinde de şemsiyesi, ama muhtemelen bu sefer şemsiyenin içinde baltası ya da feneri yok, arabayla oyuklu, donmuş (kısmen çözülmüş) yoldan ihtiyatla ilerliyorlar; belki ulumayı duyuyorlar, ya da şerif yardımcısı, şoför veya Bayan Coldfield: "Ev yanıyor!", diye bağrıyor ama o bu şekilde bağırmış olamaz; olsa olsa "Hızlı. Daha hızlı" demiştir yine öyle öne eğilerek - bir çocuktan fazlaca iri olmayan o ufak tefek öfkeli katı amansız kadın. Ama ambulans o yolda fazla hızlı gidemiyordu; kuşkusuz Clytie buna güvenmiş olmalıydı; arabanın eve varması en az üç dakika sürecekti, devasa kupkuru çürük kabuğun yamru yumru yarıklarından duman sızıyordu, bürümcükten yapılmış ve gümbürtüyle doldurulmuş gibiydi, ardında bir yerlerde haykıran bir şey saklanıyordu, insan gibi bir şey, zira insan diliyle haykırıyordu, ama bu dilin ardındaki zihin pek insana has değildi. Şerif yardımcısıyla şoför aşağı atlayıp koşmaya başladılar, Bayan Coldfield de kendini aşağı atıp peşlerine düştü, o da koşuyordu, hatta balkona kadar çıktı, haykıran yaratık da peşlerinden geldi, hayalet gibi cisim- sizdi, dumanların ardından onlara

bakıyordu, bunun üzerine şerif yardımcısı ona doğru koştu, bunun üzerine çocuk arkasını dönüp kaçtı, ama uluması azalmamış, fazla da uzaklaşmamıştı. Onlar da balkona, dumanların arasına çıktılar, Bayan Coldfield canhıraş bir sesle kapıdaki adama "Pencere! Pencere!" diye bağırıyordu. Ama kapı kilitli değildi; içeri doğru savruldu; sıcak dalgası yüzlerine vurdu. Bütün merdiveni alevler sarmıştı. Yine de onu tutmak zorunda kaldılar; Quentin görür gibi oluyordu: hafif ince öfkeli yaratık artık hiç ses çıkartmıyordu, sessiz ve acı bir öfkeyle debeleniyor, onu tutan iki adamı tırmalıyor, ısırıyor, yumrukluyordu, adamlar onu basamaklardan aşağı sürüklerken açık kapının yarattığı hava akımı alevlerin arasında barut gibi patladı ve aşağıdaki hol tümüyle yok oldu. Quentin gözünün önüne getirebiliyordu, şoför ambulansı daha güvenli bir yere çekerken şerif yardımcısı onu tutuyor, üçünün de yüzleri allak bullak, zira ona inanmış olmalılar; - üçü ateş saçan gözlerle lanetli eve bakıyorlardı: sonra bir anlığına üç aydır gece gündüz bahçe kapısını izlediği pencerede Clytie'yi gördüler belki - temiz türbanın altında o trajik cüce yüzü, kızıl ateş fonunun önünde, iki yalaz arasından onlara bakıyor, artık belki ne zafer ne de her zamankinden fazla umutsuzluk var yüzünde, duman etrafını sarmadan hemen önce eriyip giden tahtaların üzerinde muhtemelen gayet dingin - ve Jim Bond, veliaht, soyunun son temsilcisi de onu görüyor ve bu sefer gerçekten insan gibi bağırıyor, zira artık o bile ne için bağırdığının farkında. Ama onu yakalayamıyorlar. Sesini duyabiliyorlar; pek uzağa gitmiyor, ama onlar da fazla yakınlaşamıyorlar, belki zamanla ulumasının nereden geldiğini bile saptayamayacaklar. İkisi -şoförle, şerif yardımcısı- debelenen Bayan Coldfield'i tutuyorlar: Quentin onları gözünün önüne getirebiliyordu; orada bulunmamıştı, ama Bayan Coldfield'in kâbus gören bir oyuncak bebek gibi çırpındığını, hiç ses çıkarmadan, ağzı belki biraz köpük saçarak debelendiğini görebiliyordu, ev gümbürtüyle çökerken gün ışığına rağmen son bir vahşi kızıllık vurmuştu yüzüne, geriye sadece budala zencinin sesi kalmıştı.

"Neticede ambulansla kasabaya dönen Rosa Teyze olmuş," dedi Shreve. Quentin cevap vermedi; Bayan Rosa bile demedi. Soğuk baş döndüren saf kar ışıltılı karanlığı soluyarak, gözlerini hiç kırpmadan pencereye bakarak öylece yattı. "Sonra yatağa düştü, çünkü artık her şey bitmişti, geriye hiçbir şey kalmamıştı, küllerin ve dört yıkık bacanın etrafında dolaşacak, birileri gelip onu götürene kadar bağıracak o budala çocuk dışında. Onu yakalayamamışlardı, kimse onu fazla uzağa da kaçıramıyordu, sadece bir

süre ulumayı kesiyordu. Bir süre sonra ulumaları tekrar duyuluyordu. Sonunda Rosa Teyze de öldü." Quentin cevap vermedi, pencereye bakıyordu; bunun gerçek pencere mi, yoksa pencerenin gözkapakları üzerindeki soluk dörtgeni mi olduğunu bilemiyordu, ama bir süre sonra seçmeye başladı. Pencere tuhaf, hafif, yerçekimini reddeden bir şekilde biçimlenmeye başladı - morsalkımlı Mississippi yazında, puro kokusuyla, yanıp sönen ateşböcekleriyle katlanmış bir kâğıdın şeklini aldı. "Güney," dedi Shreve. "Güney. Tanrım. Olduğunuzdan çok daha yaşlı olmanıza şaşmamak lazım." İyice netleşiyordu; bir dakika sonra kelimeleri seçebilecekti, hatta şimdi, şimdi, şimdi.

"Ben yirmi yaşında, ölüp gitmiş pek çok kişiden daha yaşlıyım," dedi Quentin.

"Pek çok kişi de yirmisini göremeden ölüp gitti," dedi Shreve. Artık Quentin mektubu okuyabilir, bitirebilirdi - eğik kaprisli alaycı yazı Mississippi'den etkisi azala azala ısıran kara gelmiş:

- *ya da belki vardır. Hakarete uğrama, hayrete düşme ve affetmeme ayrıcalığından mahrum kalmadığına, tam aksine hakaret ve acıma nesnelerinin artık hayalet değil, nefret ve merhamet duygularının gerçek alıcıları olan gerçek insanlar olduğu bir yere, bir sınıra kavuştuğuna inanmanın kimseye zararı olmaz kuşkusuz. Bu insanların birinin kuşkusuz hak ettiği tenkitten kendini kurtaramayacak olması, diğerlerinin özledikleri merhametten yoksun kalmamaları umarım - Farkındaysan zannederim değil umarım yazdım. Madem öyle umut olsun. - kimseye zarar vermez zira bundan kaçışları yok. Hava serindi ama güzeldi, mezarı kazmak için kazma kullanmak zorunda kaldılar, yine de aşağıdan çıkan bir keseğin üzerinde bir kızıl solucan gördüm, kuşkusuz o sırada canlıydı, ama öğleden sonra tekrar don yaptı.*

"Demek yaşlı Tom'u safdışı etmek için Charles Bon'la annesi yetti, Judith'ti safdışı etmek için Charles Bon'la melez yetti, Henry'yi safdışı etmek için Charles Bon'la Clytie yetti; Charles Bon'u safdışı etmek için de Charles Bon'un annesiyle anneannesi yetti. Demek bir Sutpen'i safdışı etmek için iki zenci gerekiyor, ne dersin?" Quentin cevap vermedi; Shreve'in de bu sefer cevap beklemediği belliydi; neredeyse hiç durmadan devam etti: "Bence bu adil; bütün hesabı temizliyor, hesap defterinin bütün sayfalarını yırtıp yakabilirsin, bir şey dışında. O da ne biliyor musun?" Belki bu sefer bir

cevap ümit ediyordu ya da sadece vurgu yapmak için duralamıştı, zira bir cevap alamadı. "Geriye bir zenci kalıyor. Bir zenci Sutpen. Tabii onu da yakalayamıyorsunuz, hatta her zaman görmüyorsunuz bile, asla kullanamayacaksınız. Ama yine de orada. Bazı geceler sesini duyuyorsunuz. Değil mi?"

"Evet," dedi Quentin.

"Ne düşünüyorum biliyor musun?" Bu sefer bir cevap bekliyordu ve o cevabı aldı:

"Hayır," dedi Quentin.

"Ne düşündüğümü bilmek istiyor musun?"

"Hayır," dedi Quentin.

"Madem öyle söyleyeyim. Bence zamanla Jim Bond'lar batı yarımküreyi kaplayacak. Tabii biz göremeyeceğiz, hem kutuplara doğru yayıldıkça tavşanlar ve kuşlar gibi renkleri açılacak, böylece karda kendilerini fazla belli etmeyecekler. Ama yine de Jim Bond olacaklar; birkaç bin yıl sonra, şu anda sana bakan ben bile Afrikalı kralların dölünden çıkmış olacağım. Bana son bir şey söylemeni istiyorum. Güney'den neden nefret ediyorsun?"

"Nefret etmiyorum,' dedi Quentin hızla, hemen, bir anda; "Nefret etmiyorum," dedi. Nefret etmiyorum diye düşündü, soğuk havada, New England karanlığında hızlı hızlı soluyarak: Etmiyorum. Etmiyorum! Nefret etmiyorum! Nefret etmiyorum!

Kronoloji

1807 Thomas Sutpen, Batı Virginia Dağlarında doğdu. İskoç-İngiliz kökenli, fakir, beyaz, kalabalık bir ailenin çocuğuydu.

1817 Sutpen ailesi Tidewater Virginia'ya taşındı, Sutpen on yaşındaydı. Ellen Coldfield Tennessee'de doğdu.

1820 Sutpen evden kaçtı. On dört yaşında.

1827 Sutpen Haiti'de ilk karısıyla evlendi.

1828 Goodhue Coldfield Yoknapatawpha Bölgesi (Jefferson) Mississippi'ye taşındı: annesi, kız kardeşi ve kızı Ellen'la birlikte. Charles Bon Haiti'de doğdu. Sutpen karısının zenci kanı taşıdığını öğrendi ve hem onu, hem de oğlunu reddetti.

1831 Sutpen Mississippi Yoknapatawpha Bölgesinde ortaya çıktı, bir arazi alıp üzerine evini inşa etti.

1834 Clytemnestra (Clytie) köle bir kadının çocuğu olarak dünyaya geldi.

1838 Sutpen Ellen Coldfield'le evlendi.

1839 Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde Henry Sutpen dünyaya geldi. Judith Sutpen dünyaya geldi.

1841 Rosa Coldfield dünyaya geldi.

1845 Wash Jones kızıyla birlikte Sutpen'in çiftliğindeki terk edilmiş balıkçı kulübesine taşındı.

1853 Wash Jones'un, kızı Milly Jones'un çocuğu oldu.

1859 Henry Sutpen ve Charles Bon Mississippi Üniversitesi'nde tanıştılar. Judith ve Charles Noel'de tanıştılar. Charles Etienne St. Valery Bon New Orleans'ta dünyaya geldi.

1860 Noel'de Sutpen Judith'le Bon'un evlenmesini yasakladı. Henry evlatlık haklarından vazgeçerek Bon'la birlikte evden ayrıldı.

1861 Sutpen, Henry ve Bon savaşa gittiler.

1863 Ellen Coldfield öldü.

1864 Goodhue Coldfield öldü.

1865 Henry, Bon'u bahçe kapısında öldürdü. Rosa Coldfield, Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne yerleşti.

1866 Sutpen Rosa Coldfield'le nişanlandı ve ona hakaret etti. Rosa Coldfield Jefferson'a döndü.

1867 Sutpen Milly Jones'u baştan çıkardı.

1869 Milly doğum yaptı. Wash Jones, Sutpen'i öldürdü.

1870 Charles E. St. V. Bon Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde görüldü.

1871 Clytie, Charles E. St. V. Bon'u temelli Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'ne getirdi.

1881 Charles E. St. V. Bon zenci bir eşle geri döndü.

1882 Jim Bond doğdu.

1884 Judith ve Charles E. St. V. Bon sarıhummadan öldüler.

1909

Eylül Rosa Coldfield ve Quentin, Henry Sutpen'in evde gizlendiğini öğrendiler.

Aralık Rosa Coldfield, Henry'yi kasabaya getirmek için eve gitti, Clytie evi yaktı.

Soyağacı

THOMAS SUTPEN:

1807'de Batı Virginia Dağlarında dünyaya geldi. İskoç-İngiliz kökenli fakir beyaz bir ailenin çok sayıdaki çocuğundan biriydi. 1833'te Mississippi, Yoknapatawpha Bölgesinde Sutpen'in Yüzkilometrekaresi adında bir çiftlik kurdu. İlk olarak 1827'de Haiti'de Eulalia Bon'la, ikinci olarak 1838'de Mississippi, Jefferson'da Ellen Coldfield'le evlendi. Mississippi Piyade Bölüğünde önce Binbaşı, sonra Albay oldu. 1869'da Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

EULALIA BON:

Haiti'de doğdu. Fransız kökenli bir şekerkamışı üreticisinin tek çocuğuydu. İ827'de Thomas Sutpen'le evlendi, 1831'de boşandı. Bilinmeyen bir tarihte New Orleans'ta öldü.

CHARLES BON:

Thomas ve Eulalia Bon Sutpen'in oğulları. Tek çocuk. Mississippi Üniver-sitesi'ne gitti, orada Henry Sutpen'le tanıştı, sonra da Judith'le nişanlandı. Mississippi Piyade Bölüğüne bağlı Üniversite Birliğinde önce er, sonra teğmen oldu. 1865'te Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

GOODHUE COLDFIELD:

Tennessee'de doğdu. 1828'de Jefferson'a taşındı ve küçük bir bakkal dükkânı kurdu. 1864'te Jefferson'da öldü.

ELLEN COLDFIELD:

Goodhue Coldfield'in kızı. 1817'de Tennessee'de doğdu. 1838'de Jeffer-son'da Thomas SutpenTe evlendi. 1863'te Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

ROSA COLDFIELD:

Goodhue Coldfield'in kızı. 1845'te Jefferson'da doğdu. 1910'da Jefferson'da öldü.

HENRY SUTPEN:

1839'da, Thomas ve Ellen Coldfield Sutpen'in oğulları olarak Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde dünyaya geldi. Mississippi Üniversite'sine gitti. Mississippi Piyade Bölüğünün Üniversite Birliğinde er olarak savaştı. 1909'da Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

JUDITH SUTPEN:

Thomas ve Ellen Coldfield Sutpen'in kızları. 1841'de Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde dünyaya geldi. 1860'ta Charles Bon'la nişanlandı. 1884'te Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

CLYTEMNESTRA SUTPEN:

Thomas Sutpen ve zenci bir kölenin kızları. 1834'te Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde doğdu ve 1909'da aynı yerde öldü.

WASH JONES:

Doğum yeri ve tarihi bilinmiyor. Thomas Sutpen'e ait terk edilmiş bir balıkçı kulübesinde kalan bir evsizdi, Sutpen'in sırtından geçiniyordu, 1861-1865 arası Sutpen savaştayken çiftlikte çeşitli işler gördü. 1869'da Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

MELICENT JONES:

Wash Jones'un kızı. Doğum tarihi belli değil. Memphis'te bir genelevde öldüğü rivayet ediliyordu.

MILLY JONES:

Melicent Jones'un kızı. 1853'te doğdu. 1869'da Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

İSİMSİZ BEBEK:

Thomas Sutpen ve Milly Jones'un kızlan. Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde 1869'un aynı günü doğdu ve öldü.

CHARLES ETIENNE DE SAINT VALERY BON:

Charles Bon ve adı belirtilmeyen melez metresinin tek çocukları. 1859'da New Orleans'ta doğdu. Adı bilinmeyen bir zenciyle 1879'da evlendi. 1884'te Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde öldü.

JIM BOND (BON):

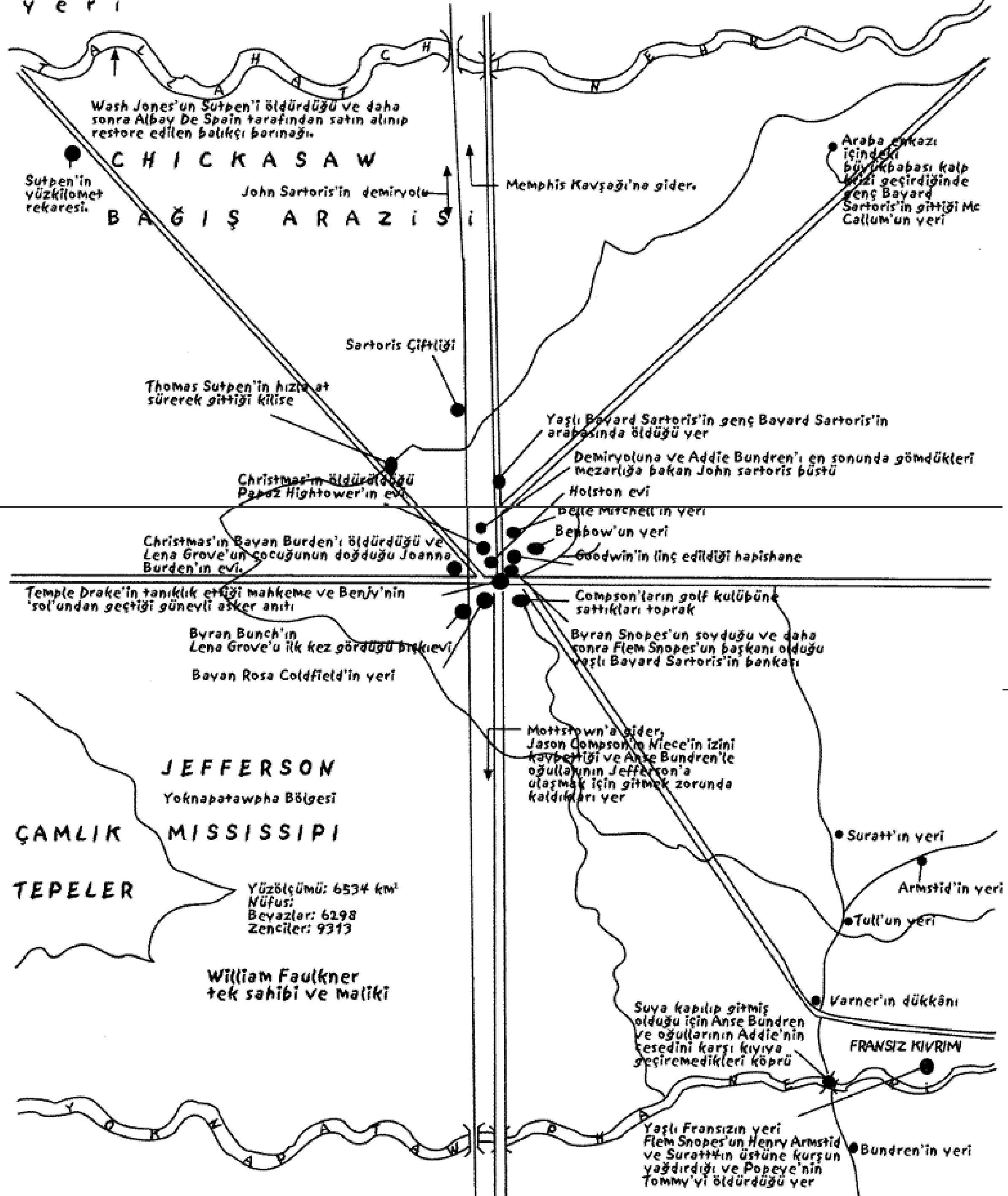
Charles Etienne de Saint Valery Bon'un oğlu. 1882'de Sutpen'in Yüzkilometrekaresi'nde doğdu. 1910'da ortalıktan kayboldu. Nerede olduğu bilinmiyor.

QUENTIN COMPSON:

Thomas Sutpen'in Yoknapatawpha'daki ilk arkadaşının torunu. 1891'de Jefferson'da doğdu. 1909-1910 döneminde Harvard'a gitti. 1910'da Massachusetts, Cambridge'de öldü.

SHREVLIN MACCANNON:

1890'da Kanada'da, Alberta'ya bağlı, Edmonton'da dünyaya geldi. 1909-1914 arası Harvard'da okudu. Fransa'da 1914-1918 arası Kanada Seferi Kuvvetlerinde, Askeri Doktor olarak Yüzbaşı rütbesiyle çalıştı. Halen Edmonton, Alta'da doktorluk mesleğini sürdürüyor.

ISSETIBBEHA'nın yeri
TALLAHATCHIE NEHRİ
Wash Jones'un Sutpen'i öldürdüğü ve daha sonra Albay De Spain tarafından satın alınıp restore edilen balıkçı barınağı.
CHICKASAW BAĞIŞ ARAZİSİ
Sutpen'in yüzkilometrekaresi.
John Sartoris'in demiryolu
Memphis Kavşağı'na gider.
Araba enkazı içindeki büyükbabası kalp krizi geçirdiğinde genç Bayard Sartoris'in gittiği Mc Callum'un yeri
Sartoris Çiftliği
Thomas Sutpen'in hızla at sürerek gittiği kilise
Yaşlı Bayard Sartoris'in genç Bayard Sartoris'in arabasında öldüğü yer
Demiryoluna ve Addie Bundren'ı en sonunda gömdükleri mezarlığa bakan John sartoris büstü
Christmas'ın öldürüldüğü Papaz Hightower'ın evi
Holston evi
Belle Mitchell'in yeri
Benbow'un yeri
Christmas'ın Bayan Burden'ı öldürdüğü ve Lena Grove'un çocuğunun doğduğu Joanna Burden'ın evi.
Goodwin'in linç edildiği hapishane
Temple Drake'in tanıklık ettiği mahkeme ve Benjy'nin 'sol'undan geçtiği güneyli asker anıtı
Compson'ların golf kulübüne sattıkları toprak
Byran Bunch'ın Lena Grove'u ilk kez gördüğü bıçkıevi
Byran Snopes'un soyduğu ve daha sonra Flem Snopes'un başkanı olduğu yaşlı Bayard Sartoris'in bankası
Bayan Rosa Coldfield'in yeri
Mottstown'a gider, Jason Compson'ın Niece'in izini kaybettiği ve Anse Bundren'le oğullarının Jefferson'a ulaşmak için gitmek zorunda kaldıkları yer
JEFFERSON
Yoknapatawpha Bölgesi
MISSISSIPI
ÇAMLIK TEPELER
Yüzölçümü: 6534 km²
Nüfus:
Beyazlar: 6298
Zenciler: 9313
William Faulkner tek sahibi ve maliki
Suratt'ın yeri
Armstid'in yeri
Tull'un yeri
Varner'ın dükkânı
Suya kapılıp gitmiş olduğu için Anse Bundren ve oğullarının Addie'nin cesedini karşı kıyıya geçiremedikleri köprü
FRANSIZ KIVRIMI
YOKNAPATAWPHA NEHRİ
Yaşlı Fransızın yeri Flem Snopes'un Henry Armstid ve Suratt'ın üstüne kurşun yağdırdığı ve Popeye'nin Tommy'yi öldürdüğü yer
Bundren'in yeri